UNIVERSAL
LIBRARY
OU_200001
UNIVERSAL
LIBRARY

ಪುಸ್ತಕ

ಎರಡು ಧ್ರುವ

ಭಾಗ ೨

ಅನುವಾದಕರು:—

ವ್ಹಿ. ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ
ಬಿ. ಎ.

ಡಿಶಂಬರ ೧೯೩೭

ಬೆಲೆ ೧—೦—೦

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಜಿ. ಬಿ. ಜೋಶಿ
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ
ಧಾರವಾಡ

ಮುದ್ರಕರು :
ಶೇಷಗಿರಿರಾವ ಗೋವಿಂದರಾವ
ಕುಲಕರ್ಣಿ
ಸಾಧನ ಪ್ರೆಸ್, ಧಾರವಾಡ

ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಲಹೆಗಾರರು .
ಶ್ರೀ. ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, ಎಂ. ಎ.
,, ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ, ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ
,, ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ, ಎಂ. ಎ.
(ಇಂಗ್ಲಂಡದಲ್ಲಿ)

ನಮ್ಮ ಮಾತು

'ಎರಡು ಧ್ರುವ' ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ... ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಕೂಡಿ ... ಭಾಷಾಂತರವು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳಷ್ಟೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷಾಂತರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೇಕು. ಅವು ಯಾವ ಭಾಷೆಯವೇ ಇರಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತೊಡವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಕನ್ನಡಿಗನ ಜೀವನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಾವು ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಭಾಷಾಂತರಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಭಾಷಾಂತರ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಜೀವಾಳವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಜೀವಾಳಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕೆಲಸವು ಲೇಖನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಥ ನುರಿತವನಿಗೂ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸುವಾಗ ಅದೆಷ್ಟೋ ಎಡರುಗಳು ಇದಿರು ನಿಲ್ಲುವವು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲಿನ ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಶ್ರೀ. ಇನಾಂದಾರರು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರಮ ವಹಿಸಿ ಈ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಬರೆದು ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಗೆ ನೀಡಿರುವರು. ಮಾತಿನ ಹಾಗೂ ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಶೈಲಿಗಳ ಸಮತೂಕವೊಂದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆವರೆಗೆ ಈ ತಮ್ಮ ಪ್ರಥಮ ಸಾಹಸದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಮ್ಮ ವಾಚಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದೆಂದು ನಾವು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ. ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವು ತಿಳಿಯಾಗಿ ಮನದಟ್ಟಾದರೆ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರೊಡನೆ ನಾವೂ ಕೃತಾರ್ಥರು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ನೆರವಾದ ಪ್ರೊ. ಜೋಗ ಅವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಸಲಹೆಗಾರರಾದ ಪ್ರೊ. ಮುಗಳಿಯವರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ಸಂಪಾದಕರು

· ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ, ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯವರು ಮತ್ತು ಕೂಲಿಕಾರರು, ಭೋಗ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗ. ವತ್ಸಲೆಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಧ್ರುವಗಳು ಜೋಡು ಜೋಡಾಗಿಯೇ ಕಂಡವು. ಧ್ರುವಗಳು ಎರಡೆಂಬುದೇ ನಿಜ! ಆದರೆ ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ಭಯಂಕರ ಅಂತರವೆಷ್ಟು? ಈ ಅಂತರದಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಈ ಅಂತರವು ಕಡಿಮೆ ಹೇಗಾಗಬೇಕು? ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳು ಎಂದಾದರೂ ಒಂದಾಗಬಹುದೆ?' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಕಂಡ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವು ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾದದ್ದು. ಅವಳೆದುರಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾತ್ವಿಕ ಹೃದಯವನ್ನು ತಲ್ಲಣಿಸುವಂತಹದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ದೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂದರೆ ಜೀವನವನ್ನು ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ನೋಡದೆ ಇರುವಿಕೆಯು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ಡಾಂಭಿಕತೆಯ ಮೂಲಕ ಅನಂತ ದುಃಖಗಳಿಗೀಡಾದ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಎರಡು ತುದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಅಂತರವು ಎಂದಿಗೂ ಒಂದಾಗಲಾರದಷ್ಟು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಅವಳು ತಾನಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಅಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿತು, ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಠುರಗಳ ನೆಲೆವೀಡಾದ ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದ ಕೂಲಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಅವರ ದುಃಖದ ಆಳವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು, ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮರಸಳಾಗಿ ಅವರಾದರೂ ಸುಖಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆಯುವದರಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಮನಗಂಡು, ಕೂಡಲಾರದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕೊನೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೃತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುವಳು. ವತ್ಸಲೆಯು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯು. ಅವಳ ಕರ್ತವ್ಯಕಠೋರತೆಯು ನಡೆದುಬಂದ ನೀತಿಯನ್ನು

ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಪರದುಃಖ
ವನ್ನು ಕೂಡ ಕಚ್ಚಿ ಕಸಿದುಕೊ
ಸ್ವಾರ್ಥಮಯವಾದ ಸುಖಲೋಲುಪತೆಗ
ಸ್ವರೂಪವನ್ನರುಹುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಇದೀ ಕಾದಂಬರಿಯ
ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪತ್ಸಲೆಯ ಕೃತಕಾರ್ಯತೆಯೇ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತ.
ಸುಖಸಂಪಾದನೆಯು ಜೀವದ ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿದೊಂದಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಪರರ ಸುಖಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯ ಬರದಂತೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಸುಖದ ಕೆಲವಂಶವು ತನ್ನುಳಿದ ಇತರರಿಗಾದರೂ ದೊರೆತು ಅವರೂ ಸುಖಿಗಳಾಗಲೆಂಬ ಉದಾರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುವದೇ ನಿಜವಾದ ಜೀವನ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಲೆಯ ಸೋಗನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸೀತ ರಮಾಕಾಂತನ ಕಾಮುಕ ಸ್ವಾರ್ಥ, ಕಪಟ ದಾರುಣದ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮಿಗಿಸ ಬಾಳಲಾರದ ದಾದಾನ ನೀಚತನ, ಇಂಥವುಗಳೇ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ಸುಖವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸುವವು. 'ಎರಡು ಧ್ರುವವು' ಆಧುನಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ವಿಷಮತೆಗಳ ಅತ್ಯುಗ್ರವಾದ ಚಿತ್ರ. ಮನನೀಯವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಥೆಗೆ, ಸರಸವಾದ ಕಲೆಯ ಆವರಣ ದೊರೆತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ (art & ideology) ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಪರಿಪಾಕಗಳ ಸರಸಸಮ್ಮಿಲನದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಂಬರೀ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಕೈಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಿಗಾದರೂ ಕೂಡ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಹೊಸ ವಿಷಯ ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಇದೆ. ಎಂಬುದನ್ನಾದರೂ ನಾನು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ. ಇರಲಿ. ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಓದುಗರ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅದರ ಗುಣಾವಗುಣ ಉಪಯುಕ್ತತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಏಕೆ? ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಾಚಕರೂ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡುವರು.

ಉತ್ತಮ ಕಾದಂಬರಿ ...ಕರಾದ ಶ್ರೀ. ಪ. ಸ. ...ಾಂಡೆ ... ಅನುಮತಿ ಬೇಡಿದ ಕೂಡಲೆಯೇ ಒಪ್ಪಿ, ...ವೃಂದಕ್ಕೆ ಈ ಸರಸ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ...ಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟದ್ದಕ್ಕೆ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಚಿರಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಒಪ್ಪಿ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಯನ್ನಾದರೂ ತಾವೇ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿ ಇಡೀ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅತಿ ಪರಿಶ್ರಮ ದಿಂದ ಪಾರುಗಾಣಿಸಿದ, ಸಂಪಾದಕರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿದರೂ ತೀರದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಪ್ರೆಸ್ಸಿಗೆಕೊಡುವ ಮೊದಲು, ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಓದಿ ನೋಡಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿ ಶ್ರಮವಹಿಸಿದ ಪ್ರೊ. ಮುಗಳಿಯವರಿಗಾದರೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಕಾದಂಬರಿಯು ಅನುವಾದವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಅವರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಶ್ರಮ ಸಫಲವಾಯಿತೆಂದು ಒಗೆಯುವೆ.

ವ್ಹಿ. ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ

ಎರಡು ಧ್ರುವ

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ೫ನೆ ವರ್ಷದ

೪ನೆಯ ಕುಸುಮ

ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ

ಭಾಗ ೨

(ಇಂಗ್ಲೆಂಡದಿಂದ ಬಂದ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ದಿನಚರಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)

ಬರೆದವರು :–

ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ ಎಂ. ಎ.

೧೧

ಹಣ್ಣೆಲೆಗಳೂ ಚಿಗುರೆಲೆಗಳೂ

ಸುರಂಗೆಯು ಸತಾರು ಬಾರಿಸತೊಡಗಿದಳು. ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ತುಂಬಿಗಳ ಗುಂಜಾರವವನ್ನು ಕೇಳಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಸತಾರಿನ ತಂತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಬೆರಳುಗಳು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಗೋಲದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದವರೆಗೆ ಹೋಗುವ ಕವಿಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿದವು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಾದಮಧುರಸ್ವರದಿಂದ ಕೋಣೆಯು ತುಂಬಿ ತುಳುಕಹತ್ತಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಸತಾರು ಬಾಲಕರ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಆಲಾಪ ತೆಗೆಯುತ್ತಿತ್ತಾದರೆ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ರಮಣಿಯರ ಮುಗ್ಧ ಪ್ರಣಯ ಕೂಜನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ವೃದ್ಧನಂತೆ ಶಾಂತವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನಡುನಡುವೆ ಹೊರಡುವ ಅತ್ಯಂತ ಕೋಮಲ ಸ್ವರವು ಮಧುರ ಬಾಲಿಕೆಯ ಕಂಠದೊಳಗಿಂದ ಹೊರಟ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಸುರಂಗೆಯ ವಾದನ ಕೌಶಲ್ಯವು ಅಷ್ಟೊಂದು ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳೊಂದು ಶೃಂಗಾರಿಕ ಪದವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದಾಗ ಲತಾಮಂಟಪದ ಹಿಂದೆ, ಮಂದಮಾರುತನಿಗೂ ಕೇಳಬರದಂತೆ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಜೋಡೊಂದು ಮೃದುಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರೇಮಗೋಷ್ಠಿಯಂತೆ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅದು ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅವಳು ಭೈರವಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸುವಾಗ, ತನ್ನ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ಮಗನು ದೇಶದ ಸಲುವಾಗಿ ಗಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಆತನನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಅಳುವ ತಾಯಿಯ ಚಿತ್ರವು ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿತು. ಸತಾರಿನ ಆ ಮೃದು, ಮುಗ್ಧ, ಮಧುರ ಸ್ವರಗಳ ದ್ವಾರದಿಂದ ನೇತ್ರಪಲ್ಲವಿಯೇ ಏಕೆ, ಹೃದಯದ ಭಾಷೆಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ರಮಾಕಾಂತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

'ಆ ಸತಾರು ಕೆಳಗಿಡು' ಎಂದು ರಮಾಕಾಂತನು, ತೂಗುವ ಖುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ತೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅಂದನು.

'ಯಾಕೆ? ಬೇಸರಾಯಿತೇ?' ಸುರಂಗೆಯು ಸತಾರನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇರಿಸುತ್ತ ಕೇಳಿದಳು.

'ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಆಭರಣಗಳ ಬೇಸರ ಬರಬಹುದು ಒಂದು ವೇಳೆ. ಆದರೆ—'

'ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿದ್ಯೆ ಒಳ್ಳೇ ಸಾಧಿಸುವದು ನಿಮಗೆ' ಎಂದು ಸುರಂಗೆಯು ಪಲ್ಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತುಸು ವಕ್ರ-ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಅಂದಳು.

'ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವ ಹೋಗುತ್ತದೆ—'

'ಅಂಥಾದ್ದೇನು ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಜೀವ ತಗೊಂಡೆ?'

'ನೀನೇನು ಸತಾರು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆಯೊ?'

'ಇಲ್ಲ! ನಾನು ಬಾರಿಸಿದ್ದು ನಗಾರಿ!'

'ಕಲಾವಂತನು ಒಮ್ಮೆ ರಂಗಿಗೆ ಬಂದನೆಂದರೆ ಆತನಿಗೆ ಯಾತರದೂ ಅರಿವೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.'

'ಅಂದರೆ? ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದಾದರೂ ಏನು?'

'ನಿನ್ನ ಬೆರಳುಗಳು ಸತಾರಿನ ಮೇಲೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದುವು, ಇಷ್ಟೇ. ಆದರೆ ಅದರ ಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ' ಎಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ತನ್ನ ಎದೆಯ ಎಡಭಾಗದ ಕಡೆಗೆ ಕೈಯೊಯ್ಯುತ್ತ ಅಂದನು.

'ತಂತಿಗಳಾವೂ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ?'

'ತಂತಿಗಳೇನೋ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ- ಆದರೆ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ದಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸಹತ್ತಿವೆ. ಹೃದಯ ವೆಷ್ಟು ಜಡವಾಗಿದೆ ನನ್ನದು!'

'ಅದರ ಭಾರವು ಕಡಿಮೆ ಹೇಗಾಗಬೇಕು? ಅದಕ್ಕೆ ಔಷಧ—'

'ಎರಡನೇ ಹೃದಯ.'

ಸುರಂಗೆಯು 'ಏನಾದರೊಂದು ಮಾತಾಡುವರಿ ಆಯಿತು' ಎಂಬ

ಅರ್ಥವನ್ನು ತನ್ನ ಗೋಣಿನಿಂದಲೇ ಅಭಿನಯಿಸಿದಳು. ರಮಾಕಾಂತನ ಮಾತು ಅವಳಿಗೆ ಸೇರಿತೆಂಬುದು ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯ ಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಉತ್ತೇಜನ ಹೊಂದಿ ರಮಾಕಾಂತನು 'ಒಂದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ರಕ್ತ ಕಡಿಮೆಬಿದ್ದರೆ, ಎರಡನೇ ಶರೀರದೊಳಗಿಂದ ತಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು. ಇದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

'ಹೀಗೇನೋ ಕೇಳಿರುವೆನು ನಿಜ. ಆದರೆ ಬೇಕಾದವರ ರಕ್ತ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲವಂತೆ. ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಂತೆಯೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದಂತೆ ರಕ್ತ.

'ಹೃದಯಗಳದಾದರೂ ಅದರಂತೆಯೇ....'

'ಈಗ ತಿಳಿಯಿತು ನನಗೆ?'

'ಏನದು?'

'ಸತಾರು ಬಾರಿಸುವದು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಬೇಸರಾಯಿತು ಎನ್ನುವದು!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಹೃದಯದ ಭಾರವನ್ನಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎರಡನೇ ಹೃದಯವು ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು.'

'ಅಂದರೆ–ನಿನಗೆ ಹೃದಯವೇ ಇಲ್ಲವೋ?'

'ಸುಲೋಚನೆಯು ಇಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೇ? ಅಂದಮೇಲೆ—'

ಖುರ್ಚಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಏಳುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತನು ಕರೆದ. 'ಸುರಂಗಾ—' ಆತನ ಸ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉನ್ಮಾದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸುರಂಗೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಮಾಕಾಂತನು ಸೂಚಕತೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಣಯ ಚಿನ್ಹಗಳು ಅವಳಿಗಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುವಂತಿದ್ದವು. ಕಳೆದ ವಾರದಲ್ಲಿ, ಬೇಗನೇ ಬರುವ ನೆವವಾಗಿ

ಸುಲೋಚನೆಯ ತಂದೆಯವರಿಂದ ೨–೩ ಪತ್ರಗಳು ಬಂದವು. ಆ ಮೂಲಕ ಮರುದಿವಸ ಅಂಬೋಲಿಘಾಟ್ಟನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಅವಳೂ ರಮಾಕಾಂತನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಅವಳ ತಂದೆಗೆ ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಮಿತ್ರರು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಇಂದು ಅತ್ಯಂತ ಬಹುಮಾನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರು. ರಮಾಕಾಂತನಿಗಾದರೂ ಅವರು ಕರೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸುರಂಗೆಗೆ ಆಮಂತ್ರಣವಿರದ್ದರಿಂದ ಅವನೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ! ಅದೇಕೆ, ತನ್ನ ಕೂಡ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗಬೇಕೆಂತಲೇ ಆತನು ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದನೆಂದು ಸುರಂಗೆಗೆ ಅನಿಸಿತು.

'ಸುರಂಗಾ'— ಎಂದು ಕರೆದು ರಮಾಕಾಂತನು ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ಉಳಿದನು. ತನ್ನ ಸ್ವಂತದ ಕಂಪಯುಕ್ತ ಸ್ವರವನ್ನು ಕೇಳಿ ತನ್ನದು ತನಗೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಕಳೆದ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವು ಆತನ ಮೇಲೆ ಮೋಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಒಂದು ಔಷಧದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಮುಕ್ಕಾಮಿನಲ್ಲಿಯಂತೂ ಈ ಔಷಧವು ಆತನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆರೆತಿತ್ತು. ಕಂಪನಿಯ ಕೆಲಸಗಳ ಮೂಲಕ ಮ್ಯಾನೇಜರರಿಗಂತೂ ಸುರಂಗೆಯ ಕೂಡ ಬರುವದು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ನೋಕರಚಾಕರರೆಂದರೆ ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಸಂಬಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು! ಪರ್ವತವು ಎಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾದರೂ ಆಕಾಶದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬೀಳುವ ತಾರೆಗೆ ಆಸರವಾದೀತೇ?

ಸುಲೋಚನೆಯು ಅಂತರಪಡದೆಯಾಗಿ ಇದ್ದಳೆಂದೆ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ—

ಆದರೆ ಇಂದು ರಮಾಕಾಂತನ ಸುದೈವದಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಯು ಊರಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹವೆಗೆ ಸುರಂಗೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದರೂ ಹಾ ಹಾ ಅನ್ನುವದರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಆ ಮೂಲಕ ಸುಲೋಚನೆಯ ಚಿತ್ರದ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಊಟವಾದಕೂಡಲೆ ಸುರಂಗೆಗೆ ಸತಾರು ಬಾರಿಸುವ ಲಹರಿಯಾಯಿತು.

ರಮಾಕಾಂತನಿಗಾದರೂ ಇಂಥ ಮಧುರ ವಾತಾವರಣವು ಬೇಕೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸುರಂಗೆಯ ಕೋಮಲ ಬೆರಳುಗಳೊಡನೆ ಆತನ ಹೃದಯವೂ ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಅರಿವು ಕೂಡ ತಾಪದಾಯಕವಾಗುವಷ್ಟು ಅವಳ ಗಾಯನ ವಾದನ ಕೌಶಲ್ಯವು ಆತನ ಪ್ರೇಮವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಚಂಚಲವಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಅರಿವನ್ನೇ ಮರೆಯಬೇಕು— ಒಂದು ನಿರಾಕಾರ ಆನಂದವನ್ನೇ ಸವಿಯಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಕಟವಾದ ಉತ್ಕಂಠೆಯು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು.

ಆತನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದ 'ಸುರಂಗಾ—' ಸುರಂಗೆಯು ಈ ಕರೆಗೆ ಬೆದರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಪರಿಚಿತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆಯೆ ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳು ಕುಣಿದುಹೋದವು. ತೊಪ್ಪಲು ಹೊಚ್ಚಿದ ಗುಡಿಸಲು ಹಾಗೂ ಸಾವಳನಿಗೆ ನಾಚಿಕೊಂಡು ದೂರ ಸರಿದು ನಿಲ್ಲುವ ತುಳಸಿ— ಊರಲ್ಲಿಯ ಜಮೀನದಾರನ ಮನೆ, ಅಲ್ಲಿ ತಾನು ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನು ಹಿಡಿದ ಕೈ— ಬಾಯಿ ತೆರೆಯಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತು, ಆದರೇನು? ಆತನು ತಟ್ಟನೆ ತನ್ನ ಮುಷ್ಟಿಯನ್ನೊತ್ತಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ರೊಕ್ಕವನ್ನು ನೋಡಿದಕೂಡಲೆ, ಕಂಠದವರೆಗೂ ಬಂದ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಟ್ಟಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು.

ಇಂದಿನದು ಮೂರನೇ ಚಿತ್ರ! ರಮಾಕಾಂತನಂಥ ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಕಲಾವಂತ ತರುಣನು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ. ಕರೆಯೋಣವೇತರದು? ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಮೋಹಿನೀ ಮಂತ್ರವೇ ಅದು. ಆ ನಿಮಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ವಸಂತನ ಸುಗಂಧವೂ ಚಂದ್ರನ ತಂಪೂ ಇದ್ದವು. ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನಂತರ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು-ಮೂರು ವರ್ಷ ಗಾಯನವನ್ನು ಕಲಿಯುವದರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆದಿದ್ದಳು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಸುಖ ವಿಲಾಸಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಳೆದ ಮೂರು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳು ಒಳ್ಳೇ ಚನ್ನಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಪಗಾರವನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಜರದ

ಪತ್ತಲಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಅತ್ತರಗಳು, ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳು, ಸುತ್ತಲಿನ ದೃಶ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳೂ ಕೂಡಿ ಆವಳಿಗೆ 'ಮುಗ್ಧೆ, ಏಳು. ಇದು ನಿನಗೆ ಜೋಗಿಣಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವ ವಯಸ್ಸೇ?' ಎನ್ನುವಂತೆ ಆಗಿದ್ದವು.

ಆದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶರನ ಕಠೋರ ಶಿಸ್ತಿನ ತುರಂಗದಲ್ಲಿ ತಳಮಳಿಸುವುದರ ಹೊರತು ಅವಳಿಗೆ ಏನೂ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನೇ ಆವಳನ್ನು ಅನ್ನದ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದನು. ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೂಲಕವೇ ಆವಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಧನವೂ ಕೀರ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಆವಳ ಕೃತಜ್ಞ ಮನವು ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋಗಲೊಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಮಾಕಾಂತನ ನಾಟಕವನ್ನು ಕಂಪನಿಯವರು ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದ ಈ ತುರಂಗವಾಸದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಯು ಆವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಪ್ರೇಮವು Platonic (ಪ್ಲೆಟೋನಿಕ್) ಆದೆ, ಶಾರೀರಿಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ವತಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಹೃದಯದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಸುರಂಗೆಯು ಯಾವಾಗಲೋ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಳು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಇದು ತೋರಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು ಕಲಾವಂತ ಮನುಷ್ಯನ ನಿರ್ದೋಷ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರೇಮವಿದೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆವಳಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು—ಅದು ಕಥಾ ಲೇಖಕನ ಗಾಯಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ, ಕಲಾವಂತನ ಕಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಸ್ತ್ರೀಯ ಮೇಲಿನ ಪುರುಷನ ಪ್ರೇಮವೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಅದು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಪ್ರೇಮವೇ ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಸುರಂಗೆಗೆ ಏನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಹೇಳ್ಳೆಯ. ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಬಂದ ಅನುಭವವು ಆವಳ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾವು ತೊಳೆದ ಅಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕಲಂಕರಹಿತರೆಂದು ಮೆರೆಯುವವರು, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಟ್ಟಿಗಿಂತಲೂ ಹೇಗೆ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವರು, ಸೂಳೆಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂಗು ಮುರಿಯುವ

ಗರತಿಯರ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೇಗೆ ಉರಿಯುವದು, ೧೫ ವರುಷದ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ೭೫ ವರುಷದ ಮುಪ್ಪಿನವರೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಪುರುಷರು ಹಾದೀ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಹೆಂಗಸಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ಹೇಗೆ ನೋಡುವರು, ಸಂಭಾವಿತರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಷ್ಟುಗೊಂದಲವಿರುವದು—ಒಂದೇ ಎರಡೇ, ಇಂಥ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಗತಿಗಳು. ಮೊದಲೇ ಸುರಂಗೆಯ ತಾಯಿಯದು ಎಲುವಿಲ್ಲದ ನಾಲಿಗೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವೇಶ್ಯೆಯ ಉದ್ಯೋಗದ ಅನುಭವ!

ಇದರ ಮೂಲಕವೇ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ರಮಾಕಾಂತನು ತನ್ನೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವನೆಂಬುದು ಸುರಂಗೆಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಿತ್ತು. ಆ ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ದಿವಸ ಅವಳು ಆತನ ಸಂಗಡ ಜುಹು ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದಾದರೂ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಒಯ್ದಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ವಿಚಿತ್ರ ಘಟನೆಯಿಂದ ಪತ್ರವಂತೂ ರಮಾಕಾಂತನ ಕೈ ಸೇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ತಿರುಗಿ ಮತ್ತೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸ ಕಟೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ರಮಾಕಾಂತನು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಅಂದನು—'ಸುರಂಗಾ, ನೀನು ನನ್ನವಳಾಗುವಿಯಾ?' ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಂಪಿತ ಸ್ವರದಿಂದ ಅವಳು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು—'ನಾನು ನಿಮ್ಮವಳಾಗಬಲ್ಲೆನೆ?'

'ಅಂದರೆ?'

'ನಾನು—ನಾನು—ಯಾರೆಂಬುದು ಇದು—'

'ನೀನೇ? ನೀನು ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂರ್ತಿ!'

'ಆದರೆ ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪಾಪಗಳು—'

ಅವಳ ಎಡಗಡೆಯ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಕೈ ಇಟ್ಟು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತನು ಅಂದನು—'ಎಂಥ ಹುಚ್ಚಿಯು ನೀನು? ಸೌಂದರ್ಯದ ಉಸಿರಿಗೂ ನಿಲ್ಲದು, ಪಾಪ—'

'ಆದರೆ ನನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವು ನಷ್ಟವಾದರೆ, ನಾಳೆಯೇ ಸ್ಟೋವ್ವಿನ ಅಪಘಾತದಿಂದ ನಾನು ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡೆನೆಂದರೆ—'

'ಅಂದರೆ ನಾನು ಒಳ್ಳೇ ಉಪಚಾರ ಮಾಡುವೆ?' ರಮಾಕಾಂತನು ನಡುವೇ ನಸುನಗುತ್ತ ಅಂದನು.

'ನನ್ನಲ್ಲಿ ಚಲೋದು ಕೆಟ್ಟದು ಎಲ್ಲಾ ನೀವು. ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಗೊಳ್ಳುವಿರಾ?'

'ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇಕೆಬೇಕು? ಅದು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ'

ಸುರಂಗೆಯು ಭಯಾಕುಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಅಂದಳು—'ಆ ದಿವಸದ ಪತ್ರವು ಕಳೆದು ಹೋಯಿತಲ್ಲ! ಅದನ್ನು ನಾನು ಮತ್ತೆ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು—ಆದರೆ—'

'ಆ ಪತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದಾದರೂ ಏನು? ಪ್ರಣಯದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಲೇಖೀ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿಗಿಂತ ಬಾಯಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೇ ಒಳ್ಳೆಯವು.'

ಅವಳ ಹೆಗಲು ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟ ಅವನ ಕೈಯು ಥರಥರ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮದಿರೆಯ ಪೇಲೆಯನ್ನೆತ್ತುವ ಮನುಷ್ಯನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿಯ ಮದವು ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನ ಎಡಗೈಯಿಂದ ಅವಳ ಗದ್ದ ಹಿಡಿದು ಮುಖವನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದಾಗ, ಅವಳು ಆತನಿಗೆ ಮಧುರ ಸ್ವರ ತೆಗೆಯುವ ಒಂದು ಕೋಮಲ ವೀಣೆಯಂತೆ ಭಾಸವಾದಳು. ಆ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಆತನ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸವಿಯಾದ ಸುಖಸಂಚಾರವು ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿತು. ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಗಿದನು ಕೂಡ.

ಕಿಡಿಕಿಯ ಹತ್ತಿರ ಏನೋ ಸಪ್ಪಳವಾಯಿತು.

ಇಬ್ಬರೂ ಬೆಚ್ಚಿ ದೂರ ಸರಿದರು.

'ಸುಲೋಚನೆ ಬಂದಳೋ ಏನೋ?' ಎಂದು ಸುರಂಗೆಯು ನಡುಗುತ್ತ ಅಂದಳು.

'ಗಾಳಿ ಇರಬಹುದು!'

'ಛೇ, ಕಿಡಿಕಿಯು ಒಳ್ಳೇ ಜೋರಿನಿಂದಲೇ ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡಿತು!'

'ಎಷ್ಟೊಂದು ಅಂಜುಪಿ ನೀನು!'

ಸುರಂಗೆಯು ಕಿಡಿಕಿಯ ಹತ್ತರ ಹೋದಳು. ಕಿಡಿಕಿಯ ಎರಡೂ ಪಡಕುಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಸಂದಿ ಇತ್ತು. ಆ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೀಟಿಯನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಆಯಿತು. ನಡುಗುತ್ತಲೆ ಆ ಚೀಟಿಯನ್ನು ತೆರೆದಳು. ಅದರೊಳಗಿನ ಸಮಾಚಾರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿ ದಾಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಥರಥರ ನಡುಗತೊಡಗಿದಳು. ಹೊರಗಿನ ತಣ್ಣಗಿನ ಗಾಳಿಯು ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಅವಳಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ನಿಂತಿರ ಬಹುದು ಎಂದು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಅವಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಆ ಚೀಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಹೋಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡೇ ಶಬ್ದಗಳು ಇದ್ದವು.

'ಕಾಮಾಪುರದ ಜಾತ್ರೆ'

* * * *

ಸುಲೋಚನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಒಗೆದ ಚೀಟಿಯು ಕಿಡಿಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಚೀಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸುಲೋಚನೆಯವು ಅಲ್ಲವೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಸುರಂಗೆಯು ಪಲ್ಲಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡು ಭಯಚಕಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇತರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆ ದೃಶ್ಯವು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಡುವೆ ಚಿತ್ರಪಟವು ಹರಿಯುತ್ತೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ವಿರಸವಾಗುವಂತೆ ಆತನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಆಗಿತ್ತು. ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಡುಕಿನಿಂದ ಅಂದನು 'ಗಾಳಿಯ ಮೇಲೆ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ—'

'ಅದು ಏನು ಮಾಡೀತು ಪಾಪ?'

'ಹಾಗಾದರೆ ಕಿಡಿಕಿಯನ್ನು ಯಾರು ತೆರೆದರು?'

ಸುರಂಗೆಯು ಏನೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ.

'ಈ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿಯು ಗಾಳಿ ದೆವ್ವದಂತೆ ಬಿರಬಿರನೆ ಬೀಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.'

'ಅಂತೆಯೇ ನನಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅದರ ಅಂಜಿಕೆ ಬರುವದು.'

'ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೇ ಗುಣವುಂಟು.'

'ಯಾವದದು ?'

'ಎಲ್ಲ ಹಣ್ಣು ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿ ಬೀಳುವವು ಅದರಿಂದ.'

'ಎಲ್ಲವೂ ಉದುರಿ ಬೀಳುವವೆ ?'

'ಹೌದು'

'ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಎಲೆ ?'

'ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಎಲೆ ಹೇಗೆ ಬಿದ್ದೀತು ?'

'ನಾನಾದರೂ ಅನ್ನುವದು ಅದೆ. ಗಿಡದಮೇಲೆ ಕೆಲವಾದರೂ ಹಳೆಯ ಎಲೆಗಳು ಉಳಿಯತಕ್ಕವೆ'

'ಆದರೆ ಹೊಸ ಚಿಗುರಿನ ಮಾನದಿಂದ ಅವು ತೀರ ಕಡಿಮೆಯೆ ಇರುವವು.'

'ಕಡಿಮೆಯೇ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ಅರ್ಧ ಮುದುತೆ ಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಚಲ್ಲಿದ ಮುಚ್ಚರದಾಸಿಯು ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯು—ಗಿಡದಮೇಲೆ ಹಳೆಯ ಹಣ್ಣೆಲೆಗಳಿರುವಾಗಲೇ ಹೊಸ ಚಿಗುರುಗಳು ಒಡೆಯುವವು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆಯುಷ್ಯವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ–ಎಂದು ಅನ್ನುವಂತೆ ಇತ್ತು.

ಹೊರಗೆ ಗಾಳಿಯು ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಉದುರಿ ಬೀಳುವ ಎಲೆಗಳ ಸಳಸಳ ಸಪ್ಪಳವು ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಪ್ಪಳವನ್ನು ಕೇಳಿದಂತೆಮಾಡಿ ಸುರಂಗೆಯು ಅಂದಳು 'ಕೇಳಿದಿರಾ ಅದನ್ನು ?'

'ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇಳುವದೇನು ?'

'ಹಳೆಯ ಎಲೆಗಳು ಕೂಗುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೆ ? ಅವುಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಂತೂ ಗಿಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದಿರುವದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು—'

ರಮಾಕಾಂತನು ನಗುತ್ತ ಅಂದನು 'ತಪ್ಪಿ ನಟಿ ಆದೆ ನೀನು ಸುರಂಗಾ, ಕವಯಿತ್ರಿಯೇ ಆಗುವವಳು'

'ಶಾಲೆ ಕಲಿತಿದ್ದರೆ ಅದೂ ಆಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು'

ಸತಾರವಾದನದಿಂದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮಧುರ ಮೋಹವು ಯಾವಾಗಲೋ ಅಡಗಿಹೋಗಿತ್ತು ಎಂಬದನ್ನು ರಮಾಕಾಂತನು ಗುರುತಿಸಿದನು. ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಆತನು ಆಕಳಿಸಿದನು.

'ಯಾರೋ ನೆನಸಿರುವರು!' ಎಂದಳು ಸುರಂಗೆ.

'ಎದುರು ಕುಳಿತ ಜನರು ನೆನಿಸುವದುಂಟೆ?'

'ಸುಲೋಚನೆ ನೆನಿಸಿರಬಹುದು'

'ನೆನಿಸುವದು ನಿನ್ನನ್ನು, ಆಕಳಿಕೆ ನನಗೆ! ಇದೊಳ್ಳೆ ನ್ಯಾಯ!'

'ನನ್ನನ್ನೇತಕ್ಕೆ ನೆನಿಸಿಯಾರು ಅವರು?'

'ನೀನು ಅವಳ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಲ್ಲವೆ? ಎರಡನೆಯದು ಯಾವದೂ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ....ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಚಿತ್ರವೇ ಚಿತ್ರ! ನನ್ನ ನೆನಪನ್ನು ಬೇರೆ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಮಾಡಿರಬಹುದು!'

ಗೋಣು ಹೊರಳಿಸಿ ಸುರಂಗೆಯು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

'ಯಾರವಳು?

'ನಿದ್ರಾದೇವಿ'

ರಮಾಕಾಂತನು ಎದ್ದು ಹೋದ ನಂತರ ಸುರಂಗೆಗೆ ೫–೧೦ ನಿಮಿಷ ನೆಟ್ಟಗೆನಿಸಿತು. ವ್ಯಾಪಾರಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿಗಾದರೂ ಒಂದು 'ಕಳ್ಳಕಿಸೆ' ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯ ಮನುಷ್ಯನೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಚೀಟಿಯಲ್ಲಿಯ 'ಕಾಮಾಪುರದ ಜಾತ್ರೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಓದಿ ಸುರಂಗೆಯ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯಾದರೂ ಇದರಂತೆಯೆ ಆಗಿತ್ತು. ೧೦ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಆ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದವು. ಈಗ ಅಂಥ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅವಳಲ್ಲಿ

ಇದ್ದರೂ, ಹತ್ತು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ತಾಮ್ರಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪಾತ್ರೆಗಳೇ ಅಮೃತದಿಂದ ತುಂಬಿದಂತೆ ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತವು!

ನಿದ್ರೆಯಾದರೂ ಬರುತ್ತದೇನೆಂದು ಅವಳು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರೆಗಳು ದೇವಿಗೆ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ರಕ್ತದಿಂದ ತುಂಬಿದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಕಾಣಿ ಸಿತು. ಅವಳು ಬೆಚ್ಚಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಳು. ಮೊದಲಿನ ಕಿಡಿಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಅದರ ಹಿಂದೆ ಯಾರೋ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೇ ಚೀರಬೇಕೆಂದು ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಅದೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಅಂಜುಬುರುಕ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾಸವೇ ಇದ್ದರೆ? ಆ ಮೊದಲಿನ ಚೀಟಿಯು ತಲೆದಿಂಬಿನ ಹತ್ತಿರವೇ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಭಾಸವೆಂತಹದು?

ಅವಳ ಕಾಲುಗಳು ಥರಥರ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಧಡ ಧಡ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜೀವದ ಹಂಗುತೊರೆದ ಹರಿಣಿಯು ಬೇಟೆ ಗಾರನ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದು ಇರಿಯುವಂತೆ, ಅವಳು ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಚಿಲಕವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಆ ಕಿಡಿಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ತೆರೆದಳು. ಹೊರಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದ 'ತುಳಸೀ—'

ಹೊರಗಿನ ತಣ್ಣಗಿನ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅವಳ ದೇಹವೂ, ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅವಳ ಹೃದಯವೂ ನಡುಗಹತ್ತಿದವು.

'ತುಳಸೀ—'

'ತುಳಸಿಯು ಸತ್ತಳು!' ಗೋಡೆಗೆ ಅನುತ್ತಾನುತ್ತ ಅವಳು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

'ಯಾರು ಕೊಂದರು?'

'ಸಾವಳ! ಅವಳ ಗಂಡ!'

'ಯಾತರಿಂದ?'

'ಉಪವಾಸದಿಂದ'

'ತುಳಸೀ, ಇದು ನಾಟಕವಲ್ಲ!'

ಸುರಂಗೆಯು ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದವಳಂತೆ ವಿಕಟಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದಳು.

'ತುಳಸೀ, ನಾ ನಿನ್ನ ಗಂಡ!'

'ಹೋದ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು'

'ಹ್ವಾದ ಜಲ್ಮದವ ಅಲ್ಲ. ಈ ಜಲ್ಮದವನs'

ಸುರಂಗೆಯು ಗೋಣಿನಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಗಳೆದಳು.

'ಈ ಜಲ್ಮದವ ಯಾಕ ಆಲ್ಲಾ?'

'ಗಂಡಹೆಂಡಿರ ಜಾತಿ ಒಂದೇ ಇರಬೇಕಾಗತದೆ!'

'ನೀ ನನ್ನ ಜಾತಿಯಾಕಿ ಅಲ್ಲೇನು?'

'ಉಂ ಹುಂ'

'ಆದೆಂಗ?'

'ನೀನು ಒಕ್ಕಲಿಗ–ನೀನು ಸೆರೆಕುಡಕ! ನಾನು–ನಾನು—'

ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಹತ್ತು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನ, ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳು ನಿಂತವು. ಆಗ ತಾನು ತೆಂಗಿನ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೆಗಣಿಯ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಗ ಸುಂದರ ಸುಗಂಧದ ಹೂವಿನ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಯಾತಕ್ಕೂ ತನ್ನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೂಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಆಗ್ಗೆ ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಹರಕು ಬಟ್ಟೆಗಳಾದರೆ ಈಗ ಹೊಸಹೊಸ ಜರದ ಪತ್ತಲಗಳು. ಆಗ್ಗೆ ಮಂದಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸುರಿ ತಿಕ್ಕುವಾಗ ಹೊಲಸು ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈ ಆಡುತ್ತಿದ್ದವಾದರೆ, ಈಗ ಸತಾರಿನ ತಂತಿಗಳಮೇಲೆ ಬೆರಳುಗಳು ಸರ್ತಿಸುತ್ತಿವೆ,—ತನ್ನ ಜಾತಿಯೂ ಬದಲಾಯಿಸಿತೆಂದೇ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಂತರವಾಯಿತು.

'ನಿನ್ನ ಚಾಲ್ ಯಾವದು?' ಕಿಡಿಕಿಯು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಕೇಳಿದನು. ಈ ಎರಡೂ ಚಿತ್ರಗಳು ಸರ್ರನೆ ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋದವೆಂತಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಉತ್ತರವು ಸೂಚಿಸಿತೇನೋ, ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು 'ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರದು'

ಕಿಡಿಕಿಯು ಕಬ್ಬಿಣ ಸಲಾಖಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸಾವಳನು

ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಕೋಣೆಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗವಾದರೂ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ತರತರದ ಖುರ್ಚಿಗಳು, ನಕ್ಷಿಯ ಪಲ್ಲಂಗ, ತೆಳ್ಳಗಿನ ಮುಚ್ಚಟರದಾನಿ, ಸುಂದರವಾದ ದಿಂಬುಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪೀಕದಾನಿ, ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಸುಂದರವಾದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು, ಆಚೆಗೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ತಂಬೂರಿ—ಸುರಂಗೆಯು ಇರುವ ಕೋಣೆಯು ಈ ತರದ್ದು ಇತ್ತು. ಅವನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದ—ಅಪಾರವಾದ ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ತನ್ನ ಇರುವ ಕೋಣೆ! ಅಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳ ದಿಂಬುಗಳು ತನ್ನ ದಾರೀ ನೋಡುತ್ತಲಿವೆ. ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಣ್ಣೇ ರತ್ನಗಂಬಳಿಯಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದೆ ಎಂದೆನಿಸಿತು. ನಿಂದಿಯ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖಚಿತ್ರಗಳೇ ತನ್ನ ಸುಂದರ ಫೋಟೋಗಳು, ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಯ ಕ್ರಿಮಿಗಳ ಕಿರ್ ಎಂಬ ಸಪ್ಪಳವೇ ತನ್ನ ಸತಾರಿನ ಸುಮಧುರ ಸ್ವರ!

ಸಾವಳನಿಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕಂಗೆಟ್ಟಂತೆ ಆಯಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವನು ಎಚ್ಚತ್ತು ಆವಳಿಗೆ ಅಂದನು—'ನೀ ಮತ್ತೆ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಜ್ಯಾತ್ಯಾಗ ಬಾ.'

ಸುರಂಗೆಯು ಕಲ್ಲಿನ ಪುತ್ಥಳಿಯಂತೆ ಸ್ತಬ್ಧಳಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಅವನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಅಂದಳು—'ಸುರಂಗಿಯ ಗಿಡ ತುಳಿಸಿಯ ಗಿಡ ಆಗುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ'

'ತುಳಸೀ ಗಿಡದ್ದು ಸುರಂಗಿ ಗಿಡ ಹ್ಯಾಂಗ ಆತು?'

'ಅದು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸುರಂಗಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು!'

'ಯಾರು?'

'ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತರು' ಸುರಂಗೆಯೂ ನಡುಗುತ್ತ ನಡುಗುತ್ತ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಸಾವಳನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಕೆಂಡಗಳೇ ಹೊಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ತನ್ನನ್ನು ಸಾವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತ ಸುರಂಗೆಯು ಅಂದಳು.

‘ಸಾವಳ, ನಿನಗೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ. ನಿನ್ನ ಕಾಲು ಬೀಳುವೆ. ಕೊಲ್ಲಬೇಡ ನನ್ನನ್ನು!’

‘ನಿನ್ನ ಕೊಲ್ಲೂದಿಲ್ಲ—’

‘ಅಂದರೆ ಯಾರನ್ನು?’ ರಮಾಕಾಂತನನ್ನು ಆಗಲೇ ಅವನು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು.

‘ಆ ಶ್ರೀಮಂತನ್ನ’

‘ಬೇಡ, ಇಂಥ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬೇಡ! ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖದಿಂದ ಇರು! ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವೆ!’

‘ಅದನ್ನಽ ಬೇಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದೆ ನಾ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ’

‘ಹೋದಸಾರೆಯವು ತೀರಿದವೇನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ?’

‘ಹೌದು’

‘ಯಾತರಲ್ಲಿ?’

‘ಇಲ್ಲಿ ಉರಿ ಆರಸೂದರಾಗ–’ ಎಂದು ತನ್ನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈ ಇಡುತ್ತ ಸಾವಳನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು.

ಸುರಂಗೆಯು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಕೈ ತೆಗೆದು ಕಿಡಿಕಿಯ ಸಲಾಕೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಳು. ಸಾವಳನ ಕೈಯು ಅದೇ ಸಲಾಕಿಯ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅಂತರವಿರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಕಿಡಿಕಿ–ಅದರೊಳಗಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವದು ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ–ಸಾವಳನಿಗೆ ಒಳಗೆ ಬರುವದೂ ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಳೆದ ಏಳು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಲಾಕಿಯ ಕಿಡಿಕಿಯನ್ನೇ ಕೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಸಾವಳನಿಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾಯಿತು.

ಆಕಳಿಸುತ್ತ ಅವನು ಅಂದನು—‘ರೊಕ್ಕ!’ ಆತನ ಆಕಳಿಕೆಯ ಕೂಡ ಸೆರೆಯ ಉಗ್ರವಾಸನೆಯು ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಒಳಗೆ ಬಂದಿತು. ಸುರಂಗೆಯು ಪಲ್ಲಂಗದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಟ್ರಂಕನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಅದರೊಳಗಿಂದ, ೫೦ ರೂಪಾಯಿಯ ೧೦ ನೋಟುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಿಡಿಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಳು.

'ಎಷ್ಟು ಅವs?'

'ಐವತ್ತು!'

'ಐವತ್ತೇ? ಹುಂ. ನಾನು ಮತ್ತೆ ಲಗೂನs ಬಂದು ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗ ಬೇಕು. ಅಂತs ಇಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟೆ. ಹೌದ? ಹಾಂ. ಮರಿತಿದ್ದೆ ನೋಡು. ಆ ಶ್ರೀಮಂತನ ಹೆಸರು—'

'ಸಾವಳ, ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಕೊರಳ ಆಣೆ!'

'ಆ ನಿನ್ನ ರಮಾಕಾಂತಗೆ ಹಾಕು ನಿನ್ನ ಆಣೀನs! ನಾ ಯೋಳು ವರುಷ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೀನಿ–ಇನ್ನು ಏಳು ವರ್ಷ ಹೋಗತೀನಿ-ಪಾಶಿ ಹೋಗತೀನಿ!—'

ಅರ್ಧ ಬಡಬಡಿಸುತ್ತ ಸಾವಳನು ಹೊರಟು ಹೋದ. ತನ್ನ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದು ಸುರಂಗೆಯು ರಮಾಕಾಂತನೆಲ್ಲಿರಬಹು ದೆಂದು ನೋಡಿದಳು. ಅವನು ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಚ್ಚರ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತಿರುಗಿ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬಾಗಿಲವನ್ನಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಗಳಗಳ ಅಳತೊಡಗಿದಳು.

* * * *

ಜೇಲಿನೊಳಗಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದನಂತರ ಸಾವಳನ ಒಂದು ಕೈಯನ್ನು ಬಾಪ್ಪಾ ಇವರು ಮಿತ್ರನಂತೆಯೂ ಎರಡನೇ ಕೈಯನ್ನು ಸುರಂಗೆಯು ಹೆಂಡತಿಯಂತೆಯೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಆತನು ಮತ್ತೆ ಹೆಂಡದ ಅಂಗಡಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಇರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವನು ಜೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಾಗಿನಿಂದ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರಾಜಕಾರಣದ ಕೊಳೆತ ಆಟಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೇಸಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಆಗುವದು ಶಕ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಅವರ ಮೂಗು ಗಾಂಧಿಜಿಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಗಾಂಧಿಯವರು ಅಂಥ ಹೊಲಸು ತಿಳಿದು ಅಲುಗಾಡಿದರೆ ಅವರ ಕೈಯೊಳಗಿದ್ದ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮೂಗು ಅಲುಗಾಡಬೇಕು; ಅವರು ಜೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಬೀಳು ವಾಗ, ಮೊದಲು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು. ತಂಗಿಗೂ ಸುಲೋ ಚನೆಗೂ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನದ ವೇಳೆಗೆ ಕಾಯದೇಭಂಗ ಮಾಡಿ

ಮತ್ತೆ ಜೇಲು ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕಳೆದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪೂರಗಳಿಂದ ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಆದ ಅನರ್ಥದ ಸವಿಸ್ತರವಾದ ವೃತ್ತಾಂತವು ಅವರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕೊಂಕಣವು ಅವರಿಗೆ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೂ, ಕರ್ಮಭೂಮಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅವರ ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡೇ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಕೊಂಕಣದಲ್ಲಿ ಬಂದರು. ಪ್ರತಿವೂರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಸ್ವಾಗತವಾಯಿತು. ಸಭೆಗಳೂ ಆದವು. ಕೊಂಕಣ ರಿಲೀಫಫಂಡು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಯಿದೇಭಂಗದ ಕೆರೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಸುಮ್ಮನೆ ಹಾಯ್ದುಹೋದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಉದ್ವಿಗ್ನವಾಯಿತು. ಮೂರು ವರುಷದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಊರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಟಕಳಿಗಳು ನೂಲುತ್ತಿದ್ದವೋ ಅದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಔಷಧ ಮಾತ್ರಕ್ಕಾದರೂ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ!

ನೂಲಲಿಕ್ಕೆ ರಾಟಿಯು ಮುಂದೆ ಕೂಡುವದೆಂದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯು ಮೇಲೆ ಕೂಡುವಷ್ಟು ಸುಲಭವೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ವಿಲಾಸಿ ಹಾಗೂ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯ ಹುಡುಗರೂ, ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನಕ್ಕೆ ಹಪಾಪಿಸಿದ ಹಿರಿಯರೂ ಆರ್ಡಿನನ್ಸ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಡುಕಲ್ಲು ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ಎತ್ತಲೋ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು.

ಬಡವರು ಬೆವರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ನೀರೆಯನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಸಭ್ಯರು ಜೂಜು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮಾಪುರದ ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ದಾದಾ ಅವರು ಕೂಲಿಯ ದರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವರೆಂಬುದು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವವರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ತಿರುಗಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ವೇಳೆಯೆಲ್ಲ ಹೋಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರು ಬಿಡುವಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರಾಶೆಯು ನವಿಯು ಕೂಗಿನಂತೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ಆಕ್ರೋಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯನಿಟ್ಟು ಎದೆಯ ನೋವ ಕಳೆಯಬಹುದೆ?
ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗು ನೀರು ಕುಡಿಯಲೇನು ಇಹುದೆ?

ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವಳನು ಜೇಲಿನಿಂದ ಎಂದು ಹೊರಬೀಳುವನೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವದು ಹೇಗೆ? ರತ್ನಾಗಿರಿಯ ಚಹದ ಅಂಗಡಿಯ ಹುಡುಗನಕೂಡ ಬಡಿದಾಡಿದನಂತರ ಅವನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ಬಂದದ್ದೆಂದರೆ ರಮಾಕಾಂತನ ನಾಟಕದ ರಂಗತಾಲೀಮಿನ ದಿವಸವೇ. ಆಹೊತ್ತಿನ ದಿವಸ ಅವನಿಗೆ ಸುರಂಗೆಯ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುವದಂತೂ ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಅವನು ಹೊರಗೆ ಹಾಗೇ ದಾರೀ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತನು. ಕಡೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ದೂರಿನಿಂದಲೇ ಸುರಂಗೆಯು ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವದು ಕಾಣಿಸಿತು. ಅವಳ ನಗೆ, ಅವಳ ವೇಷ, ಅವಳ ಒಯ್ಯಾರ–ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾವಳನಿಗೆ, ಅವಳ ಮತ್ತು ತನ್ನ ನಡುವೆ ಏಳು ವರುಷಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಪ್ತಸಮುದ್ರದಷ್ಟು ಅಂತರವುಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಹೋಯಿತು. ಒಂದೇ ತೆಂಗಿನಮರದಿಂದ ತೆಂಗಿನ ಹಾಲು ಸೆರೆಯೂ ಹೊರಡುವವು. ಆದರೆ ಸೆರೆಯಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದೆ? ಇಷ್ಟೊಂದು ಒನಪು-ಒಯ್ಯಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯಕಳೆಯುವ ಸುರಂಗೆಯೂ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಗೋಡಂಬೆಗಳನ್ನು ಒಡೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಲಿ, ಸೆಗಣಿಯ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೊರಲಿಕ್ಕಾಗಲಿ, ಹೊಲದಲ್ಲಿ ನಾಟಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಬರಬಹುದೆ? ಛೇ! ಪಾತರಗಿತ್ತಿಯು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯಬಹುದು; ಆದರೆ ಸೆಗಣಿಯೊಳಗಿನ ಹುಳವಾಗಿ ಬದುಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಆಶಾತಂತುವು ಹರಿದು, ಸಾವಳನು ವ್ಯಸನದ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಹೋಗಿ ಬಿದ್ದನು. ಅದೇ ರಾತ್ರಿಯೇ ಅವನು ತನ್ನ ಗುರುತಿನ ಹೆಂಡದ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಈ ಆವೃತ್ತಿಯು ಕೆಡಿಸಿ ಬೆಳಿಸಿದ್ದಾಗಿತ್ತೆಂಬುದೊಂದೇ ದುರ್ದೈವದ ಮಾತು.

ಮರುದಿವಸ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅವನು ಬೇಕಂತಲೇ ಟಿಕೀಟು ಕೊಂಡು ಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಆತನ ಹತ್ತಿರವೇ ಕುಳಿತ ಒಬ್ಬ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನು ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಲಟಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದಕೂಡಲೇ ಆತನಕೂಡ ಇವನು ಜಗಳಕ್ಕೆದ್ದನು. ಬಡಿದಾಟ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡದ ಹೊಲಸು ಇಡುಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರು ಸೆರೆಗುಡಕನೆಂದು ಆತನನ್ನು ಥೇಟರಿನ ಹೊರಗೆ ತಳ್ಳಿದರು.

ಎರಡನೇ ದಿವಸ ಅವನು ಸುರಂಗೆಯು ದೂರಿನ ಆಪ್ತನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆತನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೆಂಡದ ನಾತ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರತನವು ಸಂಚರಿಸಿತ್ತು. ಆದದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುವದಂತೂ ದೂರವೇ ಉಳಿಯಿತು. 'ಕಾಮಾಪುರದ ಕೋಣನಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ತುಂಡು ಮಾಡುವೆ' ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅಂಜಿಸುವದಕ್ಕೆಕೂಡ ಅವನು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ವಿಷವನ್ನೇ ಅವನ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಿತ್ರರು ಸುರುವಿದ್ದರು. ಚಿಲ್ಲರೆ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಮ್ಯಾನೇಜರ ಮತ್ತು ಸುರಂಗೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪ್ಪುಕಾರ ಹಚ್ಚಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸುರಂಗೆಯೇ ಅವನ ಕೂಡ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದ್ದಳು.

ಕಳೆದ ಆರೇಳು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಆಯುಷ್ಯವು ಐಷ ಆರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಜೂಕು ನಟನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಾವಳನು ತನ್ನ ಗಂಡನೆಂದು ತೋರಗೊಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಜೀವ ಕೊಡುವದು ಬೇಕೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತೋರಿತು. ಇಂಥ ಉದ್ಗಾರಕ್ಕೆ ಸಾವಳನು ಅವಳ ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಸುಕಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸುರಂಗೆಯು ಅಂಜಿ ಒದರಿದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಬರಬಹುದೆಂದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಆತನ ಮಿತ್ರರು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಕಿವಿಮಂತ್ರವನ್ನು ಊದಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಸುರಂಗೆಯು ತನ್ನ ಕೂಡ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಬರದಿದ್ದರೆ, ಅಂಜಿಯಾದರೂ ತನಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವಳೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾಯಿತು.

ತಾನು ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದಕೂಡಲೆ ಆವಳು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ತೆಗೆದು ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟಳು. ಹೋಗುಹೋಗುವ ಮುಂದೆ ಏನಾದರೊಂದು ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಆವನಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಅವನು 'ನನಗ ಯಾಕ ಬೇಕು ಧಂದೆ? ನಿನ್ನ ಜೀವದ ಮ್ಯಾಗ–' ಎಂದು ವಿಕಟ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತ 'ರೊಕ್ಕ ಇಲ್ಲ ಅನ್ನಲಾ—ಕಾಮಾಪುರದ ಜಾತ್ರೀSSS' ಎಂದಿದ್ದನು.

ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರದ ಕೂಡ ಸಾವಳನು ಮಾಡಿದ ವಿಕಟವಾದ ಹಾವಭಾವಗಳ ಮೂಲಕ, ಅವನು ಹಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಸುರಂಗೆಯು ಮೂರ್ಛಿತಳಾಗಿ ಬಿದ್ದಳು. ಮುಂಬಯಿಯಂಥ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಷ್ಯಾಸನೀ ಮನುಷ್ಯನ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಚೂರು ಚೂರು ಆಗಲಿಕ್ಕೇನು ವರ್ಷಗಳು ಬೇಕೆ? ರೊಕ್ಕ ತೀರಿದಕೂಡಲೇ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಕಂಪನಿಯ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಆದರೆ ಆವಳು ಹವೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋದ ಸಂಗತಿಯು ಅವನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ನೌಕರನಿಂದ ತಿಳಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು, ಅವಳ ಬಂಗಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನ ಗುರುತು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಿಡಿಕಿಯ ಹತ್ತಿರ ಆವಳಿಗೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದನು.

ಎರಡನೇ ದಿವಸ ಸಂಜೆಗೆ ಸಾವಳನು ಸುರಂಗೆಯ ಬಂಗಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟ. ಆತನ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ರೊಕ್ಕವಿದ್ದರೂ ಮನವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಳೆದ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆಯ ಮಾತುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳೇ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತನು ತುಳಸಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿ ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ತನ್ನೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳು ಎಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಿರಿವಂತರ ಮೇಲೆ ಆತನದು ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಿಟ್ಟು! ಬಡವರಿಗೆ ಬಕ್ಕರಿ ಕೊಡುವದಂತೂ ದೂರವೇ! ತಿರುಗಿ ಅವರ ಸುಖವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸುವರು! ತುಳಸಿಯನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದ ಆ ಶ್ರೀಮಂತನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಲೇ

ಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅವನು ಯಾರೆಂಬುವದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು? ತಾನು ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹೋದರೆ? ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತುಳಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಜಿಸಿದರಾಯಿತು. ಅವನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ, ಅವಳಿಗಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಆನಂದವಾಗಬಹುದು. ಸುರಂಗೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿರಾಶೆ ಮತ್ತು ಸೆರೆ ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣ ಇವೇ ಆತನ ಸೇಡಿನ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಬಂಗಲೆಯ ಕಿಡಿಕಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವೆನಿಸಿತು. ನೌಕರರು ಇರುವ ಸ್ಥಳಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಮೊದಲನೇ ದಿವಸದ ಮಿತ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಬಾಯಿಯವರು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗ್ಯಾರ?' ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದ.

'ಅಂಬೋಲಿಗೆ!'

'ಯಾತಕ್ಕೆ?'

'ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ!'

'ಒಬ್ಬರs?'

'ರಾಧಾನ ಕೂಡ ಕೃಷ್ಣ ಇರಾವನs ಅಲ್ಲಪಾ!'

'ಎರಡನೇ ಗವಳಿಗೇರಾಕೀನೂ ಹೋಗ್ಯಾಳೇನ?' ಸಾವಳನು ಸಿರ್ಲಕಾರ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದ.

'ಹೌದು. ಕೊಂಕಣದಾಗ ಐತಿ ಅಂತ ಆಕಿ ಮನಿ. ಕಾಮಾಪೂರೋ ಘಾಮಾಪೂರೋ ಅಂತಾರ ಅದಕ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರಿ ಆಗತೈತಿ. ನಮಗೂ ಐತಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಔತನ.'

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಂಗಲೆಯ ಮುಂದಿನ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನ ಕಡೆಗೆ ಸಾವಳನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಹೋಯಿತು. ಆ ಹುಡುಗನ ಹತ್ತಿರವೇ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಸಾವಳನು ಕೇಳಿದ—

'ಈ ಹುಡುಗ ಯಾರದು ಇದೂs?'

'ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು!'

ಸಾವಳನು ಸಂಶಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ.

ಅವನು ತನ್ನಿಂದ ಏನಾದರೂ ಬಚ್ಚಿಡಹತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು.

'ಯಾರ ಕಡೆ ಬಂದೈತಿ ಅದು?'

'ಬಾಯಿಯವರ ಕಡೆ'

'ಎಲ್ಲೀದ?'

'ಕೊಂಕಣದಿಂದ'

'ಮತ್ತ ಅವರರ ಅಂಬೋಲಿಗೆ ಹೋಗ್ಯಾರ!'

'ಯಾವದರ ಮುದುಕಿ ಒಂದು ಹುಡುಗನ ಕರಕೊಂಡು ಒಂದರ ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಇಟಗೊಳ್ಳಾಕ ಹೇಳ್ಯಾರ ಅವರು!'

'ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಆ ಹುಡುಗನ ಕೂಡ ಏನ ಮಾಡೂದೈತಿ?'

'ಒಳ್ಳೇ ಹೇಳತೀ ನೀನೂs? ಮದಿವಿ ಆಗಿಲ್ಲಾ ಅಂದರ ಹುಡುಗೂರು ಬ್ಯಾಡ ಆಗತಾವ ಏನ ಯಾರಿಗಾರs?'

ಕೈಯೊಳಗಿನ ಚಿಲುಮಿಯ ಮ್ಯಾಲಿ ಕೆಂಡ ಇಡುತ್ತ ಅವನು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ. ಕೂಡಲೆ ಒಂದು ಝುರಕಿ ಎಳೆದು ಮೂಗಿನೊಳಗಿಂದ ಹೊಗೆ ಹೊರಗೆ ಬಿಟ್ಟ. ಸಾವಳನ ಕೈಯೊಳಗೆ ಚಿಲುಮೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೈ ಮುಂದೆ ಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಶಬ್ದ ಕೂಡ ಮಾತಾಡದೆ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟ. ಕೈಯ ಹೆಬ್ಬೆರಳೂ ಅದರ ಹತ್ತಿರದ ಬೆರಳೂ ಕೂಡಿಸಿ ತನ್ನ ಮುಂಗೈ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ, ಆ ನೌಕರನು ಅವನ ವಿಷಯದ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದ.

ಸಾವಳನು ಬಂಗಲೆಯ ಹತ್ತರ ಬಂದಾಗ ಆ ಹುಡುಗನು ಮುದುಕಿಯ ಮೊಳಕಾಲಿಗೆ ತಬ್ಬುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ 'ಅಜ್ಜೀ, ಅವ್ವ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗ್ಯಾಳ?'

'ಅಂಬೋಲಿಗೆ'

'ಎಲ್ಯದ ಆ ಅಂಬೋಲಿ?'

'ಸುಮ್ಮನಿರೊ ಖೋಡಿ' ಕಾಶಿಯು ಅವನನ್ನು ಬೆದರಿಸಿದಳು. ಸೋನ್ಯಾನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಾವಳನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸಾವಳನು ಕಾಶಿಗೆ ಕೇಳಿದ– 'ತುಳಸೀದೇನ ಈ ಹುಡುಗ?'

ಕಾಶಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಏಳು ವರ್ಷದ ಪೂರ್ವದ ತುಳಸಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಬಲ್ಲವನು ಇವನು ಯಾರೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಳು ಅವಳು. ಸಾವಳನು ಕೊಂಕಣಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸೋನ್ಯಾ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟ 'ತುಳಸಿಯ ಮಗ ಅಲ್ಲ ನಾ! ನನ್ನ ಅಪ್ಪನ ಹೆಸರು ಮಿಸ್ ಸುರಂಗಾ!'

ಅವನನ್ನು ಸುಮ್ಮನಿರಿಸುತ್ತ ಕಾಶಿಯು 'ಗಪ್ ಕೂಡೂ ದಿಲ್ಲೇನೋ ಸೋನ್ಯಾ? ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗು ಅತ್ತ ನೋಡೋಣ ಅಂ. ಅದು ನೋಡು ಮೋಟಾರು ಬಂತು' ಅಂದಳು.

ಮೋಟಾರ ನೋಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೋನ್ಯಾ ಗೇಟಿನ ಕಡೆ ಓಡಿದ. ಸಾವಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡುತ್ತ ಕೂಡುತ್ತ ಸಾವಳನು ಅಂದ– 'ತುಳಸಿ ಹೋಗ್ಯಾಳ ಅಂಬೋಲಿಗೆ'

'ಹುಡುಗನ ಕರಕೊಂಡ ಬಾ ಅಂತ ಪತ್ರ ಬರದಿದ್ಲು'

'ಹಗಲೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಹತ್ಯಾಕ ಇರತಾನ ಏನ ಇವ?'

'ಹೌದು. ಊರ ಊರ ತಿರಗಬೇಕ ಆಗತೈತಿ ಆಕಿಗೆ ಮತ್ತ—'

'ಇವನ ಸಲುವಾಗಿ ನಾಚಿಕಿ ಬರತೈತಿ! ಹೌದಲ್ಲ?'

'ಅಂತಽ ದೂರ ಇಟ್ಟ್ಯಾಳ ಹುಡುಗನ್ನ'

'ದೊಡದೊಡ ಮಂದ್ಯಾಗ ಹೋಗಬೇಕಾಗತತಿ ಆಕೀಗೆ—ಮತ್ತ ಹಡದಾಳ ಅಂತ ಅಂದರ—ಮತ್ತ ಇಷ್ಟ್ಯಾಗಿ, ಆ ಕಂಪನಿ ಮ್ಯಾನೇಜರ ಹಟಾನ ಹಿಡಿದ ಹುಡಗನ್ನ ದೂರ ಇಡಲಾಕ ಬೇಕ ಅಂತ!'

'ಆದರ ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲೀದು ಸುರೂ ಆತು?'

ಕಾಶಿಯು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಹತ್ತಿದಳು. ಸಾವಳನು ಕಿಸೆಯೊಳಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ಒಂದು ೫ ರೂಪಾಯಿ ನೋಟು ತೆಗೆದು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ನೋಟು ಎಂಥಾದು ಅದು? ಮುದುಕಿಯ ಬಾಯಿಬೀಗಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಕೀಲಿ ಕೈಯೆ ಆಗಿತ್ತು! ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಕಾಶಿಯು ಹೇಳಿದಳು. 'ತುಳಸಿ ನನಗ ಕೊರಳ ಆಣೀ ಹಾಕ್ಯಾಳ! ಮತ್ತ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಈ ಸುದ್ದಿ!'

ಹಾಕಿದ ಆಣಿಗೆ 'ಒಳಿತು' ಅನ್ನುವಂತೆಯೆ ಏನೋ ಮತ್ತೊಂದು ನೋಟು ತೆಗೆದು ಸಾವಳನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ಮುದುಕಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಭಯಭೀತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ೭–೮ ವರ್ಷದ ಪೂರ್ವದ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿ ಹೇಳಿದಳು. ತಾನು ಬೆಳಗಾಂವಿ ಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಫರಾಳದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಳು. ಒಂದು ದಿವಸ ತುಳಸಿಯು ಏನನ್ನೋ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಮಾತು ಕೇಳಿ ತಾನು ಹೊರಗೆ ಬಂದಳು. ಮೊದಲೇ ನಕ್ಷತ್ರದಂಥ ರೂಪ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಬಸಿರು! ಮೈಮೇಲಿನ ಬಟ್ಟೆ ಹರಿದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಆಕೃತಿ ಕಣ್ಣು ತುಂಬುವಂತೆ ಇತ್ತು. ಅವಳು ತನ್ನ ಕರ್ಮಕಥೆಯ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದಳು. ತನಗೆ ಕರುಣೆ ಬಂದಿತು. (ಸಾವಳನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು: ಅವಳ ಸಲುವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಅವಳ ಹತ್ತಿರದ ಹಣದ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಕರುಣೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು). ಮುಂದೆ ಹಡೆಯುವದಾದನಂತರ ತನ್ನ ಕೂಡ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದಳು. ತನ್ನ ಅಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕನಿಗೆ ನಾಟಕದ ಹುಚ್ಚು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಅಷ್ಟ ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಪನಿ ಬಂದಿತು. ಆದರ ಮಾಲಕನು ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿ ಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ತನ್ನೊಡನೆ ಸುರಂಗೆಯಾದರೂ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಬರ ತೊಡಗಿದಳು. ಆ ಮ್ಯಾನೇಜರನು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಅವಳ ಹಾಡು ಕೇಳಿದ; ಅವಳ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡ——

ಸಾವಳನಿಗೆ ಮುದುಕಿಯ ರಗಳೆ ಪುರಾಣವು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಹ್ಯ ವಾಯಿತು. ಅವನು ಕೇಳಿದ: 'ಅವಳನ್ನು ಮೊದಲು ಮನ್ಯಾಗಿಂದ ಹೊರಗೆ ಯಾರ ಹಾಕಿದರು?'

'ದಾದಾ ಅವರು'

'ದಾದಾ ಯಾವ?' ಸಾವಳನ ಧ್ವನಿಯು ಕಠೋರವಾಗಿತ್ತು.

'ಕಾಮಾಪುರದ ದಾದಾ'

'ಗ್ವಾಡಂಬಿ ಕಾರಖಾನೆದವನ?'

'ಹೌದು. ತಲಿಯಿಂದ ತಲಿಗೆ ಬಂದ ಭಾರಿ ಸೀಜತನ ಅದು. ಅವರ ಅಪ್ಪ ನನ್ನ ಗಂಡನ್ನ——'

ಆದರೆ ಸಾವಳನಿಗೆ ಮುದುಕಿಯ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೇಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

'ನೀ ಎಲ್ಲಿ ಇರತೀ?'

'ಕಾಮಾಪುರದಾಗ. ಮನ್ಯಾಗ ದೀಪಗಿ ಹಚ್ಚತೇನಿ. ಅಂತೂ ಹೋದ ಐದು ವರ್ಸ'

'ನಿನ್ನ ಮನಿ ಎಲ್ಲಿ ಐತಿ?'

'ಕೆರೀ ಮಗ್ಗಲಿಗೆ'

ಸಾವಳನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡಿದ. ಪ್ರಕಾಶದ ರಾಜ್ಯವು ಮುಗಿದು ನಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕತ್ತಲೆಯು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಮುಸುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ಸಂತಪ್ತಮನಸಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಇತ್ತೋ ಏನೋ ಅದು!

೧೨

ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ-ಮಧ್ಯಾಹ್ನ

ಮುಂಜಾನೆ ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಆಂಬೋಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಸುರಂಗೆಯು ಸುಮ್ಮನೇ ಇದ್ದಳು. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದಂತೆ ಆಂಬೋಲಿಯು ಮಂಜಿನ ಮುಸುಕಿನೊಳಗಿಂದಲೂ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಉದಾಸೀನತೆಯೊಳಗಿಂದಲೂ ಹೊರಬಿದ್ದವು.

'ಸಂಜೆಗೆ ನಾವು ಬಹಳ ದೂರ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ' ಎಂದು ಸುರಂಗೆಯು ಅಂದಾಗ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ನಗು ಬಂದದ್ದು ಈ ಕಾರಣದ ಮೂಲಕವೇ.

'ನಗಲಿಕ್ಕೆ ಏನಾಯಿತು?' ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು.

'ಮಂಜು ಕರಗಿತು'

'ಮತ್ತೆ ಸಂಜೆಯು ಕಡೆಗೆ ಮುಸುಕುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ' ಎಂದು ಸುಲೋಚನೆ ಪ್ರಶ್ನ ಮಾಡಿದಳು.

'ಅದನ್ನು ಈ ಸಜೀವ ಆಂಬೋಲಿಗೆ ಕೇಳು' ಎಂದು ಸುರಂಗೆಯು ಕಡೆಗೆ ಕೈ ಮಾಡುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತನು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಸುರಂಗೆಯುಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತ 'ನಿರ್ಜೀವ ಆಂಬೋಲಿಯು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತದೆ'

'ಆದರೆ ಇದು ಮಾತ್ರ ಚಳಿಯು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಇರುತ್ತದೆ'

ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟ ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧರರು ದುತ್ತೆಂದು ಹಾಜರ ಆಗಿದ್ದರು. ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆ ಮೇಲೆ ಆನಂದದ ತೆರೆಗಳು ಎದ್ದವು.

'ಹೀಗೆ ಹೇಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಬಂದಿರಿ ನೀವು ಬಾಪ್ಪಾ?'

'ಒಳ್ಳೇ ಗುಪ್ತಪೋಲೀಸನಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲವೇ ನಾನು?'

'ಹಾಗಾಗಿದ್ದರೆ ನೀವಟ್ಟ ಪಂಜೆಗೆ ಒಡೆಯರು ಯಾರು ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದರು?'

'ಮಾಡು ಚೇಷ್ಟೆ! ಆದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಮಾಪುರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವದರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ನಾನು ಈಗ ಬಂದೀನಿ!'

'ದಾದಾ ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಮೊನ್ನೆ ಬರೆದ ಅವರ ಪತ್ರದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಎಣಿಸಿ ಎರಡೇ ಸಾಲುಗಳಿದ್ದವು'

'ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ವರ ನೋಡುವ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ ದಾದಾ ಈಗ!'

ಎಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಸಿಟ್ಟಿನ ನೋಗಿನಿಂದ ಕೇಳಿದಳು:

'ಯಾರದು ಲಗ್ನ? ನನ್ನದೇ?'

'ಹೌದು ನಿನ್ನದೇ. ಈಗ ಅವರ ಲಗ್ನ ಏನು ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ! ಮತ್ತೆ ನನ್ನದೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ! ನಿನ್ನ ಲಗ್ನದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಬಂದುಮಾಡಿರುವರು ಈಗ'

'ಅಂದರೆ?'

'ಈಗೇನೂ ವಿಶೇಷ ಲಾಭ ಇಲ್ಲ ಕಾರಖಾನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ. ಹಾನಿಯಿಂದ ಹಾಗೇ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಲಗ್ನದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾದಿಟ್ಟ ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದಳು:

'ವಿದ್ಯಾಧರ, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಸತ್ಯ, ಅಸ್ತೇಯ ಮುಂತಾದ ತತ್ವಗಳು ಇವೆಯಲ್ಲವೆ?'

'ಹೌದು'

'ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕಾಯಿತು.'

'ಯಾವದು?'

'ಚೇಷ್ಟೆ.'

ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಚಹಾದನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಈ ಮೊದಲೆ ಬಿಸಿಲು ದಿನದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸಾರೆ ಅಂಬೋಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೋದವಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಂದೆ ಸುಲೋಚನೆ ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಆ ಮೇಲೆ ಸುರಂಗೆ–ರಮಾಕಾಂತರು, ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಇವರು.—ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಆದೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ೩ ಗಂಟೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಹವೆಯಲ್ಲಿಯ ಬಿಸಿಲು ಚಳಿಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವು ಆಲ್ಹಾದಕರವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಾಡುವ ಗಿಡಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ಕುಣಿಯುವವೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಯುತ್ತಿರುವ ಆಡುಗಳು ದೂರದಲ್ಲಿ ಜಿಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಮೊಂಡ ಬಾಲಗಳೂ, ಸಣ್ಣ ಮೋರೆಗಳೂ, ಓಟದ ಚಪಲತೆಯೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದವು. ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಧುರವಾದ ಕಿಲಕಿಲಾಟವು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗುಜುಗುಜುಮಾಡುವ ಶಾಲೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಿಡಿಗೇಡಿ ಹುಡುಗನು ನಡುವೇ ಕೂಗುವಂತೆ ಆ ಕಿಲಿಕಿಲಾಟದ ನಡುವೆ ಕೋಳಿಯ ಕೂಗು

ಜೋರಿನಿಂದ ಕೇಳಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಳಿಯು ಝುಳು ಕಿಸ ಕೂಡ ಉದುರಿ ಬೀಳುವ ಎಲೆಗಳು ಗಿರಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು, ಮರಣವು ಸಹ ಅವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆನಂದಕೊಡುವ ಕಲೆಯೇನೋ ಅನ್ನುವಂತೆ.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸುಂದರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕರೆದು ತಂದಳು. ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಸಿಂಹದಂತೆ ಬಾಯಿ ತೆರೆದ ಕೊಳ್ಳ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಆಯಾಲಿನಂತೆ ಕುಣಿಯುವ ಬಳ್ಳಿಗಳು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಆ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ಏರಿ ತುಟ್ಟತುದಿಯ ಮೇಲೆಹೋಗಿ ಕುಳಿತನು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಹೇಳಿದಳು—

'ಅಷ್ಟು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡಬೇಡಿರಿ, ತೂಕ ತಪ್ಪೀತು'

'ಆದರೇನಾಯಿತು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಬರುವದು!'

ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅವನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧೈರ್ಯದ ಕೌತುಕವೆನಿಸಿತು. ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತಕಡೆಗೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಂತೂ ಎಲ್ಲಿ ಇದರೋ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೇಳಿದ.—

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಎಲ್ಲಿ?'

'ಅವರೇನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಹುಲಿಯಂತೂ ಅವರನ್ನು ಮುರಿದು ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ'

'ಅದೇಕೆ?'

'ಅಹಿಂಸಾವಾದಿಗಳಲ್ಲವೇ ಅವರು?'

'ಆದರೆ ಹುಲಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಆಗಿವೆ ಅಹಿಂಸಾವಾದಿಗಳು?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಇಷ್ಟೊಂದು ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಬಲ್ಲ ನೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜುಹುಕ್ಕೆ ಹೋದ ದಿವಸ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭದಂತೆ ಕುಳಿತ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಇವನೇ ಏನೆಂಬುದು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ತಿಳಿಯುದಾಯಿತು! ಅವಳು ಚೇಷ್ಟೆ ಯಿಂದ ಅಂದಳು 'ಕಾಸಾಪುರದ ಹವೆ ನಿಮಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾನಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.'

'ನನಗೋ ನನ್ನ ಬಾಯಿಗೋ?' ಅವಳ ಪ್ರಶ್ನದ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದನು.

'ನಿಮ್ಮ ಯಂತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಬಂದಿದೆ?'

'ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಯಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ನಡುವಿನ ಜೋಡಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉಳಿದಿದೆ'

'ನನ್ನ ಚಿತ್ರದಂತೆಯೇ ಅನ್ನಬಾರದೇ? ಸುರಂಗಾಬಾಯಿಯಂಥ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಸಿಕ್ಕರೂ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲವೇ ಹೊಳೆಯಲೊಲ್ಲದು. ಅಂಬೋಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಮತ್ತೆ—'

ಸುರಂಗೆಯು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅಂಬೋಲಿಯ ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆಯೇ ಕಂಡಳು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಡದೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದ ತೆರೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆ ನೀಲವರ್ಣದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಹಿಂದಿನ ಗುಡ್ಡಗಳೂ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಕೆರೆಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಆ ಆಳವಾದ ಕೊಳ್ಳವೂ, ಅಖಂಡವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುವ ಆ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳೂ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಸೌಮ್ಯವಾದ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಛಾಯೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೆ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಕ್ಕಂತಾಗಿತ್ತು. ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಜೀವನವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಣಿಸುವ ಮಾನವರು ಮೂರ್ಖರೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸಿರಬಹುದು. ಜೀವನ! ಎಲ್ಲಿ ಇದೆ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನ! ಎತ್ತ ನೋಡಿದತ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ—

ಬುಳು ಬುಳು ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಒಬ್ಬ ಕುರುಬನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಕೋಲಿನ ತುದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗಂಟೆಯು ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕೇಳಿಸಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅನ್ನುವಂತೆ ಅವನು ಮೆಲ್ಲನೆ 'ಸಮಾನಸ್ಕಂದರ ಸಂಯೋಗವೇ ಆಗಿದೆ' ಎಂದನು.

'ಆ ಕುರುಬನು ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಒಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವನ

ಕಠ್ಠಗಿನ ಮೈಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಅವನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉಡದಾರವು ಒಳ್ಳೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ತುಂಡು ವಲ್ಲಿಯ ಹೊರತು ಅವನ ಮೈಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಏನೂ ಅರಿವೆಗಳಿರದಿದ್ದರೂ, ಶರೀರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪುಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಸೆಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯ ನಿಗೆ ಅಸೂಯೆಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಮುಂಗೈಯೂ, ಆತನ ಕಾಲೊಳಗಿನ ಹಳ್ಳಿಗಾಡ ಜೋಡುಗಳೂ ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದುವು. ದೊಡ್ಡ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತು ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಹೇಗೋ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ತನ್ನ ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಆತನ ಪ್ರಸನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಹೆಗಲ ಮೇಲಿನ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ—

'ಇವರೆಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕರು ನಿಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರು?' ರಮಾಕಾಂತನು ಉಪ ಹಾಸದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ.

'ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ. ನೀವು ಅಂಬೋಲಿಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವಿರೆಂದ ಮೇಲೆ—'

'ನೋಡತಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹಬ್ಬಿದೆ'

'ಮುಂದೆ ಕುಳಿತೂ ಇದೆ'

ರಮಾಕಾಂತನು ತುಚ್ಛದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ಕುರುಬನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ್ದು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಅವರು ಅಂದರು:

'ಈ ಕುರುಬನು ನಿಮ್ಮನ್ನೇನೋ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಬಂದಿರುವನು'

'ನಾನೇನೂ ಪಶುಗಳ ವೈದ್ಯನಲ್ಲ! ನುರಂಗೆಯಾದರೂ ಕಂಬಳಿ ಗಳ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನೇನು ತೆರೆದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆಯು—'

'ಅವನೇನು ಅನ್ನುವನು ಅದನ್ನಾದರೂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಕೇಳೋ ಇವರನ್ನು—'

'ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಬೇಡಪ್ಪಾ. ಈ ಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ

ಬೇಕಾದರೆ' ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತನು ಸುರಂಗೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳುಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ.

'ಹಂತಾಪ ಏಸ ದ್ವಾಡದ ಇಲ್ಲ ಬಿಡ್ರಿ ದ್ಯಾವರೂ ಕೇಳೂದೂ'

'ಎಲೇ ಈ ಬಾಯಿಸಾಯುವರಿಗೆ ದ್ಯಾಸರೂ ಏಸ ಅಂತೀಯೋ ?'

'ಬಾಯೂವ್ರಾ..ಗಾಂದೆಪ್ಪಸವರ್ನ ಬಿಟ್ರೇಸರಿ?'

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಬಾಪ್ಪಾ ಆವರ ಹೊರತಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಚಕಿತರಾಗಿ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಂತಿರುವ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುವ ಈ ಜಂಗಲೀ ಪ್ರಾಣಿಯು—ಈತ ನದು ಗಾಂಧಿಯವರ ಕೂಡ ಏನು ಸಂಬಂಧ? ರಮಾಕಾಂತ–ಸುರಂಗೆ ಯರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಗಾಂಧಿಯ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದರೂ ಏನು? ಮಹಾತ್ಮಾ ಅವರೇನು ಕಥಾಲೇಖಕ, ನಾಟಕಕಾರ, ಚಿತ್ರಕಾರ ಅಥವಾ ಗಾಯಕ ರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸುರಂಗೆಗೆ ಗಾಂಧಿಯನ್ನುವವರು ಇದ್ದದ್ದು ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಕುರುಬನ ಆ ಪ್ರಶ್ನದ ಮೂಲಕ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ಮೈಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣ ಅರಿವೆಗಳು ಕೂಡ ಇರದಂಥವನು, ಗಾಂಧಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿರ ಬೇಕು, ಮತ್ತು ತನಗೆ ಮಾತ್ರ, ಅವರು ತುರಂಗದಲ್ಲಿದ್ದರೇನು, ಹೊರಗೆ ಇದ್ದರೇನು ಒಂದೇ ಅನಿಸಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ಹೊದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅರಿವೆ ಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಹೃದಯ—

ಸುರಂಗೆಯು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ರಮಾಕಾಂತನು ಕೇಳಿದ:

'ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ನೋಡಿರುವಿ ಏನು ನೀನು?'

'ನೋಡೀನಿ ದ್ಯಾವರು. ಈ ಬ್ಯಾನಿಗ್ಗೆ ಯೋಳ ವರಸ ಆದೂ ನೋಡ್ರಿ. ಇಲ್ಲೇ ಆ ಬಂಗಲೇದಾಗ ಬಂದ ಇದ್ರು. ಒಂದ ದಿನಾ ಥೆಂಜೇಕಡೆ, ದೂರದಾಗ ನಿಂತ ನೋಡೀನಿ ಕಣ್ತುಂಬ ಅವರನ್ನ'

ಸುರಂಗೆಯು ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ತಾನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಟ್ಟಾದಳು.

'ಯಾರಂತೆ ಕಾಣಸತಾರೋ ಗಾಂಧಿಯವರು?' ರಮಾಕಾಂತನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದ.

'ಅಗದೀ ಸಾಟಂಬುವಾ ಅವರ ಹಾಂಗ ಕಾಣಿಸತಾರ ಯಪಾ!'

'ಈ ಸಾಟಂಬುವಾ ಅಂದರ ಯಾರು ಇವ?' ರಮಾಕಾಂತನು ನಸುನಗುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕೇಳಿದ.

'ಈ ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಇರತಾರೆ ಒಬ್ಬರು'

'ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಅವರು?'

'ಬುವಾ ಅವರು ಏನಾರ ಮಾಡುಬೇಕಾಗತದೇನು?'

ರಮಾಕಾಂತನೇ ಇನ್ನೂ ಏನೋ ಮಾತಾಡತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೂರದಿಂದ ಕೂಗು ಕೇಳಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಕುರುಬನು ಎದ್ದು 'ಬರತೀನರಿ ಯಪ್ಪಾ' ಅಂದ.

ಎಲ್ಲರೂ ಅವನು ಹೋಗುವದನ್ನು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನು ಹೋದಮೇಲೆ, ರಮಾಕಾಂತ ಹಾಗೂ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ನಡುವೆ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲೆ ಈ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಘೋರ ವಾಗ್ವಾದವಾಯಿತು. ಆ ಕುರುಬನ ಜೀವನವು ಆಂಬೋಲಿಯ ಸೌಂದರ್ಯದಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದ್ದು ಎಂದು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮತ. 'ಇಂಥ ಸುಂದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕುರುಬರಿಗೆ ಇರಗೊಡುವದೇ ಮೂಲ ತಪ್ಪು. ಏನು ಕರಿಯ ಕೆಟ್ಟ ಆವ! ಇಂಥ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಾರದೆಂದೇ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊಗದ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಕರಿಯ ಬೊಟ್ಟೇ!' ಇದು ರಮಾಕಾಂತನ ಉತ್ತರ. ಸುರಂಗೆಯು ಸುಮ್ಮನೆ ವಾದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಸುಲೋಚನೆಯಾದರೂ ರಮಾಕಾಂತನ ಮತವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಳು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ: 'ಈ ಕುರುಬನ ಸರಳವಾದ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ. ಇದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ, ಈ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯದ ಉಪಯೋಗ ಆತನಿಗೆ ಏನು?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಕಡೆಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ: 'ಗಾಂಧಿಯವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ಗಾಂಧಿಯವರೂ ಒಬ್ಬ ಬುವಾನೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದರೆ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಲೆಯೇ ನನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ!'

ರಾತ್ರಿ ಊಟದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು. ಊಟವಾದನಂತರ ಅವರು 'ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿರುವದೋ ಎಲ್ಲರಿಗೂ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು.

'ಇಲ್ಲ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇ. ಕಥೆ-ಗಿಥೆ ಹೇಳುವಿರಾ ಒಂದನ್ನು?' ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವರ ಹತ್ತಿರವೇ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು.

'ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೆ ಹಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿ ನೀನು ಸುಲು' ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅಂದರು.

'ಆ ರಾಜಾ ರಾಣಿಗಳ ಕಥೆ ಬೇಡ ನನಗೆ ಈಗ. ಯಾವಾಗಲೂ ಕಥೆ ಅಂದಕೂಡಲೇ, 'ಹಿಂಗ ಒಬ್ಬ ಅರಸಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಇದ್ದರು ಇಬ್ಬರು ರಾಣಿಯರು. ಒಬ್ಬಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೇಮ. ಮತ್ತೊಬ್ಬಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿರಲಿಲ್ಲವಂತೆ.' ಅಲ್ಲರೀ ಪ್ರೇಮ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನಾದರೂ ಹೇಗೆ ಲಗ್ನವನ್ನು ಅವನು? ಅಹುದಲ್ಲವೇ ರಮಾಕಾಂತ?'

ರಮಾಕಾಂತನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟನು. ಆದರೆ ವತ್ಸಲೆಯ ನೆನಪಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಹೇಗೇಗೋ ಆಯಿತು.

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕಥೆ ಹೇಳುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಧೋತರವನ್ನು ಮೊಳ-ಕಾಲಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ಚಳಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅವರು ಒಂದು ಖಾದಿಯ ಬಗಲಬಂಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವೆಟರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಗ್ಗು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ಕಂಡು ಸುರಾಗೆಗೆ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತು.

'ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಾದವಿವಾದ ನಡೆದಿತ್ತಲ್ಲ....' ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರು.

'ನಮಗೆ ಆ ವಾದ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ನೆನಹುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ ನಮಗೆ'

'ಅವನ್ನೇ ಹೇಳುವವನಿದ್ದೇನೆ ನಿಮಗೆ. ಚಿತ್ರಕಾರ ಅಥವಾ ಹಾಡುಗಾರ ಜನರ ಗುರುತು ನನಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ನನಗೆ ಓದುವ ಹುಚ್ಚು ಬಹಳ ಆದೆ! ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಡುವು ಸಿಕ್ಕಕೂಡಲೆ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತುಬಿಡುತ್ತೇನೆ! ಇದಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ಪ್ರೊಫೆಸರನೂ ಇದ್ದೆ! ತಿಳಿಯಿತೇ ರಮಾಕಾಂತ? ನನಗೆ ಕೇವಲ ಬಾಪ್ಪಾ ಅನ್ನಕೂಡದು. ಪ್ರೊ. ಬಾಪ್ಪಾ ನಾನು!'

ಶ್ರೋತೃವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ನಗೆಯು ತೆರೆ ಬಂದು ಹೋದವು.

'ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಲೇಖಕರ ಅನುಭವ ಆದೆ ನನಗೆ. ಹೆಸರು ನಿಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯವನು ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನಲ್ಲ, ಅದೇನು ಹೇಳುವದು ಸುಲಭವಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡನು ಕೆಟ್ಟ, ಸ್ತ್ರೀಯು ಉತ್ತಮ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ಉಪದೇಶವೆಂದರೆ, 'ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ, ಗುಲಾಮರಾಗಿರಬೇಡಿರಿ. 'ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ' ಶಬ್ದವನ್ನು 'ವೇಶ್ಯೆ' ಶಬ್ದದಂತೆ ಮನ್ನಿಸಿರಿ.' ಎಲ್ಲ ಬರೆಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮಂತ್ರ— ಪುರುಷಜಾತಿಯೆಂದರೆ, ವಿಶ್ವಾಸಘಾತಕವಾದದ್ದು.'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇ, ಅಂಬೋಲಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇನೂ ವಾಙ್ಮಯದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಲ್ಲ.' ಸುಲೋಚನೆಯು ನಡುವೆಯೆ ಅಂದಳು.

'ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬ್ರೇಕ್ ಹಾಕಿದೆ, ಹೀಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಡೆಯಿಂದ ಫುಕ್ಕಟೆ ವಕೀಲ ಪತ್ರ ತಕ್ಕೊಂಡ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೇ ಹೇಗೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು? ನೀವು ಅನ್ನಬಹುದು ಹೂವುಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು!' ಪೂಜೆಯನ್ನೆನೋ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ! ಆದರೆ

ಆದರಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕಾರವಿಷ್ಟೇ, ಅವನು ಕೈಹಚ್ಚಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ಹೂವು ಗಳೆಲ್ಲವು ಬಡಿಗೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಡೀ ರತ್ನಾಗಿರೀ ಜನರನ್ನೇ ಕೇಳಿರಿ ಬೇಕಾದರೆ. ಅದೊಂದು ಮೋಜಿನ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಆಗಿತ್ತು. 'ಆ ಹರಾಮು ಖೋರ' ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕೀಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಇನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಲಾವಂತನ ಕಥೆ, ಹೇಳುವೆ! ಸೆರೆಯ ಮೇಲಿನ ಆತನ ಕಾದಂಬರಿಯಂತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆದೆ. ತನ್ನ ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಬಾಟಲಿ ಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಅವನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಬರೆ ಯುತ್ತಿದ್ದ. ನನ್ನಂಥ ಮಿತ್ರರು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ 'ಕಾದಂಬರಿಯು ಮುಗಿದನಂತರ ಸೆರೆ ಬಿಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ! ಕಾದಂಬರಿಯ ಆವೃ ತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಆವೃತ್ತಿಗಳಾದವು. ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೆರೆಯ ಬಾಟ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಬಾಟ್ಲಿಗಳು ಉರುಳಾಡಿದವು. ಕಡೆಗೆ ಸೆರೆಯು ತೀರಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಅವನೊಡನೆಯೇ!'

ರಾತ್ರಿಯ ಆ ಪ್ರಶಾಂತವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಲಕ್ಷಣ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅನಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. 'ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಮೂರನೇ ಗೃಹಸ್ಥ—ಪ್ರೇಮದ ದೊಡ್ಡ ಕವಿ. ನಡುವೆಯೆ ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಬೇನೆಬಿದ್ದಳು. ಡಾಕ್ಟರನು ಏನೋ ಹೇಳಿದ ಆತನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ. ಕೂಡಲೆ ಹೊರಟಿತು ಆ ಸವಾರಿ ಒಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ. ಆ ವೇಶ್ಯೆಯು ನಮ್ಮ ಊರವಳೇ ಎಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಈ ಸಮಾಚಾರ. ಅವಳು ನನಗೆ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಕೇಳುವಳು 'ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ನಿಮಗೆ ನನ್ನ ಸರ್ಕಸ ಹೇಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು?'

'ಅವಳ ಮನೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಜನ ಲೇಖಕರು, ಗಾಯಕರು, ನಟರು ದಾಟಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು—'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ತನ್ನನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ರಮಾ ಕಾಂತನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕುತ್ತ ಹೊರಗಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡ. ಇದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು.

ಸುರಂಗೆಯು ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧವಾದ ನಾಗರ ಹಾವಿನಂತೆ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು 'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ತನ್ನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೊಳದ ಅಂತರದಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅವರಿಗೂ ತನಗೂ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶದಷ್ಟು ಅಂತರವಿರಲಿಲ್ಲವೆ? ಪ್ರೊಫೆಸರರ ನವಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಪಂಜೆಯನ್ನು ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇರುವ ಈ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಮನುಷ್ಯನೆತ್ತ! ರಮಾಕಾಂತನಂಥ ರಸಿಕ ತರುಣ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯ ಲೆಳಸುವ ತಾನೆತ್ತ! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮತ್ತು ತನ್ನ ವೇಷ-ಭಾಷೆಗಳ ತುಲನೆ ಮಾಡಿದಕೂಡಲೇ ಅವಳಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗಿ ಅವಳು ಎರಡನೆ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಮಾಕಾಂತನು ಹೊರಗೆ ಹೋದ ಕಾರಣವು ಸುರಂಗೆಗೂ ತಿಳಿದಿರಬಹುದೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯೂ ಕಡೆಗೆ ಅಂದಳು 'ಈ ಕಥೆಯ ಸಾರಾಂಶವೇನು ಬಾಪ್ಪಾ? ಕಲೆಯನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಬೇಕೆಂ ದಲ್ಲವೆ?'

'ಅಲ್ಲ—'

'ಹಾಗಾದರೆ?'

'ಜೀವನವೆಂದರೆ ಒಂದು ತೆಗ್ಗುತೆವರಿನ ಹುರುಕಬರಕಾದ ಕಗ್ಗಿನ ಎರೆ ಭೂಮಿ. ಆದರೆ ಅದರೊಳಗಿಂದಲೆ ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುವದು. ಕಲೆಯು ಆಕಾಶದಂತೆ! ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮಿನುಗಿದರೆ, ಫಲಗಳು ಬೆಳೆ ಯುವದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ!'

'ಆದರೆ ಬೆಳೆಯಿಸುವವರು ಯಾರು? ಆಕಾಶದೊಳಗಿಂದ ಮಳೆಯು ಬಿದ್ದರೇನೆ ಅಲ್ಲವೆ ಬೆಳೆಯುವದು?' ಸುಲೋಚನೆ ಕೇಳಿದಳು.

'ಆಕಾಶದೊಳಗಾದರೂ ಮಳೆಯು ಹೋಗುವದೆಲ್ಲಿಂದ, ಭೂಮಿ ಯಿಂದಲ್ಲವೆ?'

ಬಾಗಿಲ ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿದ್ದರೂ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು—ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದರು. ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಕವಿ ಗಳಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು!

ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಡುವೆಯೇ ಕೇಳಿದ 'ಪ್ರೇಮವಾದರೂ ಕಲೆ ಯಂತೆಯೆ ಅನಿಸುವದೇನು ನಿಮಗೆ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಿತ್ರ ವಾಗಿಯೇ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಒಂದೇ ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಇಷ್ಟು ಹೇಗೆ ಮಾತನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನೆಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ಸೋಜಿಗದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅವಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಇವನು ಯಾರ ಕೂಡವಾದರೂ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕೂಡಲೇ ವಿಚಾರ ಹೊಳೆಯಿತು—ಕಾಮಾಪುರ ದಲ್ಲಿ ಇವನು ಪ್ರೀತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇರುವರಾದರೂ ಯಾರು? ಸುಧಾರಿಸಿದ ಹುಡಿಗೆಯರ ಒಂದು ಮುಖವು ಕೂಡ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುವದು ಶಕ್ಯ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಾತಾಡುವದಂತೂ ದೂರವೇ ಉಳಿಯಿತು. ದಾದಾ ಅವರು 'ಸುಲೂ, ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಎಲ್ಲರೂ 'ಗಂಡು' ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ ನೋಡು' ಎಂದು ಅಂದದ್ದು ಅವಳ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವರಿಗೆ ಅದರಂತೆಯೇ ತಾನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. 'ಹೀಗೆ ಅನ್ನು ವವರು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಸರಿರಬೇಕು!' ಎಂದು

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು.

'ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಮ! ಈಗಿನ ತರುಣರಿಗೆ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ ಈ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳು! ನನಗೆ ಕೇಳಿದರೆ ಪ್ರೇಮವು ಮೂರು ತರದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ, ಉಪಭೋಗಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಉದಾತ್ತ ಎಂದು.'

ಸುರಂಗೆಗೆ ತಾನು ಒಂದು ಪ್ರವಚನವನ್ನೇ ಕೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹೇಳುವ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಅವಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ನಲಿದಾಡುವ ಪವಿತ್ರಹಾಸ್ಯದಬಗ್ಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಾಯಿತು. ಒಂದು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅರಸನು ತನ್ನ ರಾಣಿಯ

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಅವಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವಾಗ ರಾಣಿಯು ಹಾಸ್ಯ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಸಶಂಯವು ದೂರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಸುರಂಗೆಯುಅನುಕರಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸಹ, ನಾಟಕ ನಡೆದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಹಾಸ್ಯವು ಒಯ್ಯಾರದ್ದು, ಅರ್ಧ ಶೃಂಗಾರಿಕವೂ ಆದಂತೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತನಗೆ ಇಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ಸಾಧಿಸದ ಈ ಉದಾತ್ತ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮುಖದಮೇಲೆ ವಿಲಸಿತವಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುರಂಗೆಯು ಅಧಿಕವಾದ ಆದರದಿಂದ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಹತ್ತಿದಳು.

'ತಾಯಿಯ ಪ್ರೇಮವು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ?' ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದಳು.

'ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ'

'ಅದು ಉದಾತ್ತವಲ್ಲವೇ?'

'ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರೇಮವು ಉದಾತ್ತವಾಗಲಾರದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ತಾಯಿಯ ಪ್ರೇಮವು ತನ್ನ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಉದಾತ್ತವೇ ಇದ್ದರೆ, 'ಅತ್ತೆಯ ಕಾಟ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ!'

'ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ದಾದಾ ಅವರ ಪ್ರೇಮವಾದರೂ ಉದಾತ್ತವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೊ?'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು.

'ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯಂತಲೇ ಅವರು ಎರಡನೇ ಲಗ್ನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವರ್ತನವಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಪವಿತ್ರವಾಗಿದೆ—'

ಸುರಂಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಬೆಚ್ಚಿದಂತೆ ನಡುಗಿದಳು.

'ಏನಾಯಿತು?' ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದಳು.

'ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಿರಲಿ ಹೋಯಿತು!'

'ಎಲ್ಲಿ? ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತೆಂದರೆ, ತಲೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪೊಳ್ಳು ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತದಂತೆ! ನನಗೆ ಸಣ್ಣವಳಿರುವಾಗಿನಿಂದ ಅದರದು ಬಳ್ಳೇ ಅಂಜಿಕೆ ಕೂತುಬಿಟ್ಟಿದೆ—'

ಸುಲೋಚನೆಯು ದೀಪ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಳು. ಆದರೆ ಜಿರಲಿಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅಂದರು.

'ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ದಾದಾ ಅವರ ಪ್ರೇಮ ಉದಾತ್ತವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಇದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆಂದೇ ನಾನು ಈಗ ಬಂದಿರುವೆ'

'ಪರೀಕ್ಷಾ?'

'ಹೌದು. ಕಾರಖಾನೆಯಿಂದ ಹಾನಿಯಾದರೂ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಲೇ ಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಹಟಹಿಡಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನೋಡೋಣ ಅವರ ಪ್ರೇಮ ಎಂಥಾದ್ದಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು!'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಿದಳು—'ಬಳ್ಳೇದು. ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ—ನಮ್ಮದೂ ನಿಮ್ಮದೂ ಏನು ಜಿದ್ದು?'

'ನನ್ನದು ಏನು ಜಿದ್ದು? ಈ ಬಗಲಬಂಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ಈ ಪಂಜೆ!'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಉತ್ತರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಹಾಸ್ಯವು ಶಾಂತ ವಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ಬಾಗಿಲದ ಹೊರಗಿನಿಂದಲೇ ಅಂದನು— 'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇ, ಈ ನಿಮ್ಮ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಹಳೆಯದಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಯುರೋಪ ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿಯ ಹೊಸಹೊಸ ಪುಸ್ತಕ ಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ ಸ್ವಲ್ಪ, ಈ ನಿಮ್ಮ ಉದಾತ್ತ—ಗಿದಾತ್ತಗಳೆಲ್ಲವು ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಅವರ ಮತ. ಮಾನವಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲ—ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಅದೆ ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುವರು!

'ಅದು ಯಾವದು?'

'ಪ್ರಣಯ ಇದೇ. —ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಆಕರ್ಷಣ!'

'ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಗಬಹುದು!'

'ಕೇವಲ ಪಾಸಾಗುವದೆ! ಅವರಿಗೆ ಸುವರ್ಣಪದಕ ಕೊಡಬೇಕು!'

ಉ.ಹುಂ. ಅವರ ಉತ್ತರ ಒಂದುಮೂರಾಂಶವಷ್ಟೇ ಸರಿಯಾಗಿದೆ'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ಪ್ರಣಯದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇಬ್ಬರ ಹಕ್ಕು ಇದೆ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ!'

'ಯಾರು ಯಾರದು?'

'' Hunger and Soul 'ಹೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಾ!''

ಹೊಟ್ಟೆ ಏನು? ನರಿನಾಯಿಗಳು ಸಹ ಹೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮವೋ—ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು, Sole ಕ್ಕೆ (ಮೆಟ್ಟುಗಳ ತಳಕ್ಕೆ) ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಮಹತ್ವವನ್ನು Soul (ಆತ್ಮ) ಕ್ಕೆ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ! ಅಂತಹ ಮೆಟ್ಟಿನ ತಳ ನೆಟ್ಟಗೆ ಇರದಿದ್ದರೆ ಜಾರಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದು ಅರಿವೆ ಹೊಲಸಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮ ಏರದಿದ್ದರೆ ಏನು ಕೆಡಬೇಕಾಗಿದೆ?'

'ಏನೂ ವಿಶೇಷ ಕೆಡುವದಿಲ್ಲ. ಪಶುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಶ್ರಮವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದಿಷ್ಟೆ.' ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ದನಿಯೊಳಗಿನ ತೀವ್ರತೆಯು ರಮಾಕಾಂತನ ಹೊರತಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

'ಈ ಆತ್ಮಾ, ಇದು ಎಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಬಾಪ್ಪಾ'

'ಹೃದಯದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಹೃದಯವು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಇದ್ದು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ'

'ಹೃದಯವು ಈ ಬೆಳೆಗೆ ಭೂಮಿಯಾಗಿರಬೇಕು! ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರುಗೀರು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ?'

'ಅದಕ್ಕೆ ನೀರೋ? ಎರಡನೆಯವರ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡು ಬರುವ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೀರೇ ಅದಕ್ಕೆ ನೀರು!'

'ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಲು?'

'ಆ ದುಃಖದ ತಾಪದಿಂದ ಕಾಯ್ದು ಹಣೆಯು!'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸೋಲಿಸಬಹುದೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಒಗೆದಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಿದ ಬಂದೂಕಿನ ಸಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಬರುವಂತೆ, ಅವನು

ಚುಚ್ಚಿ ಚುಚ್ಚಿ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಉತ್ತರಗಳು ದೊರೆತವು. ಅವನು ಹೊರಗಿನ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುವ ತಾರೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಹತ್ತಿದ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಅಂದರು: 'ಹಸಿವೆಯೂ ಪ್ರಣಯವೂ ಪಶುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವವು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಎಂದರೆ, ಪಶುಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಬೇಕೆಂತಲೇ! ಆದರೆ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ಮರಣದ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ!'

'ಈ ಶತಮಾನವೆಂದರೆ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಯುಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ—'

'ಉತ್ಕರ್ಷ? ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೋಟ್ಯಾವಧಿ ಜನರು ಅರೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವರು, ಬೇನೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವರು, ಪಶುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಆಸೂಯೆಯಿಂದ ಬಯಸುವರು. ಇದೇನು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಯಿತೆ? ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಜನ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಇತರರಿಗೆ—'

'ಆದಿರಲಿ ಬಿಡಿರಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇ. ತುರಂಗದಲ್ಲಿಯ ಮೋಜಿನ ನಾಲ್ಕು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ ನಮಗೆ ಸಾಕು. ಆಮೇಲೆ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗೋಣವಂತೆ. ಕಲೆಗಿಂತಲೂ ಜೀವನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆ. ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಬಹುದು, ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ—'

'ಹಾ ಹಾ' ಹಾ ಅನ್ನುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ಆಕಳಿಸಿದಳು.

ಬಿಸಿನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದರೆ ಆರುವ ಪಾತ್ರೆಯಂತೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಶಾಂತವಾದರು.

'ಜೇಲನ್ನು ಸೇರುವ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಕೆಟ್ಟವರೇ ಇರುವರೇನರಿ, ಬಾಪ್ಪಾ?' ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದಳು.

'ಜೇಲಿನ ಹೊರಗಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗಿಂತಲೂ ಒಳ್ಳೆಯವರಿರುತ್ತಾರೆ.'

‘ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ಜೇಲಿನಾಗ ಯಾಕೆ ಬೀಳತಾರ?’

‘ಬಡವರೆಂದು!’

‘ಅಂದರೆ ಅವರೇನು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿರುವದೇ ಇಲ್ಲವೆ?’

‘ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅವರು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅರಗಿಸುವ ಔಷಧವಾಗಿದೆ’

‘ಅದು ಹೇಗೆ?’

‘ಬಡವನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿದಾರರು ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ, ಒಳ್ಳೇ ವಕೀಲರೂ ದೊರಕುವದಿಲ್ಲ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನ ಬಾಯಿಗೆ ಒರುವಂಥ ತಕ್ಕ ಬೇಗ ವನ್ನೂ ಅವರು ಶೋಧಿಸಲಾರರು—’

‘ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತಿರಬೇಕು! ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ—’

‘ಒಂದೇ ಪ್ರಸಂಗ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಹಾಗಾದರೆ! ಕೇಳಿರಿ. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಇಂಗ್ರಜೀ ಶಾಲೆಯ ಶಿಪಾಯಿ ಯೊಬ್ಬನಿದ್ದ.’

‘ಅವನೇನು ಮಾಡಿದ್ದ?

‘ಸರೆ ಕುಡಿಯುವ ವ್ಯಸನವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಅವನಲ್ಲಿ. ಶಾಲೆ ಯೊಳಗಿನ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವ ತುಡುಗು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ’

‘ಅದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇಡೇ ನಾಯ್ತು?

‘ಅವನ ಕೂಡ, ಆ ಶಾಲೆಯ ಹೆಡಮಾಸ್ತರನಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಇದೇ ಆದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು’

‘ಅದೇಕೆ? ಹೆಡ್ಡಮಾಸ್ತರನೂ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿದ್ದನೋ ಹೇಗೆ?’

‘ಉಹುಂ. ಹಾಗಲ್ಲ ಅದು! ಡ್ರಾಯಿಂಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಆಗು ತ್ತಿದ್ದವು ಆಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ.’

'ಇದೇನು ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರನ ಅಪರಾಧ !'

'ನಾನು ಹೇಳುವದನ್ನಾದರೂ ಕೇಳುವಿಯೊ ಇಲ್ಲವೋ? ತನ್ನ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಹುಡುಗರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾಸಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರನು ಪೇಪರು ಮೊದಲೇ ಒಡೆದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮತ್ತು—'

'ಅಬ್ಬಾ—'

'ಯಾರಾದರೂ ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ತಕರಾರು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ?' ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೇಳಿದ.

'ತಕ್ರಾರೂ ಆಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಇನ್ಸಪೆಕ್ಟರರೂ ಚವಕಶಿಗೆ ಬಂದರು. ಇನ್ಸಪೆಕ್ಟರನಿಗೆ ಸ್ವತಃ ತಾನು ಇನ್ಸಪೆಕ್ಟರನೋ, ಅರಸನೋ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗುವಂತೆ ಆತನ ಸರಬರಾಯಿ ಆಯಿತು. ಆತನಿಗೆ ಮಲಗಲಿಕ್ಕೆ ಪಲ್ಲಂಗವೇನು ಆತನಿಗೆ ದಿನಾಲು ಹೊಸ ಹೊಸ ಮೇಸಗಳೇನು; ಒಂದೇ, ಎರಡೇ—'

'ಕಡೆಗೆ ಆಯಿತಾದರೂ ಏನು ಆ ಪ್ರಕರಣ?'

'ಆಗುವದೇನು? ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರನು ನಿರ್ದೋಷಿ!'

ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಒಳಹೊರಗಿನ ಶಾಂತತೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದರು—'ಮನುಷ್ಯತ್ವವು ಕೇವಲ ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯವರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಸುಲೋಚನಾ, ಏನಾದರೊಂದು ನೆವ ತೆಗೆದು, ಮೊದಲನೇ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ ಎಷ್ಟೋ ಪದವೀಧರರನ್ನು ನಾನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರವೇ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕೈದಿ ಇದ್ದ. ಆತನಿಗೆ ೭ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವನು ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು 'ಯಾಕೋ ಏನಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿದೆ.

'ಏನೂ ಇಲ್ಲರೀ' ಅವನು ಹೇಳಿದ 'ಹೆಂಡತಿಯ ನೆನಪಾಗಿತ್ತು.' ಆತನ ಪ್ರೇಮವು ಉಪಭೋಗಾತ್ಮಕವೇ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅದು ನನಗೆ ಉದಾತ್ತವೆನಿಸಿತು.'

'ಅವನ ಹೆಸರೇನು?' ಸುರಂಗೆಯು ಕೇಳಿದಳು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಅವಳು ಸ್ತಬ್ಧಳಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು.

'ಅವನ ಹೆಸರು, ನಾವಳ! ಅವನೂ ಈಗ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದ ಜೀವ. ಕಾಮನಾಪುರದ ಕಡೆಯವನೇ ಅವನೂ!'

ನಿದ್ರೆ ಬಂದ ಮೂಲಕ ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಮಲಗಲು ಎದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಹೊರತಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ದೀಪದ ಮೂಲಕ ನಿದ್ದೆ ಬರಲೊಲ್ಲದೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಅದನ್ನು ಆರಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಹೊರಗಿನ ದೀಪದಂತೆ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿಯ ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸುವುದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೆ?

* * * *

ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ನದಿಯ ಉಗಮವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ತಣ್ಣಗಿನ ಸುಳಿಗಾಳಿಯು ನಿದ್ರೆ ಇಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ಬಂದ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿತು. ರಾತ್ರಿಯ ಕಿರ್ರೆನ್ನುವ ಕತ್ತಲೆಯು ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಪ್ರಕಾಶವು ಹೊರಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದಂತೆ, ವಿಚಾರದಿಂದ ಜಡವಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲರ ಮನಗಳೂ ಹಗುರಾದವು. ಮುಂಜಾನಿನ ದೃಶ್ಯವಾದರೂ ರಮಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೇ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಸುಂದರವಾದ ಕುಸರುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡುವವರಂತೆ ಅವರಿಗೆ ವಿವಿಧದೃಶ್ಯಗಳು ಕಂಡವು. ಮೀನಗಾರನ ಅತ್ಯಂತ ಬಿನುಗು ಜಾಳಿಗೆಯನ್ನೂ ನಾಚಿಸುವಂಥ ಆ ಇಬ್ಬನಿಯ ಜಾಳಿಗೆಯು, ಅದರೊಳಗೆಯೇ ಸುವರ್ಣದ ಮೀನಗಳಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಜಲಬಿಂದುಗಳು—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತಾರೆಗಳು ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ರಮಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಆಡಿದಣಿದು ಈ ರೇಶಿಮೆಯ ಡೇರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿರುವವೋ ಏನೋ! ಮತ್ತು ಆ ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಾಟದ ಕನ್ನಡಿಗಳು ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು

ತಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಹತ್ತಿರವೇ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಜಾಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿಯು ಹೋದರೆ ಮಂಜಿನಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿಕೊಂಡ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು ಕಾಣುವವು. ಒಂದು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿಯು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ರಮಾಕಾಂತನು ಸುರಂಗೆಗೆ ಕೇಳಿದನು.

'ನೋಡಿದಿಯಾ?'

'ಏನು?'

'ಮಂಜಿನ ಮಚ್ಛರದಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡ ಆ ಬಳ್ಳಿಯು ಆ ಗಿಡದಿಂದ ದೂರವಾಗಲು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಪಾತರಗಿತ್ತಿಗಳು ಕರೆದರೂ, ಗಾಳಿಯು ಸಿಳ್ಳು ಹಾಕಿದರೂ ಈ ಜೋಡಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಕಿರಣಗಳು ಬಂದು ಮಚ್ಛರದಾನಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದಾಗ—ಅದು ನೋಡು ಎಷ್ಟೊಂದು ನಾಚಿಕೊಂಡಂತೆ—!'

ಸುರಂಗೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯ ಬಾಷ್ಪಾ ಅವರ ಮಾತಿನ ಮಂಜು ತುಂಬಿತ್ತು. ಅದು ಈಗ ರಮಾಕಾಂತನ ಈ ಜಾದುವಿನಿಂದ ಅಡಗಹತ್ತಿತು. ನಡುನಡುವೆ, ಎಲೆಗಳ ಮತ್ತು ಅದರ ಹೂವುಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ-ಸುಗಂಧವು ಗಾಳಿಯ ಲಹರಿಯೊಡನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು—ಅದು ಏನೋ ಅವರಿಬ್ಬರ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿಯ ನಾಚುವ ಬಿಟ್ಟೆಗಳೇ ಹೊರಗೆ ಆಡುತ್ತ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಂತೆಯೇ. ಇಬ್ಬನಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹುಲ್ಲ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವಾಗ, ಮಂಜಿನಿಂದ ಆಚ್ಛಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ನೋಡುವಾಗ, ಹೊಸದಾಗಿ ಚಿಗುರಿದ ಗಿಡಗಳ ಟೊಂಗೆಗಳಿಗೆ ಕೈಹಚ್ಚಿದಾಗ, ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಆತನ ಆನಂದದ ಉಗಮವು ಸುತ್ತಲಿನ ಸುಂದರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿತ್ತೋ ಅಥವಾ ಅವನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರ ಸುರಂಗೆಯಲ್ಲಿತ್ತೋ ಎಂಬುದು ಆತನಿಗೆಯೇ ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಕಿವಿಗಳ

ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಿಲಕಿಲಾಟವು, ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯ ಅಸ್ಫುಟ ಮಧುರಭಾವಗಳ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯೋ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಭಾಸವಾಯಿತು. ರಮಾಕಾಂತನೂ ಸುರಂಗೆಯೂ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದು ಹತ್ತಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಲೋಚನೆಯು 'ಯಾಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಓಡಿ ಹೋಗುವ ವಿಚಾರವಿದೆಯೋ ಏನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

'ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾಳೆ, ಸುರಂಗೆ!'

ಸುರಂಗೆಯು 'ಇದು ನಿನ್ನ ಕೈಗಂಟು' ಅನ್ನುವಂತೆ ಅಭಿನಯ ದಿಂದಲೇ ತೋರಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಅವಳಿಗೆ ಕಣ್ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿದ. ಕಡೆಗೆ ಸುರಂಗೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ಬರತಕ್ಕ ದ್ದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು.

ಕಾಲುದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನೂ ಸುರಂಗೆಯೂ ಹೋಗಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಉದುರಿಬಿದ್ದ ಒಂದು ಎಲೆಯ ಕೂಡ ಆಟವಾಡುತ್ತ ಸುರಂಗೆಯು ಕೇಳಿದಳು— 'ಕಾಮಾಪುರದಿಂದ ಯಾವಾಗ ಬರುವವರು ನೀವು?'

'ನನ್ನದೇನು? ಊರು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಕಂಡರೆ, ಇರುವೆನು ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಹೆಚ್ಚು.'

'ನಾಲ್ಕು ದಿವಸವೇ. ಅಂದರೆ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಒಬ್ಬಳೇ ಇರಬೇಕೇ?'

'ನೀನೂ ನಡೆ, ಹಾಗಾದರೆ ಕಾಮಾಪುರಕ್ಕೆ.'

'ಇದೊಳ್ಳೆಯ ನ್ಯಾಯ! ಲಗ್ನ ಮಾಡು ಎಂದರೆ ಹೆಂಡತಿನ್ನ ತಾ ಮೊದಲು ಅಂದಂತೆ!'

ಸುರಂಗೆ ನಗುನಗುತ್ತ ಅಂದಳು—'ನೀವಿಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ಬೆಳಗಾಂವಿ ಯಲ್ಲಿ ವೇಳೆಯು ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ.'

'ಹಾಗಾದರೇ ನಾನೊಬ್ಬ ಒಳ್ಳೇ ವಿದೂಷಕನು ಅನ್ನಬೇಕು!'

'ಅದೇಕೆ?'

'ಮೊದಲಿನ ಕಾಲದ ಅರಸರು ಮನರಂಜನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ವಿದೂ ಷಕರನ್ನು ಸಾಕಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗಿನ ರಾಣಿಯರು—'

'ಆದರೆ ರಾಣಿಗೆ ವಿದೂಷಕನಿಗಿಂತಲೂ ಒಬ್ಬರು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ.'

'ಯಾರವರು?'

ಕೆಳಗೆ ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಸುರಂಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು—'ರಾ..ಜ..ನು'

ರಮಾಕಾಂತನ ಮುಗ್ಧದೃಷ್ಟಿಯು ಅವಳ ಕೇಶಕಲಾಪದ ಮೇಲೆ ನಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಿವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಿ, ಗಾಳಿಯಿಂದ ಕಿಂಚಿತ್ ಸ್ವೈರವಾಗಿದ್ದ ಅವಳ ಕೇಶಕಲಾಪದ ಶೋಭೆಯು ಆತನಿಗೆ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಭರತಿಯ ತೆರೆಯ ಶೋಭೆಯನ್ನು ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತ ದಂಡೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಫಟಫಟನೆ ಹಾರಾಡುವ ಮೀನಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ, ಅವಳ ಸೆರಗು ಅವಳ ಹೆಗಲಿನಿಂದ, ಕರ್ಣಾಗ್ರದವರೆಗೂ ಹಾರಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಬಾರಳೆಂದು ಮನಗಂಡು ರಮಾಕಾಂತನು ಅಂದನು: 'ಈ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಡಗವು ಬಂದರವನ್ನು ಕಾಣುವದಾದರೂ ಹೇಗೆ?'

'ಕಪ್ತಾನನ ಹತ್ತರ ಯಂತ್ರವಿರುತ್ತದಲ್ಲಾ!'

'ಹೋಕಾಯಂತ್ರವೇ? ಅದರದೇನು ಉಪಯೋಗ? ಧ್ರುವನಕ್ಷತ್ರವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ. ಯಂತ್ರವು ದಿಕ್ಕು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ದಂಡೆಯು—'

'ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ದೀಪಗಳಿರುತ್ತವಲ್ಲ'

'ದೀಪಗಳೇ ಕಾಣಿಸಲೊಲ್ಲವು ಅಂತೇ—'

'ದೀಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.'

'ಇಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರು ಅನ್ನುವರು?'

'ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಒಯ್ಯುವಿರಲ್ಲವೇ?' ಸುರಂಗೆಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೆತ್ತುತ್ತ ಕೇಳಿದಳು.

ಗಿಡಗಂಟಿಯೊಳಗಿನಿಂದ ಅಷ್ಟಮಿಯ ಸುಂದರ ಚಂದ್ರನನ್ನು

ಕಂಡಂತೆ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಎಚ್ಚರವೂ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅವಳನ್ನು ಚುಂಬಿಸಿದನು.

* * * *

ತಿರುಗಿ ಬರುವ ಮುಂದೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ದಣುವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ನದಿಯ ಮೂಲದವರೆಗೂ ಹೋಗಿ ಬಂದ ಆನಂದವು ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ನಡುನಡುವೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಪೋಚಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವಳ ಅರ್ಧಶ್ರಮವು ಪರಿಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಮಾತ್ರ ಯಾವುದೋ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದು ಅವರಿಬ್ಬರ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಮಾಕಾಂತ ಸುರಂಗೆಯರ ಆನಂದದ ನುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹಳಹಳಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು ಅವಳ ಭಾವನೆ.

'ಅದು ಎಷ್ಟು ಎಷ್ಟು ಮೋಜು ಅದೆ ಅಂದರಿ, ರಮಾಕಾಂತ, ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದರಲ್ಲಿ!'

'ಹೀಗೇಕೋ? ನಾನೊಂದು ಬೇರೆ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ನದಿಯ ಮೂಲವನ್ನೂ ಋಷಿಯ ಕುಲವನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಬಾರದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಋಷಿಗಳಂತೂ ನಿನ್ನ ಕೂಡ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದರಲ್ಲಾ!' ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುವ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಸುನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದರು 'ಇವೆಲ್ಲ ಹಳೆಯ ಮಾತುಗಳು ರಮಾಕಾಂತ'

'ಹಾಗಾದರೆ ಹೊಸದೊಂದು ಹೇಳಿರಿ! ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಬಿಡೋಣ'

'ಕಲೆಯ ಮೂಲವನ್ನೂ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕುಲವನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಬಾರದು'

ರಮಾಕಾಂತನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸುಮ್ಮನಾದನು. ಸುರಂಗೆಯೂ ಎರಡನೇ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಾರಿ ನಡೆದಮೇಲೆ ಅವನು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅಂದನು.

'ನಾನು ತಿರುಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡಬೇಕೆನ್ನುವೆ'

'ದಾದಾ ಅವರು ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ನೀವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರದಿದ್ದರೆ—'

'ನಾಲ್ಕು ದಿವಸದ ನಂತರ ಬರುವೆ ಅಂದೆ—'

'ದಾದಾ ಅವರು ನೀವು ಬರುವ ದಾರೀ ಕಾಯುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಅವರ ಆ ಪುಸ್ತಕ–ವಿದ್ಯಾಧರನ ಫೋಟೋಗಳು ತಯಾರ ಇರಬಹುದು ಸಹಿತ. ಅಹುದಲ್ಲವೇ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಗೋಣು ಹಾಕಿದ. ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಪುಸ್ತಕದ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧರನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ದಾದಾ ಅವರು ತನಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಅವಳು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು 'ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಿರಲ್ಲನೇನು?'

'ಹೌದು'

'ಹಾಗಾದರೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲೇನು ಅವು?'

ತನಗೆ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವದೂ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಜೀವದ ಸುತ್ತು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣೆಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಆತನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಆ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಅವಳ ದುಷ್ಟ ಗಂಡನಿಗೆ ಅವಳ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕೀತು— ಛೇ ಅದೇನೂ ಉಪಯೋಗದ್ದಲ್ಲ.

'ಅವೆಲ್ಲ ಕಾಚುಗಳು ಒಡೆದುಹೋದವಲ್ಲ' ಅವನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ.

'ಯಾತರಿಂದ?'

'ಅಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ ಅಂಬುವ ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ'

'ಕೃಷ್ಣಾ? ಅವಳು ನನ್ನ ಗುರುತಿನವಳೇನು?'

'ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವಳು ಅವಳು ಕಾವೂಪುರದಲ್ಲಿ. ಅವಳ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಆ ಕಾಚುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದವು—'

'ಆ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೇನು ಮುಹೂರ್ತ ಒಳ್ಳೆಯದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ'

ರಮಾಕಾಂತನು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅಂದ 'ನಾನು ಬರುವದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವದು ಇಷ್ಟರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ!'

'ನಿಮಗೇನು ಭವಿಷ್ಯ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು?'

'ಭವಿಷ್ಯವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು?'

'ನಾನು ಹೇಳಲೋ?'

'ಹುಂ'

'ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ'

'**ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ**' ಇದು ರಮಾಕಾಂತನು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದನಂತರ ಬರೆದ ಕಥೆ. ಎರಡು ದಿವಸ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು 'ಬಕುಲ' ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಅದರ ಕಥಾನಕವೆಂದರೆ–ನಾಯಕನದು ಇಬ್ಬರು ಸುಂದರ ಹುಡಿಗೆಯರಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ತೂಕದ, ಒಂದೇ ಆಕಾರದ ಎರಡು ಮಾಣಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ ಕೆಲಸವಷ್ಟೆ! ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬಳು ಚಂದವಾಗಿ ತೋರಿದರೆ–ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಸುಂದರಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಆರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುರುಡತನದ ಸೋಗು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಯೋಚನೆಯು ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ಒಬ್ಬ ಡಾಕ್ಟರನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಕಪಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಡಾಕ್ಟರನಾದರೂ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೋದವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಇಬ್ಬರೂ ತರುಣಿಯರಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬಳು ಡಾಕ್ಟರನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದ ಅವನ ಕುರುಡತನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಹೋದವೆಂದು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಅವನಿಗೆ ಪುನಃ ಭೆಟ್ಟಿ ಕೂಡ ಆಗದೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಅವನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು, ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು ಮೆಲ್ಲನೆ ಅವನನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವಳು. ಅವನು ಕೇಳಿದ: 'ಯಾರು

ಅವರು?' ಅವಳು ಮಾತಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ, ಅವಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ.

'ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಗುರುತಿಸಿದಿರದು?'

'ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ನೀನು ನನಗೆ ಕಾಣಿಸುವಿಯಲ್ಲ!'

'ಅಪ್ಪಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳು—'

'ಅಂದರೆ?'

'ಔಷಧವೇ ರಾಮಬಾಣ ಸಿಕ್ಕಮೇಲೆ'

'ಯಾರು, ಡಾಕ್ಟರರು ಕೊಟ್ಟರೆ?'

'ಛೇ! ಡಾಕ್ಟರರು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊಟ್ಟವಳು ನೀನು!'

'ಹೋಗಿರಿ ಇದೇನು?'

'ಹೋಗಿರಿ ಏನು? ರೋಗವು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿಯಾದರೆ ಔಷಧವು ತುಟಿಗಳಮೇಲೆ!' ಈ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯು ಮುಗಿದಿತ್ತು.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಎರಡುಮೂರ ಸಾರೆ ಓದಿದ್ದಳು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದು ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳೆದುರಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಸುರಂಗೆ ರಮಾಕಾಂತರು ಬೇಕೆಂತಲೇ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದರೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ದುಃಖಿತ ಮನಸದಿಂದ ಅವಳು ಸುತ್ತುಕಡೆ ನೋಡಿದಳು. ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಸತ್ಯವಾದ ಅನುಭವವು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೊರದೂಡುವಂತೆ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ ಸೂರ್ಯನು ದಶದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿದ ಮಂಜನ್ನು ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ರಮಾಕಾಂತ–ಸುರಂಗೆಯರ ಕಲಾಗುಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಆಗ ಬಹಳೇ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ನೆರಳಿನ ಕಡೆಗೆ ಸಹಜವೇ ಅವಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೋಯಿತು. ಮುಂಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ದೀರ್ಘವಾದದ್ದು, ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿತ್ತೊ? ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕವೇ ಏನೋ ಅವಳಿಗೆ, **ಕಲೆಯು ಜೀವನದ ನೆರಳು** ಎಂದೆನಿಸಿತು.

———

೧೩

ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ

ಕಾಶಿಯು ಸೋನ್ಯಾನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನಂತರ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಎರಡು ದಿವಸ ಕೂಡ ಕಳೆಯುವದು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಕಾರಖಾನೆಯು ನಿಂತುಹೋಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಆಂಬೋಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೋನ್ಯಾ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ! ಕಾಶಿಯು ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು-ಹೂಗಳನ್ನು ಒಯ್ದು ಬಾಜಾರದಲ್ಲಿ ಮಾರುವದು, ತುಳಸಿಯ ಮುಂದೆ ದೀವಿಗೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚುವದು-ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಹಾಹಾ ಅನ್ನುವದರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೊದಲನೇ ದಿವಸ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಅನುಭವವು ಮಾತ್ರ ಆವಳ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಗುಲಾಬಿ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆವಳು ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೋದಳು. ರಸ್ತೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಧೂಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಬೇಕಾಯಿತು ಅವಳಿಗೆ. ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಮೈಲುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಳು. ಮೊಳಕಾಲಿನವರೆಗೂ ಧೂಳಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅವರ ಕಾಲುಗಳನ್ನೂ, ಬೆವರು ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಅವರ ಮುಖಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದವರಿಗೆ ಆ ಧೂಳಿಯೂ ಆ ಬೆವರೂ ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು? ಹೊರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಮೂರಾಣೆಯ ಬದಲು ಮೂರಾಣೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲಿಯನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಲು ಯಾರೂ ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲ! 'ಸತ್ತಿಗೆ ಒಡಿಯಲಿ ಬಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಹನ್ನೆರಡು ಹೊಡೆಯುವ ತನಕ, ಅಲ್ಲಿಂದ ತಾವೇ ಕೊಡುವರು ಹತ್ತು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ!' ಇಂಥವೇ ಅವರ ಉದ್ಗಾರ! ಬೆಳೆಯುಂಗಿಯುವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ರೊಕ್ಕದ ಬೆಲೆ ತಿಳಿಯುವದು,

ಆದರೆ ಬಡವರ ಶ್ರಮದ ಬೆಲೆ ತಿಳಿಯುವದೆ? ಎನಿಸಿತು. ಬೆವರಿದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ರೊಕ್ಕಬೇಡವೇ ?

ಅವಳು ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕೂಡು ವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟ ತರುಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆತನಿಗೆ ರಸ್ತೆಯ ಹಿಂದಿನ ಬದಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಶ್ರಮವನ್ನು ಈ ಡಬಲ್ ಬ್ರೆಸ್ಟ್ ಕೋಟು ಧರಿಸಿ, ನಾಟಕೀ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವವನೇ ? ವತ್ಸಲೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಒದರಿದ 'ವಿಳವ್ಯೊ.'

ಅವನ ಆ ಹುಕುಮಿನ ಸ್ವರ–ವತ್ಸಲೆಗೆ, ಸರಿದು ನಿಂತು ಅವನ ಕಪಾಳಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆನಿಸಿತು! ಆದರೆ ಒಮ್ಮಿಲೆ ಅವಳಿಗೆ ನೆನಪಾಯಿತು. ತಾನು ಕೂಲಿಯವಳು! ಅವನು ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವ! ಹಾಹಾ ಅನ್ನುವದರಲ್ಲಿ ಜನರು ಕೂಡಬಹುದು. ದಾದಾ ಅವರು ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ 'ಲಫಂಗ'ನೆಂದರೂ ಕೂಡ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಹಿಡಿಯತಕ್ಕವರು. ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ತನ್ನ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸರಿದಳು. ಆ ಸಭ್ಯಗೃಹಸ್ಥನು ಒಳ್ಳೇ ಡೌಲಿನಿಂದ ದಾಟಿ ಹೋದನು.

ಈ ಗೃಹಸ್ಥನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಅವಳು ದಾದಾ ಅವರ ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದಳು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಇಂಗ್ರೇಜೀ ನಾಲ್ಕು ಇಯತ್ತೆಗಳವರೆಗೇ ಆದರೂ, ಆತನ ಪೋಷಾಕಿನ ಮೇಲಿಂದ ಇದೇ ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಹಡಗದಿಂದ ಇಳಿದಂತೆ ಶಿಸ್ತು ಇಟ್ಟಿದ್ದ. ಮನೆಯನೇನೋ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ಪನ್ನವಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಸುಖದಿಂದ, ಸಂಸಾರ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಊಟ ಮಾಡಿ ಎದ್ದ ನಂತರ ಸಹ ಕೈ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾಬಾನು ಬೇಕಾಗುವ ಈ ಸಾಹೇಬನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊಲ ಸಾಗಿಸುವವನೇ ? ಮೂರು ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಚಳವಳಿಯೆದ್ದಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು

ಸಿಂದಿಗೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಇವನೇನು ಅವರ ಕೊರಳಲ್ಲಿಯು ಕೇವಲ ತಾಯಿತವಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮರುವರ್ಷವೇ ಸಿಂದಿ ಗಿಡಗಳ ಸವಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇವನದೇ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲನೇ ನಂಬರ! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂಡವಾಳ ಕೂಡಿ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಯ ಒಂದು 'ಖಾದೀ ಭಾಂಡಾರ'ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಚಕ್ಕಾಚೂರು ಮಾಡಿ, ಅಂಗಡಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಗೊಳಿಸಿದ. ಖಾದೀ ಖರೀದಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಚಿತ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಇರಾಣೀ ಚಹದಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮನಸೋಕ್ತ ತಿಂದು, ಹೊಸ ಹೊಸ ಫ್ಯಾಶನ್ನಿನ ಅರಿವೆಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಸಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಬರುವದು ಈ ಸವಾರಿ! ಊರಲ್ಲಿಯಂತೂ ಏನೂ ಕೇಳುವಂತಿಲ್ಲ! ಬಾಕಿ ತೀರಿಸುವದಂತೂ ಗೊತ್ತೇ ಇಲ್ಲ! ಶಿಂಪಿಯನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಾವಲಿಗನ ತನಕ ಉದ್ದರಿ!

ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇನು? ಬಂದೀ ಜನರಂತೆ ಸ್ಟೋವ್ಹಿನ ಗಾನವು ಆರಂಭವಾದ ನಂತರ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೇಳುವದು; ಚಹ ಕುಡಿದು, ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗರೇಟು ಇದ್ದರೆ ಅವನ್ನಷ್ಟು ಸೇದಿಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾತರ್ವಿಧಿ ಮುಗಿಸಿದೊಡನೆ, ಬಾಜಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುವದು! ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎರಡು ಮೂರು ತಾಸು ಹಾಳು ಹರಟೆ ಕುಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಂದೆರಡು ಡೋಜು ಪುಕ್ಕಟೆ ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಚಹವನ್ನು ಸೆಡ್ಡಿ ಆ ಮೇಲೆ ಮೀಸದ ಖರೀದಿ ಮಾಡಿ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಡುವದು. ಊಟ, ವಾಮಕುಕ್ಷಿ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಚಹವಾದ ನಂತರ ಬರುವದು ಮತ್ತೆ ಬಾಜಾರಕ್ಕೆ! ಅಲ್ಲಿಂದ ಎಂಟೊಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಯವರಿಗೆ ಇಸ್ಪೇಟು!

ಈ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ವತ್ಸಲೆಯು ಹೂವು ಮಾರುವ ಮುಂದೆ ಕಾಣುವ ಸುತ್ತಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶದಷ್ಟು ಅಂತರವಿತ್ತು.

ಹೂವು, ಪಲ್ಲೆ, ಟೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಏನಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾರುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಎಂಟುಗಂಟೆಗೆ ಪೇಟೆಗೆ ಬರುವದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ತಳಮಳಿಸುತ್ತ ಕೂಡುವದು, ಸಿಕ್ಕ ದರಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸಾಮಾನು ಮಾರಿಕೊಂಡು ಒಂದಾಣೆಯ ಅಕ್ಕಿ, ಒಂದು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಷ್ಟು ಬೆಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅರ್ಧೇಲಿಯ ಉಳ್ಳೇಗಡ್ಡಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವದು. ಮಾರಾಟದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲ. ಏನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಭರಭರನೆ ಸಾಮಾನು ಒಯ್ದು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು, ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ರೊಕ್ಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಹುಕುಮು ಆಗುವದು. ಈ ಲಬ್ಧಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಜನರು ಮಾಡಿದರೆ ಧಾರಣಿ!

ವತ್ಸಲೆಯು ಹತ್ತಿರವೇ ಒಂದು ಒಂಬತ್ತು ವರುಷದ ಹುಡಿಗೆಯು, ಮೂಲಂಗಿಯ ಪೆಂಡಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೂತಿದ್ದಳು. ಒಂದು ತಾಸಾದರೂ ಒಂದು ಪೆಂಡಿಯಾದರೂ ಮಾರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಮುಳು ಮುಳು ಅಳಹತ್ತಿದಳು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಕೇಳಿದಳು 'ಯಾಕವ್ವ ಅಳುವಿ ?'

ಏನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕು ಆ ಪ್ರಾಣಿ? ವತ್ಸಲೆಯು ಪ್ರೇಮದ ಸ್ವರದಿಂದ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಅವಳು: 'ನನ್ನದು ಒಂದು ಪೆಂಡಿ ಸುದ್ಧಾ ಮಾರವಲ್ಲದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು.

'ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ಯಾಕ ಬರಲಿಲ್ಲ?'

'ಅವಳಿಗೆ ಸೀಕು ಆಗೇತಿ'

'ಪಲ್ಲೆ ಕಿತ್ತಿ ತಂದವರು ಯಾರು?'

'ನಾನss.' ಅವಳ ಅಳುವೋರೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವು ವತ್ಸಲೆಗೆ ಬಹಳ ಮೋಹಕವಾಗಿ ತೋರಿತು.

ಅವಳು ಅಳುವ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವು ವತ್ಸಲೆಗೆ ಈಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯ ಜನರ ೮–೯ ವರ್ಷದ ಹುಡಿಗೆಯರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅವಳ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಿಂತವು. ದಾಯಿಗಳಾಗಲಿ, ಸೇವಕರಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದ

ಹೊರತು ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಾದರೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇಡುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕನು ಬೇಕೇ. ಈ ಹುಡಿಗೆಯಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಅವರಿಂದ ಮಾಡಲಾದೀತೆ? ಅವರೊಳಗಿನ ನಿರ್ಬಡ್ಡ ಹುಡಿಗೆಯರು ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಇಡೀ ದಿವಸವನ್ನೇ ಆಟದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವರು. ಆದರೆ ಹರಕು ಪರಕಾರವನ್ನುಟ್ಟು ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ತಂದ ಪಲ್ಯ ಮಾರಲೊಲ್ಲದೆಂದು ಅಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಇಂಥವರಿಗೆ. ತಾನು ಮಾರಿದ ಹೂವುಗಳ ಪೈಕಿ ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಆಣೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು ವತ್ಸಲೆಗೆ. ಆದರೆ ಲೆಖ್ಖವನ್ನು ಕೇಳುವ ಕಾಶಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಅವಳ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಮೊದಲನೇ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಕಾಶಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯ ಕೃತಜ್ಞತೆಯು ಅವಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಶಿಯು ಅವಳಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಹಾಕುವದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವಳ ಕಡೆಯಿಂದ ಕೂಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪೈಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಶಿಯ ಈ ಲೋಭಿ ಸ್ವಭಾವವು ಅವಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬೇಸರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು, ಕಾಶಿಯ ಈ ಲೋಭದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬಡತನವೇ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ? ಕೈಕಾಲು ಸದೃಢವಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಅನ್ನ ಸಿಗುವದು ಕಠಿಣವಾಗಿರುವಾಗ ಅವಳ ಶಕ್ತಿ ಕ್ಷೀಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನು ಯಾರು ಕೇಳುವರು? ಹುಡುಗರಿಲ್ಲ, ಹುಪ್ಪಡಿಯಿಲ್ಲ ಸಮೀಪದ ಆಪ್ತರೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಮುದುಕಿ ಧೂರ್ತತನದಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನು? ಸಿರಿವಂತರೂ ಕಲಿತವರಾದರೂ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಏನು ತಾನೆ ಮಾಡುವರು?

ಗುಲಾಬ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡು ವತ್ಸಲೆಯು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಬೀದಿಯ ಮೇಲೆ, ಅದೇ ಆವಾರದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬಳು ಅವಳಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಳು. ಅವಳ ಹುಡುಗ ಜ್ವರದಿಂದ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನನ್ನು ನೋಡುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು. ಹುಡುಗನ ಮೈ ಕಾಯ್ದು ಕೆಂಡವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು

ನೋಡಿ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಬಹಳ ಸಂಕಟವಾಯಿತು. 'ಡಾಕ್ಟರರಿಗಾದರೂ ತೋರಿಸಬಾರದೆ' ಎಂದಳು.

'ಇಂಥಾ ಜರವಾಗ ಬಯ್ಯ್ಯದಾರೆ ಹ್ಯಾಂಗವ್ವಾ ದಾಗದಾರ ಕಡಿ?'

'ಡಾಕ್ಟರರನ್ನೆ ಮನೆಗೆ ಕರಸಬೇಕು?'

'ಮೂರ ರೂಪಾಯಿ ಬೇಡತಾಸವ್ವಾ ಅವಾ. ಅದರ ಹೊರತು ಏಳೂದಿಲ್ಲಾ'

ಕಾರಖಾನೆಯು ಬಂದಾಗಿದ್ದು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ! ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಜಿಯು ಪೂರ್ತಿಯಾದರೂ ಅಕ್ಕಿ ಸಿಗುವದು ಕಠಿಣ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಡಾಕ್ಟರನಿಗೆ ಮೂರು ರೂಪಾಯಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು? ಈ ವಿಚಾರವು ತನಗೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವತ್ಸಲೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಳೆದ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ಅವಳು ಕೆಳಗಿನ ತರಗತಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಮೂಲತಃ ಮೇಲಿನ ವರ್ಗದವಳೇ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡುವ ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯವರ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಮೂರು ರೂಪಾಯಿ ಎಂದರೆ ಯಾವ ಗಿಡದ ತೊಪ್ಪಲೋ ಅನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಆ ಜ್ವರದಿಂದ ಬಳಲುವ ಹುಡುಗನ ತಾಯಿಗೆ ಅವುಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಇಡೀ ತ್ರಿಭುವನವೇ ಸೆರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಹುಡುಗನ ಮುಖಚರ್ಯೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಬೊಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವಳ ಹೃದಯವು ಚರ್ರೆಂದಿತು. ಮುಂಬೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಗಬೇನೆಯು ಸುರುವಾದದ್ದನ್ನು ಅವಳು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಜನರು ಕಾಮಾಪುರದಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ಈ ಬೀಜವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ಅನಿಸಿತು. ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಲೇ ಅವಳು ಕಡೆಗೆ ಕೇಳಿದಳು 'ಮುಂಬಯಿಯಿಂದಯಾರಾದರೂ ಬಂದಿರುವರೇ ಇಲ್ಲಿ?'

'ಆ–ಆಚಿ ಮನೀ ರಾಮು'

'ಅವನಿಗೇನಾದರೂ ಜಡ್ಡು–ಗಿಡ್ಡು ಆಗಿತ್ತೋ?'

'ಮುಂಬಯಿದಾಗ ಅವಗ ಮೈಲಿ ಎದ್ದಿದ್ದು ಅವ್ವಾ. ಆದರೆ ಏನು? ಕಮಳೇಶ್ವರೀ ಹೆಸರು ತಗೊಂಡು ಹಾಂಗ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟ. ದೇವಿ ತೀರ್ಥಾನೂ ಕುಡದಾ. ೪ ದಿವಸದಾಗ ಗುಣಾ ಆತ ಅವಗ'

ವತ್ಸಲೆಯು ಹುಡುಗನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಅಂಜಂಜುತ್ತಲೇ ಕೇಳಿದಳು.

'ಹುಡುಗನಿಗೆ ಮೈಲಿ ತಗಸಿದಿರೋ ಇಲ್ಲೋ?'

ಅಂಜಿದ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅವಳು ಅಂದಳು— 'ಅಂಥಾದ್ದೇನೂ ಮಾತಾಡಬ್ಯಾಡ್ರಿ ತಾಯಿ. ಅದೆಲ್ಲಾ ನಿಮ್ಮ ಶಾರದ ಊರಾಗ ಮಾಡತ ಬರ್‍ರಿ! ಇಲ್ಲ— ದೇವಿ. ಅದಾಳ ಎಲ್ಲಾರ್ನೂ ಕಾಯಾಕಿ.'

'ಮೈಲಿ ತಗಸಿದರ ಏನು ಆಗತದೆ?'

'ದೇವೀಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರತೈತೆ ಮತ್ತ—'

ವತ್ಸಲೆಯು ಹುಡುಗನ ಮುಖದ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡ ಹತ್ತಿದ್ದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಅವನ ಮುಖವನ್ನು ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಳು.

ವಿಷಣ್ಣ ಮನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಳು. ಸೂರ್ಯನು ತಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ. ಕಾಯ್ದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಾಲು ಹುರುಪಳಿಸುವಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎತ್ತ ನೋಡಿದರೂ ರುಕ್ಷ, ಭಯಾನಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ, ನಡುನಡುವೆ ಗಾಳಿಯೊಡನೆ ಧೂಳಿಯು ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಸೇರುವದು. ಕಾಗೆಗಳ ಶಬ್ದದ ಹೊರತು ಯಾವ ಪಕ್ಷಿಯ ಶಬ್ದವೂ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೋಡಿದ ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದ ಜೀವನವನ್ನೇ ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಏನೋ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ನೆರಳೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉರಿ ಬಿಸಿಲು ಮತ್ತು ಜೀವನ! ಇದರಲ್ಲಿ ನೆರಳಿನ–ಕಳೆಯ–ಸುಳಿವು ಸಹ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ತನಗೆ ಕೇಳಿಸಿದ ಸಪ್ಪಳವು ಯಾತರದು ಅವಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕಮಲೇಶ್ವರಿಗೆ ಬಲಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಕೋಣವು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೇ ದಷ್ಟ ಪುಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು ಕೋಣ. ಬೆಳೆದಿರುವ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ನಿಂತಿರುವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ತಿಂದರೂ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಅದನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬಾಯಿ ಹತ್ತಿದರೆ ಎರಡಷ್ಟು ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆಯುವದೆಂದು ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆ. ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಬೇಕಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ ಹಾಕುವ ಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ, ಅದು ಸೊಕ್ಕದೇನು ಮಾಡೀತು? ಅದರದೇನು ಆ ಕರ್ರಗೆ ಮಿರಿ ಮಿರಿ ಮಿಂಚುವ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ, ಅದರ ಡೊಂಕು ಕೋಡುಗಳು, ಒಳ್ಳೇ ದುರದುರನೆ ನೋಡುವ ಕಣ್ಣುಗಳು-- ಸಮಾಜದೊಳಗಿನ ಅಜ್ಞಾನದ ಸಜೀವ ಮೂರ್ತಿಯೋ ತೋರಿತು ಅವಳಿಗೆ. ಅವಳು ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು. ಜನರು ಈ ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವರು. ಆದರೆ ಇಡೀ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ನುಂಗಿಬಿಡುವ ಅಜ್ಞಾನ! ಅದನ್ನೆಂದು ಜನರು ಬಲಿ ಕೊಡತಕ್ಕವರು ? ಕೋಣವು ತಲೆ ಹಾಕುತ್ತ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ವತ್ಸಲೆಯು ಅಂಜಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಿಗೆ ಸರಿದು ನಿಂತಳು. ಕೋಣವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಸಮಂಜಸ ಜನರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಹೀಗೆ ದೂರ ದೂರ ಸರಿದು ನಿಂತರೆ, ಆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದೆಂತು ? ವತ್ಸಲೆಯು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣನೇ ಅವಳಿಗೆ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕನಿಕರವೆನಿಸಿತು. ದೇವಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಜನರು ಆ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕೆ ! ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುರ್ದೈವಿಗಳು ಯಾರು ? ಮನುಷ್ಯನೋ ಅಥವಾ ಆ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಯೋ ?

ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ವತ್ಸಲೆಗೆ ನಿದ್ರೆ ಸಹ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯ ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೂ ಅವಳು ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎದ್ದು ಹೊರಗಡೆ ಬಂದಳು. ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಒಂಟಿಗತನದ ಇರುವು ಒಳ್ಳೇ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಅನಿಸಿತು.

ಥಳಥಳಿಸುವ ಲೋಲಕಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ದೇವಾಲಯದ ಸಭಾ ಮಂಟಪದಂತೆ ಕಂಡಿತು ಅವಳಿಗೆ ಆಕಾಶ. ಆದರೆ ಅವಳ ವಿಚಾರವು ಮತ್ತೆ ಸಾಗಿತು. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಜಾಗ್ರತ ದೇವನೆಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ? ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಸಾವಿರಾರು ಬಡಬಗ್ಗರ ಬಲಿದಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಇದೇ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ. ಇದು ಎಲ್ಲವೂ ದೇವನಿಗೆ ಸೇರುವದೇ? ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಂದು ತಾರೆಯೊಂದು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅವಳು ಮತ್ತೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡಿದಳು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಇತರ ತಾರೆಗಳು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ; ಕಲೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಜೀವನ? ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯು ಮತ್ತೆ ಪೃಥ್ವಿಯಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಫಲಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಟೆಂಗಿನ ಗಿಡವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ತೋಪಿನಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಟೆಂಗಿನ ಮರವು ಅವಳಿಗೆ ಕಾರಂಜಿಯಂತೆ ಕಂಡಿತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ಸಂಗಮವನ್ನು ಕಂಡಮೂಲಕ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಶಾಂತವಾಯಿತು.

ಸ್ವಸ್ಥ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬುಸು ಬುಸು ಕಾಡಿಗೆ ಬಿಡುವ ಚಿಮಣಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಬರೆಯತೊಡಗಿದಳು. ಬರೆಯುತ್ತಲೇ, ಅವಳಿಗೆ ಆ ಪೂರ್ವದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ನೆನಪು ಬಂದಿತು. ಆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಇದೇ ವಹಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ತಾನು ಹೊರಬಿದ್ದವಳು. ಅದೇ ವಹಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ತಾನು ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಳು. ರಮಾಕಾಂತನು ಆ ವಹಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಒಂದು ಮೈಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕಲಾತ್ಮಕ ಜೀವನದ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮೈಮೇಲೆ ವತ್ಸಲೆಯು ತನ್ನ ಜೀವನ ಕಲೆಯನ್ನು ಅರಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಬರೆದ ನಂತರ ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಗುರಾಗಿ ಗಾಢವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತು. ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಬಂದು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಒದರಿ ಎಬ್ಬಿಸುವವರೆಗೂ ಅವಳಿಗೆ ಎಚ್ಚರವೇ ಇಲ್ಲ! ಆಗ

ಅವಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತು, ಬಾಗಿಲವನ್ನು ತೆರೆದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವತಃಕ್ಕೇ ಬಹಳ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮಲಗಲಿಕ್ಕೆ ನಾಳಿನಿಂದ ಸಿಗಲಾರದು ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಗುನಗುತ್ತ ಅಂದದ್ದಕ್ಕೆ ಅವಳು "ಅದು ಯಾಕೆ? ಕೆಲಸವೂ ಇಲ್ಲ. ಏನೂ ಇಲ್ಲ! ನಿದ್ದೆ ಮಾಡದಹೊರತು ಬೇರೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ಬಡವರು?" ಅಂದಳು.

'ಆದರೆ ನಾಳಿನಿಂದ ಕೆಲಸವು ಆದೆಯಲ್ಲಾ'

'ಎಂಥದು ಅದು?'

'ಕಾರಖಾನೆಯದು!'

'ಅಂದರೆ?'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಲೋಚನಾಬಾಯಿವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮತ್ತು ಅವಳ ಹಟದ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಾದಾ ಅವರು ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸುರುವು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೇಮವೆಂದರೆ ಹೀಗೆ!'

'ಹೀಗೆ ಅಂದರೆ ಹೇಗೆ ಅದು?'

'ತೀರ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯದನ್ನಾದರೂ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ತಯಾರ ಆಗುವದದು'

'ಒಮ್ಮೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕು ಆ ಸುಲೋಚನಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ!'

'ಈಗಲೇ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು! ನನ್ನ ಕೂಡ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒರತಕ್ಕವಳಿದ್ದಾಳೆ!'

'ಅಲ್ಲಿಂದ?'

'ನಾನೇ ಬೇಡವೆಂದೆ!'

'ಯಾಕೆ?' ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವ ಮುಂದೆ ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯವು ಧಡಧಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

'ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಕೂಡತಕ್ಕವನಿದ್ದೇನೆ!'

'ಹೀಗೋ? ಹಾಗಾದರೆ ಈವೊತ್ತಿನ ದಿವಸ ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ನಮಗೂ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವೇ?'

'ನೀನು ಇಂದು ದಿನ್ನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುವದೇ ಇಲ್ಲ!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಇದು ನೋಡು' ಅನ್ನುತ್ತ ವಿದ್ಯಾಧರನು 'ಬಕುಲ'ದ ಸಂಚಿಕೆ ಯನ್ನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಅದನ್ನು ಅವಳು ತೆರೆದು ನೋಡಿದಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನ ಕಥೆ—'ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ'

'ಈ ರಮಾಕಾಂತನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದ ನಮಗೆ'

'ಎಲ್ಲಿ?'

'ಅಂಬೋಲಿಯಲ್ಲಿ. ಬಹಳ ರಸಿಕ ಪ್ರಾಣಿ!' ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ತಬ್ಧ ಳಾಗಿದ್ದಳು.

'ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೂಡ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರತಕ್ಕವನಿದ್ದ. ಸದಾ ಅವರ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವದದೆಯಲ್ಲ! ಅದರೇನು. ಜೊತೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಹೆಂಗಸಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕವನು—'

'ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸಿದ್ದಳೇ'

'ಹೌದು. ಸುರಂಗೆಯಿದ್ದಳು. ಅವಳೊಬ್ಬಳು ಹೆಸರಾದ ನಟಿಯಂತೆ!'

'ರಮಾಕಾಂತರು ತಿರುಗಿ ಯಾಕೆ ಹೋದರು?'

'ಅದು ಸುರಂಗೆಗೆ ಗೊತ್ತು!' ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಗುನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದ. ಆದರೆ ಆ ನಗುವಿನಿಂದ ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ವೇದನೆಯಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಅತ್ತಕಡೆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮುಂದೆ ಅಂದ: 'ಬಡ ಪ್ರಾಣಿ ಆತನ ಹೆಂಡತಿ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಆತನನ್ನು ನೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳು—'

ವತ್ಸಲೆಯು ಮೋರೆ ತಿರುವಿದಳು. ವಿಷಯ ಬದಲಾಯಿಸುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು: 'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ?'

'ಇದೇ ಹೋದರು. ರತ್ನಾಗಿರಿಗೆ!'

'ಯಾತಕ್ಕೆ?'

'ಕೋಣವನ್ನು ಬದುಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ?'

'ಯಾವ ಕೋಣವು ಅದು ಅವರು ಬದುಕಿಸುವದು?'

'ಇಲ್ಲಿಯದೇ. ಎಂಟು ದಿವಸದ ನಂತರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವವರಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನವಂತೂ ಸರಕಾರದ ವಶದಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಮೂರುವರ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಊರವರು ಬಲಿಕೊಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ!'

'ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ ದೇವಿಯು ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುವಳೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ ಊರವರೆಲ್ಲರು!'

'ನೀನೂ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿದಿರುವಿಯಾ?'

'ಇಲ್ಲ.'

'ಅದು ಏಕೆ?'

'ಯಾಕೆ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಮಾತ್ರ ನಿಜ!'

'ಏನೊ ಕೋಣದ ಭಾಗ್ಯತೆರೆದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅಪ ರಂಥ ವಕೀಲ ಸಿಕ್ಕಿರುವರು ಅದಕ್ಕೆ' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಹೋಗುಹೋಗುವ ಮುಂದೆ ಅಂದನು.

* * * *

ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಎಷ್ಟೋಹೊತ್ತಿನವರೆಗೂ ಕಾಶಿಯ ದಾರೀ ನೋಡಿದಳು. ಮೋಟಾರಿನ ವೇಳೆಯಾಗಿ ಹೋದರೂ ಅವಳು ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಕಾಶಿಯು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಎದ್ದು ಒಳಗಡೆಗೆ ಹೋದಳು. ಆ ಕ್ಷಣ ದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನಿರಾಶೆಯಿರದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆನಂದವೂ ಇತ್ತು. ಕಾಶಿಯು ಕೂಡ 'ಸೋನ್ಯಾ' ಬರುವನು—'ಅಬಚೀ, ಅಬಚೀ' ಎಂದು ಮೈಮೇಲೆ ಆಡರುವನು. ಆಗ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನುವದು: 'ಏನು ಹುಚ್ಚೀ. ಯಾರ ಹುಡುಗನನ್ನು ಮುದ್ದಿಡುವಿ? ನಿನ್ನ ಸವತಿಯು-ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿಷಕಲಿಸಿದ-ಆ ಸುರಂಗೆಯು—'

ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೊಟ್ಟ ರಮಾಕಾಂತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದಿದಳು. ಮತ್ತು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಎರಡನೇ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಳು. ಎರಡು ಮೂರು ಹೊಡೆಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಥೆಯು ಮುಗಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಕಡೆಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವು ಬರೆಯತಕ್ಕದ್ದು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೋಸ್ಟಮನ್ನನು ಕಾಶಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಬಂದ. ಅವಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನಿಆರ್ಡರು ಬಂದಿತ್ತು. ವತ್ಸಲೆಯು ಅದನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಅದನ್ನು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯ ಮ್ಯಾನೇಜರನು ಕಳಿಸಿದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು! ಕೂಪನ್ನಿನಲ್ಲಿ 'ಸುರಂಗೆಯು ಬೆಳಗಾಂವಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ಪತ್ರ ಬರೆದರೂ ಕೂಡ ಹುಡುಗನನ್ನು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯಬಾರದು. ಅವಳ ಪ್ರಕೃತಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಇಲ್ಲ. ಹುಡುಗನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಳಜೀ ಮಾಡುತ್ತ ಕೂಡುವ ಅಭ್ಯಾಸವಿದೆ ಆಕೆಗೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಗನನ್ನು ದೂರ ಇಡಬೇಕು' ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು.

ಪೋಸ್ಟಮನ್ನನು ಬಂದಂತೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಹೋದ. ಆಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ವತ್ಸಲೆಯು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಎರಡು ಮೂರು ಸಾರೆ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ದುಃಖದಿಂದ ಹೃದಯವು ತುಂಬಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬಡಿಸಿಟ್ಟ ಎಲೆಯ ಮೇಲಿಂದಲೂ ಏಳುವನು. ದೈವದ ಗತಿಯು ಹಾವಿನಂತೆ ವಕ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಅವಳು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಓದಿದ್ದು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಹಾವಿನಂತೆಯೇ ಸಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದು ಮನುಷ್ಯನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಬಹುದೆಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಅನುಭವವು ಕಲ್ಪನೆಗಿಂತಲೂ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಮತ್ತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡ ಹತ್ತಿದಳು:

ಸುರಂಗೆಯ ನಾದಿಗೆ ಬಿದ್ದ ರಮಾಕಾಂತನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರಬಾರದೆಂದೇ ತಾನು ದೇಶಬಿಟ್ಟು, ಜಾತಿಬಿಟ್ಟು, ಸುಖದ ಎಲ್ಲ ಆಸೆಗಳನ್ನೂ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಆದರೆ ಹರಿಣಿಯು ಎಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ

ಓಡಿದರೂ ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ವ್ಯಾಧನ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಬಲಿಬಿದ್ದೇ ಬೀಳುವದು! ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಸುರಂಗೆಯ ಹುಡುಗನನ್ನು ತಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮತ್ತು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಅವಳು ರಮಾಕಾಂತನ ಕೂಡ ಐಷಆರಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿರಬೇಕು! ನಾಳೆ ನೋನ್ಯಾ ಬಂದು 'ಅಬಚೀ, ಅಬಚೀ! ಎಂದು ನನ್ನಗೆ ಅಡರಹತ್ತಿದರೆ, ಅತನಿಗೆ ದೂರ ಸರಿಸುವದು ನಿಶ್ಚಯ. ಆದರೆ ಈಗ ಬಂದೂವರೆ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹುಡುಗನಂತೆ ಅವನನ್ನು ಸಾಕಿ, ಈಗ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬೆನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವದು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈ ಮನೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ? ಆದರೆ ಹೋಗುವದೆಲ್ಲಿ? ಎಲ್ಲಿ?

ಅವಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ನೆನಪಾಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ ರೋಮಾಂಚವೆದ್ದಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ತಾನು ಈಗ ಒಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಯೆಂದು ಬೇಕಾದವಳು. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಪ್ರೀತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ—ವತ್ಸಲೆಯು ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಸಾಯಂಕಾಲದ ಕೃಷ್ಣ ಛಾಯೆಗಳು ಗಿಡದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವರೂ ಅದೇ ಬದಲಾವಣೆ ನಡೆದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. 'ನಾನು ನನ್ನ ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಹೃದಯದ ದ್ವಾರವನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಒಳಗೆ ಸೇರುವರಿ ನೋಡೋಣ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಅವಳು ತನ್ನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಹೃದಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಳು. ನೀರೊಳಗಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದ ಮೀನವು ಮತ್ತೆ ನೀರೊಳಗೆ ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಚಡಪಡಿಸುವಂತೆ, ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಿಚಾರದ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೀನಗಾರನ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾರೆ ಅದನ್ನು ಅವಳು ಜಗ್ಗಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ದೀಪವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿಕೊಂಡು ದೃಢನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಳು. ಜಾದೂವಿನ ಆ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೊಡನೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಸರಸರ ಬರೆದು ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡಿದಳು. ದೀಪಜ್ಯೋತಿಯು ತಲೆಯಮೇಲೆ

ಕಾಡಿಗೆಯು ಥೈಥೈ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ತನ್ನ ಪೂರ್ಣಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಎಂದೆನಿಸಿತು ಆವಳಿಗೆ! ಅವಳು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸಮಾಧಾನಹೇಳಿಕೊಂಡಳು–ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದರೇನೇ ಹೀಗೆ! ಈ ದೀಪವು ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿ ಬೆಳಕು ಕೊಟ್ಟಷ್ಟೇ ಕಾಡಿಗೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಲಿದೆ. ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೂರ್ತಿ....

ಅಂಗಳವೊಳಗಿಂದ ಯಾರೋ ಕರೆದರು 'ಕೃಷ್ಣಾ'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಧ್ವನಿಯೇ ಅದು. ತಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಇದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ಕಾತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಬೇಕೆಂತಲೇ ಬಂದಿರಬಹುದೇ, ಎಂದು ಅನಿಸಿತು ಅವಳಿಗೆ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಆವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಸಂಶಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಖೇದವಾಯಿತು. ಹೊರಗೆ ಬರಬರುತ್ತ ಅವಳು ಅಂದಳು 'ಇದೇ ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೆನಿಸಿದೆ! ತುಂಬ ನೂರು ವರ್ಷವಿದೆ ನಿಮಗೆ ಆಯುಷ್ಯ!'

'ನೂರುವರ್ಷವಿದೆಯೋ ಐದು ನಿಮಿಷವಿದೆಯೋ—' ಕಿಂಚಿತ್ ನಡುಗುವ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು.

ವತ್ಸಲೆಯ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಝಲ್ಲೆಂದಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನೇರಿ ಬಂದವನು ನೆಟ್ಟಗೆ ದೀಪದ ಹತ್ತಿರ ಹೋದನು. ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಬಲಗಾಲಿನ ಪಾದವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದ.

'ಏನು? ಏನಾಯಿತು?'

'ಕಡಿಯಿತು ಏನೋ—'

'ಎಲ್ಲಿ?'

'ಇದೋ ಇಲ್ಲಿ'

ಎಡಗಡೆಯ ಬದಿಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾಧರನು ತೋರಿಸಿದ. ವತ್ಸಲೆಯು ನೋಡಿದಳು. ಒಂದು ದುಡ್ಡಿನಷ್ಟು ಸ್ಥಳ ನೀಲವರ್ಣದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ವತ್ಸಲೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ 'ಅಯ್ಯಯ್ಯಾ' ಎಂದಳು. ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಒಳಗಡೆಗೆ

ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಹರಿದು, ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಾಲನ್ನು ಪಾದದಿಂದ ತೊಡೆಯವರೆಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಿಗಿದಳು.

'ಕಾಲು ಜಡವೆನಿಸುತ್ತದೆಯೋ?' ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು.

'ಹೌದು'

ಅವಳು ಮುಖವನ್ನು ತಿರುವಿದಳು. ಅವಳ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತದ್ದನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಗುರುತಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು:

'ನಾನು ಇದೇ ಈಗ ಬಂದೆ!'

'ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಿ?'

'ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆರೆಯ ಮನೆಯ ಆವಾರದಲ್ಲಿ! ಆ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಮಣಿಯನ್ನು ತರತೇನಿ'

'ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೋಗುವಿ?

ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ನದಿಯ ಪೂರದಂತೆ ಯಾವಾಗಲೋ ಓಡುತ್ತ ಹೋಗಿದ್ದಳು.

ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣೆಯ ಆ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೌತುಕವೆನಿಸಿತು. ಒಂದೇ ವಿಷಯದ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಟೀಕಾಕಾರನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವಂತೆ, ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸುಲೋಚನಾ ಕೃಷ್ಣೆಯರನ್ನು ಹೋಲಿಸಿತು. ರಮಾಕಾಂತನಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಮೂಲಕವಾಗಿರಲಿ, ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವ ಕಾರಣದ ಮೂಲಕವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆದರ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದು, ಆಂಬೋಲಿ ಬಿಟ್ಟಂದಿನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸುಲೋಚನೆಯಿದ್ದರೆ, ಮುಳುಮುಳು ಅಳುತ್ತ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೃಷ್ಣೆಗಿಂತಲೂ ಸುಂದರಳಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸೌಂದರ್ಯ—ಕೇವಲ ನಿರ್ಜೀವಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ಬದುಕುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೇ?

ಈ ವಿಚಾರದೊಡನೆ ಮೊಳಕಾಲಿನ ವರೆಗೂ ಬಧಿರವಾದ ತನ್ನ ಕಾಲ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಕಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಕಾರುತ್ತಿರುವ ಆ ದೀಪಿಗೆಯ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋಯಿತು. ಅವನಿಗೊಂದು ವಿಚಾರ ಹೊಳೆಯಿತು. ಒಂದು ಗಾಳಿಯ ಝುಳುಕು ಬಂದರೆ ದೀಪವು ಆರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನಾದರೂ ಈ ದೀಪಕ್ಕಿಂತ ಏನು ಹೆಚ್ಚಿನವನು ? ಯಂತ್ರದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಲ್ಪನೆಯು ತಲೆದೋರಿದ ಐದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದಿನ್ನೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುವ ತನಗೆ 'ಜೀವಾಣು' ವು ಕಡಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ? ಅದೇ ಐದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಕೃಷ್ಣೆ ಸುಲೋಚನೆಯರ ಸಾಮ್ಯ ವೈಷಮ್ಯ ನೋಡಿದ್ದ. ಪ್ರೇಮವೆಂದರೆ ಜೀವನಸಾಗರದ ಭರತಿಯ ಸೀಮೆ ! ಆದರೆ ಆ ಸೀಮೆಯ ಮೇಲಿರುವಾಗಲೇ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವು ಕಳೆಗುಂದಹತ್ತಿತು. . ಮರಣ. . . .

ಆ ದೀಪದ ಮಂದಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಎಷ್ಟೋ ವಸ್ತುಗಳು ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ನೆರಳುಗಳು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯಮದೂತರ ತಂಡವೇ ನಿಂತಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ. ಆತನ ತಲೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಚಾರ, ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಕ್ತದ ಬಿಂದುವು 'ನನಗೆ ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ ! ನನಗೆ ಬದುಕಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ !' ಎಂದು ಆಕ್ರೋಶಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಣವು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ತೆಗ್ಗಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಯಾರೋ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಉಗ್ಗಿದಾಗ ಅವನ ಮನವು ವಿಚಾರಿಸಿತ್ತು—ಬೆಕ್ಕು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಇಲ್ಲವೆ. . . .

ಆ ಬೆಕ್ಕಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಅವನು ಎಷ್ಟೋ ದೇವರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅದು ಸತ್ತುಹೋದನಂತರ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ, 'ಮ್ಯಾಂವ ಮ್ಯಾಂವ' ಎಂದು ಕೇಳಬಂದರೆ ತನ್ನದೆ ಬೆಕ್ಕು ಒದರುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿ ಬಾಲವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುವಾಗ, ಅದನ್ನು ತನಗೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಬರುವ

ದಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅತ್ತಿದ್ದ. ಇಂಥ ಎಲ್ಲ ನೆನವು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿರುವು ಮುರುವು ಕುಣಿಯುತೊಡಗಿದವು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲ ವಾದ ಅವನ ಹೃದಯವು ಒಳಗಿನಿಂದ 'ನನಗೆ ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ; ನನಗೆ ಬದುಕಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ' ಅನ್ನುವಂತೆ ಧಡಧಡ ಹಾರುತ್ತಿತ್ತು.

ಮೃತ್ಯುವಿನ ದ್ವಾರವನ್ನು ಕಾಣದವರೆಗೆ ಅದರೊಳಗಿಂದ ದಾಟಿ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅನಿಸುವದು. ಆದರೆ ಅದು ಕಾಣಹತ್ತಿದ ಕೂಡಲೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬೆನ್ನು ತಿರುವುವನು. ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನವು ಗಿಡದ ಮೇಲಿನ ಎಲೆಯಂತೆ ಎಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಉದುರಿ ಹೋಗುವದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಅನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೊಬ್ಬರು ಮರಣಹೊಂದಿದರೆ, ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಯ ಜನರು ಸಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದು ಸ್ವತಃ ಹದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಜೀವನದ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದಿತು.

ಅವನು ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದ. ಯಾರದೂ ಸುಳಿವು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಮರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯ ವಿಚಾರದಿಂದ ತನ್ನ ತಲೆಯು ಒಡೆಯುವಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ಮತ್ತೇನಾದರೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿದ. ದೀಪದ ಹತ್ತಿರವೇ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ 'ಶ್ರೀಮಂತರ ಚೈನಿ ಅಂದರೆ ಬಡವರ ಮರಣ' ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು.

ಬಡವರ ಮರಣ! ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದಿನಿಂದ ಬಡಬಗ್ಗರಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹೊಲಗಳು, ಕಾರಖಾನೆಗಳು, ಗಿರಣಿಗಳು ಸರಸರನೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋದವು! ಜೀವನದ ಸಲುವಾಗಿ ಮರಣ! ಏನು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಂಗತಿ!

ಅವನು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಗದವನ್ನೆತ್ತಿ ನೋಡಿದ. ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಸ್ವತಃಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚರವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಸಂಶಯವಾಯ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆಯೇ ಬರೆದಿತ್ತು—

ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ

ಲೇಖಿಕಾ — ಕೃಷ್ಣಾ

'ದೇವಸಂತೆ ಭಾವ' ಮತ್ತು 'ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ' ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದ 'ಕೃಷ್ಣಾ' ಮತ್ತು ಈ ಕೃಷ್ಣೆ ಒಬ್ಬಳೇ! ಒಬ್ಬಳೇ ಅಲ್ಲವಾದರೆ ಈ ಹಸ್ತಲಿಖಿತವು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು?

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಯಾರದೋ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸಪ್ಪಳವು ಕೇಳಿ ಬಂದಿತು. ಕೃಷ್ಣೆಯು ಒಬ್ಬ ಮುದುಕನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಳು. ಅವನು ಒಂದು ಕೂದಲೆಳೆಯನ್ನು ಕಾಲಿನ ಮೇಲಿನ ಸೀಲಿಯಾದ ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತಲು ತಿರುಗಿಸಿದ. ಆ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೊಯ್ದು ಉರುಳಿಗಡ್ಡಿಯಿಂದ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಬರಸಿ ತೆಗೆದು, ಒಂದು ಕಲ್ಲಸಕ್ಕರೆಯಷ್ಟು ಕಾಜಿನ ತುಣುಕನ್ನೊಂದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿದನು. ಅದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿತು.

ಸುಮಾರು ಎರಡು ತಾಸಿನ ನಂತರ ಸುಲೋಚನೆಯು ಸೇವಕನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ ಬಂದಳು. ಆ ಕಾಜಿನ ತುಣುಕು ಇನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇತ್ತು. ಅವಳು ಗದ್ಗದಿತ ಕಂಠದಿಂದ 'ಇದೆಷ್ಟು ಕಠಿಣ? ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಣಿಯು ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದು ಒಳ್ಳೇದಾಯಿತು!'

'ಆದರೆ ಆ ಮಣಿಯೇನೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಸಿಗುವುದು?'

'ರತ್ನದ ಕಡೆಗೆಯೆ ಹೋಗುವುದು, ರತ್ನ' ಕೃಷ್ಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಸುನಗುತ್ತ ಅಂದನು.

———

೧೪

ಅಮೃತವೆನಿಸಿದ ವಿಷ

ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ಕೂಡಲೆ ಕೆರೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಅಡ್ಡಾಡಿ ಬರುವದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಊರಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡಿದರು. ದಾದಾ ಅವರ ಕಾರಕೂನನು ಒಮ್ಮೆ ಇದು ಜನರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದನು. 'ಹೆಂಗಸರು ಅಡ್ಡಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು ಪುಣೆ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ—' ಎಂದು ಅವನೇನೋ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ.

'ಅಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಬರೇ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತ ಕಡೆಯವರು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ' ಸುಲೋಚನೆಯು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು.

ಆನಂತರ ಕಾರಕೂನನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುಂದೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಂತೆಯೇ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ದಾದಾ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಸುರುವು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸುರಂಗೆಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗಳ ಆದರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ ಆದ ಆನಂದದ ಫಲವೇ ಅದು. ಆದರೆ ಇದು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತು? ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ವಿದ್ಯಾಧರನನ್ನು ಒಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಕೈ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು! ಆನಂದ—ಎತ್ತ ನೋಡಿದರೂ ಆನಂದ. ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಪಾತರಗಿತ್ತಿಗಳ ಕಿಲಕಿಲಾಟ, ಮಲಗಿದ ಕೂಸಿನ ಮೈಮೇಲೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕೈಯಾಡಿಸುವ ತಾಯಿಯ ಮೃದುಸ್ಪರ್ಶದಂತಿರುವ ವಾಯುಲಹರಿ, ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೂವುಗಳು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಅರಳುತ್ತಿವೆ ಎಂದು

ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತ ಹೆಚ್ಚುವ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ, ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗುಲಾಬೀ ಬಣ್ಣದ ಮೋಡಗಳೂ, ತಾಯಿಯ ಮೈಯನ್ನು ನೆಕ್ಕಲಿಕ್ಕೆ ಓಡುವ ಚಿಕ್ಕ ಕರುಗಳು, ಬಹಳ ಹೇಳುವದೇನು ಬೀದಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿಯ ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂಗಡಿಯವನ ಗಡಿಬಿಡಿ,—ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಬುಗ್ಗೆಯಂತೆ ಎದ್ದ ಆನಂದದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಮೂಲೆಯೊಳಗಿಂದ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಘರ್‌ಘರ್ ಸಪ್ಪಳದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿನ ಮಧುರ ಸಂಗೀತವು ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೇಳತೊಡಗಿದಳು. ಶಬ್ದ ಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಘರಘರ ಸಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ—ಅವಳಿಗೆ ಅದು ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಸಂಗಮವೇ ಅನಿಸಿತು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಹಾಗೆ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿ ಇಬ್ಬರೂ ಮುಗುಳು ನಗೆ ನಕ್ಕರು. ಕೃಷ್ಣೆಯು ಸರಸರನೆ ನಡೆದು ಹೋದಳು. ಸುಶೀಲೆ ಚನೆಯು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅವಳ ಹಿಂಭಾಗದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಕಂಡಳು. ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಶಬ್ದಗಳು ಅವಳಿಗೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದವು. 'ರತ್ನವು ರತ್ನದ ಕಡೆಗೆಯೆ ಹೋಗುವದು!' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಇದನ್ನು ಚೇಷ್ಟೆ ಯಿಂದ ಅಂದಿದ್ದನೋ? ಅಥವಾ.—ಇವಳು ಅವನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡ ಹತ್ತಿ ತಿಂಗಳ ಮೇಲಾಯಿತು. ರಮಾಕಾಂತ ಸುರಂಗೆಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮೋಸಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಕಲೆಯ ಕಡೆಗೇ ಇರುವ ಕಲೆಯ ಓಘ ವೃಳ್ಳ ಪ್ರವಾಹ! ಆದರೆ ಈ ಪ್ರವಾಹವು ಯಾವ ನದಿಯನ್ನು ಸೇರೀತು? ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಉಗಮಹೊಂದಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಕೂಡುವ ನದಿಗೆ! ಕಳೆದ ೧–೨ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯ ತನ್ನ ಅನುಭವ ಗಳು ಅವಳಿಗೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರಹತ್ತಿದವು.

ಕೆರೆಯ ಹತ್ತಿರದ ಒಂದು ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಳು ನೆರಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಕಮಲಗಳು ಇನ್ನೂ ಅರಳಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದ ಮೂಲಕ

ದೂರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬರೀ ಹಾವಸೆಯೇ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಎದುರಿನ ಟೆಂಗಿನ ಗಿಡವು ಶಾಂತವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿಯ ನೀರು ಶಾಂತ ವಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲಕ್ಷಣ ಶಾಂತತೆಯಿತ್ತು. ಅವಳು ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದ ತನ್ನ ಮನಶ್ಚಕ್ಷುವಿನ ಮುಂದೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ಳಾದಳು.

ಮೊನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯ ಮಾತುಗಳು. ತನ್ನ ಮೇಲಿನ ದಾದಾ ಅವರ ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮ, ಅವರು ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಎರಡನೇ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿ-ಕೊಳ್ಳದೆ, ವಯಸ್ಸಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಂಸಾರ ಸುಖದ ಮೇಲೆ ನೀರು ಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರೇಮವು ಇನ್ನುಮುಂದೆ ತನ್ನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೆ? ಹಳೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯ ಚಾಳೀಸು ಹೊಸ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೂ ಹಳೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯೊಳಗಿನವರಾದರೂ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಸಮರಸ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೂಡ ತನಗೂ ಸಮರಸವಾಗುವದು ಶಕ್ಯ ವಿದೆ. ಆದರೆ ದಾದಾ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹೇಳಿದ 'ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಉಪಭೋಗಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಉದಾತ್ತ' ಇವುಗಳ ಭೇದದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೇನಾದರೂ ಉತ್ತರ ಸಿಗಬಹುದೆ?

ಬಾಪ್ಪಾ ದಾದಾ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿದರು: 'ನೀವು ಕಾರಖಾನೆ ಯನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡಿದರೆ ಬಡಬಗ್ಗರು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?'

ದಾದಾ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು: 'ಸಾಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ನಾಳೆ ಸುಲೋಚನೆಯ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ೧೦–೨೦ ಸಾವಿರ ರೂ. ಗಳು ಬೇಕು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಬಡಬಗ್ಗರು ಒಂದು ಫಂಡು ಕೂಡಿಸಿ, ನನಗೇನು ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವರೆ?'

ಮೊದಲಿನಂತೆ 'ನನಗೆ ಲಗ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ'ವೆಂಬ ಶಬ್ದಗಳೂ ತನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ

ದಾದಾ ಅವರ ಕೂಡ ಇರಬೇಕು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಚಿತ್ರದ ಸಲುವಾಗಿ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದೇ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ತನ್ನದೂ ಅವರದೂ ಹೇಗೆ ಕೂಡಬೇಕು? ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ—

ಎದುರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಕಮಲದ ಬಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು: ಈ ಕಮಲವು ಬೆಳೆಯುವದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅರಳಿಸುವವರಾರು? ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಸೂರ್ಯ! ಕಮಲವನ್ನು ಕೆಸರು ಬೆಳಸಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಅದನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತಿರುಗಿ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ! ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ದಾದಾ ಅವರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕೆಸರಿನ ಕೂಡ ತುಲನೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಅವಳು ಮತ್ತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು. ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸೂರ್ಯನಾರು? ಚಿತ್ರಕಲೆಯು ಧ್ಯೇಯ ದೇವತೆಯಾಯಿತು. ಕಮಲವು ಬೇಕಾದರೆ ಅದು ದೇವರ ಪೂಜೆಯ ಸಲುವಾಗಿ. ಆದರೆ ಅದು ಮೊದಲು ಅರಳಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸದಿದ್ದರೆ ಮೊಗ್ಗೆಯು ಅರಳಲಿಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜೀವನ ಕಲಿಕೆಯು—

ರಮಾಕಾಂತನದೂ ತನ್ನದೂ ಮೊದಲು ಭೆಟ್ಟಿಯಾದದ್ದು ಈ (ಸಪ್ತಾಹಿಕದ) 'ಒಕುಲ' ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ. ಆತನು ಆ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ತಾನಾದರೂ ಬೆಳೆಸಗೊಟ್ಟಳು. ಕೇವಲ ಕಥಾ ಲೇಖಕನೆಂದು ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಎನಿಸಿ ಅವನ ಹತ್ತಿರ ತಾನು ಹೋಗಿ ಬರುವದು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೋ? ಮೊನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಶಬ್ದಗಳು: 'ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಹಸಿವೆಯಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ಕೆಲಸ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಸಿವೆಯಾಗುವದು ನಿಲ್ಲುವದೇ!' ಪ್ರತಿದಿವಸ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಹಸಿವೆಯಾಗುವಂತೆ-ತನಗೆ ಆಯುಷ್ಯದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ನೀರಡಿಕೆಯಾದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? 'ನನಗೇನೂ ಲಗ್ನ ಬೇಡ'ವೆಂದು ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದೇನೊ ನಿಜ. ಆದರೆ ರಮಾಕಾಂತನು ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯ ತೃಷೆಯನ್ನು

ಶಾಂತಮಾಡುವ ಅಮೃತವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ತಾನು ನೋಡಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ?–ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಲಿ–ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಲಿ–ಅಂತರ್ಮನಸಿನಿಂದಾದರೂ ಆಗಲಿ?

ಆದರೆ ಆ ಅಮೃತವು ವಿಷವಾಯಿತ್ತು. ಸುರಂಗೆಯಲ್ಲಿಯ ಆತನ ಪ್ರೇಮವು ಕೇವಲ ಕಲಾಸಕ್ತಿಯದಿರಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂಬೋಲಿಯ ಆ ಅನುಭವ! ನೀರಡಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಸೆರೆಯನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕೆ? ರಮಾಕಾಂತನ ಲೇಖನ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಮದಿರೆಯ ಮನೋಹರವಾದ ರಂಗು, ಅವನ ಸಹವಾಸವೆಂದರೆ, ಮದಿರೆಯ ಉತ್ತೇಜಕತನವು–ಆದರೆ ಮದಿರೆಯು, ಅಮೃತದಂತೆ ಇರಲಿ–ನೀರಿನಂತೆಯಾದರೂ ಉಪಯೋಗವಾದೀತೆ?

ರಮಾಕಾಂತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮೋಸಹೋದ ಮೂಲಕವೇ ಈಗ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯಹತ್ತಿತು. ಅಂಬೋಲಿಯ ಆ ಮಧುರ ಸಹವಾಸ, ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರವಾಸ, ಮತ್ತು ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು—

'ಕತ್ತಲೆಯಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಕೂತಿರುವಿರಿ ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ?'

'ಕತ್ತಲೆ ಆದದ್ದನ್ನೇ ನಾನು ನೋಡಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ!'

'ತೀರ ಕವಿಗಳಂತೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀರಲ್ಲಾ.'

ಕವಿಯೇ ನಾನು. ಈ ಗೋಡಂಬಿಯ ಯಂತ್ರವೆಂದರೆ ನನ್ನದೊಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯವೇ. 'ಉಳಿದ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ—'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಈ ಶೋಧಕ ಬುದ್ಧಿಯು, ರಮಾಕಾಂತನ ಲೇಖನ ಕಲೆಯಷ್ಟು, ಕಿಂಬಹುನಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿಲ್ಲವೇ? ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಮಾಡುತ್ತ ತನ್ನನ್ನೇ ಮರೆಯುವದು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವೆ? ರಮಾಕಾಂತನಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಹೆಸರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತನ್ನ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಇಡೀ ಕಾರಖಾನೆಗೆ ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವಂಥವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ—

ಈ ಕಲ್ಪನಾಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದವಳು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಗುತ್ತಲೇ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದಳು. ಮೊದಲು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ಕಾರ ಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸ ನೋಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗ ಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಇನ್ನೂ ಬಿಸಿಲು ಬಹಳ ಕಾಯುತ್ತಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಹಲ್ಲೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಬುಟ್ಟಿಯೊಂದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಒಬ್ಬ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಹೆಂಗಸು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹೊರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ತೋರಿತು; ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಮೂಲಕವೇ ಏನೋ, ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಾನಾಗಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಳು. ಅದನ್ನು ಎತ್ತುವ ಮುಂದೆ, ಅವಳ ಬಾಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ—'ಅಮ್ಮಯ್ಯಾ; ಏನು ಜಡವಾಗಿದೆ ತಾಯೀ, ಈ ಬುಟ್ಟಿ!' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದವು.

'ಹೊಸದ ಬುಟ್ಟೀ ನೋಡಿಲ್ಲ ತಾಯೀ ನೀವು!' ಆ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಹೆಂಗಸು ನಗುನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು.

ನಾಲ್ಕು ಆರು ಮೈಲುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಇಷ್ಟು ಭಾರವನ್ನು ಜನರು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ತಂದರನೇ ನಮಗೆ ಹಲ್ಲೆಯಾಗಲಿ, ಮೀನವಾಗಲಿ ಸಿಗುವದು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹೇಳುವದು ಅವಳಿಗೆ ನಿಜವೆನಿಸಿತು. 'ಕಲೆಯು ಸುಖದ ಸಲುವಾಗಿ. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಆ ಮೇಲೆ ಸುಖದ ಪ್ರಶ್ನೆ'

ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೋಣೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಳು. ಒಳಗೆ ಯಾರೋ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಟ್ಟನೆ ನಿಂತು ಕೇಳ ತೊಡಗಿದಳು.

'ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ನನ್ನದೊಂದು ವಡವೆ ಹೋಗಿದೆ'

'ನನ್ನದೂ ಒಂದು ಹೋಗಿದೆ.'

'ಚೇಷ್ಟೆಯಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೋಗಿದೆ'

'ನಾನಲ್ಲಿ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡಿದೆ. ಕಳೆದ ನನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೀನು ಕೊಟ್ಟರೆ ನಾನು ನಿನ್ನದು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ!'

ಮುಂದೆ ಏನೂ ಕೇಳಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಿಂತು, ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕೃಷ್ಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳು ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ನಾಚಿದಳೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅವಳು ಸ್ವತಃಕ್ಕೆ 'ಇದು ಮದ್ಯವೋ ಅಥವಾ ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರೋ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ, ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ವಿಚಿತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಳು.

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕಾಲು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದ. ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದಳು. 'ಬಾತಿದೆಯೋ ಕಾಲು?'

'ಎಲ್ಲಿಯೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಗುಹೋಗುತ್ತ ಮಾಸಲೆ ತೋರಿಸಿತು ಸ್ವಲ್ಪ'

'ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ.'

'ಕೃಷ್ಣೆಯು ಇದೇ ಈಗ ಬೇರನ್ನು ತಂದಿರುವಳು! ಅದನ್ನು ತೆಯ್ದು ಹಚ್ಚಿರುವಳು ಕೂಡ. ಅವಳಿದ್ದಳೆಂದೇ ಬದುಕಿದೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ ದಿವಸ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ–ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬುಟ್ಟಿಯಷ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುತಿದ್ದೆ!'

'ದಾದಾ ಅವರು ಬಂದಿದ್ದರೇ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ?'

'ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.'

'ಅದು ಯಾಕೆ?'

'ಆ ಫೋಟೋಗಳ ಕಾಜುಗಳೆಲ್ಲ ಒಡೆದಿವೆಯೆಂದು!'

'ಒಡೆದವಳು ಈ ಕೃಷ್ಣೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ?'

'ಹೌದು'

'ಹಾಗಾದರೇ ಇವಳದೇ ಮತ್ತೆ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಿಡಿರಿ!'

'ಕಾಲು ಸೆಟ್ಟಗಾದ ಮೇಲೆ ನೋಡೋಣವಂತೆ. ರಮಾಕಾಂತನಾದರೂ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಬರುವ?'

'ಅವರು ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ದಾದಾ ಅವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿದ್ದರು.'

'ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಕೂಡಲೆ ಇಳಿಸಿಬಿಡುವೆ.'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ಯಂತ್ರವನ್ನು ತಯಾರ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ!'

'ಯಂತ್ರವು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೇ?'

'ಹೌದು. ಕಾಗದವನ್ನೇ ತೋರಿಸುವೆ. ಆ ನನ್ನ ಕೋಟಿನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಇವೆ ನೋಡು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಎದ್ದು ಅವನ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕಿ, ಅದರೊಳಗಿಂದ ಕಾಗದವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆರೆದು ನೋಡಿದಳು. ಆದರೆ, ಎಲ್ಲಿಯ ಯಂತ್ರ, ಏನು ಸುದ್ದಿ?'

ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ

ಲೇಖಕಾ——ಕೃಷ್ಣಾ

ಆಶ್ಚರ್ಯ ಆನಂದ ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಅವಳ ಮನವು ತುಂಬಿ ಹೋಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ್ನು ಮುಡಿಚಿ, ತನ್ನ ಪೋಲಕದ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು.

'ಸಿಕ್ಕಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಆ ಬಲದ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು ನೋಡು.' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಹಿಂದೆ ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಹೇಳಿದ.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಆತನ ಬಲದ ಜೇಬಿನೊಳಗಿನ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಕೆಲವು ಕಾಗದದ ಚೀಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪೇನ್ಸಿಲಿನಿಂದ ತೆಗೆದ ಆಕೃತಿಗಳು ಇದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು: 'ಈ ಡೊಂಕು ಡೊಂಕು ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೇನು ತಿಳಿಯಬೇಕು?'

'ನೀವಾದರೂ ಬೇರೆ ಏನು ಮಾಡುವಿರಿ? ಡೊಂಕು ಡೊಂಕು ಗೆರೆಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆಯುವಿರಿ!'

'ಆದರೆ ಅದರೊಳಗಿಂದ ಆನಂದವು ಬರುವದು'

'ಇವುಗಳೊಳಗಿಂದ ಬರುವದಿಲ್ಲವೇನೋ?' ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಸೇವನದಿಂದ ಮತ್ತವಾದ ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಯು ಕಾಗದದ ಮೇಲಿನ ಯಂತ್ರದ ಆ ಕೃತಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದಳು. ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ, ಒಂದು ಭಯಂಕರ ಭೂತಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರವು ಅವಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ-ಯಂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೇಳಿದ:

'ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಹತ್ತು ಮೈಲು ನಡೆಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೇ'

'ಹೌದು'

'ಆ ಆನಂದವು ಇಂಥ ಡೊಂಕು ಡೊಂಕು ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ?'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಆತನ ಕಡೆಗೆ ಕೌತುಕದಿಂದ ನೋಡಿದಳು. ಆವನಾದರೂ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆವನ ಮುಂದೆ ಚಹದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತಂದು ಇಡುವಾಗ ವತ್ಸಲೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳು ಬಂದುವು. ಸುಲೋಚನೆಯ ಚಿತ್ರದ್ದಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಯಂತ್ರದ್ದಾಗಲಿ, ಆನಂದವು ಯಾರಿಗೆ? ಅವರಂಥ ಜನರಿಗೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಏನು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ? ಕಲೆಯೂ ಬುದ್ಧಿಯೂ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದ. ಆದರೆ ಅವು ಇಂದು ಅರಮನೆಯೊಳಗಿನ ಬಹಳ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ರತ್ನಗಳಂತಿವೆ.

ಮನೆಗೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ಸುಲೋಚನೆಯು ಜೇಬಿನೊಳಗಿನ ಕಾಗದವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ಕಥೆಯನ್ನೋದಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

ದಪ್ಪಿ ಲಾಭ

ಲೇಖಿಕಾ—ಕೃಷ್ಣಾ

ಕಥಾನಕವು ಹೀಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಸುಂದರವಾದ ಗಂಡನು ತನ್ನ

ಕುರೂಪಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೂಡ ಕಠೋರತನದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಮೈಲಿಯ ಬೇನೆಯಿಂದ ಅವನ ಕಣ್ಣು ಹೋಗುವವು. ಕಣ್ಣು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಪ್ರೇಮ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದರ ಬದಲು ಹೆಚ್ಚೇ ಆಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವ ಅನ್ನುವ: ನನ್ನ ಚರ್ಮಚಕ್ಷುಗಳು ಹೋದರೂ, ನನಗೆ ಪ್ರೇಮಚಕ್ಷುಗಳು ಸಿಕ್ಕವು!'

ಕಥೆಯನ್ನೋದುವದಾದ ಕೂಡಲೆ ಸುಲೋಚನೆಯೆಂದಳು: 'ಹೀಗೇನು? ಒಳ್ಳೇ ಒಳಗಂಟಿನದು ಕಾಣುವದು ಈ ಸವಾರಿ! ಈ ಸವಾರಿ! ಈ ಗಂಟನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದರೇನೇ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಸುಲೋಚನಾ!'

ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಗುತ್ತ ಅವಳು ಕಿಡಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋದಳು. ಗೋಷಂಬಿಯ ಭಟ್ಟಿಯೊಳಗಿಂದ ಕರ್ರಗಿನ ಹೊಗೆಯ ಮೋಡಗಳು ಹೊರ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಕಾಶದೊಳಗಿನ ಮೇಘಗಳಂತೆ ಅವು ಕೆಲಹೊತ್ತು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹವೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ರಮಾಕಾಂತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನಗನಿಸಿದ ಆಕರ್ಷಣವು ಆ ಹೊಗೆ ಮೋಡಗಳಂತೆಯೇ ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಒಂದು ಹೋಯಿತು. ಅವಳು ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಳು. ಒಂದು ನೀಲಮೇಘವು ಕಂಡಿತು ಅವಳಿಗೆ. ಅವಳು ಅವನ್ನೇ ನೆಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಳು. ಆ ಮೋಡದ ಹಿಂದಿನಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು.

೧೫

ಬಿಸಿಲು-ಬೆಳದಿಂಗಳು

ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಲೋಚನೆಯು ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಲೆಂಡರದಂತೆ ಏನೋ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧರನು ನೋಡಿದನು. ಅವನು ನಗುನಗುತ್ತ ಕೇಳಿದ—

'ಅದು ಎಂಥ ಕ್ಯಾಲೆಂಡರು?'

'ಹೊಸ ವರ್ಷದ್ದು!'

'ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವದು ಈ ಹೊಸವರ್ಷ! ನಾಳೆ ಫಾಲ್ಗುಣ ಹುಣ್ಣಿವೆಗೂ?'

'ಉ..ಹುಂ! ಇಂದೆಯೇ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಇಂದಿನ ದಿವಸ ಸುಲೋಚನಾ ನಾಮ ಶಕೆ, ಚಿತ್ರ-ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರೆ—'

'ಉ..ಹುಂ, ಹಾಗಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾಧರಶಕೆ—'

'ಶಕಕರ್ತನಾಗುವಂಥಾದ್ದು ನಾನೇನಪ್ಪಾ ಮಾಡಿದ್ದು?

'ಅರ್ಜುನನ ಹೊರತಾಗಿ ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದ್ದು. ಅಂಥ ದೊಡ್ಡ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು! ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ಆ ಕೆಲಸ'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಕೇಳಿದ:

'ಈಗ ನೀನು ಹೇಳುವ ಪರಾಕ್ರಮ ಈ ಜನ್ಮದ್ದೋ ಅಥವಾ ಹೋದ ಜನ್ಮದ್ದೋ?'

'ಇದೇ ಜನ್ಮದ್ದು! ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದಸಂತರ ಮಾಡಿದ್ದು!'

'ಗೋಪಂಬೆಯ ಯಂತ್ರವೇ?'

'ಛೇ! ಯಂತ್ರವೇನು? ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯು ವರು. ಎಡಿಸನ್, ಮಾರ್ಕೋನಿ—'

'ನನಗಂತೂ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ!'

'ಚಿಕ್ಕವರಿರುವಾಗ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪಾರ್ಟಮಾಡಿದ್ದಿ ರೇನು?'

'ಇಲ್ಲ. ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೂ ಧೈರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ!'

'ಅಂತೆಯೇ ಅದನ್ನು ಈಗ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿರಾ? ಸೋಗನ್ನೇ ತಗೊಳ್ಳುವದಾದರೆ ಪುರುಷರದಾದರೂ ತಗೊಳ್ಳಬಾರದೇ? ಅಥವಾ ನಿಮಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸ್ತ್ರೀಪಾರ್ಟು ಮಾಡುವ ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದವನಂತೆ ಹಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾ ನೆಂದು ಬಗೆದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿದ್ಯಾ-ಧರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ನೆಲ್ಲುಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರವದು! ಒಂದು ಕಡೆ ಒಬ್ಬ ಒಕ್ಕಲಿಗನು ಎತ್ತರದ ಹೊಲದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದ. ಅವನ ಹತ್ತಿರವೇ ಒಬ್ಬ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯನು ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಪಾರಿವಾಳಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಂತೆ ತೆಗೆದಿದ್ದಿತ್ತು.

'ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ!' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಉದ್ಗರಿಸಿದ.

'ಯಾರದು? ನನ್ನದೋ ನಿಮ್ಮದೋ?'

'ನಿನ್ನದು!'

'ಕಳ್ಳನ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಕಳ್ಳನೇ ಬಲ್ಲ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ನಾವಿಬ್ಬರು ಕಳ್ಳರಾದೆವಲ್ಲ!'

'ನಾನಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವೆ!'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

ಸುಲೋಚನೆಯು 'ದೃಷ್ಟಿಲಾಭ'ದ ಕಾಗದವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು: 'ಈ ಕಾಗದವನ್ನು ನಾನು ಮುಂಜಾವಿ ನಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಜೇಬಿನೊಳಗಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದೆ!'

'ಮತ್ತು ನಾನು ಹೇಗೆ ಕಳ್ಳ?'

'ತಮ್ಮ ಹೆಸರು 'ಕೃಷ್ಣಾ' ಎಂಬುವದನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದಿರಿ!'

'ಆ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದವನು ನಾನಲ್ಲ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಯಾರು? ಆ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಕೃಷ್ಣೆಯೊ?' ಎಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಖೋ ಖೋ ಎಂದು ನಗುತ್ತ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದಳು.

ಬರೆದವಳು ಅವಳೇ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಶಬ್ದಗಳು ವಿದ್ಯಾಧರನ ನಾಲಿಗೆಯ ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅದು ಸುಳ್ಳು ಅನಿಸಬಹುದೆಂದು ಅವನು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿಯೇ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು.

'ಹೇಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರಿ ಕಡೆಗೆ!'

'ನೀವು ಹಿಡಿದದ್ದು ಕಳ್ಳನನ್ನಲ್ಲ, ಸನ್ಯಾಸಿಯನ್ನು!'

'ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೇನು ಕದಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೀರಾ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾರಖಾನೆಯೊಳಗಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬರುವ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಕಾಣಿಸಿದಳು. ಅವಳು ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕೇಳಿದ: 'ಕೃಷ್ಣಾ, ನೋಡಿದಿಯೊ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು?'

ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಗೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಕೊಳ್ಳುವ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ವಿಚಿತ್ರನೆಂದೇ ಕಾಣಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುವದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನಳಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿಯಂತೂ ಅವಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮೆಯೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

'ಕತ್ತಲೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಲೋಚನೆಯೆಂದಳು:

'ನಾನಿನ್ನು ಹೋಗುವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ದಾದಾ ಅವರು ಯಾರನ್ನಾದರು ಹುಡುಕಲಿಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವರು. ನಾವು ಆ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡುವದು ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಚಿಂತೆ! ಇವಲ್ಲವೆ ನಿನ್ನಿನಿಂದ ಕತ್ತಲೆಯೆಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಂಜಿಕೆಯಾಗಿದೆ!' ಖುರ್ಚಿಯಿಂದ ಏಳುವ

ಮುಂದೆ ಆವಳು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದಳು: 'ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲೆ ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ?'

'ಬೇಡ ಬಿಡು. ಕೃಷ್ಣೆಯು ಇರುವಳಲ್ಲ! ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವಳೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಇರುವವಳು!'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಹೋದನಂತರ, ದೃಷ್ಟಿಲಾಭದ ಕಾಗದವನ್ನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅಂದನು: 'ಇದು ತೆಗೆದುಕೊ ನಿನ್ನ ಕಾಗದವನ್ನು. ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ನಿನಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ!'

'ಸುಲೋಚನಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದಿರೇನು ಮತ್ತೆ?'

'ನಾನು ಹೇಳಿದರೂ ಅವಳು ಕೇಳುವಳೆಲ್ಲಿ? ಅವಳು ನನ್ನನ್ನೇ 'ಕೃಷ್ಣೆ'ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ!'

ವತ್ಸಲೆಗೆ ನಕ್ಕು ನಕ್ಕು ಸಾಕಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದ: 'ನಾನಾದರೂ ಆನಂದದಿಂದ 'ಕೃಷ್ಣೆ' ಯಾದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನನಗೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಯಾಕೋ ಅನಿಸತೊಡಗಿದೆ—ನನ್ನದೂ ನಿನ್ನದೂ ಏನಾದರೂ ಸಮೀಪದ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕೆಂದು!'

ವತ್ಸಲೆಯು ದೀಪ ಹಚ್ಚುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಡ್ಡಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಡ್ಡಿಯು ಸುಡುತ್ತ ಒಂದು ಬೆರಳಿಗೆ ಚರ್‍ರನೆ ಬಿಸಿಹತ್ತಿದರೂ ಅವಳ ಕೈಯು ಬತ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಡವಲ್ಲದು. ಅವಳು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೊರೆದು ದೀಪಹಚ್ಚಿ ಕಂದೀಲನ್ನು ಟೇಬಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಿಡಿಕಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಳು. ಮುಕಮುಕ ಮೂರುಸಂಜೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಮನೆಸೇರುವಳೆಂದು ಅವಳು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಆವಳು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನದ್ವಾರಗಳನ್ನಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬರುವ ಸಲುವಾಗಿ, ತೆರೆದಿಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು.

'ಕೃಷ್ಣಾ, ನಿನ್ನಂಥ ಚುರುಕು ಹುಡಿಗೆಯು ಸುಧಾರಿಸಿದವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಿಗುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ!'

ಚುರುಕುತನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡುವುದದೆ? ನನಗೆ ರೂಪವಿಲ್ಲವಲ್ಲ!'

'ರೂಪ!' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ–'ಬಣ್ಣವನ್ನು ನೋಡುವುದು ಹಣ್ಣಿನದು, ಹೂವಿನದಲ್ಲ!'

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿದ್ದು ಅಂದನು: 'ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ, ನೀನು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಿಯಾ?'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ತೋರುವ ಗೋಣು ಹಾಕಿದಳು:

'ನಿನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ನೀನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದೆಯಾ?'

'ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ?'

'ಸುಖದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿನಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ?'

'ನಾನೂ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯೇ ಇದ್ದ ಮೇಲೆ—'

'ಹಾಗಾದರೆ'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮುಂದೆ ಮಾತು ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆತನ ಸ್ವರದ ಮೇಲಿಂದ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಅವನ ಭಾವಾರ್ಥವು ವತ್ಸಲೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವಳು ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಳು. ಆಕಾಶದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕೆಗಳು ಕಣ್ಣು ಮಿಳುಕಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದವು: 'ಅಮೃತದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ನೀನು ಎಸೆದು ಒಗೆಯಬೇಡ'

ಆ ಬೆಳದಿಂಗಳಂತೆ ಅವಳ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಶೆಗಳು ಕುಣಿಯ ತೊಡಗಿದವು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಪ್ರೇಮಸ್ಪರ್ಶ, ಅವನ ಬಾಹುಪಾಶದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆನಂದಮಯ ನಿದ್ರೆ–ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುವ ಧೈರ್ಯವೇ ಆಗಲೊಲ್ಲದು ಅವಳಿಗೆ. ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಕಾಣುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗಿಡದ ಕಡೆಗೆ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಿಲಕಿಲಾಟವು ಈಗ ನಿಂತಿತ್ತು. ಚುಂಚಿನಲ್ಲಿ ಚುಂಚು ಇಟ್ಟು ತಮ್ಮ

ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಪಕ್ಕಿಗಳ ಜೋಡು ಅವಳ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಹೆಣ್ಣು ಹಕ್ಕಿಯ ಮಗ್ಗುಲದ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ಎರಡು ಗುಬ್ಬಿಯ ಚಿಕ್ಕ ಮರಿಗಳು—ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಅವಳು ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ದೂರಿನಿಂದ 'ಅಂಬಾ' ಎಂದು ಒಂದು ಕರುವು ಒದರಿದ್ದು ಕೇಳಿಸಿತು. ಅವಳು ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ, ತಾಯಿಯ ಮೈ ನೆಕ್ಕಲಿಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸುವ ಸಣ್ಣ ಕರುವಿನ ಮೂರ್ತಿಯು ನಿಂತಿತು. ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು-ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರಬೇಕು. ಆಕಾಶದ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ ಈ ಗ್ರಹ ಗಳು. ಅವುಗಳಿಗಾದರೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದರ ಆಕರ್ಷಣವಿದೆ! ಎದುರಿನ ಭವ್ಯವೃಕ್ಷ, ಭೂಮಿಯು ಅದರ ಒಡ್ಡೆಬೇರುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿ ದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಡಗರದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವದು. ಭೂಮಿಯ ಹೃದಯದ ಆಧಾರವಿರದಿದ್ದರೆ—ಈಗಲೆ ಅಂಬಾ ಎಂದು ಕೂಗುವ ಕರುವಿನ ತಾಯಿ! ಕರುವಿನ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಅದು ತೊರೆಬಿಡುವದು. ಕರುವಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೇ ಅದು ತೊರೆಬಿಡುವದೇ? ಗ್ರಹಗಳ ತೇಜ, ಗಿಡಗಳ ನೆಳಲು, ಆಕಳುಗಳ ಹಾಲು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯ ಜೀವನ. ಆದರೆ ವಿಶ್ವವು ಈ ಜೀವನದ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೇ? ಛೇ!

ಅವಳು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿದಳು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಬಿಡದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವೇ ಅನಿಸಿತು—ಸರ್ರನೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಅವನ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮಸ್ತಕ ವನ್ನಿಟ್ಟು, ತನ್ನ ಅಶ್ರುಗಳನ್ನು ಸುರಿಸಿ—ಹೃದಯವನ್ನು ಹಗುರಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವಳಿಗೆ ವಿಚಾರ ಬಂದಿತು ಜಗತ್ತಿ ನಲ್ಲಿ ತಾನೂ ವಿದ್ಯಾಧರನೂ ಇವ್ವರು ಇಬ್ಬರೇ ಏನು? ವಿದ್ಯಾಧರ ಮತ್ತು ತನ್ನ ನಡುವೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಇದ್ದ. ಆದರೆ ರಮಾಕಾಂತ ಮತ್ತು ಸುರಂಗೆಯರ ನಡುವೆ ತಾನೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆ? ತನ್ನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿಯೇ ರಮಾ ಕಾಂತನು ಸುರಂಗೆಯ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಲಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗಾದ ಮೇಲೆ ತಾನು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಪವೇನು?

ಪಾಪವು ಇರಬಹುದು, ಇರಲಿಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ–ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ನೆನಪಾಯಿತು. ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲಿನ, ಅವರ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮಾತುಗಳು ಅವಳ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದಂತಾದವು. ಕಾಮಾ ಪುರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ, ಕೇಳಿದ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಕುಣಿಯತೊಡಗಿದವು. ಮತ್ತೆ ಹೋಗಿ ಆ ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯವರ ವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದೇ? ಗಂಡನ ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯ ಸುಖಬಡುವದೇ? 'ಕೃಷ್ಣಾ' ಎಂಬುವದು ತನ್ನದು ಒಂದು ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಕೆಯೇ ಏನು? ಹೊರಗೆ ಬೆಳ ದಿಂಗಳು ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತ ನೋಡಿದತ್ತ ಕತ್ತಲೆಯೇ ಕಾಣಹತ್ತಿತ್ತು.

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಎಂದು ಬರುವವರು?' ಹೊರಗೆ ನೋಡುತ್ತಲೇ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

'ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಯಾವುದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಕೋಣವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದನ್ನು ತಡೆಯುವ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರ ಬಹುದು!'

'ಈ ಕೋಣವು ಕಾರಖಾನೆಯವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಉಪಯೋಗ ವಾಯಿತು!'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ಅದರ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರನ್ನು ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಹೊರಗೆ ಕಳಿಸಿದರು.'

'ಅದೇಕೆ?'

'ಕೂಲಿಯ ದರವನ್ನು ಇಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಲೋಚನಾಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದರೆ, ದಾದಾ ಅವರು ಕೋಣವನ್ನು—'

'ಸುಲೋಚನೆಯು ಈ ತುಲಸಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ—'

'ತುಲಸಿ ಎಂಥಹದು ಇದರಲ್ಲಿ? ಹುಡಿಗೆಯ ಹಟದ ಮುಂದೆ ದಾದಾ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ನಡೆಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರದು ನಂಬಿಗೆಯಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಕೋಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮರೆತು ಹೋಗುವರೆಂಬುದು ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ—'

'ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ದೂರ ಹೋದರೇನಾಯಿತು? ಅವರು ಮತ್ತೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ—'

'ಕೂಲಿಕಾರರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ತುಂಬಿಬಿಡಬೇಕೆಂದೇ ಈ ಯುಕ್ತಿ!

'ಅಂದರೆ?'

'ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ ದೇವಿಯು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸುವಳೆಂದು ಈ ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ತಡೆಯುವ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ, ಇವರೆಲ್ಲರು ಅವರ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವವರೆ!'

'ಆದರೆ ದೇವಿಯ ಕೋಪವು ಯಾತರಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಾಣಬೇಕಲ್ಲವೆ?

'ಅದಂತೂ ಈಗಲೇ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ನಮ್ಮ ಆವಾರದಲ್ಲಿ ಈಗಲೇ ಎರಡು ಮೂರು ಹುಡುಗರು ಮೈಲಿಬೇನೆಯಿಂದ ಹೋದವು!'

'ದಾದಾ ಅವರು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನಾದರೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ'

'ಅವರು ಯಾತಕ್ಕೆ ಮಾತಾಡುವರು? ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದೀತು ಇದನ್ನೇ ಅವರು ವಿಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವರು. ಊರಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಸಾಯುವಲ್ಲರೇಕೆ ಮೈಲಿಯಿಂದ.

ಅವರಿಗೇನು ಆದರದು? ವೆಂಗುರ್ಲೆಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವ ಡಾಕ್ಟರನು ಅವರ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ!'

'ಆದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಚುಚ್ಚಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ?'

'ನೀವೆಲ್ಲ ಚುಚ್ಚಿಸಿರಿ. ಆದರೆ ಚುಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಾರು?'

'ಅದು ಯಾಕೆ?'

'ಚುಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡರೆ ದೇವಿಯು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಳೆಂದು—'

'ಇದು ಒಳ್ಳೇದು. ನನಗೆ ಇದರ ಕಲ್ಪನೆ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ'

'ನಿಮಗೆ ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು ಕಲ್ಪನೆ?'

'ಅದೇಕೆ? ನಾನು ಇದೇ ಊರಲ್ಲಿರುವವನಲ್ಲ!'

'ಊರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೇನು ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿಯುವವೇ? ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವರಂತೆಯೇ ಆಗಿ ಇದ್ದರೆ—'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅವರಂತೆಯೇ ಆಗಿರುವರಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾದರೂ ಎಲ್ಲಿದೆ ಈ ಕಲ್ಪನೆ?'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಾದರೇನು? ಗಾಂಧಿಯ ಭಕ್ತರು! ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ದೇವತೆಗಳ ದಟ್ಟಣೆಯಾಗಿದೆ'

'ದೇವತೆಗಳ ದಟ್ಟಣಿಯೇ?'

'ಹೌದು, ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣರ ಮತ್ತು ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ದಟ್ಟಣೆ!'

'ಇದು ಸುಳ್ಳೇನೋ?'

'ಅರ್ಥವೇ ನಿಜವಾಗಿದೆ. ಬಡತನವೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ವತ್ಸಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ದಾದಾ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಅವನು ಈ ಕೂಲಿಕಾರ ವರ್ಗದವರ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದ. ತನ್ನೆದುರಿಗೇ ಅವರನ್ನು, ಆಲಸಿಗಳು, ಕೆಲಸ ತಪ್ಪಿಸುವವರು, ಕೂತು ತಿನ್ನುವವರು, ತುಡುಗರು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಕೂಡ ಮಾತಾಡುವ ಮುಂದೆ, ತೀರ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು.

ದಾದಾ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ರಾಕ್ಷಸರಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಜನರು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕೂಲಿಕಾರರನ್ನು, ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರು, ದಯಾಳುಗಳು ಎಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ದಾದಾ ಇವರಿಬ್ಬರ ಮತಭೇದವೆಂದರೆ ಡಾಕ್ಟರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯ ಇವರಿಬ್ಬರ ಜಗಳದಂತೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವರ ಭಾಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ವತ್ಸಲೆಯ ಮಾತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುವಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ವಿಚಾರ ಹೊಳೆಯಿತು. ಅವಳಾದರೂ ಬೇನೆ ಹಬ್ಬಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವನಿಗೆ ಕೆಡಕೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೇಳಿದ: 'ನೀನು ಯಾಕೆ ಚುಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ?'

'ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮೀನಗಳ ಕೂಡ ವೈರಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗುವದೆ?'

'ಹಾಗಾದರೆ ನೀರ ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕು!'

'ಅದು ಯಾತಕ್ಕೆ? ಚಡಪಡಿಸಿ ಸಾಯಲಿಕ್ಕೆ?'

ಅವಳ ಮಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ತರದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಕೌತುಕವೆನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗಂಭೀರಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅವನು ಕೇಳಿದ: 'ಸವಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿಯ ಮೀನಗಳು ಸೀನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬದುಕುವದಿಲ್ಲವೆ?'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಳು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅವಳಿಗೆ, ಇಡೀ ಪೃಥ್ವೀಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ಅವಳು ಕಿಡಿಕಿಯ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು: ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಒಂಟಿಗತನವೂ ಈ ಕತ್ತಲೆಯಂತೆಯೆ ಅಲ್ಲವೆ? ದೂರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಗ್ರಾಮಫೋನು ಹಾಡು ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಕೇಳ ಬರುತ್ತಿತ್ತು—

'ಪ್ರೇಮಭಾವೆ ಜೀವ ಜಗಿಯಾ
ಏಕಚಿ ರಸ ಪ್ಯಾಲಾ....'

ಆ ಏಕರಸದ ಲಹರಿಗಳು ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದುಡುಕಹತ್ತಿದವು. ತನ್ನ ಸೋದರ ಮಾವ, ಸೋದರತ್ತೆ, ಅವರ ಮಕ್ಕಳು, ರಮಾಕಾಂತ, ಕಾಶಿ, ತನ್ನ ಕೂಡ ನಿಕಟಸಂಬಂಧ ಬಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಜನರು ತನ್ನ ಹೃದಯದಿಂದ ದೂರ–ಅತಿ ದೂರವಿದ್ದಂತೆ ಅವಳ ಹೃದಯವು ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಕಂಡಿತು. ಹೃದಯ ಪತಂಗವು ವಿಶ್ವದ ಅಪಾರ ಅಂತರಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುವದಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಜಗ್ಗಿ ಹಿಡಿಯುವವರು ಯಾರೂ ಬೇಡವೆ? ಅವಳು ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆಯು, ವಾಯು ಲಹರಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಸಂಪಿಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯಂತೆ ಅವನ ಮನವಮುಟ್ಟಿತು. ಅವನು ಮೃದುವಾದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟ, 'ನಾಳೆಯ ನಿನಗೆ ಚುಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಕೃಷ್ಣಾ!'

'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ—'

'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ—' ವಿದ್ಯಾಧರನ ಸ್ವರದೊಳಗಿನ ಕಂಪದಿಂದ ಅವಳ ಹೃದಯ ತಂತುಗಳು ಮಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು,

'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಏನು? ನನಗೆ ಮೈಲಿ ಏಳುವದು!'

'ಹೀಗೆ ಅಶುಭ ನುಡಿಯಬಾರದು!'

'ಬಹಳವಾದರೆ ನಾನು ಸಾಯಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲೇನು? ಒಳ್ಳೇದೆ ಆಯಿತಲ್ಲ'

'ಕೃಷ್ಣಾ, ಕೃಷ್ಣಾ—'

'ನಾನು ಸತ್ತರೇನು, ಜಗತ್ತು ಮುಳುಗುವದೆ?'

'ನನ್ನ ಜಗತ್ತಾದರೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಮುಳುಗುವದು!'

'ನಾನು ಸತ್ತು ಹೋದರೆ, ನಿಮಗೆ ನನ್ನ ನೆನಪಾಗುವದೇ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತಿತು. ಹಾವು ಕಡಿದರೂ ತನ್ನ ಮುಖಮುದ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಭೀತಿಯ ಲವಲೇಶವಾದರೂ ಕಾಣಗೊಡದ ಪುರುಷಸಂಘ ಪುರುಷ! ಆದರೆ ಸ್ವತಃದ ಮರಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅವಳ ಮರಣದ ದುಃಖವು ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚೆನಿಸಿತು. ಇದು ಹೀಗೆ ಏಕೆ?

ವತ್ಸಲೆಯು ರಮಾಕಾಂತನ ಹತ್ತಿರ ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೇಮವು ಅವಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದ್ದು ವಿಶ್ವಾಸವಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಅವನ ಕಣ್ಣೀರುಗಳನ್ನು ಒರಸಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಕಾಲುಗಳು ಸರಿದವು ಕೂಡ. ಸಂಲೋಚನೆಯು ಆಗಲೆ ತಂದ ಚಿತ್ರವು ಅವಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಂಡಿತು.

ಒಕ್ಕಲಿಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಾರ!

ಬಿತ್ತಿದ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಪಾರಿವಾಳಗಳು, ಮತ್ತು ಹಾರಿ ಹೋಗುವ ಪಾರಿವಾಳಗಳು!

ಅವನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿಯ ನೀರು ಅವಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯ ದಾಹವನ್ನು ಶಾಂತಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರೇಮದ ಋಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೀರಿಸುವದು.

ಯಾರೋ ಬಾಗಿಲವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ತಟ್ಟಿದರು. ವತ್ಸಲೆಯು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಬಾಗಿಲವನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಕರ್ಕಶಸ್ವರದಲ್ಲಿ 'ತೀರ ತಾಳಗೆಟ್ಟೀ ಯವ್ವಾ ನೀನೂ! ಕತ್ತಲಿ ಆದರೂ ನಿನ್ನದೇನ ದಾದ ಇಲ್ಲಾ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಇಲ್ಲಾ. ನಾ ಸುಮ್ಮನsS ಬಾಗಲದಾಗ ಕೂತ ಕೂತ ಹಾದೀ ನೋಡೀ ನೋಡಿದ್ನಿ. ಬ್ಯಾಸತ್ತ ಹೋತ್ನ್ಯು ಕೂಸು ನೋನ್ಯಾ. ಅದನ್ನ ನೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ಬಂದೀನಿ—'

'ನೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿಯೋ?'

'ಹೌದು. ಎಂಟಾಣೆದ ಕೀಲಿ ಮುರಿ ಅಂದ್ಯಾ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರs?

'ಇಷ್ಟೊತ್ತಾರ ಯಾಕ ನಿಂತಿದೀ ನೀ ಇಲ್ಲಿ?'

'ಇವರ ಕಾಲು ಬಾತದ ಸ್ವಲ್ಪ' ವತ್ಸಲೆಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು.

'ಕಾರಖಾನೆದಾಗಿನ ಆಳುಮನಸ್ಯಾರೇನು ಎಲ್ಲಾರೂ ಸತ್ತರೇನು?'

ಕಾಶಿಯು ಬಾಯು-ತೋಫಿನ ಮುಂದೆ ಸಕಾರಣ ಸಮರ್ಥನೆಯು ಕೋಟಿಯು ಬಹಳಹೊತ್ತು ನಿಲ್ಲುವದಿಲ್ಲೆಂದು ವತ್ಸಲೆಯು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಳು. ದಾದಾ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರ ಲಿಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಾಶಿಯು ಕೂಡ ಮನೆ ಗೆ

ಹೊರಟಳು. ಹಿಟ್ಟು ಚೆಲ್ಲಿದ ಹಾಗೆ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಹಗಲು ಹಾಳು ಸುರಿಯುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮನೆಗಳು ಕೂಡ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಕವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದೀಗಾದ ತನ್ನ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧರನ ನಡುವಿನ ಭಾಷಣವು ಅವಳಿಗೆ ಆ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಂತೆಯೆ ತೋರಿತು. ಕಾಶಿಯು— ಅವಳ ಆ ಮನೆ—ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೈಲಿಬೇನೆ ಬಂದು ಚಡ ಪಡಿಸಿ ಮರಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡುವ ಕೂಲಿಕಾರ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹೆಂಗಸರು— ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವಳಿಗೆ ಬಿಸಿಲಿನಂತೆ ಅನಿಸಿದವು. ಸೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಮಾನವ ಜೀವನಕ್ಕಾದರೂ ಬಿಸಿಲು ಬೆಳದಿಂಗಳೂ ಬೇಕಾದುವೇ. ಅವಳಿಗೆ ರಮಾ ಕಾಂತನ ನೆನಪಾಯಿತು. ಈ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಸುರಂಗೆಯ ಮೇಲೆ ಲುಬ್ಧನಾಗಲಿಲ್ಲವೆ? ತಾನು ಬಿಸಿಲಿನಂಥವಳು. ಜನ್ಮತಃ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಿಸಿಲು ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಅವನು ಬಿಸಿಲು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಬಿಸಿಲು ಬೆಳದಿಂಗಳುಗಳ ಸಂಗಮ—ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇದು ಇದೆಯೆ? ಅವಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು— ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಹೇಳತಕ್ಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಅವಳು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಎನ್ನುವಂತೆ.

‡ ‡ ‡ ‡ ‡

ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ರಮಾಕಾಂತನು ವತ್ಸಲೆಯ ನೆನಪಾಗಿ ಬುಧಗಾಂವ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗೆಯೇ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದ. ಸುರಂ ಗೆಯೂ ಅವನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾಂವಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ, ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಿರುಗಿಬಂದ ಒಂದು ಸಾಂಗ್ಲಿಯ ಪತ್ರವು ಅವನ ದಾರಿ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಪತ್ರ ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ವತ್ಸ ಲೆಯ ನೋದರಮಾವನದು! ಯಾವದೋ ಒಂದು ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ವತ್ಸಲೆಯ 'ಗೃಹ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ'ವನ್ನು ಅವ ರಿಗೆ ಯಾರೋ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಅವರು ಚಕಿತರಾದರು. ವತ್ಸಲೆಯು ತಮ್ಮ ತಡೆಗೆ ಬಂದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು

ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಸಂಗತಿಗಳ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಸಾಂಗ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಈಗ ಮೇಲಿನಿಂದ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ. ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ವತ್ಸಲೆಯಂತೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಅವರಾದರೂ ಅವಳ ಮರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ರಮಾಕಾಂತನನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

ಸುರಂಗೆಯು ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮುಂಬಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೇಲುಗಾಡಿಯು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ—ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ—ಶತ್ರುವಿನಂತೆ ಅನಿಸಬೇಕು! ಆದರೆ ಇಂದು ಬುಧಗಾಂವ ಸ್ಟೇಶನದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ದಾರಿಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತದ್ದು ಆ ಮೇಲುಗಾಡಿಯದೇ. ಆತನಿಗೆ ಸುರಂಗೆಯು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಯಾರಿಂದಲೋ ಅವಳಿಗೆ ಆದ ಆ ಹುಡುಗ ಬೇಡವಾಗಿದ! ಆತನಿಗೆ ಕೋಕಿಲೆಯ ಜೀವನ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅದರ ಮೂರ್ಖತನದ ಹೊರತು! ಕೋಗಿಲೆಯು ಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಕಾಗಿಯ ತತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಸುರಂಗೆಯಾದರೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ತನ್ನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅನಿಸಿತು.

ಪ್ಲಾಟಫಾರ್ಮಿನ ಮೇಲೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೆಳಗಾಂವಿಯ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಆ ಪ್ರಸಂಗವು ಆತನ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಸುರಂಗೆಯು ಕೇಳಿದಳು:

'ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪ್ರೇಮವಿದೆಯೆ?'

'ಪ್ರೇಮದ ಕಾಗದ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರೀ ಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದಮೇಲು ಸಹ—'

ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣುತೆರೆದಳು. ಅರಳಿದ ಜಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತೆ ಅವು ಬಹಳ ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು!

'ಪ್ರೇಮದ ಸಲುವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಏನು ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು

ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ?' ತಾನು ಗಡಕರಿಯವರ ಕೆಲವು ಕವಿತೆಯೊಳಗಿನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಂದು ತೋರಿಸಿದನು.

ಸುರಂಗೆಯು ನಗುನಗುತ್ತ ಅಂದಳು: 'ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕುಣಿಸುವಷ್ಟೇನೂ ಕಠಿಣವಲ್ಲ ನನ್ನ ಕೆಲಸ!'

'ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಕಠಿಣ ಇದೆಯಲ್ಲ'

ಅವಳು ಹೌದೆಂದು ಗೋಣುಹಾಕಿದಳು.

'ಅಂದರೆ ಮುತ್ತಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇಡ! ವಜ್ರದವು ಬೇಕು!'

'ಹಾಗಲ್ಲ! ನಾನು ಕೊಡುವ ವಜ್ರನ್ನೇ. ನೀವು ಜೋಪಾನ ಮಾಡಬೇಕು!'

ಅವಳು ಒಂದು ಫೋಟೋವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕರತಂದಳು. ಒಳ್ಳೇ ಸುಂದರ ರೂಪ ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೆ ಮತ್ಸರದ ಬಾಣವು ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಸುರಂಗೆಯು ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಿಯಕರನ ಈ ಸಣ್ಣ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವುದೆ? ಆದೇಕೆ ಅವಳು ತನಗೆ ವಶಳಾದುದು, ತನ್ನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮದಿಂದಂತೂ ಅಲ್ಲ— ಆ ಹುಡುಗನ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಯಾವ ನೊಬ್ಬನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವದರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬೇಕಾದವರಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತ ಮಾಡಬಹುದೆ?

ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ?

ಹಾಗಾದರೆ ವತ್ಸಲೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆ?

ವತ್ಸಲೆ. ಅವಳೆಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ?

ಅವನು ಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ.

ವತ್ಸಲೆಯಾದರೂ ಇದೇ ವೇಳೆಗೆ ಚಂದ್ರನಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು

೧೬

ಬೇಸಿಗೆಯ ನೆರೆ

ಎರಡು-ಮೂರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಾಲಿನ ಬಾವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿತು. ಕಳೆದ ಎರಡು-ಮೂರು ದಿವಸಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಅವನ ಕೋಣೆಯಕಡೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಇದರದೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಾನು ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಾಗ ಮೇರೆಮೀರಿ ಹೋದೆನೆಂದು ಅವಳು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿರಬಹುದೆ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಸಂಶಯವೂ ಬಂದಿತು. ಅವನು ಕಾರಖಾನೆಯ ವರೆಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ದಾದಾ ಅವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸನ್ನ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅಂದರು: 'ಒಂದೆರಡು ದಿವಸ ಆ ಕಾಲಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಬೇಡಿರಿ. ಸುಮ್ಮನೆ ಜಡವಾಗಬಹುದುಮತ್ತೆ!'

ಆ ಫೋಟೋ ಪ್ರಕರಣದ ಸಲುವಾಗಿ ದಾದಾ ಅವರು ಅವನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯು ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವೆನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಮುಂಜಾನೆಸಂಜೆ ಕೂಡಿಯೇ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಗುತ್ತ ನಲಿಯುತ್ತ ಕೂಡುವ ಸುಲೋಚನೆಯು ಈ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆಂದು ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಬಹುತರವಾಗಿ ದಾದಾ ಅವರ ಕಾರಂಜಿಯೊಳಗಿಂದ ಹಾಸ್ಯ ತುಷಾರಗಳು ಹೊರಬೀಳುವದು ಶಕ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ ಕೂಡ ತೋರಿಸದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ತನ್ನ ಚಿತ್ರದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಳು. ಅದು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯೊಳಗಿನ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನಾದರೂ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಅವಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ

ನಗು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು: 'ನಗುವುದು ಯಾತಕ್ಕೆ? ಅಷ್ಟೊಂದು ಕೆಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆಯುವೆನೇ?'

'ಚಿತ್ರಗಳು ಚಂದವಾಗಿರುವವು ನಿಮ್ಮವು. ಆದರೆ ಕಥೆಮಾತ್ರ—'

'ಕಥೆಗೇನು? ಹಾಹಾ ಅನ್ನುವದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು ನೀವು. ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇರಬೇಕಾಗುವದು ನಿಮಗೆ. ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಕಥೆಯನ್ನಾದರೂ ಬರೆಯಬಾರದೇ?'

'ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನನಗೆ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ!' ಅವನು ನಸುನಕ್ಕು ಹೇಳಿದ.

'ಎಲ್ಲಿ ಇದೆ ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿ?'

'ಈಗ ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ದರ್ಶನಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಸ್ಫೂರ್ತಿ!'

'ತಿರುಗಿ ಬರುವುದಾದರೂ ಎಂದು?'

'ಅದನ್ನು ಯಾರು ಹೇಳಬೇಕು? ಒಂದು ವೇಳೆ ಎಂದೂ ಬರಲಿಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ.'

ಸುಲೋಚನೆಯು 'ಏನಾದರೊಂದು ಮಾತಾಡುವರಿ ಆಯಿತು' ಅನ್ನುವಂತೆ ಗೋಣು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿಯೇ ಹೇಳಿದಳು.

ಆ ಎರಡು ಮೂರು ದಿವಸ ಊರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೋಜಿನ ಘಟನೆಗಳ ಸವಿಸ್ತಾರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಕೋಣವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಹಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹುಕುಮನ್ನು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಊರವರು ದೇವಿಯು ಮೈತುಂಬಿದವರನ್ನು ಕೇಳಿ ನೋಡಿದರು. 'ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಇಡೀ ಊರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬಿಡುವೆ' ಎಂಬದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಬಂದಿತು. ಭಯಭೀತವಾದ ಭಕ್ತಗಣವು ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಡಿಸಿತು. ಕಡೆಗೆ ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ, ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯಾಗಿ, ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಪೋಲೀಸ ಪಾರ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂದು ಹುಣ್ಣಿವೆ! ನಾಳೆ ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವುದು!

ಆದರೆ ಪೋಲೀಸರು ಬಂದರೆ, ದೇವಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವ ಗುವದು '

ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನಡುನಡುವೆ ವಿದ್ಯಾಧ ನಿಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣೆಗೆ ವೈಲಿಬೇನೆಯಾದರೂ ಬಂದಿರ ಕ್ಕಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು. ಒಮ್ಮೆಯಂತೂ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅವಳ ವಿಷಯವಾ ವಿಚಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವದು ಅವಳಿಗೂ ತನಗೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು.

ರಾತ್ರಿ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಾದರೂ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಮದ್ದು ಸುಡುವದನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳೇ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣೆಯು ದಿವಸದ ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಏನಾದರೂ ಅವಳನ್ನು ಕಾಣಲೇಬೇಕು. ಇನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಸರಸರ ನ ಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಡಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡ ಹೊರಬಿದ್ದ. ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ಆ ಪ್ರಶಾಂತ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹೋಗುವದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಆನಂದವೆನಿಸಿತು. ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂ ಹೆಚ್ಚು ದಾರಿ ಹೋದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು— ಕೃಷ್ಣೆಯು ಬಹು ತರವಾಗಿ ಇಂದು ಜಾತ್ರೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಆ ಹುಡು ಸೋನ್ಯಾ ಊರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ. ಅಂದಮೇಲೆ ಜಾತ್ರೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡುವದುಂಟೆ ?

ನಿರಾಶೆಯಿಂದಲೇ ಅವನು ಕಾಶಿಯ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದದ್ದೇ ಇತ್ತು. 'ಕೃಷ್ಣಾ—' ಅವನು ಕರೆದ.

ವತ್ಸಲೆಯು ಬಾಗಿಲದೊಳಗಿಂದ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿದಳು. ಕೂಡಲೇ ಅವಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಹಿಯನ್ನೂ ಒಂದು ಪತ್ರ ವನ್ನೂ ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದಳು.

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೇಳಿದ 'ಕಾಶಿಯೆಲ್ಲಿರುವಳು ?

'ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ ಜಾತ್ರೆಗೆ'

'ಸೋನ್ಯಾನನ್ನು ಕರಕೊಂಡೇ ಹೋಗಿರುವಳೇ?'

'ಸೋನ್ಯಾ ಏನು ಹೋಗತಾನ ಜಾತ್ರೆಗೆ?'

'ಅದೇಕೆ?'

'ಜ್ವರದಿಂದ ಬಿದ್ದಿರುವ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತ!'

'ಜ್ವರವೇ?'

'ಹೌದು, ವೈಲಿಯದೇ ಬೇನೆ. ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕಾರು ುಕ್ಕೆಗಳು ಕೂಡ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ'

'ನನಗಂತೂ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತಿಯಂತೇ ಅನಿಸಿತು!'

'ಮರೆಯುವವರು ಯಾರು?'

'ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯ!'

'ನಾನಂತೂ ಅಂಥವಳಲ್ಲವಲ್ಲ!'

'ಇದು ನಿಜವೇ?'

'ನಿಜ. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಪ್ರೇಮವಿದೆ!'

'ಕೃಷ್ಣಾ—' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವಳ ಹತ್ತಿರವೇ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು 'ರೆದ.

'ಮರೆಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು?'

'ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಮರೆಯ ುಹುದೇ?'

'ಆದರೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಇರುವದು ಹೇಗೆ?'

'ಅಂದರೆ?'

'ನೀವು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ! ನಾನು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ುೇಲೆ! ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ದೂರ ಇದ್ದರೂ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸವಾ-ರೂ ನಿಮ್ಮ ನೆನಪು ನನಗೆ ಆಗಿಯೇ ಆಗುವದು'

'ಅದು ಯಾವ ದಿವಸವು ಅದು?'

'ಭಾವಬಿದಿಗೆಯ ದಿನ!'

'ಕೃಷ್ಣಾ—ಕೃಷ್ಣಾ—'

ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನೂ ಆ ವಹಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ಹೇಳಿದಳು:

‘ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಓದಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲಾರದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿದೆ!’ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಕಾಲಿನ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋಗಿ ಅಂದಳು: ‘ಏನು ನಿರ್ದಯ ತಂಗಿಯು ನಾನು! ನಿಮ್ಮ ಕಾಲಿನ ವಿಷಯ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ ಕೂಡ!’

ಒಳಗಿನಿಂದ ಸೋನ್ಯಾ ನರಳುತ್ತ ನರಳುತ್ತ ಕರೆದ: ‘ಅ–ಬ–ಚಿ!’

ವತ್ಸಲೆಯು ಒಳಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತಿರುಗಿದಳು.

‘ಸೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಔಷಧ ಯಾರು ಕೊಡುವರು?’

‘ಔಷಧ ಕೊಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಶಿಯು ತಯಾರ ಇಲ್ಲ!’

‘ಯಾಕೆ?’

‘ದೇವಿಯ ಕೋಪವಾಗಬಹುದೆಂದು!’

‘ಅವನ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನಾದರೂ ಮಾಡುವವರು ಯಾರು?’

‘ನಾನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಯಾರು ಮಾಡುವವರು?’ ತಾಯಿಯನ್ನು ನೆನಿಸೇ ನೆನಿಸುವದು ಹುಡುಗ. ಆದರೆ—’

‘ಅವನ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ನಿನಗೆ ಮೈಲಿ ಎದ್ದರೆ?’

‘ನೀವು ಮಾಡುವಿರಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು?’

‘ಕೃಷ್ಣಾ! ಇದು ಚೇಷ್ಟೆಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ! ಭಯಂಕರವಾದ ಸಾಂಸರ್ಗಿಕ ರೋಗ! ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರೀತಿಯ ತಂಗಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿ ನೋಡಿಯೂ ಬಲಿಕೊಡಲೆ?’

‘ನಾನೇ ಬಲಿಬಿದ್ದು ಹೋದರೂ ಭಾವಬಿದಿಗೆಯ ಆರತಿಯು ತಪ್ಪಲಾರದು! ಮೃತ್ಯುಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಇಡುವೆ!’

ಮತ್ತೆ ‘ಅಬಚೀ’ ಎಂದು ಒಳಗಿನಿಂದ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಕರೆದದ್ದು ಕೇಳಬಂದಿತು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಒಳಗೆ ಹೋದಳು.

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು

ಒಬ್ಬನು ಏರಹತ್ತಿದನು. ಸಿಂದಿಯ ಹೊಲಸು ನಾತ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮೋರೆ ತಿರುವಿದನು.

'ಯಾರಲೇ ನೀನು?' ಆ ಕುಡುಕನು ಕೇಳಿದ.

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತನು. ಕಾಶಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಇವನು ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಹಾದಿಯಿಂದ ಹೋಗುವ ಕುಡುಕನಿರಬಹುದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು.

'ನೀ..ನೀ..ತುಳಸೀ ಕಡೆ ಬಂದಿದೀ ಹೌಂದ?! ನಿಂದರ ನೀ. ನಿನ್ನ ತಲೀನ ಒಡಿತೀನಿ—'

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಬೆದರಿಸುವ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕರೆದಳು:

'ನಾವಳೂ—'

ಕುಡುಕನು ನಿಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೆ ತಣ್ಣಗಾದನು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಬೊಟ್ಟು ತೋರಿಸಿ ಅವನು ಕೇಳಿದ:

'ಯಾ..ವ..ಇ..ವ..?'

'ನನ್ನ ಅಣ್ಣ ಅವರು!'

'ಅಣ್ಣ..ಅಣ್ಣಂತ..ಅಣ್ಣ! ಹಾ..ಹಾ..ಹಾ! ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಾಕ ರಾತ್ರಿ ಯಾಳ್ಯಾಗ ತುಡಗಿಲೇ ಬರತಾನ ಹೌಂದ? ಹಾ..ಹಾ..ಹಾ..!'

ವತ್ಸಲೆಯು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಳು: 'ಹೋಗಿರಿ ನೀವು—'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಾವಳನ ಕಡೆಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ತನ್ನ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವದರೊಳಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಾಲು ನೋಯಹತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅದರ ಎಚ್ಚರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಳಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟ ದೀಪವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿಸಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿದ:

“ ಪ್ರಿಯ ಬಂಧು ವಿದ್ಯಾಧರ,

ನಿಮ್ಮಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನು ನನಗೆ ನನ್ನ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ನಾನು, ಇಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬಿಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷಮೆಯಿರಲಿ.

ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಥಾಲೇಖಕನಾದ ರಮಾಕಾಂತನು ನನ್ನ ಪತಿಯು. ನಾನು ಬಂದದ್ದೇಕೆ, ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಕಾರಳಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯುವದೇಕೆ ಎಂಬುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈ ವಹಿಯು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದು. ಅದರ ಒಂದು ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ರಮಾಕಾಂತನ ಅನುಭವಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯದರಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವೆ. ಸತ್ಯವು ಯಾವದು, ಸುಳ್ಳು ಯಾವದು! ನಾನೋ, ಅವರೋ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿದ್ದಾನೆಯೇ?

ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ನಾನು ಕಾಶಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದೆ. ಅದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯ! ಇಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರೆ—

ಆ ದೋಷವು ನಿಮ್ಮದು ಅಲ್ಲ—ನನ್ನದೂ ಅಲ್ಲ! ಆದರೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ಉನ್ಮಾದದ ಹೇಲೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಉದಾತ್ತ ಧ್ಯೇಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ನೋನ್ಯಾ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗಲೇ ಅವನಿಗೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಚಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ಪತಿಯ ಮೇಲೆ ಮೋಹಿನೀ ಜಾಲವನ್ನು ಎಸೆಯುವ ಸುರಂಗೆಯ ಹುಡುಗ ಅವ! ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ಸಂಕಟವನ್ನು ನನಗೆ ನೋಡಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಮಾಡುತ್ತ ನನಗೂ ಬೇನೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಭೀತಿಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ವಿದ್ಯಾಧರ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ನನಗೆ ವಿಚಾರ ಹೊಳೆಯಿತು. ಅವನು ನನ್ನ ಮಗನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ. . . .

ನಾನೇ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯಾಗಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ನನಗೆ ಒಂದೆರಡು ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದರೆ ನೋನ್ಯಾನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುವ ಧೈರ್ಯವು ನನಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತೇ? ಧೈರ್ಯವಿರುತ್ತಿತ್ತೇನು ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ!

ಒಬ್ಬ ಸೋನ್ಯಾಸ ತಳಮಳವನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಮನವು ಇಷ್ಟು ಕಳವಳಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಇಡೀ ಕೂಲಿಕಾರ ವರ್ಗವು ಸೋನ್ಯಾ ನಂತೆಯೇ ಇರುವದು. ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಜನ್ಮದಾತ, ತಂದೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಜನ್ಮಕೊಟ್ಟ ನರಪಶುವು ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಚೈನಿ ಯಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಕೂಲಿಕಾರವರ್ಗವಾದರೂ ಈ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರ ಬಿಂಕದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿಲ್ಲವೇ? ಆದರೆ ಅದು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬಾಯಿಮಾತಿನಿಂದ ಕೂಡ ಯಾರೂ ವಿಚಾರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಸೋನ್ಯಾನ ತಾಯಿಯು ಒಳ್ಳೇ ಸೊಗಸಾಗಿ ಹಾಡುವಳಂತೆ. ಆದರೆ ಆ ಮಧುರ ಕಂಠದೊಳಗಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಒಂದಾದರೂ ಪ್ರೀತಿಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆ ದುರ್ದೈವಿಯಾದ ಹುಡುಗ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಕೇಳಿರುವನೇ? ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಯಾವತ್ತೂ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡು ವದು ಕೂಲಿಕಾರ ವರ್ಗವೇ. ಆದರೆ ಅದರ ಉಪಭೋಗ ಮಾಡುವವರು ಯಾರು? ಕಲೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚೈನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವ ಬಿಳಿಯಂಗಿ ಯವರು.

ಜ್ವರದಿಂದ ತಳಮಳಿಸುವ ಸೋನ್ಯಾನನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳು ಕಲ್ಲೋಲವೆಬ್ಬಿಸಿದವು. ಇರುವದಾದರೆ ಈ ಕೂಲಿ ಕಾರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅವರ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಸಾಯುವದೆಂದು ನಾನು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದೆ, ಅಂತೆಯೇ ನಾನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನೂ ಬರೆಯುವ ದಿಲ್ಲ. ಸುಲೋಚನೆಯಂಥ ಸುಂದರಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯು ನಿಮಗೆ ನಾಳೆ ಸಿಗಬಹುದು. ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಮರೆತೂ ಬಿಡಬಹುದು. ಆದರೆ—

ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರದ ನಿಮ್ಮ ತಂಗಿ,

ವತ್ಸಲೆ (ಕೃಷ್ಣಾ)

ಪತ್ರ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ವಹಿಯನ್ನೋದಲಾರಂಭಿ ಸಿದ. ವತ್ಸಲೆಯ ಬರಹವು ಆವನಿಗೆ ಪರಿಚಯದವಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಸರಸರನೆ ಪಾನುಗಳನ್ನು ತಿರುವುತ್ತಿದ್ದ. ಆಕಾಶದೊಳಗಿನ ತಾರೆಗಳು ಪಟಪಟನೆ

ಉದುರಿ ಬಿದ್ದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ಶೋಭೆಯು ಅವನಿಗೆ ಆವಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ಅನಿಸಿತು.

'ಕಲೆಯು ಸಲುವಾಗಿ ಕಲೆ! 'ಇದು ಧರ್ಮದ ಸಲುವಾಗಿ ಧರ್ಮ' ದಂಥ ತತ್ವದ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ತಂಗಿಯೇ. ಆದರೆ. ಕಲೆ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನದ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಇವೆ.'

ಜೀವನ—ಬದುಕುವದು—ಕೇವಲ ಬದುಕಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಆನಂದವಿದೆ! ಹಚ್ಚನೆ ಹಸಿರುಮುರಿಯುವ ಹುಲ್ಲಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡು ವುದರಲ್ಲಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಿಲಕಿಲಾಟವನ್ನು ಕೇಳುವದರಲ್ಲಿ, ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಹೂಬಿಟ್ಟ ಮಾಮರದ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆದಂದವಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನೇ ಜೀವನದ ಸಾರ! ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯ, ಆನಂದ! ಅಖಂಡವಾದ, ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಆನಂದ! ಇಂಥ ಆನಂದವನ್ನು ಕಲೆಯೂ ಧರ್ಮವೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ನದಿಯು ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿತು: 'ಮಂಜುಳಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ಮೃದುವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಜನ್ಮ ಕಳೆಯು ವವ ನಾನು. ಭೋರೆಂದು ಗರ್ಜಿಸುವ ಆ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನಾನು ಹೋಗಲಾರೆ. ನನ್ನ ನೀರು ಸಿಹಿ. ಆದರ ನೀರು ಉಪ್ಪು. ನನ್ನ ನೀರ ನ್ನೊಯ್ದು ಆದರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸುರುವುದು ಹುಚ್ಚುತನವಲ್ಲವೆ?'

ಪರ್ವತವು ಏನೂ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ನದಿಯು ತಿರುಗೇ ತಿರುಗಿತು. ಡೊಂಕು ಡೊಂಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ, ಇನ್ನು ತಾನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದೆನೆಂದು ಅಂದು ಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಕಡೆಗೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಭವವು ಬಂದೇ ಬಂದಿತು. ಎಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಹೋಗಿ ನದಿಯು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೂಡಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ?

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದರೂ ಹೀಗೆಯೆ. ಬಿಳಿಯಂಗಿಯುವರ ವರ್ಗ, ಮತ್ತು ಕೂಲಿಕಾರರ ಋಣಾನುಬಂಧವಾ ದರೂ ಇದರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆಯೆ? ನದಿಯು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಕೂಡ ದಿದ್ದರೂ ಅದು ಆಟ್ಟಿಸಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರವು

ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ನೀರನ್ನು ಉಗಿಯಾಗಗೊಡದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ವರ್ಷಾರ್ಧದಲ್ಲಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳೂ ಬತ್ತಿ ಉಸುಕಿನ ಬಯಲುಗಳಾಗಬಹುದು!'

'ಒಂದು ದಿವಸ ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಕೂಲಿಕಾರ ಹೆಂಗಸು ಅದರೊಳಗಿಂದ ಎರಡು ಮೂರು ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ತನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಅವಳು ಹೀಗೆ ಕದ್ದದ್ದನ್ನು ನಾನೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ಬಡವರು ಕದಿಯುವದು ಈ ರೀತಿಯೇ. ಅವರಿಗೆ ಆ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತವೆಂತಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜನ್ಮದಾರಭ್ಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ 'ಇಲ್ಲ' ವೆಂಬ ಘಂಟಾಘೋಷವು ಧುಮುಕುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅವರು ಹೀಗೆ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಕದಿಯುವರು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಕೂಡ ಕದಿಯುತ್ತಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರ ತುಡುಗುಗಳು ಬೇರೆ! ತಮ್ಮಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರಮಬಡುವ ಜನರು ಅರೆಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ವಿಷ ಆರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವೇಳೆ ಕಳೆಯುವವರು ಕೂಡ, ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಳ್ಳರೇ ಅಲ್ಲವೆ?

'ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಮಗುವು ಅಳುವದು. ಅದನ್ನು ಅಳಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವದು ಯಾವದು? ಹಸಿವೆ!

ತರುಣ ತರುಣಿಯರ ಹೃದಯಗಳು ಮೂಕರೋದನ ಮಾಡುವವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಳಿಸುವದು ಯಾವದು? ಹಸಿವೆ!

ವೃದ್ಧರ ಕಣ್ಣೊಳಗಿಂದ ಕೂಡ ಅಶ್ರುಧಾರೆ ಹರಿಯುವದು. ಅವರನ್ನು ಅಳಿಸುವದು ಯಾವದು? ಹಸಿವೆಯೇ!

ಜೀವನವೆಂದರೇನು? ಈ ಮೂರು ಹಸಿವೆಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ನಡೆದ ಗೊಂದಲ! ಈ ಹಸಿವೆಗಳ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಸುಖ! 'ಈ ಮೂರು ಹಸಿವೆಗಳ ತ್ರಿವೇಣೀಸಂಗಮವೆಂದರೇನೇ ಆನಂದಮಯಜೀವನ! ಆದರೆ ಈ ಮೂರೂ ಹಸಿವೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ

ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಂಥ ಗಾಂಧಿಯ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಎರಡನೇ ಹಸಿವೆಯ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಇಂದಿನ ರಶಿಯದಂಥ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಹಸಿವೆಗೆ ಅವಸರವಿಲ್ಲ. ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಎರಡನೇ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದರೆ, ಮೊದಲನೇ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕೂಲಿಕಾರರಿಗೆ ಸಾಕುಬೇಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಈ ಮೂರು ಹಸಿವೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡದ ಹೊರತು ಯಾವ ಸಮಾಜವೂ ಸುಖಿಯಾಗಲಾರದು.'

'ರಮಾಕಾಂತನ ಕಲೆ, ಕಲೆಗೆ ಎರಡನೇ ಹಸಿವೆಯಷ್ಟೇ–ಹೃದಯದ ಹಾರೈಕೆಯಷ್ಟೇ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಮೂರೂ ಹಸಿವೆಗಳ ಒಂದೊಂದರ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದು ಇದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದವರ ಕಲೆಯು ಸುಂದರ ತರುಣ ತರುಣಿಯರ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಳಿದಾಡುವುದೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಆದರೆ ಶರೀರಸೌಂದರ್ಯವಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಪ್ರಣಯವಾಗಲಿ, ಯಾವದಾದರೂ ಕಲೆಯ ಜೀವಾಳವಾಗುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೇ? ಪ್ರಣಯದ ಉಪಭೋಗದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ವಾತಾವರಣವು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಳಿಯುವದುಂಟೇ? ಪ್ರಣಯದ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ ನಿಸರ್ಗವು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಾಠವನ್ನೇ ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಭೋಗದ ಹೊರತಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕಲಾರನು. ಆದರೆ ಉಪಭೋಗವೇ ಮಾತ್ರ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಲಾರದು! ಈ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಜೀವನದೊಡನೆ ಸಮರಸವಾಗುವದೇ ಕಲೆ!'

'ನಾಯದ ಹೊರತು ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವದು ನಿಜ! ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರ ವಿಶ್ವವನ್ನು ನಾನು (ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಸತ್ತಂತೆಯೇ) ಬಿಟ್ಟುಬಂದುದರಿಂದಲೇ ಕೂಲಿಕಾರರ ಈ ಸ್ವರ್ಗ (ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅಂತರವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ನಿಜ!) ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಈ

ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ದೇವತೆಗಳು ಸೆರೆ–ಸಿಂದಿ ಕುಡಿಯುವರು ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೈದಾಡುವರು, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಮೈಮೇಲೆ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಧೂಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವವು. ಮತ್ತೆ ಗೆ ಕಂಡಲ್ಲಿ ಮೊಳ ಕೈಯಿಂದ ಅಗಿಯುವದೊಂದೇ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಬಡವರಿಗೆ ಸರಳ, ಕೃತಜ್ಞ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನಿಃಶಂಕವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವದೇನು? ನನ್ನ ಅನುಭವವಂತೂ ವಿಪರೀತವಾಗಿದೆ. ದೂರದ ಉದಾಹರಣವೇತಕ್ಕೆ? ಇಲ್ಲಿಯ ಈ ಕಾಶಿಯು! ದುಡ್ಡಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಏನು ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಮಾಡುವವಳು! ಬಡವರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಪಾಪ ಮಾಡುವವರೆ! ಒಬ್ಬರು ದುಡ್ಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾಡಿದರೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ದುಡ್ಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವವರು! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಉಪಯೋಗ ಇಲ್ಲಿ ಏನೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ! ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಧನದ ಹಂಚುವಿಕೆಯೇ ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಬೇಕು!'

'ಕೂಲಿಕಾರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯ ದೇವತೆಗಳು ಸೆರೆಸಿಂದಿಗಳನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾರೆಂದು ನಾನು ಆ ದಿವಸ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಜಾರಾಗಿಯೇ ಬರೆದೆ. ಆದರೆ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರಾದರೇನು? ಒಂದು ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿಳಿಯದು! ಕರಿಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿನ ಗೆರೆಯು ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುವದು ಮಾತ್ರ. ಈ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯ ವರ್ಗದ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ ಹೆಂಗಸರು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕು: ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎರಡನೆಯವರ ನಿಂದೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜಗಳಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಕಾಲವ್ಯಯ. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಜಗಳವನ್ನು ಹೂಡುವರು, ಸುಳ್ಳು ಮಾತಾಡುವರು, ನಿರ್ಲಜ್ಜತನದಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಬೊಗಳುವರು. ಮೊನ್ನಿನ ದಿವಸನೇ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಂಗಸು, ತನ್ನ ನೆರೆಮನೆಯವಳ ಕೂಡ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ್ಗೆ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಆವಳ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳನ್ನು! 'ಬಾ, ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಾ, ಕತ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವೆ ನಿನ್ನ ಹಜಾಮತಿಯನ್ನು ' ಹಿಂದೂ

ಧರ್ಮ, ಉಚ್ಚಜಾತಿ, ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಜಯ ಪತಾಕೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ಇದು? ಭಾಷೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥವೆಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕು? ಧನಸಂಚಯವಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳೂ ತಿಂಡಿತಿನಸುಗಳೂ ಬದಲಾಯಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಬಹುತರವಾಗಿ ಇಡೀ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು, ಒಳಗಿನಿಂದ, ಒಕ್ಕಲಿಗರಗಿಂತ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿರುವರು. ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಸುಗ್ರಾಸಭೋಜನಗಳನ್ನು ತಿಂದು, ಹೆಂಡರುಮಕ್ಕಳುಗಳೊಡನೆ ಮೋಜಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವದು! ಮೊದಲನೇ ಎರಡು ಹಸಿವೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತು! ಮೂರನೆಯದು ಕನಸುಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ!'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಬೇಕಾದ್ದು ಹೇಳಿದರೂ, ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ಹಸಿವೆಗಳ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಜನರು ಧಡಪಡಿಸುವರು. ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ, ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬೀಳುವವರೆಗೆ ನನಗಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯಿತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆ? ರಮಾಕಾಂತನು ಇಷ್ಟೊಂದು ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸುಖದ ಸಾಧನಗಳು ಅನುಕೂಲ ಇದ್ದವು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಎರಡನೆಯ ಹಸಿವೆಯ ಆಚೆಗೆ ಆತನಿಗೆ ಏನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಖಾನೆಯ ಮಾಲಕನಾದ ದಾದಾ ಅವರು ಎರಡನೆಯ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಅವರು ತಿರುಗಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಮೊದಲನೆಯದರ ಕಡೆಗೆ! ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವೇ ಇದು! ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆಯ ಜ್ಞಾನ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಧರನಲ್ಲಿ ಅದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದ. ಹೊರಗಿನ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಅವನಿಗೆ ಮನಸ ಕಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಅವನು ಕೊನೆಯ ಪುಟವನ್ನು ತೆರೆದು ಓದಲಾರಂಭಿಸಿದ.

'ಮೂರೂ ಹಸಿವೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬೇಕೆನ್ನುವದು ಅವನ ದೇಹಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆಳದ ಯಾವದೇ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಎರಡನೆಯವನ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳಿಂದ ಶಾಂತಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ

ಮನುಷ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಮನುಷ್ಯರು ತೀರ ಸ್ವಲ್ಪ. ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಜನ, ಮಾನವ ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು, ಮತ್ತು ಇವರ ಸಲುವಾಗಿ ಶ್ರಮಬಡುವ ಕೋಟ್ಯಾವಧಿ ಮನುಷ್ಯ ದೇಹವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುವ ಪಶುಗಳು, ಇವರಿಂದಲೇ ಜಗವು ತುಂಬಿ ಹೋಗಿದೆ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಂಥವರು ಈ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ದೇವತೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ತಿಳಿಸುವರು. ರಾಕ್ಷಸರು ದೇವತೆಗಳಾಗುವದು ಶಕ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಲ್ಹಾದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ಅವತಾರವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಧರಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು?

ಈ ಪಶುಕೋಟಿಯನ್ನು ತಳಮಳಿಸುತ್ತ ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟು ರಾಕ್ಷಸರು ಅವರ ಜೀವನ ಮೇಲೆ ಚೈನಿಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿರುವರು!

ಮೊದಲನೆಯ ಹಸಿವೆ—ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲದು! ಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುವದಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಸೈತ್ಯಗಿನ ಗಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುವವರಿಗೆ, ಸುಗ್ರಾಸ ಭೋಜನವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪಚನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಹಸಿವೆ—ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಲದ ಮೇಲಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಗಂಡಹೆಂಡಿರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಬೇಕಾದಂಥ ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಮೇಲೂ ಹೂದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೂ ಬರುವದು.

ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆ—ಹಸಿವೆ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಸಿಗುವದುಂಟು? ದೇವಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವದು! ಧರ್ಮವೆಂದರೇನು? ಹೃದಯದ ವಿಕಾಸವಲ್ಲ, ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಪುಣ್ಯ!

ಕೋಟ್ಯಾವಧಿ ಜನರು ಇಂದಿಗೆ, ಮೊದಲನೆಯ ಹಸಿವೆಯಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಕುಲರಾಗಿ, ಮೂಕರಾಗಿ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು ರಮಾಕಾಂತನ ಎರಡನೇ ಹಸಿವೆ? ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆ ಯಾದರೂ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ?

'ದೇವರೇ, ಬಡಬಗ್ಗರ ಮೊದಲನೆಯ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಮರಣ ಬಂದರೂ ನಾನು ಅದನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ಎದುರಿಸುವೆ! ಜೀವನ! ಕೋಟ್ಯಾವಧಿ ಜೀವನಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಮರಣ! ಮರಣವೆಂತಹದು? ಚಿರಂಜೀವನವೇ ಅದು!'

ಬೆಳಗುಮುಂಜಾನೆಯವರೆಗೂ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ನಿದ್ರೆಬರಲಿಲ್ಲ. ವತ್ಸಲೆಯ ಅನುಭವಾಗ್ನಿಯ ಆ ಕಿಡಿಗಳು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚರ‍್ರನೆ ಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೇವಲ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷದ ಬಾಲೆ! ಇಂಥ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಬಾಲೆಯು ಪತ್ನಿಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ತಂಗಿಯಾಗಿರುವದೇ ಒಳಿತೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾರದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

'ವಿದ್ಯಾಧರ, ವಿದ್ಯಾಧರ' ಎಂದು ಯಾರೋ ಕರೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಅವನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತನು. ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಒಳಗೆ ಬಿಸಿಲು ಬಿದ್ದದ್ದು ಆತನಿಗೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುವದಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

'ಯಾರವರು–ಕೃಷ್ಣಾ?' ಅವನು ಕೇಳಿದ.

'ಕೃಷ್ಣೆಯ ಹೊರತಾಗಿ ಎರಡನೆಯದೇನೂ ವಿಚಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆ?' ಶಬ್ದಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕಿಡಿಗೇಡಿ ನಗೆಯೂ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು.

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ಸುಲೋಚನೆ! ಇಷ್ಟೊಂದು ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಇವಳು ಒಂದದ್ದಾದರೂ ಏಕೆ? ಆತನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯ ವಿಚಾರ ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು: ಕೃಷ್ಣೆಯು ತಂಗಿಯಾಗಿರುವದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹಾಗಾದರೆ—?

'ಹೋದಳೋ ಒಮ್ಮೆ ಕೃಷ್ಣೆಯು ತಲೆಯೊಳಗಿನಿಂದ?' ಸುಲೋಚನೆ ಕೇಳಿದನು.

'ಉ. ಹುಂ.'

'ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಬಂದಂತೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಹೊರಟೆ!'

'ನಿನಗೆ ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನು?'

'ನನಗೆ ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳ ಬೇಡವೆ?'

'ಕೂಡುವದೇನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ?'

'ಇದೊಳ್ಳೆಯದು. ತಲೆಯ ಒಳಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣೆ ಮತ್ತೆ ನಾನು ಅದರ ಮೇಲೆ—!'

'ಹಾಗಾದ ಮೇಲೆ ತಲೆಯೇನೂ ತನ್ನ ಜಾಗಾದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ!'

'ಅಂದರೆ ನನಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಕೊಡುವಿರಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು?'

'ಎರಡನೇ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಮಂಚವು!'

'ಅದಾದರೂ ತೆರವು ಇದೆಯೋ ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಯಾರಾದರೂ?'

'ಛೇ. ತುಂಬ ತೆರವಿದೆ! ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಾಟಿ ಕೂಡ ಬರೆದಿದೆ: 'ಬಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು' ಎಂದು.

'ಬಾಡಿಗೆಯಿಂದೋ!—'

'ಅಲ್ಲ ಅಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ತಪ್ಪಿದೆ! ಕರಾರವಿಲ್ಲದೆ, 'ಯಾವತ್ ಚಂದ್ರ ದಿವಾಕರೆ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು.'

೧೭

ಇಬ್ಬರು ಮಾಂತ್ರಿಕರು

ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಜಾಗರಣೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಲೋಚನೆಯು ಮುಂಜಾನೆ ಬೇಗನೆ ಎದ್ದು ಬಂದದ್ದು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಾಲಿನ ಸಲುವಾಗಿ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಹೆಂಗಸರ ಹರಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಕಡಿತದ ವಿಷಯವೂ ಬಂದುಹೋಯಿತು. ಹಾವು ಕಡಿದವರು ಕಾರವನ್ನು ತಿನ್ನಕೂಡದು, ದೀಪವನ್ನು ನೋಡಕೂಡದು. ಇಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು—ಇಂಥಿಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಷವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವದು,

ಇತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವರೆಗೂ ಹೋಯಿತು. ಹಾವು ಕಡಿದು ನೆಟ್ಟಗಾಗಿ, ತಿಂಗಳನಂತರ, ರಕ್ತವನ್ನು ಕಾರಿ ಸತ್ತ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬಳು ಹೇಳಿದಳು. ಭಯಾನಕ ರಸದ ಕಥೆಗಳೆಂದರೆ ಸಾಂಸರ್ಗಿಕ ರೋಗಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಕೂಡಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು: ಹಾವು ಕಡಿದು ಕೂದಲುಗಳಿದ್ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಕ್ತ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ತದ್ದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಳು. ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ವಿಷವು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುದ ಹೊರತು ಕಾಲು ಬಾಯಲಾರದೆಂದು ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಳು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಸುಲೋಚನೆಯು ಬಹಳವಾಗಿ ಅಂಜಿಕೊಂಡಳು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೈಯೊಳಗಿನ ವಿಷವು ಹೀಗೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಬಂದರೆ? ಇಂಥ ತೀವ್ರ ಬುದ್ಧಿಯ ತರುಣನು ಇಲ್ಲವಾಗುವದೆಂದರೆ ದೇಶದ ಎಂಥ ಹಾನಿ! ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಅವಳ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣುಗುಟ್ಟಿದರು: 'ದೇಶದ ಕಾಳಜಿಯ ನೋಗು ಯಾತಕ್ಕೆ? ಅದು ನಿನ್ನ ಸ್ವತಃದ ಹಾನಿಯೆಂದೇ ನೀನು ಅಸ್ವಸ್ಥಳಾಗಿರುವಿಯಲ್ಲವೆ?'

ಸಂಭಾಷಣದ ಸಮುದ್ರಮಂಥನದೊಳಗಿನಿಂದ ಇಷ್ಟೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಹಾಲಾಹಲ ಮತ್ತು ಬಾರಕೋಲಿನಂಥ ರತ್ನಗಳೇ ಹೊರಬಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಯೋಗಾಯೋಗದಿಂದ ಅಮೃತವು ಹೊರಬಿದ್ದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಕಾನಾಪುರದಿಂದ ೧೫ ಮೈಲುಗಳಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಾಗರಹಾವುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಮಂತ್ರ ಸಾಗಿಸುವ ಮಾಂತ್ರಿಕನಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಮಂತ್ರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಷವಿಳಿದಿದ್ದ ಜನರ ಕಥೆಗಳು ಸುರುವಾದವು. ಸುಲೋಚನೆಯು ವಿದ್ಯಾಧರನ್ನು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದಳು. ದಾದಾ ಅವರು ಅನುಮತಿಯನ್ನಿತ್ತರು. ಆ ಮಾಂತ್ರಿಕನ ಊರಿನ ವರೆಗೆ ಮೋಟಾರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ಊರಿನಿಂದ ೨–೩ ಮೈಲುಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಒಂದು ನವುಳುನೀರಿನ ನದಿಯ ಹತ್ತರ ಮೋಟಾರು ನಿಲ್ಲುವದು. ಆದರೆ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನದಿಯೊಳಗಿನಿಂದಲೇ ಆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಶಕ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನ ನೋವಾದ ಕಾಲಿಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಂತ್ರದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನದು ಎಷ್ಟೊ ವಿಶ್ವಾಸವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಂತ್ರದಕಿಂತಲೂ ಸುಲೋಚನೆಯ ಮಧುರ ಶಬ್ದಗಳೇ ಅವನ ಮನವೊಲಿಸಿದವು. ಆ ಮಾಂತ್ರಿಕನ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ಉತ್ಸುಕತೆಯು ಅವನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುಲೋಚನೆಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಮಾತ್ರ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮೋಹಿನೀಮಂತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿತು. ಬಹಳವಾಗಿ ಬೇಕು, ಬೇಡವೆನ್ನದೆ, ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸುಲೋಚನೆಯ ಕೂಡ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಟ್ಟನು.

ವಿದ್ಯಾಧರನೂ ಸುಲೋಚನೆಯೂ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ ಸುಮಾರು ಆರು ಗಂಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವ ಹಗಲು, ಸಂಜೆಯ ಸೌಮ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಜ್ಜನಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿತು. ಅದರ ಮುಂದೋಟವು ಒಬ್ಬ ನರ್ತಕಿಯಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿತ್ತು. ಹುಟ್ಟುಗಳ ತಾಳದಲ್ಲಿ, ಖಳಖಳಿಸುವ ಜಲತರಂಗಗಳ ಗೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಕಾಲಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ನರ್ತನ ಮಾಡುವಂತಿತ್ತು. ಎಡಕ್ಕಾಗಲಿ ಬಲಕ್ಕಾಗಲಿ ಸರಕ್ಕನೆ ಹೊರಳಿದಾಗ, ನರ್ತಕಿಯ ಮೋಹಕವಾದ ಗಿರಕಿಗಿಂತಲೂ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗಿನ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದೊಡನೆಯೆ ಆಟವಾಡುವ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿಯಂತೆ, ನದಿಯ ಎರಡೂ ದಡದಲ್ಲಿಯ ಗಿಡಗಂಟಿಯ ಗುಂಪುಗಳು, ನೀರಿನಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳೊಡನೆ ಆಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಮೀನಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾಯ್ದು ಕೂತಿದ್ದ ಬಕಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೋ ತರದ ಪಕ್ಷಿಗಳು ನಾವಿನ ಹುಟ್ಟುಗಳ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೆ ದೂರ ದೂರ ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾರುತ್ತಿರುವಾಗಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಸುಮ್ಮನೆ ಧ್ಯಾನಸ್ಥರಂತೆ ಕೂತಾಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ ನೋಡುವದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಆನಂದವಿತ್ತು. ತಾಯಿಯ ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಚಿನ್ನಾಟವಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ, ತೆರೆಗಳು

ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗಲೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣವೇರು ತ್ತಿದ್ದ ಮೇಘಗಗಳಲ್ಲಿಯ ಯಾವುದರದೊಂದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಸಕು ಮಸಕಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನೀರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು. ಹೋಗುವ ಮುಂದೆ ನಾವೆಯು ನದಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮರವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಆ ಗಿಡದ ಕಡೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋ ಚನೆಯರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆ ಗಿಡದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನೀರಿ ನಲ್ಲಿ, ನಿಜವಾದ ಗಿಡವು ಯಾವದು, ಮೇಲಿನದೋ ಕೆಳಗಿನದೋ, ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣು ತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋಚನೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಆ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಮಂದಸ್ಮಿತರಾದರು.

ಮಾಂತ್ರಿಕನು ಮಂತ್ರವಿಧಿಯನ್ನು ಯಥಾಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಸಿದ. ಯಾವದೋ ಒಂದು ತೊಪ್ಪಲು ತಂದು, ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪುಟು ಪುಟಿಸುತ್ತಾ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೈಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸಾರೆ ಹಾಯಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬೇರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ. ಹೀಗೆ ಏಳು ದಿವಸ ಮಾಡಿ ದರೆ ಯಾವ ವಿಷವೂ ಏರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ದಾದಾ ಅವರ ಗುರುತಿನ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡರು. ೧೨ ಹೊಡೆದು ಹೋದರೂ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಲೊಲ್ಲದು! ನಿನ್ನಿನ ರಾತ್ರಿ ಮತ್ತು ಇವತ್ತಿನ ರಾತ್ರಿ! ಇವೆರಡರೊಳಗಿನ ವಿಲಕ್ಷಣ ವಿರೋ ಧವು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನೆದುರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಿಂತು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುಲೋಚನೆ—ಮೊದಲನೇ ಹಸಿವೆಗೂ ಅವಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ವೇನು? ಆ ಎರಡನೆಯ ಹಸಿವೆ! ಮತ್ತು ಮತ್ತು—ಮತ್ತು—ಮೂರ ನೆಯದು? ಮೂರನೆ ಹಸಿವೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲಾರದಷ್ಟು ತಾನು ಕಲ್ಲುಹೃದಯದವನೇ? ತಾನು ಅಂಥವನಾಗಿದ್ದರೆ ೩೦೦ ರೂಪಾಯಿಯ

ನೌಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದನೆಲ್ಲಿ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದೇ ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆ. ಸುಲೋಚನೆಯಂಥ ಹೆಂಡತಿ ಸಿಕ್ಕರೆ–ಸಿಕ್ಕರೆ ಮಾತ್ರ–ವತ್ಸಲೆಯು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಾರದೆನ್ನುವ ಸಂಗಮವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆಗುವದು.

ಆತನು ಹೊರಗೆ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ. ಜಾಜಿಮಲ್ಲಿಗೆಗಳ ಮಧುರಸುವಾಸವೇ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿ ನಿಂತಂತೆ ಕಂಡಿತು ಅವನಿಗೆ.

ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದಾಗ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅತ್ಯಂತ ಉಲ್ಹಸಿತ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸದಕಿಂತಲೂ ಆತನಿಗೆ ಕಾಲು ಹಗುರಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ನಾವು ನಡಿಸುವವನಿಗೂ ಕೂಡ ಅದು ತಿಳಿಯಿತೋ ಏನೋ? ಅವನು ಅಂದ: 'ನೋಡಿದಿರಿಲ್ಲ ರಾಯರೇ? ಮಂತ್ರದ ಗುಣಾ ಅಂದರ ಹೀಂಗ ಇರತೈತಿ!'

ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು 'ಹೌದಪ್ಪಾ! ನನ್ನೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಕೂತ ಈ ಮಾಂತ್ರಿಕನ ಗುಣವಿದೆ ಇದೆಲ್ಲ!' ಅನ್ನುವಂತೆ ನಕ್ಕ.

ಹುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತ ಹಾಕುತ್ತ ನಾವಿಗನು ಒಂದು ನಿಶ್ವಾಸಬಿಟ್ಟು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ. 'ಏನ ಕಲಿಯುಗಾ ಬಂತರಿ ಅಪ್ಪಾ—'

ಎಲ್ಲ ಸನಾತನಿಗಳ ಆತ್ಮಗಳು ಆ ನಾವಿಗನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ಅವನು ಮಾತನಾಡುವದನ್ನು ಕಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೇಳಿದ: 'ಏನಾಯಿತಪ್ಪಾ ನಿನಗೆ?'

'ಮಂತ್ರದ್ದೂ ಮತ್ತ ದೇವರದೂ ಹೀಂಗ ಅನುಭವ ಬರತೈತಿ ನೋಡಿರಿ! ಆದರೂ ಮಂದಿ—'

'ಮಂದಿ ಏನು ಮಾಡಿದರಪ್ಪಾ?'

'ನಿನ್ನಿನ ದಿವಸ ಕಾಪೂರಪುರದಾಗ ನೋಡಲಿಲ್ಲ? ಆ ಕ್ಯಾಣಾನ ಕಡಿಲಿಲ್ಲಾ!'

'ದೇವರು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಜೀವ ಉಳೀತು ಬಿಡಪ್ಪಾ!'

'ಆದರೆ ಏನ ರಾಯರs! ಜನಾ ಪಟಾಪಟಾ ಸಾಯುತಾರರಿ. ದೇವಿ ಸಿಟ್ಟಾ—'

'ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಏನು ಮಾಡತಾಳೆ ದೇವಿ?'

'ಏನ ಮಾಡತಾಳಂತೀರಾ? ಕಾಪೂಪುರದಾಗ, ರಾಯರs, ಆ ಕೆರೀ ದಂಡ್ಯಾಗಿನ ಮುಸಿ ಒಳಾಕ, ಆಳ್ಳ ಹುರದ್ಹಾಂಗ ಎಳ್ಳಿಕ್ಕ ಹತ್ಯಾವರಿ ಮೈಲಿ, ದೇವೀ ಸಿಟ್ಟಂತಂದ್ರ—'

ಆತನ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯ ಉದ್ಗಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ವಿಷಣ್ಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಆ ನೋಟದ ರಮ್ಯತೆಯು, ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಉದಾಸೀನತೆಯನ್ನೇ ಉಲ್ಲಾಸದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿಸಿ ಕುಣಿಸುವಂತಹದಾಗಿತ್ತು. ಬಂಗಾರ ಬಣ್ಣದ ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಯುಲಹರಿಯು ಹಾಯ್ದು ಹೋದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ತೆರೆಗಳು ಎದ್ದು ಮತ್ತೆ ವಿಲೀನವಾಗುವವು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಒಂದು ರತ್ನಗಂಬಳಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ೭-೮ ವರ್ಷದ ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗ 'ಜಾಕೆ ಮಥುರಾ' ಹಾಡನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ, ಸರ್ಕಸಿನಲ್ಲಿಯ ನಿಪುಣ ಆಟಗಾರನಂತೆ ಒಬ್ಬ ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ನನು ತೆಂಗಿನ ಗಿಡವನ್ನು ಎಳೆ ನೀರಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಏರುತ್ತಿದ್ದ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಹೆಂಟೆಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುತ್ತ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನಾವಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಹೆಂಗಸು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಇಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳೇ ನದಿಯ ದಡದ ಮೇಲೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಾಗ, ಅವಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂರ್ತಿಯಂತೆಯೆ ಕಾಣುವಳೆಂಬ ವಿಚಾರವು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾರದಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀರಿನಲ್ಲಿಯ ತೆರೆಗಳು—ಅವಳ ಕೂದಲುಗಳು—ಅವುಗಳ ಕುಣಿದಾಟವು ಅವರ್ಣನೀಯವೇ ಇತ್ತು. ಎರಡೂ ಮುಗ್ಧಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳ ಚಲನವಲನಗಳು ನಾವಿನ

ಗತಿಯಂತೆಯೇ ಆಲ್ಹಾದಕರವಾಗಿದ್ದವು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಬಂದಿತು—ಈ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನಾವಿಗನು ಇಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದರೆ?—

'ನಿನಗೆ ಹುಟ್ಟು ಕಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಲೇ?' ಎಂದು ತಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಅವಳು ತನ್ನ ಮೌನದಿಂದಲೇ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆದರೆ ಅವಳ ಕೈಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನಂತರ, ಆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹುಟ್ಟುಗಳ ಸ್ಪರ್ಶ ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಠಿಣವಾಗಿ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲ—'

ಅವಳು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳು: 'ನಾವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುವ ವಿಚಾರ ವಿದೆಯೊ?'

ನಾವು ದಂಡೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅದು ದಡದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಾಕಿದ ಧಕ್ಕೆಯಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾಧರನು ತನ್ನ ಹಗಲು ಕನಸಿನೊಳಗಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತನು. ಮೋಟಾರು ಮೊದಲೇ ದಾರೀಕಾಯುತ್ತ ನಿಂತಿತ್ತು. ಡ್ರಾಯವ್ಹರನು ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಸೀಟಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ದಾದಾ ಅವರೇ ಮುದ್ದಾಮು ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಮೋಟಾರಿನ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಹೋದಳು.

'ಒಳ್ಳೇ ಚನ್ನಾಗಿದ್ದೀರಲ್ಲಾ—'

ಮುಂದಿನ ಶಬ್ದಗಳು ಅವಳ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಮಾತ್ರ ಗಂಟಿಕ್ಕಿದವು. ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ಧೂಮ್ರಪಾನ ನಡೆಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

‡ ‡ ‡ ‡ ‡

ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋಚನೆಯರು ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಮಗ್ಗಲು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ರಮಾಕಾಂತನು ಜುಹುದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮೋಟಾರುಗಳ ಅದಲುಬದಲು, ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ನೆನಪಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ನಗೆ ಬಂದಿತು.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ನಡೆದಿದ್ದ ಅವನ ಧಡಪಡಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿಯಂತೂ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ನಗು ತಡೆಯಲೊಲ್ಲದು! 'ಕಾಲಚಕ್ರ ತಿರುಗುವುದೆಂದರೆ ಹೀಗೆ' ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಬಂದುಹೋಯಿತು. ಮೋಟಾರು ನಡೆಯಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯು ರುಕ್ಷ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು:

'ಯಾವಾಗ್ಗ ಬಂದಿರಿ ನೀವು?'

'ಈ ಹೊತ್ತೇ ಬೆಳಗುಮುಂಜಾನೆ! ಬೋಟಿನಿಂದ ಬಂದೆ'

'ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ಬೋಟುಗಳು ಎಂದಿನಿಂದ ಹೊರಡಹತ್ತಿದವು ಮತ್ತೆ?'

'ನಾನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಸುರಂಗೆಯೆಲ್ಲಿ?'

'ಅವಳು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳು. ಬೋಟಿನ ಪ್ರವಾಸ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮೋಜಾಗಿತ್ತು, ನೋಡಿರಿ ವಿದ್ಯಾಧರ. ಕೆಳಗಡೆಗೆ ಬಿರುಗಾಗಿ ನರ್ತಿಸುವ ಸಮುದ್ರವಾದರೆ, ಮೇಲೆ ಶಾಂತವಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಸಾಗರ, ಮತ್ತು ಇವೆರಡುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಗುವ ಬೋಟು. ಅದು ಯಾತರ ಬೋಟು? ಸೃಷ್ಟಿ ದೇವತೆಯ ಸುಂದರವಾದ ತೊಟ್ಟಿಲವೇ ಅದು. ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯ ಕಥಾನಕವನ್ನು ನೌಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಡುವೆ.' ಈ ವರೆಗೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಹೊಸದೊಂದು ಕಥೆಯ ವಿಷಯವನ್ನೆತ್ತಿದ ಕೂಡಲೆ, ಸುಲೋಚನೆಯು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಗ ಮಾತ್ರ ಸುಲೋಚನೆಯು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತು. ಅವನಿಗೆ 'ಇದು ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತತೆಯಾದರೂ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಸಂಶಯವು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿ ಹೋಯಿತು.

ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಕೊಂಡ. 'ಬಿರುಗಾಳಿ ಎದ್ದರೂ ಅದೇನೂ ಅಂಥ ಭಯಂಕರವಾದದ್ದೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಹೆಂಗಸರೆಂದರೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮತ್ಸರ ಸ್ವಭಾವದವರು! ಆದರೆ ಮಾಲಕ್ಕಿಯಿಂದ ಆದ ಶೀತಕ್ಕೆ

ಉಪಂಗನೇ ಔಷಧ. ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬರುವದೂ ಬೇಗ; ಅದರ ನಿರಸನವಾಗುವದೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಗ!'

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಅವನು ಹಿಂದೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ. ಸುಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಧರ ಇವರು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಶೃಂಗಾರಿಕ ಭಾಷಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಭಾಷಣಗಳೆಂದರೆ ಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಮಿಂಚು! ಆದರೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಮಿಲನದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ಕಂಡ ಮಿಂಚು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯದಿತ್ತು. ಅದು ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿತಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಿಡಿಲು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಆಶಾವೃಕ್ಷದ ಮೇಲೆ 'ಕಡಲ್ಲೆ'ಂದು ಬಿದ್ದಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನಸ್ಸು ಆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಡಬಹುದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಂಬೋಲಿಯಿಂದ ತಾನೂ ಸುರಂಗೆಯು ಕೂಡ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಆತ ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಸೌಂದರ್ಯಲೋಲುಪರಮಣಿಯ ಕೋಪವೆಂದರೆ ಡಾಂಬರದ ಕಲೆಯಂತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅಳಿಸಿ ತೆಗೆಯಬಹುದಾದದ್ದಲ್ಲ. ಆ ಕೋಪವೆಂದರೆ, ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಗಲ್ಲದ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಕಾಡಿಗೆಯ ಬೊಟ್ಟು ಎಂದು ಅವನ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸೌಂದರ್ಯದೇವಿಯ ಕೋಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವನು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲವೆ?

ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋಚನೆಯರ ಕಣ್ಸನ್ನೆಗಳು ಅವನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನಂದ:

'ಪುನರ್ಜನ್ಮವೇ ಆಯಿತೆನ್ನಬೇಕು, ನಿಮ್ಮದು, ವಿದ್ಯಾಧರ!'

'ಹೌದು! ಕೇವಲ ಶರೀರದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿನದೂ ಆಯಿತು!'

'ಅಂದರೆ?'

'ಆ ಹಾವು ಕಡಿದು ಮರಣದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆಯು ನನಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು'

'ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುತ್ತೀರೇನು ಆ ಪ್ರಸಂಗದ ಮೇಲೆ? ಕರಾಳವಾದ ಕಾಲಪುರುಷನ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ....'

'ಕಾವ್ಯವನ್ನೇನೂ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ನಾನು! ಆದರೆ ಮೊದಲಿನ ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾವ್ಯವು ನನಗೆ ಸೇರಹತ್ತಿದೆ!'

'ಈ ನಿಮ್ಮ ಅಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾವ್ಯ ಓದಿದಿರಿ''

ನಿಮ್ಮ 'ಖಾಸಗಿ' ವಹಿ ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಧರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳದೆ ಅವನಂದ: 'ಒಂದೇ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಓದಿದೆ!'

'ಯಾವದು ಅದು?'

'ಜೀವನದ ಪುಸ್ತಕ'

ರಮಾಕಾಂತನು ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ನಿಂತು ಕೇಳಿದ, 'ಅದು ಸೇರಿ ತೇನು ನಿಮಗೆ?'

'ಎಷ್ಟೊ ಸೇರಿತು! ಆ ಪುಸ್ತಕದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಮಾಡುವವ ನಿದ್ದೇನೆ ನಾನು ಇನ್ನು ಇಡೀ ಜನ್ಮ!'

'ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿರಿ ನೋಡೋಣ ಆ ಪುಸ್ತಕದೊಳಗಿನದು'

'ಜೀವನವು ಒಂದು ಮಹಾನದಿಯಾಗಿದೆ!'

'ವಾಃ! ಒಳ್ಳೆಯದೆ ಕಾಣುವದಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ!'

'ಮತ್ತು ಕಲೆಯು ಆ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಒಂದು ಭವ್ಯ ವಾದ ಪೂಲು!'

ರಮಾಕಾಂತನು ನಗುನಗುತ್ತ ನುಡಿದ: 'ಕಡೆಗೆ ಯಂತ್ರವು ಸೇರಿ ಕೊಂಡೇ ಬಿಟ್ಟಿತಲ್ಲ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ!'

ಅವನ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಗೂ ನಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ನಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಅಂದ.

'ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಭಿನಂದನ ಮಾಡುವ ಮೊದಲನೆಯ ಮಾನವನ್ನು ನಾನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನಿದ್ದೇನೆ.'

'ಅಭಿನಂದನವೆ? ಅದು ಯಾತರ ಸಲುವಾಗಿ?'

'ನಿಮ್ಮ ಯಂತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ!'

'ನಿಮಗೆ ಯಾರು ಹೇಳಿದರು ಇದನ್ನು?'

'ದಾದಾಸಾಹೇಬರು. ಅವರಂದರು 'ಆ ಫೋಟೋಗಳ ಕಾಜುಗಳೇನು? ಒಡೆದರೆ ಒಡೆಯಲಿ! ನಿಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಏದ್ಧಾಧರಸ ಯಂತ್ರದ ಫೋಟೋವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ!'

'ನಾನೇನೂ ಅವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ'

'ಅವರಿಗೆ ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹಾಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ?'

'ಹೌದು.'

'ಹಾಗಾದರೆ ಆಗಿಯೇ ಹೋಯಿತಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಅವರ ನಡುವೆ ತಾರಾಯಂತ್ರವಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಅಲ್ಲ' ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತನು ನುಡಿದ.

'ತಂತಿಯಿಲ್ಲದ ತಾರಾಯಂತ್ರ ಇರಬಹುದು ಅದು!'

'ಉಂ. ಹುಂ! ಎರಡು ತಂತಿಗಳಿದ್ದದ್ದು!' ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ರಮಾಕಾಂತ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದ.

'ತಾರಾಯಂತ್ರದ ವಿಷಯ ಲೇಖಕನಿಗಿಂತಲೂ ಯಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೊತ್ತು.' ಸುಲೋಚನೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ತೀವ್ರಸ್ವರದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

೧೮

ಕೊನೆಗಳು ಕೂಡಿದರೆ—

ರಮಾಕಾಂತನು ಕಾರಖಾನೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ದಾದಾ ಅವರು ಅವನ ಇರುವಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದೆಲ್ಲವು ಅವನಿಗೆ ಬಣ್ಣದ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ವಿರಸವಾದದ್ದೆನಿಸಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವನಿಂದ

ದೂರಪೂರವಾಗಿಯೇ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬೇಗನೆ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾಪಿಟ್ಟ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ತಾಸುತಾಸ ಗಳ ವರೆಗೆ ಕೂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಳಲ್ಲದೆ, ಯಾವಾಗಾದರೂ ವೇಳೆ ದೊರೆತಾಗ ಒಮ್ಮೆಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಾಸೆರಡು ತಾಸುಗಳ ವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹರಟೆಹೊಡೆ ಯುತ್ತ ಕೂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನೂ ಹೊರಟರೆ, ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ:— 'ನಿಮ್ಮ ಕಾಲು ಈಗೇನೂ ನೋಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ!' ಅಥವಾ 'ಯಂತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಕೂಡಿ ಬಂದವೇನು?' ಇಂಥವೇನಾದರು ಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೇಗನೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಲೋಚ ನೆಯ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗಡಿಯಾರದಲ್ಲಿನ ಸೇಕಂದು-ಮುಳ್ಳಿ ನಂತೆ ದ್ರುತಗತಿಯಿಂದ ಹೋಗುವ ಕಾಲವು ಈಗ ಮಿನಿಟು-ಮುಳ್ಳಿ ನಂತೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುವದೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನದಲ್ಲಿ ಆದರ ಹುಟ್ಟೀ ತೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಎಂದೂ ಬಗೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಸಿಕನಾಗಿ 'ಗುಮ್ಮ'ಂದು ಕೂಡುವ ಮನುಷ್ಯ ಅವ! ಆದರೆ ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಆದರ ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಊಹಿಸಿದ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನವೆಂದರೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಸುವುಳ್ಳ ಭೂಮಿ! ಆದರವು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿತೆಂದರೆ, ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಮದ ಹಣ್ಣುಗಳು ಆಗಿಬಿಡುವವು!

ಸುರಂಗೆಯು ಸಲುವಾಗಿ ಅವನು ವತ್ಸಲೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು. ಅವಳ ಹುಡುಗನನ್ನು ಸಾಕುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವನಿಗೆನಿಸಿತು: 'ಮನೆಯನ್ನು ನಂದನವನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ ನನಗೆ. ಅದನ್ನು ಅನಾಥ ಹುಡುಗರ ಬೋರ್ಡಿಂಗು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ, ವತ್ಸಲೆಯೇನು ಮಾಡು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು?' ಸುರಂಗೆಯ ರೂಪ, ಅವಳ ಹುಡುಗಾ- ಟಿಕೆ, ಅವಳ ಮಧುರ ಕಂಠ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ

ಆ ತಂದೆಯಿಲ್ಲದ ಹುಡುಗನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ವಿಲಾಸಿಯಾದ ಮನಸ್ಸು ಬೆಚ್ಚಿತು. ಅವನ ಮತದಂತೆ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುವ ಹರಿಣಿಯಂತೆ! ಹರಿಣಿಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಅವನ ಮನವು ಒಪ್ಪಲೊಲ್ಲದು. ಸುರಂಗೆಗಿಂತ ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸುಖಿಯಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲಳು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಲೇ ಅವನು ಬೆಳಗಾಂವಿಯಿಂದ ಹೊರಟ. ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ೧೦-೧೨ ದಿವಸ ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಮಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೈಲಿ ಬೇನೆ ಇತ್ತು. ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಸುರಂಗೆಯ ಸಹವಾಸದ—ಸುರಂಗೆಯ ಸಹವಾಸವೆನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ ತರುಣಿಯರ ಸಹವಾಸದ—ನೆನಪು ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಸೌಂದರ್ಯಾಸಕ್ತ ಮನವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ-ಸೌಂದರ್ಯದ್ದೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನ ಈ ಸೌಂದರ್ಯ ತೃಷೆಯು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಿದೆ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಸುರಂಗೆಯ ಕೂಡ ಸಂಬಂಧ ಬರುವವರೆಗೆ ಅನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬೆಳಗಾಂವಿಯಲ್ಲಿ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಅವಳ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ಕಂಡಿತು. ಈ ಸತ್ಯದರ್ಶನದಿಂದ ಅವನು ಗಾಬರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಸಿದ ಮನುಷ್ಯನು ಮೊದಲನೆಯ ಒಂದೆರಡು ತುತ್ತುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಂತೆ ಆಯಿತು ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ. ಹುಡುಗನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೆ ಒಡಂಬಡದ ಹೊರತು ಸುರಂಗೆಯ ಕೂಡ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸುವದು ಅವಶ್ಯ! ಸುಲೋಚನೆಯಂಥ ದುಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆಯು ಮೊಗ್ಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಈ ಮುಳ್ಳಿನ ಗುಲಾಬಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲೆಂದು ಪೋಕ್ತವಾದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಅವನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋದ.

ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅವನು ಪ್ರೇಮದ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಯ ಸೀಸೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ, ಮಾಸಿಕಗಳ ಪೇಲಿಯೊಳಗಿಂದ ವಾಚಕರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕುಡಿಸಿದ್ದ. ಅದರ ಸುಂದರವಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಅವನು ನೋಡಿದ್ದ.

ಅದರ ಉನ್ಮಾದಕವಾದ ಗಂಧವನ್ನಾದರೂ ಮೂಸಿ ನೋಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅಂಬೋಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವತನಕ, ಆ ಪೇಲೆಯನ್ನು ಅವನು ತುಟಿಯವರೆಗೆ ಒಯ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಆ ಮದ್ಯದ ನಾಲ್ಕಾರು ಗುಟುಕು ಕುಡಿಯದೆ—ಮತ್ತು ಅದನ್ನೇ ಮನಸೋಕ್ತವಾಗಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನಿಸಹತ್ತಿತು—ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೈವವು ಆ ಪೇಲೆಯನ್ನು ಅವನ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿತು. ಆ ಮದ್ಯವಿಲ್ಲದ ಹೊರತು ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಅವನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದ ನಾಲ್ಕು ಆರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಹಿಡಿದ. ಯಾತರ ಮೇಲೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡಲೊಲ್ಲದು.

ಮತ್ತೆ ಸುರಂಗೆಗೆ ಶರಣುಹೋಗಬೇಕೆ? ಛೇ! ಅವನಿಗೆ ಚಂದ್ರನು ಬೇಕಾಗಿದ್ದ; ಆದರೆ ಆ ಚಂದ್ರನ ಉಪಗ್ರಹ ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು.

ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಅವನು ನಿದ್ರೆ ಹೋಗುವ. ಆದರೆ ಆತನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆ ಸುಲೋಚನೆಯರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ವತ್ಸಲೆ, ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯೆ ಉಷೆ, ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿ ಚಂದ್ರಿ ಇವರು ಕೂಡ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರು ಪೇಲೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಅವನ ಬಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡುವೆಯೇ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಚ್ಚರಾದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಕೋಪಿಸುವ. ಕುರೂಪದ ಮೂಲಕ-ಮೊದಲನೆಯ ಭೆಟ್ಟಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ಮುಟ್ಟದ ವತ್ಸಲೆಯು ಕೂಡ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಹೃದಯ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಮೆರೆಯಬೇಕೆ? ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಇಷ್ಟೊಂದು ಚಂಚಲ ಹೇಗಾಯಿತು? ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಸ್ವತಃಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. 'ವತ್ಸಲೆಯು ಜೀವಂತ ಇರುವಳೆಂಬುದು ತನಗೆ ಈಗಲೇ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಾನು ಅವಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವನು ಮತ್ತು ಅವಳಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬರುವಳು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವಳನ್ನು ತಾನು ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬರಗೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.'

ಅವನು ಕಾಮಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸುಲೋಚನೆಯು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರೇಮದ ಮದ್ಯವನ್ನು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಉನ್ಮಾದ-ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಕುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆನೆಂಬ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಮಾಕಾಂತನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೋರೆಗೆ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣ ಎಸೆದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಚಿಕ್ಕದಾರಿಯಿಂದ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಏರುವಾಗ ಅವಳ ಮೈ ತನ್ನ ಮೈಗೆ ಹತ್ತುವದು, ಮತ್ತು ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುವಾಗ ಅವಳು ಕಾಲು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದಳೆಂದರೆ ತಾನು ಚಟ್ಟನೆ ಅವಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಧಾವಿಸಿ ಅವಳ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವದು—ಆದರೆ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಮುಂದೆ 'ಆದರೆ' ಎಂಬುದು ಬಂದು ಕೂತಿತು. ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾತನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಮ್ಮೆ ಕೂಡ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರೀತಿ ಇದ್ದವಳೂ, 'ಬಕುಲ'ದ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬೇಕೆಂತಲೆ ತನ್ನ ಗುರುತು ಮಾಡಿಕೊಂಡವಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಮಂತ, ಸುಂದರಳಾದ ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನವಳೆಂದು ತಿಳಿದು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು—ಹುರುಪು ಬಂದಿತು. ಕಸ್ತೂರಿಯು ಹರಿಣಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಹುಲಿಯು ಎಷ್ಟು ಶೂರನಿದ್ದರೇನು? ಅದಕ್ಕೆ ಕಸ್ತೂರಿ ಸಿಗುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದ: ಈ ವಿದ್ಯಾಧರನೇನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹುಲಿಯಿರುವನೋ, ಅಥವಾ ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮ ಹೊದ್ದವನೋ?—ಬಹುತರವಾದ ಚರ್ಮ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡವನೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ದ್ರವ್ಯಲೋಭಿಯಾದ ದಾದಾನ ಮೇಲೆ ಛಾಪು ಕೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯಂತ್ರದ ಯುಕ್ತಿಯು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯದಷ್ಟೇನೂ ಮೂರ್ಖನಾಗಿಲ್ಲ ಅವ. ಯಂತ್ರಸಾಧಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳಿ, ಈ ಹುಡುಗೆಯ ಪ್ರೇಮಸಂಪಾದಿಸಿಸುವದೇ ಆತನ ಯುಕ್ತಿಯಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು! ಮುಂದೆ ಯಂತ್ರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಪ್ರೇಮವನ್ನೇನು ತಿರುಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದೇ? ಅಥವಾ ಆದ ಲಗ್ನವನ್ನು ಮುರಿಯುವದಾದರೂ ಶಕ್ಯವೇ? ಇಂಥ ಕಪಟವೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು ವಿದ್ಯಾಧರನಲ್ಲಿ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಬೈಲಿಗೆಳೆಯಬೇಕು?

ರಮಾಕಾಂತನ ಹೃದಯವು ಸುಲೋಚನೆಯು ಸಿಗುವಳೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಕುಣಿಯಹತ್ತಿತು. ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರದ ಫೋಟೋಗಳಂತೆ, ಅವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯಾದರೂ ಬೇಕು. ಆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ತನಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು. ದಾದಾ ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ, ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ಶಂಕೆ ಕುಶಂಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ದಾದಾ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವದೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಕೆಲಸ ತೀರಿತು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿದ್ಯಾಧರನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಅರ್ಥವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಇದಾದರೂ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತ ವಿಷಯವೇ. ಹೀಗೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಹೊರಬೀಳುವದು. ಯುಗಾದಿಯಾದರೂ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಆ ದಿವಸ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದಾದಾ ಅವರು ಅದಕ್ಕೂ ಸಮ್ಮತಿಸುವರು. ಯಂತ್ರವು ತಯಾರಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ದಾದಾ ಅವರೇನೂ ಈ ವಿದ್ಯಾಧರನನ್ನು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದೇನು? ತಾನು ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆ! ಕಲೆಯು ನಿಃಸಂಶಯವಾಗಿಯೂ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಸಂಪಾದಿಸುವದು. ಸಾಯಂಕಾಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದು, ಅವನ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳದ ಮೇಘಮಾಲೆಯು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಿಗಬಹುದೆ?

‡ ‡ ‡ ‡ ‡

ವಿದ್ಯಾಧರ ಕರೆದ 'ಕೃಷ್ಣಾ—'

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿಯ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಹೋಯಿತು. ಅದೇ ಬಳ್ಳಿಯ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಮೊಗ್ಗೆಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣೆಯು ತನಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅವನಿಗನಿಸಿತು: ಇಂದು ಈ ಬಳ್ಳಿಯು ಭರದಿಂದ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿದೆ—ಆದರೆ ಇನ್ನು ತಿಂಗಳೆರಡು ತಿಂಗಳು ಹೋದ ನಂತರ ಈ ಹೂಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೋಗುವವು ಮತ್ತೆ—

ಅಂಕಣದಲ್ಲಿಯ ಪಾವಟಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದ ವತ್ಸಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ. ಜಾಗರಣೆಯಿಂದ ಅವಳ ಮೊಗವೆಲ್ಲ ಬಾಡಿಹೋಗಿತ್ತು. ಕಣ್ಣ ಕೆಳಗಡೆ ರೇಖೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. 'ಮೂರನೆಯ ಹುಸಿವೆ!' ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದುಕೊಂಡನು.

'ಹೇಗಿದೆ ನೋನ್ಯಾನ ಜಡ್ಡು?'

'ನ್ಯೈತುಂಬ ಎದ್ದಿವೆ ನ್ಯೈಲಿ'

'ಔಷಧ?'

'ಕಮಳೇಶ್ವರಿಯ ತೀರ್ಥ!'

'ಕಾಶಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರುವಳು?'

'ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಹೋದಳು ಎಲ್ಲಿಯೊ. ನೋನ್ಯಾನ ತಾಯಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ!'

'ನೋನ್ಯಾನ ತಾಯಿಯೆ? ಸುರಂಗೆಯೇನು?'

'ಹೌದು. ಸುರಂಗೆ!'

ವತ್ಸಲೆಯು ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯ-ಲ್ಲಿಯೂ, ಅವಳ ಸ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ ಅಂತಃಕರಣದ ವೇದನೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದ ಆ ಸುರಂಗೆಯು ಹುಡುಗನ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನೆ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವೆ ಎಂದೇ ಹೇಳುವಂತಿತ್ತು ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ.

ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಿಂತು ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಕೇಳಿದಳು:

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುವರು?'

'ಅತ್ತ ಸಾವಂತವಾಡಿಯ ಕಡೆಗೆ!'

'ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು?'

'ಖಾದೀ ಮಾರುತ್ತಿರುವರು! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇನು ಗಾಳಿ ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವರು! ಅಹಿಂಸೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಖಾದಿಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು!

'ಅಹಿಂಸೆ ಮುಗಿಯಿತು ನಿಜ! ಆದರೆ ಹಿಂಸೆಯೂ ಸುರುವಾಯಿತು! ಆ ಕೋಣವಂತೂ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತಿರುಗುವದು! ಆಗಲೆನೇ ಆಚೆಯ ಆವಾರದಲ್ಲಿಯ ಮುದುಕಿಯನ್ನು ಇರಿದು ಕೆಡವಿತು!'

'ಜನರೇನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೇನು?'

'ಅದನ್ನು ಯಾರು ಹೊಡೆಯುವವರು? ದೇವಿಯದಲ್ಲವೆ ಕೋಣ ಅದು? ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೈಯೆತ್ತಿದರೆ ಕೋಪವಾಗುವದು ದೇವಿಯದು?'

'ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕಡಿದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಡಿಗೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ—'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಪ್ಪಿಸಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆ!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಊರೆಲ್ಲವೂ ರೇಗಿಗೆದ್ದಿದೆ ಅವರ ಮೇಲೆ. ದೇವಿಗೆ ಕೋಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಗುಜೇನೆ ಹಬ್ಬಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು—'

'ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದೆ?'

'ಹೌದು. ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನಡೆದಿದೆ ಅವರ ವಿಚಾರ'

'ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ಇದು?'

ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೇಳಿದಳು:

'ಆ ಸಾವಳನು ಇರುವನಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ?'

'ಸಾವಳ..?'

'ಜಾತ್ರಿಯ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕುಡುಕ ಇದ್ದನಲ್ಲ!'

'ಕಾಶಿಗೆ ಏನಾಗಬೇಕು ಅವ?'

'ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಸುರಂಗೆಯ ಗಂಡ ಅವ. ಏಳು ವರ್ಷ ತುರಂಗದಲ್ಲಿದ್ದ. ನಿನ್ನೆ ಅವ ನೆರೆಯ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳತಿದ್ದ ಎಲ್ಲವನ್ನು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಹಿತ ಬಯಸತಕ್ಕವ ಅವ. ಆದರೆ ಉಳಿದವರದು ಏನು ನೇಮ ಹೇಳಬೇಕು?'

'ಕೃಷ್ಣಾ—' ವಿದ್ಯಾಧರನ ಸ್ವರವು ಗದ್ಗದಿತವಾಗಿತ್ತು.

'ಏನು ವಿದ್ಯಾಧರ—ವಿದ್ಯಾಧರ ಅಣ್ಣಾ?'

'ನೀನು ಇರಬೇಡ ಇಲ್ಲಿ—ಹೊರಡು ಇಲ್ಲಿಂದ'

'ಎಲ್ಲಿಂದ?'

'ಇಲ್ಲಿಂದ—ಈ ರೌರವ ನರಕದೊಳಗಿಂದ. ಅಜ್ಞಾನ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ವ್ಯಸನ, ದುಷ್ಟತನ—ಕೃಷ್ಣಾ, ನಿನ್ನಂಥ ದೇವಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆ?'

'ದೇವಿಯು ಇರುವಳೆಂದ ಮೇಲೆ ಅದು ಸ್ವರ್ಗವೊ ನರಕವೊ?'

'ನನ್ನ ಕೊರಳ ಆಣೆಯಾಗಿದೆ ನಿನಗೆ. ನಡೆ ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ'

'ಹೋಗುವದು ಎಲ್ಲಿ?'

'ನನ್ನ ಮನೆಗೆ—ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮನೆಗೆ'

'ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಸುಖ ಸಿಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವರು—'

ಸುತ್ತಲಿನ ಆವಾರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಡಿ ವತ್ಸಲೆ ಹೇಳಿದಳು.

'ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ನರಕದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತ ಬೀಳುವವರೇ! ನೀನು ನಡೆ ನನ್ನ ಕೂಡ. ಕೃಷ್ಣೆ! ನಾನು ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರ ಮುಂಡಿಸಿಕೊಡುವೆ!'

'ಸಂಸಾರ?'

'ರಮಾಕಾಂತ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವರು. ನಾನು ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವರೇನು ನಮ್ಮ ಮಾತು ಮಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ!'

ವತ್ಸಲೆಯು ವಿಮನಸ್ಕಳಾಗಿ ನಕ್ಕಳು. ಅವಳೇನೋ ಮಾತಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯೂ ಅವಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಸುರಂಗೆಯೂ ಬಂದರು. ವತ್ಸಲೆಯು ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೂಡ ಮಾತಾಡುತ್ತ ನಿಂತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಶಿಯು ಕಣ್ಣು ಮಿಳುಕಿಸಿದಳು. ವತ್ಸಲೆ ಮತ್ತು ಸುರಂಗೆಯರದು ಇದು ಮೊದಲನೆಯದೇ ಭೆಟ್ಟಿ. ಪಾವಟಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹತಾಶಳಾಗಿ ಸುರಂಗೆ ಕೂಡುತ್ತ ಕೇಳಿದಳು:

'ಹೇಗಿರುವದು ಸೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಾತಾಯಿ?'

'ನಿನ್ನನ್ನು ನೆನಿಸುವ ಯಾವಾಗಲೂ. ಇದೇ ಈಗ ನಿದ್ದೆಯು ಝುಳಕು ಹತ್ತಿರಬೇಕು'

'ನನ್ನ ನೋನ್ಯಾನಿಗೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವದಲ್ಲವೆ?'

ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರು ಹರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವನ್ನು ಹಿಡಿದಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಎದೆಗವಚಿಕೊಂಡು ವತ್ಸಲೆಯು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದಳು: 'ನಮ್ಮನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಬಾರದು ಹಾಗೆ. ನೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಒಳಿತಾಗುವದು'

ವತ್ಸಲೆಯು ಈ ಪ್ರೇಮದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಸುರಂಗೆಗೆ ವತ್ಸಲೆ ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವ ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಎದೆಗವಚಿಕೊಂಡಳು.

'ಒಬ್ಬರಿಗೆ ವ್ಯಾಲಿ ಬಂದರೆ ಅವರ ಹತ್ತಿರದವರಿಗೂ ಅವು ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ?'

'ಹೌದು!'

'ಹಾಗಾದರೆ ನೀವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುವಿರಿ, ನೋನ್ಯಾನ ಹತ್ತಿರ!'

'ನೋನ್ಯಾ ನನ್ನವನೆಂದು'

'ನಿಮಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ?'

'ರೂಪ ಹಾಳಾಗುವ ಅಂಜಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲ ನನಗೆ'

ವತ್ಸಲೆಯು ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಾದ ನಗೆಯೊಂದನ್ನು ನಕ್ಕು ಹೇಳಿದಳು. ಬಿರಬಿರನೆ ಮೋರೆಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ಸ್ಪರ್ಶವು ಸುಖಕರವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆಯೆ ಅವಳ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಈ ನಗೆಯು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸುರಂಗೆಗಾಗಲಿ ಸುಖಕರವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ವತ್ಸಲೆಯು ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದಳು: 'ಎರಡನೇ ಅಂಜಿಕೆಯೆಂದರೆ ಮರಣದ್ದು! ಆದರೆ ಮರಣದಲ್ಲಿ ಅಂಜುವಂಥಾದ್ದೇನಿದೆ?'

ಸುರಂಗೆಯು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಹತ್ತಿದಳು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಮಾತಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳಿವೆ ಅಲ್ಲ. ಬೇಕೆಂತಲೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರು ಹರಿದು ಒಗೆಯಬಾರದು. ಇಷ್ಟೆ, ಆದರೆ ಅದು ಹೂವಾಗಿ ಒಣಗಿ ಹೋದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ಚೆಲ್ಲಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ?

ಸುರಂಗೆಗೆ ಅವಳ ಮಾತು ವಿಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿದವು. ಒಳಗಿನಿಂದ ಕರುಣ ಸ್ವರವು ಕೇಳಬಂದಿತು. 'ಅ..ಪ್ಪ....ಅಪ್ಪ..!'

ಧ್ವನಿಯು ಸೋನ್ಯಾನದೇ ಇತ್ತು. ಸುರಂಗೆಯು ಎದ್ದಳು. ಆದರೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿ ತಟ್ಟನೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಳು.

'ಯಾಕೆ ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ತಲೆ ತಿರುಗುವದೇನು?' ವತ್ಸಲೆ ಕೇಳಿದಳು.

ಸುರಂಗೆಯು ಶೂನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೇ ಕಾಣಿಸಿರಬೇಕೆಂದು—ವತ್ಸಲೆಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಮೈಲಿಯು ಬೇನೆ ಸಾಂಸರ್ಗಿಕ! ಸೋನ್ಯಾನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ತನಗೆ ಮೈಲಿಬೇನೆ ಬಂದರೆ? ಆ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಸುರಂಗೆಯ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಾಕುಲವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ವತ್ಸಲೆಗೆ ಅವಳ ಭೀತಿಯು ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ಭೀತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಣಿದಾಡುವ ಆಸೆಗಳು ಅವಳಿಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಸುರಂಗೆಯು ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಸಂತೈಸಿದ್ದಳು. ಚಪ್ಪಾಳೆಯ ಕಡಕಡಾಟದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದಳೆಂದರೆ, ದುಂಡಗಾರರಾದ ಶ್ರೀಮಂತರು ನಾಯಿಗಳಂತೆ ತನ್ನ ಪಾದಗಳ ಬುಡದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಉಪಭೋಗದ ಉನ್ಮಾದವು ಅವಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚೀರಿ ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು: 'ನಾಳೆ ನಿನಗೆ ಮೈಲಿಬೇನೆ ಬಂದು ಮುಖವೆಲ್ಲ ಒಂದು ದೋಸೆಯಂತೆ ಆಯಿತೆಂದರೆ, ಕೂಡು ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ, ನಿನ್ನ ಸೋನ್ಯಾನನ್ನು ಕರಕೊಂಡು! ನಿನಗೆ, ಸುಖ, ಆನಂದ, ವಿಲಾಸಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ—ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಬಂದ ಹಾದಿಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಿರುಗು.'

ಒಳಗಿನಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕರೆದದ್ದು ಕೇಳಬಂತು 'ಅ..ವ್ವ..ಅ..ವ್ವ!

ಸುರಂಗೆಯು ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳುಬಂದವರಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಒಳಗಿನಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕರುಣಸ್ವರ ಬಂದಿತು. ಅ..ವ್ವ..ಅಬಚೀ!' ವತ್ಸಲೆಯು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು.

ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ತರುಣಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಲಿಯನ್ನೂ ಇರಿಸಿ, ಆ ತರುಣಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ತರುಣನಿಗೆ ಬೇಕಾದೊಂದು ಕೋಣೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಅರಸನದೊಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. ಆ ಕಥೆಯೊಳಗಿನ ನಾಯಕನಂತೆ ಸುರಂಗೆಯ ಮನಸ್ಸು ತೀರ ಇಬ್ಭಾಗವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೂರ–ಅತಿ ದೂರ–ಸೋನ್ಯಾನ ಸರಳುಪಿಕೆ ಕೇಳಬಾರದಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿ ಬಿಡಬೇಕೆನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಆ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ನಿಂತಳು. ಬಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೆ ಮೊಗ್ಗುಗಳಿದ್ದವು. ಅವಳಿಗೆ ಸೋನ್ಯಾನ ನೆನಪಾಯಿತು. ಛೇ! ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೂರ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆಬೇಕೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೆತ್ತಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಚೀರಿದ್ದು ಕೇಳಬಂತು 'ಅಬಚೀ..ಅ..ವ್ವಾ..ಅ..ವ್ವಾ..' ಸುರಂಗೆಯು ಧಾವಿಸುತ್ತಲೇ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು,

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸೋನ್ಯಾನನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದ. 'ಸೋನ್ಯಾ..ನನ್ನ ಸೋನ್ಯಾ' ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವ ಸುರಂಗೆಯು ಅವನಿಗೆ ಸೋನ್ಯಾನ ಹತ್ತಿರ ಕಾಣಿಸಿದಳು.

*　　*　　*　　*

ಕಾಮಾಪುರದ ಹೋಳೀಹುಣ್ಣಿಮೆಯು ವದ್ಯ ಏಕಾದಶಯಿಂದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯವರೆಗೆ ಆಗುವದು. ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ಅದೊಂದು ಎರಡನೇ ದೀಪಾವಲಿಯೇ. ಹುಡುಗರು ತಮ್ಮ ಮೋರೆಗೆ ಕರಿ ಇಲ್ಲವೆ ಹಳದೀ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದುಕೊಂಡು. 'ಗಿಲ್, ಗಿಲ್' ಎಂದು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತ ತಿರುಗಾಡುವರು. ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡವರು ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೇ

ರೂಪವುಳ್ಳ ಹುಡುಗನನ್ನು ರಾಧೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಸೋಗು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸೋಗು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ರಾಧೆ ಮತ್ತು ಪೂತನೆ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯ ಅಂತರ ವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದ ಎಂಬುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸು ತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಬೇರೆ ಸೋಗುಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ರೂಪ ದಿಂದ ಕುರೂಪಿಯಾದ, ಗೊಗ್ಗರದನಿಯ, ನಾಮಧಾರಿ ವೇಶ್ಯೆಯ ನಾಚು ದೇವಿಯ ನಿಶಾನಿಯ ಕೆಳಗೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ಪದ್ಧ ತಿಯು ನಿಂತು ಹೋಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ದೀವಟಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಒಂದೂ ಹಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮೇಲಿನ ವರ್ಗದ ಮುದುಕನೊಬ್ಬನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವೇಶ್ಯೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಳ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಒಂದು 'ಚಿಮುಟಿ' ಸಕ್ಕ ರೆಯ ಬೆಲೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಬಹಳವಿತ್ತು. ಒಂದು 'ಚಿಮುಟಿ'ಗೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಅಂದರೂ ನಡೆದೀತು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಗಳು ಆ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿಯ ಮುದುಕ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ವೃದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಎರ ಡನೆಯದೆಂದರೆ, ಪ್ರೇಮವು ಅಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸೋಗುಗಳ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ತಿರುಗಾಡುವ ಬಿಳಿಯಂಗಿಯವರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೂ ಏನೂ ಕಡಿಮೆತನವೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ರಸಿಕರಾದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಜನರು, ಈ ವಾನರಸೇನೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆ ಸೋಗಿನ ವೇಶ್ಯೆಯ ಕೂಡ ಮನೆಮನೆಗೆ, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹಸಿವೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಮದಿ- ರಾಕ್ಷಿಯರ ಕೂಡ, ಮಂದಿರೆಯಾದರೂ ಈ ಹಬ್ಬದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿಯ ಸಿಂದಿಯ ಅಂಗಡಿಯ ವನ ಮತವನ್ನು ಸರಕಾರದವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇಂಥ ಮೂರು ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಾಯದೆ ಪಾಸು ಮಾಡುವದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅವನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಷ್ಟು

ದುಡ್ಡಿರವು ದುಡ್ಡು ತಂದು ಆ ಸಿಂದಿಯಂಗಡಿಯ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಣ ಮಾಡುವದೇ ಈ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕೂಲಿಕಾರ ವರ್ಗದ ಧ್ಯೇಯ!

ಈ ಸಾರೆಯಂತೂ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಕೂಡ ದೇವಿಯ ಕೋಣವಾದರೂ ಮನೆಮನೆಗೆ ನೃತ್ಯಗಾಯನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿತು. ದೇವಿಯ ಕೋಣವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಧಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಬೇಕಾದ್ದರಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಹಾಕಿ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುವದು! ಅದರಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ! ದೇವಿಯ ಕೋಣನೆಂದು ಯಾರೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಎತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅದರ ಮೈಸೊಕ್ಕು ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೋಣವು ಯಾವಾಗಲೂ ಗುಡಿ, ಕೆರೆ, ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ, ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋಚನೆಯರಿಗೆ ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಪ್ರತಿಪದೆಯ ದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ದಾದಾಸಾಹೇಬರು, ಸುಲೋಚನೆಯು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ, ರಮಾಕಾಂತನ ಪುಸ್ತಕ, ವಿದ್ಯಾಧರನ ಯಂತ್ರ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಆ ಸುಮುಹೂರ್ತದ ಮೇಲೆ ನೋಡತಕ್ಕವರಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಊರಿನ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಬೇನೆಯಿಂದ ಜನರು ಪಟಪಟ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೋಣವು ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ತನ್ನ ಕೋಡಿನ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯ ಸೆರೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮನೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ದಾದಾ ಅವರ ಬಂಗಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಯಾತರ ಸುಳಿವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಸುಳಿವು ಇರಬೇಕಾದರೂ ಹೇಗೆ? ದಕ್ಷಿಣಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ ಚಳಿಯಿಂದ ಸೆಟೆದು ಸಾಯುವ ಜನರ ದುರ್ಗತಿಯು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು?

———

೧೯

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಭಾವಬಿದಿಗೆ

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯು ಕಿರ್ರೆನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಪ್ಪಳವು ಮೃತ್ಯುಶಯ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ ಸಂವತ್ಸರದ ಮಂದವಾದರೂ ಅಖಂಡವಾದ ಜಗ್ಗಾಟದಂತೆಯೇ ಕೇಳುವಂತಿತ್ತು. ಜ್ವರದಿಂದ ಕಾಯ್ದು ಕೆಂಪವಾದ ಸುರಂಗೆಯ ಕೈಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಹೊರಗಿನ ಆ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯು ಮೃತ್ಯುವಿನ ವಿಶ್ವವೇ ಎಂದೆನಿಸಿತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಬರುವ ಗಾಳಿ–ಕಾಲಪುರುಷನ ಸ್ಪರ್ಶದಂತಿತ್ತು. ಆ ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಕಾಣಿಸುವ ಎರಡು ಚಿಕ್ಕೆಗಳು, ಭಕ್ಷ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂಬ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ತೆರೆದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು! ಹಗಲು ನಗುಮೋರೆಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಹಚ್ಚಗಿನ ಬಯಲು ಈಗ ಕರ್ರಗಿನ ತೆರೆಯನ್ನು ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗಿಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿಶ್ಚನರ ಪ್ರೇತಯಾತ್ರೆಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಸಾಗುವ ಕರಿಯ ಪೋಷಾಕಿನ ಜನರಂತೆ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿದವು. ನಡುನಡುವೆ ನಾಯಿಗಳು ಕೆಟ್ಟ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಬೊಗಳುವವು ಗಿಡದ ಮೇಲಿನ ಗೂಗೆಯು ಮೈಯಲ್ಲಿ ಅಂಜಿಕೆ ತುಂಬುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಹೂಂ ಹೂಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಳಿಯ ಹೊಡತಕ್ಕೆ ದೀಪವು ಅದರೊಡನೆ ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯವೂ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಜಡ್ಡು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಮೈಮೇಲಿನ ಮೈಲಿಯ ನೋವಾದರೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಪಸಿಯ ಮ್ಯಾನೇಜರನಿಗೆ–ನಿಜವಾದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದರೆ ತನಗೆ ಸೋನ್ಯಾನ ಹತ್ತಿರ ಇರಗೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುರಂಗೆಯು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಒಬ್ಬಳೇ ಬಂದಿದ್ದಳಲ್ಲದೆ, ಸೋನ್ಯಾನ ಮೈಲಿಬೇನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಸೋನ್ಯಾಸು ಹಾಸಿಗೆಬಿಟ್ಟು ಏಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಸುರಂಗೆಗೆ ಜ್ವರ ಬಂದವು. ಇಂಥ ಬೇನೆಯ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಜ್ವರಬರುವದಾದರೂ ಎಂಥದು? ವತ್ಸಲೆಯು ದೀಪವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಸುರಂಗೆಯ ಮುಖದ ಹತ್ತಿರ ಒಯ್ದು ನೋಡಿದಳು. ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಬಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಸುರಂಗೆಗೆ ಮೈಲಿ ಏಳುವದು ಅವಳಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗಲು ಒಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟು, ದೀಪವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇರಿಸಿದಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಅಂದಳು.

'ಕೃಷ್ಣಾ—'

'ಏನು?' ಅವಳ ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನ ನೀರಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

'ಇದರಲ್ಲಿ ನಾನೇನೂ ಬದುಕುವದಿಲ್ಲ!'

'ಏನಾದರೊಂದು ಮಾತಾಡಬೇಡ ನೀನು!'

ಸೋನ್ಯಾಸ ಶುಶ್ರೂಷೆಯ ಎಂಟು ಹತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಏಕಜೀವವಾಗಿದ್ದರಿಂದ, 'ಹೋಗಿರಿ ಬನ್ನಿರಿ' ಅನ್ನುವ ಬಹುವಚನಾತ್ಮಕ ಭಾಷೆಯು ಅವರಿಬ್ಬರ ಬಾಯಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲೇ ಇಲ್ಲ.

'ಏನಾದರೊಂದೇನೂ ಮಾತಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ನೀನು ಸೋನ್ಯಾನನ್ನ ಸಂಭಾಳಿಸುವಿ ಆದರೆ—'

'ಆದರೆ ಏನು?'

'ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಅವ!'

'ಯಾರು?'

'ಸಾವಳ—!'

'ಸುಮ್ಮನೆ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೇ ನೀನು!'

'ಕಾಶಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ?'

'ಮಲಗಿಕೊಂಡಾಳೆ ಅವಳು'

'ಸಾವಳ?'

'ಅವ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ ಹೊರಗಿನಿಂದ. ಇಂದಂತೂ ಜಾತ್ರೆಯ ಕಡೆಯ ದಿವಸ ಅಲ್ಲವೇ!'

'ಅವ ಇಂದು ಸೆರೆ ಕುಡಿದು ಬಂದು ದೇವಿಯ ಕೋಣದಂತೆ ನನ್ನನ್ನು—'

ಸುರಂಗೆಯ ಕಂಠದೊಳಗಿಂದ ಬಂದ ಆ ಗದ್ಗದಿತ ಸ್ವರವು ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೀಳುಸೀಳಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅವಳ ಕೂದಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು: 'ನಾನಿರುವೆನಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಹತ್ತಿರವೆ?—'

ಮೃತ್ಯುಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಹಾಕಿದಂತಾಯಿತು ಸುರಂಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿ. ಅವಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಅಂದಳು!

'ನಾನು ಈ ಬೇನೆಯಿಂದ ಎದ್ದೆನೆಂದರೆ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಇರೋಣವಂತೆ. ಏನು ಇರೋಣವಲ್ಲವೆ?'

'ನಾವು ಎಲ್ಲರೂ ಅಂದರೆ?'

'ನೀನು, ಸೋನ್ಯಾ, ನಾನು ಮತ್ತೂ—'

'ಮತ್ತೂ ಯಾರು?'

'ರಮಾಕಾಂತ! ಅವರಿಗೆ ಸೋನ್ಯಾನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೀನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು!'

ಸುರಂಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳು ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಕಾಯ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಬರೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವಳು ಬಿಟ್ಟೆಂದು ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಸುರಂಗೆಯು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದಳು: 'ಕೃಷ್ಣಾ, ರಮಾಕಾಂತರು-ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯವರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಹುಡುಗ ಬೇಡವಾಗಿದೆ! ಬೇನೆ–ಬೇಸರಿಕೆ, ನೋಕರಿ–ಚಾಕರಿ, ಸೇವೆ ಇವೆಲ್ಲವು ಅವರಿಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಸೋನ್ಯಾನಿಗೆ ನೀನು ಮಾಡಿದ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಅವರು

ನೋಡಿದ್ದರೆ, ನನ್ನ ಕಿಂತಲೂ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಣದಿಂದ ಹಾಗೇ ಇದ್ದಾಳೆ ನನ್ನ ಕೃಷ್ಣೆ'

ಸುರಂಗೆಯು ಜ್ವರದಿಂದ ಕಾಯ್ದು ಕೆಂಪಾದ ಕೈಯಿಂದ ವತ್ಸಲೆಯ ಮುಂಗುರುಳು ತೀಡಿದಳು. ವತ್ಸಲೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು.

ಹೊರಗೆ ಏನೋ ಸಪ್ಪಳವಾಯಿತು. ವತ್ಸಲೆಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿದಳು, ನಾವಳನು ಬಂದು ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹಾಸುತ್ತಿದ್ದ.

'ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಿ?' ವತ್ಸಲೆ ಕೇಳಿದಳು.

'ಎಲ್ಲಿ? ಹಾಃ ಹಾಃ ಹಾಃ!'

ಅವನ ಆ ಹಾಃ ಹಾಃ ಕಾರದೊಡನೆಯೆ ಸಿಂದಿಯ ದುರ್ಗಂಧವು ಬಂದಿತು. ವತ್ಸಲೆಯು ಮೋರೆ ತಿರುಹಿದಳು.

'ಏ ಕೃಷ್ಣಾ, ಇದು ನೋಡು, ಇಂದ್ರ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಬಂದಿದ್ರು ಅವರ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ನಿ'

'ಏನು ಹೇಳಿದೆ ಅವರಿಗೆ?'

'ಹೊರಗ ಮಲಕೋಬ್ಯಾಡ್ರಿ ಅಂತ. ಯಾರರೆ ಹೌರಗ ಬಂದು ತಲಿ ಮ್ಯಾಗ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಒಗದರ?'

'ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇಳಿದರೋ ಇಲ್ಲೊ ಅವರು?'

'ಅವರೇನ ಕೇಳತಾರ? ಆದರ ಆ ಇದ್ಯಾದರಪ್ಪ ಇದ್ದಾ—'

'ಅಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು ಅವರು?'

'ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನಿನಾಗ ಅವರು ಆ ದಾದಾಗ ಯಂತ್ರಾನೋ ಗಿಂತ್ರಾನೋ ತೋರಸಾವರು ಆದಾರ ಅಂತ'

'ದಾದಾ ಅವರಿಗೇನೋ?'

ಕಣ್ಣು ಮಿಳುಕಿಸುತ್ತ ನಾವಳನು 'ಎಲಾ ಈಗ ತಿಳೀತು ನೋಡು ನನಗೂ! ನಾಳೆ ಮುಂಜಾವು ಅವ ಯಂತ್ರ ತೋರಿಸಿದ ಅಂದರ, ಅವಗ ಸಿಗತಾವ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ! ಅಲ್ಲಿಂದ ನಿನಗೇನು ಕಡಿಮಿ? ಈ ಬಿಕಾರಿ ಕಾಶೀ ಮನ್ಯಾಗ—' ಎಂದ.

ವತ್ಸಲೆಯೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ಸುರಂಗೆಯ ಮೈಮೇಲಿನ ಚಾದರನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಹಣೆಯ ಮೇಲಿನ ನೀರಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ತೊಯಿಸಿ ಇಟ್ಟಳು. ಸುರಂಗೆಯು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಜ್ವರದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂದು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದಳು. ಹೊರಗೆ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾವಳನು ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹಾಸಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. 'ಎಲ್ಲಿ ಹೊಂಟಿ?' ಸಾವಳ ಕೇಳಿದ.

ವತ್ಸಲೆಯು ಏನೂ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಹಾದಿಗುಂಟ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಆ ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ರಾತ್ರಿಯೆ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಆ ಹುಣ್ಣಿವೆ! ಇಂದಿನ–ಈ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ! ಅದು ಎರಡನೆಯ ಹಸಿವೆ! ಇದು ಮೂರನೆಯದು! ಸಾವಳ ಏನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು? ಕಾಶಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾದರೆ ಅವಳೇನೆನ್ನುವಳೋ? ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಯಾತರದೂ ಪರಿವೆಯೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹಾದಿಯ ಮೇಲಿನ ಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಸರ ಸರ ಸಪ್ಪಳವಾದರೆ ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ ಮುಳ್ಳು ನಿಲ್ಲುವದು. ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ ನಿಂತು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುವಳು. ನೂರಾರು ಸಾರೆ ಆ ದಾರಿಯಿಂದ ಅವಳು ಹಗಲು ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಭಯಂಕರ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಹಾದಿಯು ಕೂಡ ಅವಳಿಗೆ ಭೀತಿದಾಯಕವಾಗಿ ಅನಿಸಿತು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಬಂದಿತು–ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ! ಎರಡರ ದಾರಿಯೊಂದೇ ಆದರೂ ಕಲೆ ಹೋಗುವದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅದೇ ದಾರಿಯನ್ನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸುವ ಆ ಗಿಡಗಳು, ಸ್ಮಶಾನದಂತೆ ಕಾಣುವ ಆ ಮನೆಗಳು, ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕೋಲಾಹಲದಂತೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುವ ಆ ರಾತ್ರಿಯ ಕಿರ್ರೆಂಬ ಸಪ್ಪಳ–ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ವತ್ಸಲೆಯು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮರೆತಳು. ಆ ದಿವಸ ದಿನ್ನೆಯ ಮೇಲಿನ ವಿದ್ಯಾಧರ–ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ನಡುವಿನ ಸಂಭಾಷಣವು ಅವಳ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು

ಸಾರೆ ಅವಳ ಕಾಲು ಒಳೆದರೂ, ಅದು ಅವಳಿಗೆ ವಿಚಾರದ ಭರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೋಣೆಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಭೀತಿಯಾಗಹತ್ತಿತು. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ನಟ್ಟನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೀಗ ಹೋಗುವದು ಒಬ್ಬ ಪರಪುರುಷನ ಕೋಣೆಗೆ! ಅಲ್ಲ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದರೆ? ಒಂದು ವೇಳೆ ರಮಾಕಾಂತನಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು: 'ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ದಿನ ನಾನು ಸುರಂಗೆಯ ಕೂಡ ಜುಹುಕ್ಕೆ ಹೋದೆನೆಂದು ನೀನು ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬಿದ್ದು, ನೀನಾದರೂ ಏನು ಬೆಳಕು ಕೆಡವಿದೆ? ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನಂಥ ತರುಣ ಪುರುಷನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ—'

ಭೀತವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯದ ಜೋಡುಕೊಟ್ಟು ಅವಳು ಕಿಡಿಕಿಯ ಮೇಲೆ ಟಕಟಕ ಸಪ್ಪಳ ಮಾಡಿದಳು. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮರುದಿನಸ ಮುಂಜಾನೆಯ ಸುಖಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸಂಜೆಯ ಮುಂದೆ ಸುಲೋಚನೆಯು ಅವನ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ ಒಂದು ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ನೋಡಿ 'ನನ್ನ ಚಿತ್ರವೇನೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಇನಾಮು ಸಿಗುವದು ನಿಮ್ಮ ಯಂತ್ರಕ್ಕೇನೆ' ಎಂದು ಅಂದಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ನಸುನಗುತ್ತ ಕೇಳಿದ್ದರು.

'ಇನಾಮು ಎಷ್ಟರದು ಗೊತ್ತಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ವಿದ್ಯಾಧರ?'

'ಐದು ಸಾವಿರ!'

'ಊಹುಂ. ಅಲ್ಲ! ಅಮೌಲ್ಯವಾದದ್ದು!'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬೀರಿದ ನೋಟವು ಆತನ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ಆನಂದವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಮಾಡಿತು.

'ಅಮೌಲ್ಯವೆಂದರೆ?'

'ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದರೆ ಅಮೌಲ್ಯ! ನಮ್ಮ ಸುಲೋಚನೆಯು ಕಿಮ್ಮತ್ತು ಹೇಳುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೋ ನಿಮಗೆ?'

'ಅನಂತಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಭಾಗಿಸಿದರೆ ಬಂದಷ್ಟು ಬೆಲೆ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಧರ; ಆದರೆ ಸುಮ್ಮನೆಯೇ ನಿಂತುಕೊಂಡ.

'ಬಾಪ್ಪಾ, ನಿಮ್ಮ ಚೇಷ್ಟೆಗೆ ಹೊತ್ತು ವೇಳೆ ಏನೂ— ಸುಲೋಚನೆ ಅಂದಳು.'

'ಚೇಷ್ಟೆಯು ಹೊತ್ತು ಬಂದಿದೆ–ಆದರೆ ವೇಳೆ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ!'

'ಅದು ಬರುವದೆಂದು?'

'ಮುಹೂರ್ತ, ಘಟಿಕಾ, ಪಳ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಜೋಯಿಸ ಅಂತ ತಿಳಿದಿಯಾ ಹುಡಿಗೀ? ಅದಲ್ಲದೆ ಒಂದಂತೂ ನೀನು ಮರೆತೆಬಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಾ? ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೂಡ ನಿನಗೂ ಇನಾಮು ಸಿಗುವದು ಅದು'

'ನನಗೆ ಯಾತರ ಸಲುವಾಗಿ?'

'ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರದ ಸಲುವಾಗಿ'

'ಸಿಗುವದಾದರೂ ಏನು ಇನಾಮು?'

'ಯಂತ್ರ!'

'ಇಶ್ಯ!'

'ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ ಇವುಗಳ ಜೋಡಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ—'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಆ ಹುಡುಗಾಡಿಕೆಯಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತಲ್ಲದೆ, ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರವೂ ಅನಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೆ ಸಮರಸವಾಗುವ ಕಲೆಯು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಹೊರತು ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೋ ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಧರನು ತನ್ನನ್ನೆ ವಿಚಾರಿಸಿದ.

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ, 'ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳ ಜೋಡು ಚನ್ನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂಬುವ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರೋ ಗುಣಗುಣಿಸಿದಂತೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಫೋನೋಗ್ರಾಫಿನ

ಮೊಳೆಯು ಖರ್‍ರೆಂಬ ಸಪ್ಪಳದಿಂದ ಹಾಡು ಮುಗಿದದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸು ವಂತೆ, ವತ್ಸಲೆಯು ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಟಕಟ ಎಂದು ಮಾಡಿದ ಸಪ್ಪಳವು ಅವನನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಅವನು ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಗ್ಗುಲಾದ. ಮತ್ತೆ ಟಕ, ಟಕ ಸಪ್ಪಳ! ಅವನು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ಮತ್ತೆ ಸಪ್ಪಳ. ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲವನ್ನು ತೆರೆದ. ಆ ಭಯಾನಕವಾದ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತವಳು ವತ್ಸಲೆಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಂತೂ ಅವನ ಹೃದಯವು ಥರಥರ ನಡುಗಿತು. ನೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಏನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೋ—

ಇಂದು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಾದರೂ ನಾನೇನೂ ಭೂತವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ. ವತ್ಸಲೆಯು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಬಾಗಿಲವನ್ನು ಇಕ್ಕುತ್ತ ಅಂದಳು.

'ಈಗ ಒಬ್ಬಳೇ ಬಂದೆಯಾ?'

'ಹೌದು! ಅದರಲ್ಲೇನಿದೆ? ನಾನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದವಳು ಒಬ್ಬಳೇ ಅಲ್ಲವೇನು?'

'ಆದರೆ ದೀಪಗೀಪ ಏನಾದರೂ—'

'ದೇವರ ದೀಪಾವಲಿಯೇ ನಡೆದಿದೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ—'

'ಅದು ನಡೆದದ್ದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ! ಆದರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ?'

'ಹೌದು! ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ? ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಏನು? ಕತ್ತಲೆ!' ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಖಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಳು.

'ಇಂಥ ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಏತಕ್ಕೆ ಬಂದೆ?'

'ಆರತಿಯಲ್ಲಿ ಏನು ಹಾಕುವಿರೋ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ' ಮೇಜಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ಹೇಳಿದಳು.

'ಆರತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದೆ?'

'ಹೌದು. ಭಾವಬಿದಿಗಿಯ ಆರತಿಯಲ್ಲಿ ಏನು ಹಾಕುವಿರೆಂಬದು'

'ಏನು? ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಭಾವಬಿದಿಗೆಯೆ?'

'ವಿದ್ಯಾಧರ—ವಿದ್ಯಾಧರ ಅಣ್ಣಾ,—ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವೇ ಹೀಗೆ

ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ! ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸವೇ ನನಗೆ ಭಾವಬಿದಿಗೆ ಆಗ ಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ಯೋಗಾಯೋಗವದೆ!'

ಅವಳ ಸ್ವರದೊಳಗಿನ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಕೆಡಕೆನಿಸಿತು. ಅವನು ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ಕೇಳಿದ:

'ಏನು ಹಾಕಲಿ ಆರತಿಯಲ್ಲಿ?'

'ನಾನು ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಹಾಕುವಿರಾ?'

'ಪ್ರಾಣ ಬೇಡಿದರೂ ಕೂಡ ಹಾಕುವೆ?'

'ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ, ಭಾಗ್ಯವಂತನಾಗು'

'ಏನು ಕೊಡಲಿ, ಹೇಳು, ನಿನಗೆ?

'ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದ!'

ಪ್ರಸೂತಿವೇದನೆಯ ನಂತರ ಬಾಲಕನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಉತ್ಸುಕಳಾದ ಮಾತೆಯ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಶಿಶುವನ್ನು ಕಾಲವು ಕಸಿದೊಯ್ದಂತೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು.

'ತಂಗೀ, ಮತ್ತೆ ಏನು ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಬೇಡು, ಕೊಡುವೆ' ವಿದ್ಯಾ ಧರನ ಸ್ವರವು ಕರುಣಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು.

'ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಏನಾದರೂ ಬೇಡಲೆ?'

'ಬೇಡು. ಏನು ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಬೇಡು' ವಿದ್ಯಾಧರನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಸೀಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

'ಮರಣ ಕೊಡಿರಿ ನನಗೆ'

'ಮರಣವೆ?'

'ಹೌದು, ಮರಣ. ಮೊದಲು ಜೀವನ ಬೇಡಿದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲವಾದ ಮೇಲೆ ಮರಣ!'

'ಆ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಜೀವನವಿದೆ ಏನು?'

'ನನ್ನದಷ್ಟೇ ಏಕೆ; ನೂರು ಜನರದಿದೆ, ಸಾವಿರಾರು ಜನರದಿದೆ!'

ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ತಾನು ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದವನ್ನು ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಯಂತ್ರವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು 'ಕಾರಖಾನೆಯೊಳಗಿನ ಕೂಲಿಕಾರರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲವಾಗುವದೆಂತಲೇ ವತ್ಸಲೆಯು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಬಂದದ್ದು. ಆತನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯವು ಹೊರಡುವದು ಆವಳಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದಾದರೂಹೇಗೆ?

'ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ನಾನು ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ದಾದಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿನಗೆ ಯಾರು ಹೇಳಿದರು?'

'ದೇವರು!'

'ಏನಾದರೊಂದು ಹೇಳಬೇಡ!'

'ಒಳ್ಳೆಯದು. ದೆವ್ವಗಳು ಹೇಳಿದವು. ಈಗಾದರೂ ಆಯಿತೆ?'

'ದೇವರೂ ದೆವ್ವಗಳೂ ಒಂದೇ ಏನು?'

'ಹೌದು!'

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ದೇವರು ಇದು ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ, ಮತ್ತು ದೆವ್ವ ಅದೂ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಯೆ!'

'ದೇವರು ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೆ ಸತ್ಯವು ಯಾವದು? ನಿಸರ್ಗವು ಸತ್ಯವೆ?'

'ನಿಸರ್ಗವು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅದು ಪಶುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ?'

'ಮನುಷ್ಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿಸರ್ಗವು ಅರ್ಧ ಸತ್ಯ!'

'ಈ ಅರ್ಧಸತ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಪಡಿಸುವದು ಹೇಗೆ?'

'ನಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಜೋಡುಕೊಟ್ಟು'

'ಯಾತರದು ಜೋಡು?'

'ಮನುಷ್ಯನದು! ಮನುಷ್ಯತೆಯದು!'

ವತ್ಸಲೆಯ ಉತ್ತರಗಳು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇಸವನೆ ಮಿಂಚು ಹೊಡೆದಂತೆ ಅನಿಸಿದವು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಭಾವೀ ಸಂಸಾರದ ತಳಹದಿ—ಆ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುವದು ಅವನ ಜೀವದ ಸುತ್ತು ಬಂದಿತು!

ಅವನು ಹೇಳಿದ: 'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕೂಡ ನೋಡಿದರು ಈ ಕಾಗದಗಳನ್ನು. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಹಾಗೆ ಇಂಥ ಹಟವನ್ನು ಅವರೇನೂ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ!'

'ಅವರು ಹಟ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ ಇದೇ ನನ್ನ ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿಯ ಭೇದ!'

'ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮೂರನೆಯ ಹಸಿವೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇನು?'

'ಇರದೆ ಏನು? ಈಗ ೨೫ ವರುಷಗಳಿಂದ ಅದೆ!'

'ಅಲ್ಲಿಂದ?'

'ಹಸಿವೆಯಾಗುವದು ಬೇರೆ ಮತ್ತು ಆ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸುವ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುವದು ಬೇರೆ!'

'ಹಾಗಾದರೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹಾದಿ ತಪ್ಪಿರುವರೆನ್ನುವಿ ಏನು ನೀನು?'

'ಹೌದು!'

'ಅವರಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗವಿದೆ, ಉದ್ಯೋಗವಿದೆ— '

'ಆದರೆ ಒಂದೇ ಇಲ್ಲ'

'ಏನು?'

'ಜೀವನದ ಜ್ಞಾನ! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಅಜ್ಞಾನವು ಇಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಆ ದೇವಿಯ ಕೋಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತದೆ!'

'ಅವರು ತಪ್ಪುವದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ?'

'ಅವರು ಸುಳಿದಾಡುವರು ಸುಮ್ಮನೆ! ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಮೇಲಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ, ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ಮೇಲಿಂದ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವ!'

'ಅವರು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಾದರೂ ಏನು?'

'ಎರಡೂ ಧ್ರುವಗಳನ್ನು ವಿಷುವವೃತ್ತದ ಮೇಲೆ ತರಬೇಕು!'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ: 'ನನ್ನದೊಂದು ಯಂತ್ರವು ತಯಾರಾಗದಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಯಂತ್ರಗಳೇನು ನಿಲ್ಲುವವೇ?'

'ಯಂತ್ರಗಳೇನು ಒಂದು ಆಗುವದು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ!'

'ಹಾಗಾದರೆ—' ವಿದ್ಯಾಧರನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಆಸೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು.

'ಯಂತ್ರಗಳು ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೈಸೇರಿ ಬಡಬಗ್ಗರನ್ನು ಉಪವಾಸ ಕೊಲ್ಲುವವು. ಅದು ಒಂದು ಆಗಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು.'

'ಅದು ಆಗುವದು ಹೇಗೆ?'

'ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಪೂರ್ತಿಯೇ ಹೇಳಲೆ?'

'ಹುಂ'

'ನಾಳೆಗೆ ಯಂತ್ರ ತಯಾರಾದರೂ ಕೂಡ ಇಂದಿನಷ್ಟೇ ಕೂಲಿಕಾರರನ್ನು ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು!'

'ಜೀವ ಹೋದರೂ ಕೂಡ ಒಡಂಬಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅವರು ಇದಕ್ಕ!'

'ಅಂತೆಯೇ ನಾನು ಹೇಳುವದು. ವಿದ್ಯಾಧರ, ಕಾಲಿಗೆ ಹಾವು ಕಡಿದಾಗ ಮರಣವೆಂದರೇನೆಂಬುದು ನಿಮಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಆ ಕ್ಷಣದ ಮನಸ್ಸಿನ ವೇದನೆಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಯಂತ್ರವು ತಯಾರಾದ ಕೂಡಲೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ನೂರಾರು ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ, ಕೂಲಿಕಾರರಿಗೆ, ದಿನಾಲು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುವದು—'

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇಟ್ಟ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತ ಅಂದ: 'ಇದು ತೆಗೆದುಕೋ. ಆರತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ!'

ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ್ಗೆ ವತ್ಸಲೆಗೆ ಹೃದಯ ವನ್ನು ಹಿಂಡಿದಂತಾಯಿತು. ಟಪಟಪನೆ ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರು

ಉದುರಿದವು. ಆ ಅಶ್ರುಬಿಂದುಗಳ ದೀಪಜ್ಯೋತಿಯಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅವಳು ಆರತಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಏನೋ.

'ಈ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಜೀವದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಒಪ್ಪಿಸಿ ಇಡುತ್ತೇನೆ. ಹಂ!' ವತ್ಸಲೆಯು ಹೋಗುಹೋಗುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು.

'ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇನೆ ನಡೆ!'

'ಊಂ ಹುಂ!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಯಾರಾದರೂ ನೋಡಿದರೆ! ಆ ಕಾಶಿಯಂತೂ—

'ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಇರುವರು?'

'ಈ ವೇಳೆಯೋ? ಇದೇ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಇದೇ ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಏನು ಏನು ನಡೆದದೆ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?'

'ಆದರೆ, ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ—'

'ಯಾರು ಯಾತಕ್ಕೆಬೇಕು ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ? ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಬರುವದು ಒಬ್ಬನೇ, ಹೋಗುವದೂ ಒಬ್ಬನೇ!'

ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಕಾಣಿಸದಂತಾದಳು—ಅಜ್ಞಾತದಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವ ಪ್ರಾಣಜ್ಯೋತಿಯೋನೊ ಅನ್ನುವಂತೆ.

೨೦

ಕುಮುಹೂರ್ತ

ಮರುದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಳ್ಳೇ ಉಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಳು. ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಸೆಯು ಎತ್ತೊಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಧ್ವಜವನ್ನು ಸಿಲ್ಲಿಸಿರುವದಲ್ಲ ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಆ ಧ್ವಜದ ಕೋಲೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ, ಅದರ ಜರತಾರೀ ವಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ

ಆತನ ಪ್ರೇಮ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಂಗಾರದ ಪಾತ್ರೆಯೆಂದರೆ ಆತನ ಇತ್ತೀಚೆಯ ಯಂತ್ರದ ಶೋಧ! ಅವಳ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವು ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆಗೇ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ದಾದಾ ಅವರು ರಾತ್ರಿ ಬಂದಾಗ ಅವಳು ಅಂದಿದ್ದಳು. 'ಕನ್ಯಾ, ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ ರಾತ್ರಿ ನೋಡಬಾರದು ಅಂತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೋಸಹೋಗುವ ಸಂಭವ ಇರತದೆ!' ಈ ಮಾತಿಗೆ ದಾದಾ ಅವರು ಏನೂ ನಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಅವರು ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿದ್ದರು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದುಕೊಂಡಳು: 'ಇದು ನಡೆಯುವದು ಹೀಗೆಯೇ. ಮನಸು ಯಾವಾಗಲೂ ದುಡ್ಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದರೆ, ಹಣೆಗೆ ಗಂಟು ಇರತಕ್ಕದೆ!'

ದಿವಸದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದಳು. ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮರವಿನ ಸ್ವಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ನಗೆ ಬಂದಿತು. 'ತೀರ ಗೋಕುಲದಂತಿರುವಿ' ಎಂದು ಒಂದು ಮನಸ್ಸು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿತು. ಎರಡನೆಯದು ಅವಳಿಗೆ ಕಟಗುಳಿಕೆ ಆಡಿಸುತ್ತ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿತು: 'ಮನವು ಗೋಕುಲದಂತೆ ಆದದ್ದೇನೋ ನಿಜ! ಈ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿಯ ಕೃಷ್ಣನೆಂದರೆ—ವಿದ್ಯಾಧರ—'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹೊರಗಡೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡರೆ, ದೇವಿಯ ಕೋಣದ ಪ್ರಕರಣದ ಮೂಲಕ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಊರಲ್ಲಿಯ ಹುಡ್ಡರು ಅವರನ್ನು ಹೊಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವು ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸವೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವದನ್ನು ಕೆಲವರು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿರುವರೆಂದು, ಸಾವಳನು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದನು. ಅವರು ಹೊರಗೆಯೇ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಟಹಿಡಿದಿದ್ದರೂ ಕಡೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವರ ಮನವೊಲಿಸಿದ. ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷದ ಪೂರ್ವದಂತೆ ಕನ್ಯಾಕೊರೆಯುವ ಕುಚೋದ್ಯಗಿರಿಯು ಮತ್ತೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಸಲುವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಏಳುವದೋ ಎಂದು ದಾದಾ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಘೋತಿಯು ಇಣಿಕಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಪೋಳೀ ಹಬ್ಬದ ಅವಾ ವಾಸ್ಯೆ ಬೇರೆ! ಇಡೀ ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಕುಡಿದು ದುಂದಿನಲ್ಲಿರುವದು! ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿ ಸೂಚಿಸಿದ. ಸುಲೋಚನೆಯ ಚಿತ್ರ ತೆಗೆಯುವ ಕೋಣೆಯು. ಅವಳು ಒಳಗೆ–ಇಲ್ಲದಾಗ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೀಲಿ ಹಾಕಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಯಾರಾದರೂ ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ಗೊತ್ತಾಗುವ ಸಂಭವ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸೂಚನೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾನ್ಯವಾದ ಕೂಡಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅಂದಿದ್ದ:

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತುವದು ಇಂದು!'

'ಯಾಕೆ?' ಸುಲೋಚನೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

'ಜೇಲಿನೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಇದು ಅವರಿಗೆ ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಹೊರಗೆ ಕೀಲೀ ಸಪ್ಪಳ ಆಯಿತೆಂದರೆ—'

ನಗುನಗುತ್ತ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರು. 'ಆದರೆ ತುರಂಗದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಚಿತ್ರ ಇರುವದಿಲ್ಲ!'

ಕೀಲಿ ತೆರೆಯುವ ಮೊದಲು ಸುಲೋಚನೆಯು ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತಳು: ಒಳಗಡೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಒಳ್ಳೇ ರಂಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು:

'ರಘುವರ ತುಮುಕೋ ಮೇರೀ ಲಾಜ ॥
ಸದಾಸದಾ ಮೈ ಶರಣ ತಿಹಾರೊ, ತುಮು ಬಡೆ ಗರೀಬ ನಿವಾಜ ॥
ಪತಿತ ಉಧಾರನ ಬಿರುದತಿ ಹಾರೋ।
ಸ್ರವನ ನಸುನೀ ಅವಾಜ ॥'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಧ್ವನಿಯು ಮಧುರವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಭಜನೆಯನ್ನು ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. 'ತುಮು ಬಡೆ ಗರೀಬ ನಿವಾಜ' ಈ ಚರಣವನ್ನು ಅನ್ನುವ ಮುಂದೆಯಂತೂ, ಬಡಬಗ್ಗರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಕಳವಳವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

'ಪತಿತೋದ್ಧಾರವೇ ನಿನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ' ಎಂದು ದೇವದೇವನ ಮುಂದೆ ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಚಿತ್ರ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರಬಹುದು? ಸುಲೋಚನೆಯು ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು. ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ ಚಿತ್ರಮಾಲಿಕೆಯು ಹಾಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ಸಾಗರದ ಮೇಲೆ ತೆರೆಗಳು ಏಳುತ್ತಿವೆ. ಕ್ಷುಬ್ಧವಾದ ಆ ತೆರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಬುರುಗು ರಾಕ್ಷಸರ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳಂತೆ ಭಯಪ್ರದವಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ; ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ! ಎಲ್ಲರೂ ಪತಿತರು! ಕೆಲವರಿಗೆ ಮುರುಕು ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳ ತುಂಡುಗಳ ಆಧಾರವಾದರೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅದೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ! ಈಜುತ್ತ ಈಜುತ್ತ, ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತ, ಒಡಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮುಳುಗುತ್ತಿವೆ; ಕೆಲವು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತೆರೆಗಳ ಶೋಭೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಅವರು 'ನಮ್ಮನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ, ಬದುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ' ಎಂದು ಆರ್ತ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನಾವಿನಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅವರ ಆಕ್ರಂದನವನ್ನು ಕೇಳಿ ನಿರ್ದಯವಾದ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸರಸರನೆ ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿನಿಂದ ದೇವವಿಮಾನಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವವು. ಅವುಗಳ ಬಾಲಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ನಾವುಗಳೆಲ್ಲವು ಮುಳುಗಹತ್ತುವವು. ಮುಣುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾವಿನಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಆ ಮೀನಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವಮೀನಗಳ ಮುಖಗಳೂ ಅದೇ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವ ಜನರ ಮುಖಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಚಿತ್ರದ ಹತ್ತಿರವೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು 'ಗರೀಬ ನಿವಾಜ'ನ ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕೌತುಕವೆನಿಸಿತು. ಅವಳು ಕೀಲಿ ತೆಗೆದಳು. ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸಂಧಿಪ್ರಕಾಶವು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಲೋಚನೆ ಕೇಳಿದಳು:

'ಯಾಕೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೆ, ನಿದ್ರೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತಲ್ಲವೇ?'

'ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ? ರಾತ್ರಿ ನೀನು ಬಂಡವಳು ಯಾವಾಗ್ಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋದೆ ಇದು ಕೂಡ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ!'

'ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೆನೇ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ?' ಸುಲೋಚನೆಯು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

'ಗುಪ್ತವಾಗಿಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ, ನಾನೇನೂ ಯಾರ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವಿದ್ಯಾಧರರು ಸುಮ್ಮನೆ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವರು!'

'ನಾನೇನೂ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ನಡೆದು ಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದೂ!'

'ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಏಕೆ? ಒಳ್ಳೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದದ್ದು ನೀನು. ಕಲಾವಂತರ ಕೆಲಸವೆಂದರೇನೆ ಹೀಗೆ, ರಾತ್ರಿ ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎದ್ದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವರು. ಬಾಗಿಲ ಸಪ್ಪಳವಾದ ಕೂಡಲೆ ನಾನು ಎಚ್ಚರಾದೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಎಚ್ಚರಾದದ್ದು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದರೆ ನಿನಗೆ ವಿರಸವಾಗಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಾಗಿಲ ಕಡೆಗೆ ಬೆನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆ'

'ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವೇಳೆ ಇದ್ದೆ?'

'ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ನಾನು ಇತ್ತಕಡೆ ಮಗ್ಗುಲಾದ ಕೂಡಲೆ ನನಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿಬಿಟ್ಟಿತು!'

'ಇಲ್ಲಿ ಏನೋ ದೆವ್ವದ ಆಟ ಕಾಣುತದೆ ಹಾಗಾದರೆ!'

'ಸುಲೋಚನೆ, ಕಲಾದೇವಿಗೆ ದೆವ್ವ ಅನ್ನಬೇಡ; ಆವಳು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಾಳು!'

ಸುಲೋಚನೆಯು ವಿಚಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಈ ಕೋಣೆಗೆ ಇರುವ ಕೀಲಿಕೈಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಒಂದು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇನ್ನೊಂದು ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಹತ್ತರ! ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಯಾತಕ್ಕೆ ಬರುವರು? ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಭಾಸವಾಗಿರಬಹುದು!

ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. 'ದೆವ್ವಗಳು ಏನೇನು ಸುಧಾರಣೆ ಮಾಡಿವೆ ನೋಡೋಣ' ಎನ್ನುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ತನ್ನ ಚಿತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಳು. ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾಳೋ ಇಲ್ಲವೋ ಸುಲೋಚನೆಯು ಚಟ್ಟನೆ ಚೀರಿದಳು. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ

ಚಂದ್ರಮನ ಕೂಡ ಗುಟ್ಟುಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವ ಮುದ್ದುಮಗುವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ತಾಯಿಯು ತೊಟ್ಟಿಲದಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿದರೆ, ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ತಮಯವಾಗಿ ಕಂಡಂತೆ ಆಯಿತು ಸುಲೋಚನೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯು. ಆ ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರದ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಡೊಂಕು ಡುಸುಕಾಗಿ ಯಾರೋ ಪಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಎಳೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು !

ಸುಲೋಚನೆಯು ಚೀರಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಚಿತ್ರದ ದುರ್ದೆಸೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಾಯಿತು. 'ಏನು ಹುಚ್ಚಿ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಬಂದು ಇದೇನು ಮಾಡಿದೆ?' ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು.

'ಮಾಡಿದವರು ಯಾರು? ನಾನೇ?' ಸುಲೋಚನೆಯು ಹುಚ್ಚಿ ಯಂತೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

'ನೀನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾ ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೆನೆ?'

'ಹೌದು, ಮಾಡಿದವರು ನೀವೇ' ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿ ಆಡಿದಳು.

ಹೊರಗಿನಿಂದ ಕೀಲಿಯು ಹಾಕಿದಂತೆಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಬೀಗದ ಕೈ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೊಂದು, ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು, ತಾನಂತೂ ರಾತ್ರಿ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ; ದಾದಾಸಾಹೇಬರಂತೂ ಎಂದೂ ಬರತಕ್ಕವ ರಲ್ಲ, ಬಂದು ವೇಳೆ ಬಂದರೂ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಯಾತಕ್ಕೆ ಕೆಡಿಸುವರು? ಅಂದ ಮೇಲೆ ಇದೆಲ್ಲವು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಂದಲೇ ಆಗಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅಂದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಜೀವಪ್ರಾಣವಾದರೂ, ಅವಳಿಗೆ ಅವರು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ವೈರಿಯಂತೆ ಭಾಸವಾದರು.

ಕೆಲಹೊತ್ತು ಶಾಂತವಾಗಿದ್ದು, ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಕೇಳಿದರು. 'ನನ್ನ ಸುಲೋಚನೆಯ ಚಿತ್ರ ಕೆಡಿಸಿ ನನಗೇನು ಸಿಗಬೇಕಾಗಿದೆ?'

'ನೀವು ಬಹಬಗ್ಗರ ಕೈವಾರಿಗಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿದ್ದೀರಾದೀತು.'

'ಸುಲು, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಸಣ್ಣ ಮಗುವೆ?'

'ಕಲೆಯ ಕಿಮ್ಮತ್ತು ನಿಮಗೆಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವದು? ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಯಾವಾಗಲೂ ಜೀವನ–ಜೀವನವೊಂದೇ–ಜೀವನದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಲೆ ಅನ್ನುವವರು ನೀವು!'

'ಜೀವನದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂದು ಅನ್ನುವವನು ನಾನೆಂತಲೇ ನಿನ್ನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ'

'ಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರು ನೀವು. ನಿಮಗೆ ಅದು ಕೇವಲ ಕಲೆಯಾಗಿ ಅನಿಸಿರಬಹುದು!'

'ಸುಲೋಚನೆ, ನಿನ್ನ ಚಿತ್ರವು ನನಗೆ ಕೇವಲ ಕಲೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಜೀವನವೂ ಆಗಿದೆ!'

'ಜೀವನ? ಈ ಚಿತ್ರವು ನಿಮ್ಮ ಜೀವನವೇ?'

'ಚಿತ್ರವು ನಿನ್ನ ಜೀವನವಾಗಿದ್ದರೆ, ನೀನು ನನ್ನ ಜೀವನ!'

'ಹೌದು, ಕೇವಲ ಜೀವನ ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ? ಜೀವನದ ಜೀವನ!

ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಲೋಚನೆಯ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಕೈಯಾಡಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಶಂಕೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಗಿ, ಅವಳ ಕಣ್ಣೊಳಗಿನಿಂದ ಅಶ್ರುಗಳು ಧಾರೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಹತ್ತಿದವು.

* * * *

ಚಿತ್ರವು ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತೆಂದು ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರು ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುವರೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಕಾರಖಾನೆಯ ಪುಸ್ತಕದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನ ಕೂಡ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ನಿಯಮಿತ ವೇಳೆಯಾಗಿ ಹೋದರೂ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಬರಲಿಲ್ಲ. ರಮಾಕಾಂತನ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಜಯದ ಹಾಸ್ಯವು ಮಿನುಗಹತ್ತಿತು. ಕಡೆಗೆ ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರು ಆಳು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ವಿದ್ಯಾಧರನು 'ಬರಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಚೀಟಿ ಬರೆದು ಆಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕಳಿಸಿದ. ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಗದ್ದರಿಸಿದರು 'ಏನು ಇದರ ಅರ್ಥ?'

'ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಠಿಣವಿಲ್ಲ ಈ ಗ್ರಂಥ!' ರಮಾಕಾಂತನು ಕುತ್ಸಿತ ತನದಿಂದ ಮಾತಿನ ಕೋಟಿ ಹೊಡೆದನು.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೆಳಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅವ ಳಿಗೆ ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನೋರೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

'ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನಾದರೂ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿರೋಪ ಕಳಿಸಿ ನೋಡಿರಿ' ಎಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಸೂಚಿಸಿದ.

ಆಳು ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ನಕಾರದೊಂದಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದ. ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರು ಕೆಂಡದಂತೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೋಪಾಗ್ನಿ ಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ರಮಾಕಾಂತ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸುರುವುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಅವರ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯಾಧರನ ವಿದ್ವತ್ತು, ಆತನ ಅಂತಃಕರಣ, ಆತನ ಶೀಲ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಸ್ಮವಾಗುವಂತೆ ತೋರಿದವು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಶುದ್ಧ ಲಫಂಗನಿದ್ದು, ಅವನು ಯಂತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದಲೇ ಇರಬೇಕು; ಅವನನ್ನು ಆದಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಹೊರಗಟ್ಟಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು ಎಂದು ದಾದಾಸಾಹೇಬರೂ ಮತ್ತು ರಮಾಕಾಂತನೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು 'ನಾನು ಇದೇ ಈಗ ಬಂದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದಳು.

'ಎಲ್ಲಿಗೆ?'

'ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ. ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆ!'

'ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಕಾಗದ ಇದ್ದರಲ್ಲವೆ ತರುವದು?' ರಮಾಕಾಂತನು ಅರ್ಥ ಅಣಕಿಸಿದಂತೆಯೇ ಅಂದನು.

'ನಾನು ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ ಆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು

‘ಕಣ್ಣುಗಳು ಮೋಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ!’

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ‘ಕಣ್ಣುಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡುವದುಂಟೆ?’ ವಿದ್ಯಾಧರನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅವಳಿಗೆ ನೆನಪಾದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ‘ಛೇ, ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧರರು ಎಂದಿಗೂ ಮೋಸ ಮಾಡುವವರಲ್ಲ!’

ಅವಳು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮೋರೆ ತಿರುವಿ ಗೋಡೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಹತ್ತಿದ. ಕೆಲಹೊತ್ತು ಅವಳಿಗೆ ಅವನ ವಿಚಿತ್ರ ವರ್ತನದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಳು ಮೃದುವಾಗಿ ಕೇಳಿದಳು: ನಿಮಗೆ ಏನಾಗಿದೆ ಇಂದು?’

‘ಏನೂ ಇಲ್ಲ’

‘ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಯಾಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ನೀವು?’

‘ಯಾವ ಮೋರೆಯಿಂದ ಬರಲಿ?’

‘ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮೋರೆಯಾತಕ್ಕೆ ಬೇಕು? ಒಳ್ಳೇ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳಿವೆಯಲ್ಲ!’

ವಿದ್ಯಾಧರನು ನಗಲಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಯದ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅವನು ಹೇಳಿದ. ‘ನಿನ್ನಿನ ರಾತ್ರಿ ಆ ಕಾಗದಗಳು ಇಲ್ಲದಂತಾದವು!’

‘ದೆವ್ವ ಗಿವ್ವ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಒಯ್ದವೇನೂ? ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಬೇರೆ!’

‘ದೆವ್ವ ಇಲ್ಲ ಗಿವ್ವ ಇಲ್ಲ’

‘ದೆವ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ದೇವಿ ಒಯ್ದಳೊ? ಅವಳ ಕೋಪವೂ ಆಯಿತೋ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ?’

‘ಕೋಪವಾಯಿತೋ ಕೃಪೆಯಾಯಿತೋ ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿದೆ!’

ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ

ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತು. ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆಯು ಮುಂದೆ ತಯಾರಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತನಗೆ ತೋರಿಸದನೇನು ಮತ್ತು ಈಗ ಮುಂಜಾನೆಸಲ್ಲಿ ಅವು ಕಳೆದು ಹೋದವೆಂದು ಹೇಳುವನೇನು! ಸುಲೋಚನೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದಾದಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಆ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಮಾರಬೇಕೆಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ದಾದಾಸಾಹೇಬರಾದರೂ ಅವನಿಗೇನು ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿರುವರು? ಇದಲ್ಲದೆ ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಏನಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ—

ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ಶೂನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿ ಅವಳು ಕೇಳಿದಳು 'ನಿಮ್ಮ ಕೀಲಿಕೈಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡುವಿರಾ ಸ್ವಲ್ಪ?'

'ನನ್ನದೇನು ಝಡತಿ ತಗೊಳ್ಳುವಿರಾ? ಆದರೆ ವಾರಂಟು ಎಲ್ಲಿದೆ?'

'ಸಾದಾ ವಾರಂಟು ಇಲ್ಲ; ಆಗದೀ ಆರ್ಡಿನನ್ಸ ಆದೆ!'

ಶೂನ್ಯವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೀಲಿಕೈಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಅವಳು ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತಿರುವಿ ಹಾಕಿ ನೋಡಿದಳು. ಟೇಬಲ್ಲಿನ ಡ್ರಾಅರುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗಲೊಲ್ಲವು. ಅರಿವೆ ಮುಂತಾದವು ಇದ್ದ ಸಣ್ಣ ಕಪಾಟವೊಂದನ್ನೂ ತೆರೆದು ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದಳು. ಕಾಗದಗಳೇನು ಸಿಗವಲ್ಲವು. ಇನ್ನು ಉಳಿದದ್ದು ಎರಡು ಟ್ರಂಕು. ದೊಡ್ಡ ಟ್ರಂಕು ತೆರೆದೂ ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು: ಸಣ್ಣ ಟ್ರಂಕಿನ ಕೀಲಿಕೈಯು ಸಲುವಾಗಿ ಅವಳು ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ವಿದ್ಯಾಧರ ಹೇಳಿದ: ಇರಲಿ, ಆ ಟ್ರಂಕು ಮಾತ್ರ ನೋಡಬೇಡ—'

'ಹಾ. ಹೇಗೆ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು ಕಳವು?' ಅವಳು ಕೀಲಿಕೈ ತಿರುವುತ್ತ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವನ ಮುಖಚರ್ಯೆಯು ಇಳಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಮನದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತ ಅವಳು ಟ್ರಂಕಿನೊಳಗಿನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಹತ್ತಿದಳು.

ಒಂದು ವಹಿ ಅವಳು ಸಹಜವಾಗಿ ತೆರೆದಳು. ರಮಾಕಾಂತನ ಅಕ್ಷರ!

ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆ ವಹಿಯ ಬುಡದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಒಡೆದ ಪತ್ರವಿತ್ತು! ಸುರಂಗೆಯ ಅಕ್ಷರ!

ಅವಳು ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು! ಅದರ ಕೆಳಗೆ-ತೆಳ್ಳಗಿನ ಕೆಂಪುಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಟ್ಟ ಕೆಲವು ಫೋಟೋಗಳಿದ್ದವು. ಅವಳು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ನೋಡಿದಳು. ಎಲ್ಲವೂ ಕೃಷ್ಣೆಯ ಫೋಟೋ! ಗೋಡಂಬೆಯ ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವುಗಳು! ಈ ಫೋಟೋ ಗಳ ಕಾಜು ಒಡೆದು ಹೋದವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾಧರ.

ವಿದ್ಯಾಧರ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣೆ-ಅವಳಿಗೆ ಆ ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ರಾತ್ರಿಯು ನೆನಪಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಸರಿಯಾಗಿ ಎಣಿಸುವದು, ಅವಳಿಗೆ ಚಿತ್ರ ತೋರಿಸುವದು ಅವಳ ಸ್ತುತಿಮಾಡುವದು-ವಿದ್ಯಾಧರನ ಪ್ರೇಮ ಸ್ವಭಾವದ ಹಸಿರುಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹಾವು ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಸಂಶಯ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಕೃಷ್ಣೆಯ ಆ ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಮತ್ಸರವು ಜಾಗೃತವಾಯಿತು.

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ತಿರಸ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾದ ಕಟಾಕ್ಷ ವನ್ನು ಎಸೆದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೋಣೆಯ ಹೊರಗೆ ಬಂದಳು. ಬಾಗಿಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಮಾಕಾಂತನು ಕಾಶಿಯ ಕೂಡ ಮಾತಾ ಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದ. ಅವ ಕೇಳಿದ: 'ಸಿಕ್ಕವೇನು ಕಾಗದ?'

'ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಇಲ್ಲವಾದವಂತೆ ಅವು!'

'ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯೇ?' ಕಾಶಿ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ರಮಾಕಾಂತ ಕೇಳಿದ.

'ಬಂದಿರಬೇಕು ಯಾವದಾದರೊಂದು ಭೂತ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪಿಶಾಚಿ ಅವ್ರಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ !'

'ಭೂತ ಅಲ್ಲ ಪಿಶಾಚಿಯೇ ಬಂದಿರಬೇಕು ?'

'ಅಂದರೆ?'

'ಕೇಳು ಈ ಕಾಶಿಯನ್ನು ! ಆ ಕೃಷ್ಣೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ನಿನ್ನೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು.'

೨೧

ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ

ಸುರಂಗೆಯ ನಿರೋಪ ತಕ್ಕೊಂಡು ಕಾಶಿಯು ರಮಾಕಾಂತನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯ ಸುಲೋಚನೆಯ ಔದಾಸೀನ್ಯವು ಇಷ್ಟಾಗಿತ್ತಲ್ಲ, ಸುರಂಗೆಯು ಊರಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಭೆಟ್ಟಿಗೆಂದು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿರೋಪದ ಕೂಡ ಕಾಶಿಯು ಸುರಂಗೆಗೆ ಮೈಲಿಬೇನೆ ಬಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿದಳು. ಸುರಂಗೆಯ ಗಾಯನವಿದ್ದರೆ ಮಾತು ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಅವಳ ನರಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರು ಹೋಗುವರು? ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಅವಳು ವಹಿಸುವ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಆತುರನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮೈಲೀಬೇನೆಯಿಂದ, ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡುವದು ಅವನಿಗೆ ಜೀವದ ಸುತ್ತು ಬಂದಿತು. ಬೇನೆಬೇಸರಿಕೆ, ಸೇವೆ ಸುಶ್ರೂಷೆ, ಔಷದ, ಮರಣ, ಇವೆಲ್ಲವ್ರಗಳೆಂದರೆ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಸರ. ತಿಂಗಳಿಗಿಷ್ಟು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪಾಂಚಗಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸುವದಕ್ಕೆ

ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ತಂದೆಯುಕಿಂತ ಕೃಷ್ಣೆಯು ರೋಗಿಯೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅವನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಶಕ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಅವರಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಸುರಂಗೆಯು ಮೈಲಿಬೇನೆಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿರುವಳೆಂದ ಮೇಲೆ, ತಾನು ಅವಳನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆಂದು ಹೋದರೆ, ಅವಳು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ತನ್ನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುವಳು. ಮೈಲಿಬೇನೆಯುವರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೈಲಿ ಬೇನೆ ಬರುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರಗಳು ರಮಾಕಾಂತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆದು ಹೋದವು.

ಮಾತುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸುರಂಗೆಯು ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡುವರೆಂದು ರಮಾಕಾಂತ ಕೇಳಿದ. ಮುದುಕರಿಗೆ ಮಾತು ಕಥೆಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಿಕ್ಕರೆ ಸಾಕು. ಆದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಎದ್ದು ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿಯಂತೂ ಕಾಶಿ ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಂಡದಂತಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಮುಂಜಾನೆ ಅವಳನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕತಕ್ಕವಳು. ಆದರೆ ರೋಕ್ಕವಿದ್ದ ಸುರಂಗೆಯು ಮಾತು ಮೀರಲಾರದೆ ಅವಳು ಸುಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಳು. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕೃಷ್ಣೆಯು ಒಬ್ಬ ಪರಪುರುಷನ ಕೋಣೆಗೆ ಯಾಕೆ ಹೋಗಿರ ಬಹುದೆಂಬುದು ಸುರಂಗೆಗೂ ಗೂಢವೇ ಉಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅವಳ ಉತ್ಕಟ ಪ್ರೇಮದ ಅನುಭವವು ಅವಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ, ಅವಳು ಕಾಶಿಗೆ ಹಾಗೆ ಜನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡಳು.

ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಲಗಾಮು ಹಾಕಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣೆಯ ಹೆಸರು ತೆಗೆದ ಕೂಡಲೆ, ಅವಳ ಎಲ್ಲ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಮಾಕಾಂತನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಹತ್ತಿದಳು. ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಹೆಸರೂ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಂದುದರಿಂದ ರಮಾಕಾಂತನೂ ಅದನ್ನು ಬಳ್ಳೇ ಆತುರತೆಯಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದು ನಡುನಡುವೆ ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕಾಶಿಯಾದರೂ ತಾನು ನೋಡಿದ, ಕೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪ್ಪುಕಾರ ಹಚ್ಚಿ ಹೇಳಿದಳು. ಕಳೆದ ನಾಲ್ಕು

ತಿಂಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೃಷ್ಣೆಯರದು ಅನಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧ ಇರಲೇ ಬೇಕೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಯಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಗೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಶಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಯಾವಾಗ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೇಲೆ ಸಂತಪ್ತಳಾದ ಸುಲೋಚನೆಯು ಬರುವದನ್ನು ಕಂಡ. ನೆಲವಂತೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಾಯ್ದುದ್ದ ಇತ್ತು. ಇನ್ನೇನು ಮಳೆ ಬೀಳುವದೊಂದೇ ಉಳಿದಿತ್ತು.

ಸುಲೋಚನೆಯು ಕಾಶಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಕಾಶಿಯು ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೃಷ್ಣೆಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಶಯದ ವಿಷಬೀಜವು ದೊಡ್ಡ ವೃಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕಾಶಿಯು ಎದ್ದು ಹೋದನಂತರ ಸುಲೋಚನೆಯು ಖಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ತನ್ನ ಮನಃಪಟಲದ ಮೇಲಿನ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಮೂರ್ತಿಯಾದರೂ ಅದರಂತೆಯೇ ವಿದ್ರೂಪವಾದದ್ದನ್ನು ಅವಳು ಕಂಡಳು. ರಮಾಕಾಂತನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ, ನಸುನಗುತ್ತ ಅವಳು ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಹರಿದು ಒಗೆದಳು.

* * * *

ಊರಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಿಲ್ಬಿಷ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಊರವರ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅವರ ಸ್ವಭಾವ ಅತ್ಯಂತ ಮಧುರವಾದದ್ದು.

ಒಂದು ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡ ಯಾರದೂ ಮನನೋಯಿಸದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಅವರ ಮೋರೆಯಮೇಲೆ ಯಾರೂ ಕೆಟ್ಟಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ದೇವಿಗೆ ಕೋಣನನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಊರಲ್ಲಿ ಮೈಲಿಬೇನೆ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಊರವರ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವದು ಕಠಿಣವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಬಾಪ್ಪಾ

ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ಕಡೆಗೆ ಏನೋ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಹೊಳೆದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು 'ರಾಮನವಮಿಯ ದಿವಸ ನಾನು ತಿರುಗಿ ಬರುವೆ. ರಾಮಜನ್ಮದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳುವೆ. ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ, ದೇವರಿಗೆ ಯಾತರದೂ ಬಲಿ ಕೊಡ ಬಾರದೆಂದು ಬರೆದಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ಕಾಶಿಯ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋದರು. ವತ್ಸಲೆಯು ಬಾಗಿಲಲ್ಲೇ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಕಾಶಿಯು ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅವರು ತಿರುಗಿ ಹೊರಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ವಿಚಿತ್ರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕರೆದಳು.

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೇ—'

ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದರು 'ಯಾಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ!'

'ನನಗೊಂದು ಬಂದೂಕು ಬೇಕಾಗಿದೆ!'

'ಬಂದೂಕು? ಈ ಹುಡುಗಿಗೆ ಹುಚ್ಚಾದರೂ ಹಿಡಿದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ ಎಂದೆನಿಸಿ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು.

'ಹೌದು, ಬಂದೂಕು!'

'ಯಾತಕ್ಕೆ ಅದು?'

'ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ'

ಬಡತನದ ಮೂಲಕ ಅವಳು ತನ್ನ ಜೀವದ ಮೇಲೆಯೇ ಉದಾರಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಶಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು:

'ಏನು ಆದರೂ ಜೀವ ಕೊಡಬಾರದು ತಂಗೀ'

'ನಾನು ಜೀವ ಕೊಡುವವಳಲ್ಲ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವಳು!'

'ಯಾರದು?'

'ಆ ಕೋಣದ್ದು!'

'ಅದು ಯಾಕೆ? ದೇವಿ ಕೋಪಿಸಿದಳೆಂದೋ?' ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪಹಾಸವೂ ಮಿಶ್ರವಾಗಿತ್ತು.

'ನಾನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆನ್ನುವದು ದೇಷಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯರ ಸಲುವಾಗಿ'

'ಅಂದರೆ?'

'ದಿನಾಲು ಅದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ತ್ರಾಸ ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಯಾರನ್ನೂ ಕೊಂದಿಲ್ಲ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ....'

ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಉಳಿಸಿದ್ದು ಆ ಕೋಣ! ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ರೋಮರೋಮಗಳಲ್ಲಿಯ ಅಹಿಂಸಾವಾದವು ಜಾಗೃತವಾಯಿತು. ಅವರು ಹೇಳಿದರು :

'ಪಾಪ ಮೂಕಪ್ರಾಣಿ. ಬದುಕವಲ್ಲದೇಕೆ'

'ಪಾಪವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೇನು? ಒಳ್ಳೇ ಸೊಕ್ಕಿಗೇರಿದೆ'

ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಸುಮ್ಮನೆ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರು. ಅವರು ರಾಮ ನವಮಿಯ ವಿಷಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಸೇರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಊರವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ವತ್ಸಲೆಯು ಬೇಡುವ ಬಂದೂಕು ಹೇಗೆ ಸರಿಹೋಗಬೇಕು?

* * * *

ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಒಂದು ವಾರವೆಂದರೆ ಒಂದು ಯುಗದಂತೆ ಕಳೆ ಯಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯಂತೂ ಅವನೆಡೆಗೆ ಇಣಿಕಿ ಕೂಡ ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ಸಾರೆ ರಮಾಕಾಂತನು ಬಂದರೂ ಅವನು ಹೆದರಹೆದರುತ್ತ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳ ಮೇಲಿಂದ, ತಾನು, ದಾದಾಸಾಹೇಬ ಮತ್ತು ಸುಲೋ ಚನೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಸುರಂಗೆಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರು ಮತ್ತು ರಮಾಕಾಂತರು ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಹೋಗುವರಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ವಿಷಯ ಬಲ್ಲ ಅವಳ ತಪ್ಪುತಿಳುವಳಿಕೆ ಯೇನು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದನು. ಕೃಷ್ಣೆಯು

ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡಬೇಕೆಂದರೆ, ಕಾಶಿಯು ಬೆಳಸಿದ ಸಂಶಯ ವೃಕ್ಷವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೇರುವದು. ಕಾಮಾಪುರವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು, ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡಬೇಕೆಂದರೆ, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೃದಯ ತಂತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಂತೆ ಭಾಸವಾಗಿ, ಅವನು ಆ ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಆದರೆ ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾದರೂ ಮಾಡುವದೇನು? ಸುಲೋಚನೆಯೇ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಒಂದು ತಂತುವು! ಅವಳಂತೂ ಕಡೆತನಕ ದೂರವಾದಳು! ಅವಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸಾಧಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎರಡನೆಯ ತಂತುವೆಂದರೆ ವತ್ಸಲೆ! ಆದರೆ ಅವಳು ಈ ಹಳ್ಳಿಗಾಡು ಧರ್ಮಭೋಳೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯ ಇರತಕ್ಕವಳು!

ಇಂಥ ವಿಚಾರಗಳ ತಿರುಗಣಿಯಲ್ಲಿ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ರಮಾಕಾಂತ ಸುಲೋಚನೆಯರು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ನಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಹದಗುಂಟ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. 'ರಮಾಕಾಂತನು ಒಂದು ವೇಳೆ ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿರಬಹುದು. ರೂಪದಿಂದ ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಹೋಗುವದು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಧರ್ಮವೇ ಅಲ್ಲವೇನು? ಆದರೆ ಆ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೃಷ್ಣೆಯರ ಸಂಬಂಧ! ಛೀ! ಕಲ್ಪನೆ ಕೂಡ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆ ಅಮಂಗಲತನದ್ದು! ಇದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪಾಪದ ಮೇಲೆ ಹೊದಿಕೆಯಿರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ ಆತ. ಫೋಟೋಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಹತ್ತಿರವೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಚುಗಳೆಲ್ಲ ಒಡೆದುಹೋದವೆಂದು ಹೇಳಿದ!'

ಆದರೆ ನಡುನಡುವೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳಾದರೂ ಹೋದವೆಲ್ಲಿ? ಕೃಷ್ಣೆಯೇ ಆ ದಿವಸ ರಾತ್ರಿ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಕೂಲಿಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅವಳು ಎಷ್ಟೋ ಬುದ್ಧಿವಂತೆ! ಮೇಲಿನ ಸಮಾಜದವರಂತೆಯೇ ಮಾತಾಡುವಳು. ಆದರೆ ಇವರದೆಲ್ಲವೂ ಆ ಕಾಗದಗಳ ಕೂಡ ಏನು

ಸಂಬಂಧ? ಕೃಷ್ಣೆಯಂತೂ ಆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಒಯ್ದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾದರೂ ಅವಳಿಗೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ವಿದ್ಯಾಧರನೇ ಲೋಭಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಐದು ಸಾವಿರದ ಬದಲಾಗಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಬೇಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಂದ ಮೇಲೆ—

ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಬೇಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಅನ್ನುವಳು– ಬೇಕಾದರೆ ಅವನೇ ಬಂದು ಹೇಳುವ ಇದೆಲ್ಲದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ. ರಮಾಕಾಂತನು ಕೂಡ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ, ಸುರಂಗೆಯ ಮೋಹ ತನಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ?'

ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆ ರಮಾಕಾಂತನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿತು. ನಗುವದು, ನಲಿಯುವದು, ಆಡುವದು, ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು, ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡುವದು, ಇವೆಲ್ಲವು ಅವರ ದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರತೊಡಗಿದವು.

* * * *

'ನಾಳೆ ರಾಮನವಮಿ; ಅಲ್ಲೇನು, ಅಮ್ಮಾ' ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಲಂಗಡಿಯ ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನುತ್ತ ತಿನ್ನುತ್ತ ಸೋನ್ಯಾ ಕೇಳಿದ. ಸುರಂಗೆಯು ಬಹಳೇ ಹಟ ಹಿಡಿದು ವತ್ಸಲೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಸೋನ್ಯಾನಿಗೆ ಅಂದಳು: 'ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ತಿರುಗಬೇಡ—'

ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಬೇನೆಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಆಡದೆ ಉಳಿದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಸೋನ್ಯಾ ಬಡ್ಡಿ ಸಹಿತ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತಾಯಿ ಹೇಳುವದನ್ನು ಕೇಳುವನೇ ?

ವತ್ಸಲೆಯು ಏನೋ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಶಿಯು ಮಲಗಿದ್ದಳು. ಬಿಸಿಲು ರಣರಣ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಡುವೆಯೆ ಕೋಳಿಯು ಎತ್ತರವಾದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗುವದು ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಘರಘರು ಸಪ್ಪಳದೊಡನೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಸುರಂಗೆಯು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದಳು.

ಆವಳ ಬೇನೆಯು ನಾಲ್ಕಾರು ಬೊಕ್ಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಪಾಡ್ಯಮಿಯ ದಿನ–ಮ್ಯಾನೇಜರನಿಗೆ ತಾರು ಮಾಡುವ ಕುರಿತು ಅವಳು ರಮಾಕಾಂತನನ್ನು ಕರಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಜ್ವರವು ಬೇಗನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ತಾರು ಕಳಿಸದೆ ಇದ್ದದ್ದೆ ಒಳಿತಾಯಿತು ಎಂದು ಆವಳಿಗೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಅನಿಸಿತು.

'ಏ–ಅವ್ವಾ' ಸೋನ್ಯಾ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಚೀರಿದ. ಸುರಂಗೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಳು. ದೇಪಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೋಣವು ಅಂಗಣದ ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಏರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳೂ ಭೀತಿಯಿಂದ ಚೀರಿದಳು. ವತ್ಸಲೆಯು ಒಳಗಿನಿಂದ ಓಡಿಬಂದು ಒದರಿ ಹೇಳಿದಳು. 'ಸೋನ್ಯಾ, ಆ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಏರು!'

ಆದರೆ ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಎತ್ತರವಾದ ಗಿಡವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ಇತ್ತು? ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಏರುವಷ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಸೋನ್ಯಾನಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿತ್ತು? ಸುರಂಗೆಯು ಭ್ರಮಿಷ್ಟಳಂತೆ ವತ್ಸಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ವತ್ಸಲೆಯು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದ್ದೊಂದು ಕೋಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಓಡುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಸೋನ್ಯಾನ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ಕೋಣದ ಬೆನ್ನಿನಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಲವಾದ ಏಟು ಕೊಟ್ಟಳು. ಕೋಣವು ತಿರುಗಿತು. ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು, ಅವಳು ಕೋಲಿನಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕೋಣನನ್ನು ಹಣಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಇರಿಯಬೇಕೆಂದು ಕೋಣವೂ ಕೋಡುಗಳನ್ನಲ್ಲಾಡಿಸಿತು. ಆದರೆ ಕೋಲಿನ ಹೊಡೆತಗಳು ಬಲವಾಗಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೋಣವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಿತು. ಕೋಲಿನಿಂದ ಬೀಳುವ ಬಡಿತದ ಸಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ಕಾಶಿಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾಳೆ–ಕೃಷ್ಣೆಯು ದೇವಿಯ ಕೋಣಕ್ಕೆ ಮೈಮುರಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಒದರಿದಳು–

'ಎಲಽಽ ಏ ನಿಲ್ಲು. ನಿಲ್ಲಽ'

ಕೋಣವು ಅಂಗಣದೊಳಗಿಂದ ಓಡಿಹೋದಾಗ್ಗೆಯೇ ವತ್ಸಲೆಯು ಕೋಲಿನೇಟುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಳು.

ಕಾಶಿಯು ಭಯಭೀತಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅಂದಳು : 'ಹಾಳು ಮಾಡಿದಿ ಹುಡಿಗಿ'

ದಣಿದ ವತ್ಸಲೆಯು ಧಾವಿಸುತ್ತ ಸುರಂಗೆಯು ಇದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಸುರಂಗೆಯು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಅವಳ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈ ಆಡಿಸಿದಳು.

'ಕೃಷ್ಣೆ, ಕೃಷ್ಣೇ' ಕಾಶಿಯು ಚೀರಿದಳು.

'ಏನು?' ವತ್ಸಲೆ ಕೇಳಿದಳು.

'ದೇವೀ ಮುಂದಹೋಗಿ ಮೂಗು ತಿಕ್ಕಿಬಾ, ಹೋಗ ತಪ್ಪು ಆತ ಅನ್ನು—'

'ನಾನೇನು ತಪ್ಪು ಆಯಿತೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡುವದೆಲ್ಲ ಮಾಡಲಿ ದೇವಿ ನನಗೆ'

'ದೇವಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಳಂದರ—'

'ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರೇನು ಆಗುವದು?'

'ನಾಳಿಂದ ನಾಳೇ ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಂಗ ಆದೀ'

'ಇಲ್ಲದಂತೆ ಆದರೆ ಒಳ್ಳೇದೇ ಆಯಿತು'

ವತ್ಸಲೆಯ ಬಾಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು, ಸುರಂಗೆಯು ಕಾಶಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. 'ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಸುಮ್ಮನೇ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಲಗಬಾರದೆ'

ಕಾಶಿಯು ಒಳಗೆ ಹೋದನಂತರ ಸುರಂಗೆ ಮತ್ತು ವತ್ಸಲೆಯರು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮಾತಾಡಹತ್ತಿದರು. ಸೋನ್ಯಾನ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ಗಂಡಾಂತರದಲ್ಲಿ ನೂಕಿದ್ದರ ಸಲುವಾಗಿ ಸುರಂಗೆಯಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಪ್ರೇಮವುಕ್ಕಿತು.

'ಸೋನ್ಯಾ ನಿನಗೆ ಸುಮ್ಮಸುಮ್ಮನೆ ಕರೆಯುವದಿಲ್ಲ, ಅಬಚೀ ಅಬಚೀ ಎಂದು!' ಸುರಂಗೆಯು ಅಂದಳು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಏನೋ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ನಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ.

'ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರೇ ಅಲ್ಲವೇ?' ಸುರಂಗೆಯು ವತ್ಸಲೆಯ ಕೈಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕೇಳಿದಳು.

'ಹೌದು. ಆದರೆ, ಒಬ್ಬಳು ಕೆಂಪು ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಕಪ್ಪಗೆ!'

'ಅದೇನೋ ಇರಬಹುದು. ಕಪ್ಪಗಿದ್ದವಳಿಗೆ ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೇ ಸೀರೆಯನ್ನು ಕೊಡೋಣವಂತೆ!'

'ವತ್ಸಲೆಯು ಮತ್ತೆ ನಕ್ಕಳು. ಆದರೆ ಸುರಂಗೆಗೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ನಗೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಮುಗಿಸಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುರಂಗೆಯು ಹಟವನ್ನೇ ಹಿಡಿದಳು. ವತ್ಸಲೆ ಎಷ್ಟೋ ನೆವ ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ, ಇದೇ ಬೇನೆಯೊಳಗಿಂದ ಎದ್ದ ಸುರಂಗೆಯ ಮಾತು ಮುರಿಯಲಾರದ್ದಕ್ಕೆ ಅವಳ ಮಾತಿಗೆ ವತ್ಸಲೆಯು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ಸುರಂಗೆಯ ಟ್ರಂಕಿನೊಳಗಿನ ಒಂದು ಆಕಾಶನೀಲವರ್ಣದ ಪತ್ತಲವನ್ನೊಂದು ಅವಳು ಉಟ್ಟಳು. ಪತ್ತಲವನ್ನುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವಳು ಹೊರಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ, ಸುರಂಗೆಯು ಚೇಷ್ಟೆಯಿಂದ ಅಂದಳು. 'ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೇ? ನಾನು ನಿನಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯಳು!'

'ಚಿಕ್ಕ ತಂಗಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಏನೆಂದು ಕೊಡುವಿ?'

'ರಾಜನ ಮನಸ್ಸು ಬೇಗನೆ ಬದಲಾಗಲಿ, ರಾಣಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ ಎಂದು.'

ಈ ಸಾರೆ ಮಾತ್ರ ವತ್ಸಲೆಗೆ ನಗಲಿಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಆ ಕೋಣದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾತುಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ಮರಣವೆಂದರೆ ತನ್ನ ಮೈ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಏಳುವವೆಂಬುದನ್ನು ಸುರಂಗೆಯು ಹೇಳಿದಳು. ಮರಣದ ವಿಷಯ ಹೊರಟ ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕೇಳಿದಳು.

'ಸಾವಳ ಎಲ್ಲಿರುವ?'

'ಅವ ಇದೇ ಹೋದ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ!'

'ನಿನ್ನಿನಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸರಿಯಾಗಿ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ ಈಗ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ. ಆ ಸುಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ರಮಾಕಾಂತರು ಆ ದೀಪ ಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕೂಡುತ್ತಾರಂತೆ ಸಂಜೆಯ ಮುಂದೆ!'

'ರಮಾಕಾಂತ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧರ ಇರಬಹದು!'

'ಊಂ. ಹುಂ ರಮಾಕಾಂತನೇ'

'ಯಾರಾದರೂ ಇರವಲ್ಲರೇಕೆ. ಸಾವಳನಿಗೆ ಅದರ ವಿಷಯ ಏನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ?'

'ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ತೀರಿಸ ಬೇಕೆನ್ನುವ ಅವ. ಸುಲೋಚನೆಯು ಆ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವಳಂತೆ! ಹಿಂದಿನಿಂದ ಹೋಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೂಕಿ ಬಿಡ ಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರ ಆತನದು!'

'ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲಿಂದ ನೂಕಿ ಬಿಡುವದೆ? ಎಲುವು ಚೂರ ಚೂರ ಆಗುವದಕ್ಕೆ ಹಾದಿ ಅಲ್ಲಿಂದ!'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸುಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದಳು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗ ಬೇಕೆ?

ಆದರೆ ರಮಾಕಾಂತನೂ ಸುಲೋಚನೆಯೂ ಕೂಡಿ ತಿರುಗಾಡ ಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರು. ಅದಲ್ಲದೆ, ವಿದ್ಯಾಧರ ಸುಲೋಚನೆಯರದು ಒಬ್ಬ ರೊಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಕಲುಷಿತವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಲ್ಲದರ ಕಾರಣವು ತಾನು ತಂದಿದ್ದ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳು ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ವಲ್ಲ?

ಕೃಷ್ಣೆಯು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸುರಂಗೆಯು ಅಂದಳು.

'ಏನೇನು ಆಗುವದಿದೆಯೋ ದೇವರಿಗೇನೇ ಗೊತ್ತು!'

ವತ್ಸಲೆಯು ಮಂದವಾಗಿ ನಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ.

'ಯಾಕೆ ನಗುವಿ?'

'ನಿನ್ನ ದೇವರ ಮೇಲಿನ ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಕ್ಕೆನಷ್ಟೆ. ಸುರಂಗೆ, ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಒಂದಾದರೂ, ದೇವನನ್ನು ನೋಡಿರುವಿಯಾ?'

ಸುರಂಗೆಯು ಗಂಭೀರಳಾದಳು.

ಎಂಟು ವರ್ಷದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾವಳನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬೇಕೆಂದು ದೇವರಿಗೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ, ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರ ಕೂಡ ಸಂಬಂಧ ಬಂದಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಬಾರದೆಂದು ತಾನು ದೇವರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದು, ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಅದೆಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳು ನೆನಪಾದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಯಾಳು ದೇವನ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಂತೆಯೇ ತೋರಲಿಲ್ಲ.

'ಸಿಕ್ಕನೇನು ದೇವರು?' ವತ್ಸಲೆಯು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು.

'ಹೂಂ'

'ಎಲ್ಲಿರುವ?'

'ಇಲ್ಲಿಯೇ. ನನ್ನೆದುರಿಗೇನೇ ಕೂತಿರುವನಲ್ಲ!'

ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಸುರಂಗೆಯು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

* * * *

ಪಾಡ್ಯಮಿಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ೪–೮ ದಿನ ಸುಲೋಚನೆಯಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಮಳ ಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದರೂ, ಒಳಗೆ, ಹವೆಯಿಲ್ಲದ ಮಹಲಿನಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಂತೆ ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿತ್ತು! ವಿದ್ಯಾಧರನ ವರ್ತನದ ಮೂಲಕ ದಾದಾ ಸಾಹೇಬರು ಅವನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದರು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಯಾರು ಕೆಡಿಸಿರಬಹುದೆಂಬದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಮಾತೆತ್ತಿದಾಗ ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಅಂದರು. 'ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು, ಚಿತ್ರ ಕೆಟ್ಟು ಹೋದದ್ದು!'

'ಯಾಕೆ?'

'ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒನಪು ಒಯ್ಯಾರದ ಸೂಳೆಯರನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವದು, ಮತ್ತು ಆಮೇಲೆ ಕಲೆ, ಕಲೆ, ಎಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಣಿಯುವದು—ಇದಿಷ್ಟೇ ಗೊತ್ತಿದೆ, ಈಗಿನ ತರುಣ ತರುಣಿಯರಿಗೆ. ಮತ್ತೇನೂ ಕೇಳಬೇಡಿರಿ—'

'ಆದರೆ ದಾದಾ—'

'ಆದರೆ ಇಲ್ಲ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಬೆಳಿಸಿದ್ದೇ ನನ್ನ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಮನೆತನದ ಅಳಿಯನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಲಗ್ನಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಭಾರವಾದರೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

'ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಭಾರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದಾದರೂ, ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಭಾರ! ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಂದ!'

ಸುಲೋಚನೆಯ ಉತ್ತರದಿಂದ ಮೊದಲಿನಂತೆ ದಾದಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕೌತುಕವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ.

ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಉದಾಸೀನತೆಯು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ತರುಣಜನರೆಂದರೆ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಆಟಿಗೆಗಳಿದ್ದಂತೆ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅನುಭವವು ಅವಳಿಗೆ-ತನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವ ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ ಮಲತಾಯಿಯಿಂದ ಕಷ್ಟವಾಗಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಎರಡನೇ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳಸದೇ ಇದ್ದರು. ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆಯಾದರೂ ಕಾರಖಾನೆಯ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅವಳಿಗೆ ಸಿಗುವದೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಅವಳ ಮಾತುಗಳು, ಅವಳ ಹೃದಯದ ಹಾರೈಕೆಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವರಿಗೆ ಸರಿದೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ನೀರು ಹರಿಯುವದು ಇಳುವು ಇದ್ದ ಕಡೆಗೆ. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಊರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ಉದಾಸೀನರು, ವಿದ್ಯಾಧರನು ಮೋಸಗಾರನೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಮನಸೋಕ್ತವಾಗಿ ಮಾತಾಡಬೇಕೆಂದರೆ, ರಮಾಕಾಂತನ ಹೊರತಾಗಿ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕಾರು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯ ಅವನ ವಿಷಯದ ಕಿಲ್ಬಿಷವು ದೂರಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಹತ್ತಿದರು. ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷವಿದ್ದ ಮೂಲಕ ಇಬ್ಬರೂ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲಿ ಕುಳಿತು ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿ ಬರುವರು. ರಮಾಕಾಂತನ ನಡೆನುಡಿಗಳು ಮೋಹಕವೇ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ, ಸುಲೋಚನೆಯಾದರೂ ಅವನ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ

ಉಲ್ಲಸಿತಳಾಗಹತ್ತಿದಳು. ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಆಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಂತೆ, ಪ್ರಣಯೋನ್ಮುಖ ತರುಣಹೃದಯವಾದರೂ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಅಷ್ಟಮಿಯ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ, ಸುಲೋಚನೆಯು ಅಂದಳು: 'ನಾಳೆ ರಾಮನವಮಿ!'

'ಇಷ್ಟೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಸಾಯಂಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನಡು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಪ್ರಾಣಿ!' ರಮಾಕಾಂತನು ನಗುತ್ತ ಅಂದ.

'ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು ಯಾರ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಮಾತೇನು?'

'ಕೈಯೊಳಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳುವರು?'

'ಹಾಗಾದರೆ ನೀವೇನು ಮುಂದಿನದೆಲ್ಲವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರೇನು?'

'ಓಹೋ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೌದು! ಒಬ್ಬ ಚಿತ್ರ ಲೇಖಿಕೆಯ ಕೂಡ ನನ್ನ ಗುರುತು ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಆ ಚಿತ್ರ ಲೇಖಿಕೆಗೆ ಸೇರುವಂಥ ಕಥೆ ಬರೆಯುವವನನ್ನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡೇ ಬಂದೆ!'

'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅರಸನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದನೇ?'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವಿನೋದದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಅವಳಿಗೆ, ಆತನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಯು ಸೇರಿತ್ತೆಂಬುದು ಅವಳ ಮುಖಚರ್ಯೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಇನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಹಸರುಮುರಿಯುವ ಗಿಡದ ತುದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಣಿಯುವ ಸೌಮ್ಯವಾದ ಸೂರ್ಯನ ಹೊನ್ನುಕಿರಣಗಳ ಶೋಭೆಯು ಮೋಹಕವಾಗಿತ್ತು. ತಿರುಗಿ ಮನೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹಾರಿಹೋಗುವ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗುಂಪುಗಳು—ರಾತ್ರಿಯ

ಬರುವಿಕೆಯು ಕೂಡ ಬರುವ ಪ್ರಣಯವಿಚಾರಗಳಂತೆ ಭಾಸವಾದವು ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ!

ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಅವನಂದ: 'ನಾನು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುವೆ. ಆದರೆ—'

'ಹೌದು! ನಮ್ಮ ಕಾಮಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದಾದರೂ ಏನು!'

'ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಆದೆ'

'ಏನದು?'

'ನೀನು'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಮಸುಕು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಅವಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡಿತು. ರಮಾಕಾಂತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಣಯ ಭಾವನೆಗಳು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ—

ಸುರಂಗೆಯು ನೆನಪಾಗಿ ಅವಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಂದಳು: 'ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನಕಿಂತಲೂ ಸುಂದರ ಹುಡಿಗೆಯರು ಎಷ್ಟೋ ಇರುವರಲ್ಲ!'

'ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕು?'

'ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ!'

'ಅಂದರೆ– ಕುರುಡನಿಗೆ ಕೂಡ ಕಾಣಿಸತದೇನು?'

'ಕುರುಡರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಏನಾಗಿದೆ?'

'ಮೋತೀಬಿಂದು!'

'ಅದನ್ನು ಕೊಯಿಸಿ ತೆಗೆಸಬೇಕು!'

'ಅದನ್ನು ಕೊಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ!'

'ಇನ್ನೂ ಬಹಳೇ ಸಣ್ಣದಾಗಿದೆ ಏನು?'

'ನಿನ್ನಷ್ಟೆಯೇ ಆಗಿದೆ!'

ರಮಾಕಾಂತನು ನಗುತ್ತಿರುವ ಸುಲೋಚನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ನಿಂತನು. ತನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವನೆಂದು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅನಿಸಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ನೆನಪಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ....

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಪಾವಟಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾರವೋ ಕಾಲು ಹೆಜ್ಜೆ ಕೇಳಿದಂತಾದವು. ರಮಾಕಾಂತನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಸರಿದ. ಸಂಧಿಪ್ರಕಾಶದ ಮತ್ತು ಬೆಳದಿಂಗಳ ಮಿಶ್ರಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತನು ನೋಡಿದ. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಪತ್ತಲವನ್ನುಟ್ಟ ವತ್ಸಲೆಯು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಅವನು ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೆಟ್ಟದಿಟ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಹತ್ತಿದ.

ವತ್ಸಲೆಯು ಸುಲೋಚನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಅವಳ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಹೇಳಿದಳು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಲೋಚನೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ರಮಾಕಾಂತನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ತೀವ್ರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಳು. 'ರಮಾ ಕಾಂತರೇ, ಸುರಂಗೆಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳಂತಲ್ಲ?

'ಹೌದು, ನನಗೆ ಗೊತ್ತದೆ!'

'ನೀವು ಇನ್ನೂ ಅವಳಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಲ್ಲವೇನು?'

'ಮೈಲಿ ಬೇನೆ ಬಂದಿರುವದು ಅವಳಿಗೆ!'

'ನಾನು ಬೇನೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ? ಅಲ್ಲಿಂದ ನೀವು ಸರಳವಾಗಿ ಮೋತಿ ಬಿಂದುವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ! ಹೌದಲ್ಲವೆ? ನಡೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನಡೆ'

'ಆದರೆ—'

ರಮಾಕಾಂತನ ಮುಂದಿನ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸುಲೋ ಚನೆಯು ದೀಪಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವಳು ಸರಸರ ಪಾವ ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಳಿಯತೊಡಗಿದಳು. ವತ್ಸಲೆಯೂ ಅವಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ನಡೆದಳು. ಅವಳು ಪಾವಟಿಗೆಗಳಮೇಲೆ ಕಾಲಿಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಮಾಕಾಂತ ಕರೆದ :

'ವತ್ಸಲೆ—'

ವತ್ಸಲೆಯು ನಿಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು.

ರಮಾಕಾಂತನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವಳ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕೈ ಇಟ್ಟನು. ಒಂದೇ ಕ್ಷಣ! ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯದ ಕಾರಂಜಿಯ ಮೇಲೆ ಆಸೆ, ಆನಂದ, ಉತ್ಕಂಠೆಗಳು ರಂಗುರಂಗಾಗಿ ಕುಣಿಯಹತ್ತಿದವು.

ಅವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆದರಿದಳು. ರಮಾಕಾಂತನು ಹೀಗೇನಾದರೂ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಅವಳ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಸುಲೋಚನೆಯು ಕರೆದದ್ದು ಕೇಳಬಂತು 'ಕೃಷ್ಣಾ–' ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಮಧುರ ಧ್ವನಿಯಾದರೆ, ಹಿಂದೆ ಕರುಣಮಯವಾದ ಕರೆ! ಇಂಥ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಣಿಯು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ವತ್ಸಲೆಯು ನಿಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು.

'ಕೃಷ್ಣಾ—' ಸುಲೋಚನೆಯು ಮತ್ತೆ ಕರೆದಳು.

ವತ್ಸಲೆಯು ಹೊರಟಳು.

'ನಾಳೆ ಸಂಜೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಿಯಾ?' ರಮಾಕಾಂತ ಕೇಳಿದ.

ವತ್ಸಲೆಯು ಗೋಣೆನಿಂದಲೇ ಸಮ್ಮತಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಹೋದಳು. ಮನವು ಕಾತರವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಗದವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಅವಳಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಕಾಗದವೆಂದರೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆಂದು ಸುರಂಗೆಯು ಬರೆದ ಪತ್ರವಿರಬಹುದೆಂದು ರಮಾಕಾಂತನು ಬಗೆದಿದ್ದ. ಅದನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ಅದರಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯ ಕೈಬರಹ. ಮೊದಲಿನ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿದ.

ಪರಮೇಶ್ವರ

ಲೇಖಿಕಾ :— ಕೃಷ್ಣಾ

ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರಕಾಶ ಬಿದ್ದಿತು. ಕೃಷ್ಣೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬರೆದ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವತ್ಸಲೆಯು ಬರೆದಿದ್ದಳೆ?

ಅವನು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಂದ. ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಅವನು ಕಮಳೇಶ್ವರೀ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಂದಾದೀಪದ ಮುಂದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಓದಿದ.

'ಹೊರಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿತ್ತು. ಜಿಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೇಸರವೆನಿಸ ಹತ್ತಿತು. ಅದು ಕಿಡಿಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಕೋಣೆಯ ಒಳಗೆ ಬಂದಿತು. ದೀಪದ ಕಿರಣಗಳು ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಕೂಡಲೆ ಅದರ ಹಸರು ಬಣ್ಣವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು

ಹೊಳೆಯಹತ್ತಿತು. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಸಮಯದಲ್ಲಿ ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುವ ಸಾಗರದ ನೀರಿನ ಬಣ್ಣವೆ ಆಗಿತ್ತು!

ಜಿಟ್ಟೆಯು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಬಣ್ಣದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

'ಘುರ್, ಘುರ್ ಎಂಬ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಬಂದಕೂಡಲೆ ಜಿಟ್ಟೆಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯಾಯಿತು. ದೀಪದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಕ್ಕು ಕೂತಿತ್ತು. ತೀರ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಬೆಕ್ಕು ಅದು; ದೀಪದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಅನ್ನುವರು, ಅದೇನು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ!

ಜಿಟ್ಟೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನದ ತೆರೆಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. 'ಇದು ನೋಡು, ನನ್ನ ಬಣ್ಣ ಹೇಗೆ ಹಸರು ಮುರಿಯುತ್ತದೆ! ಅದೇ ಇದು ನೋಡಿರಿ ದೀಪದ ಬುಡದಲ್ಲಿಯ ಇದ್ದಲಿಯನ್ನು!'

ಅದು ಆನಂದದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಹತ್ತಿತು.

ಹಕ್ಕಿಗಳು ಗಿಡದ ಟೊಂಗೆಗಳ ಕೂಡ ಕಿಲಕಿಲಿಸುತ್ತ ಚಿನ್ನಾಟವಾಡುವಂತೆ ಜಿಟ್ಟೆಯಾದರೂ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಹಾರಾಡತೊಡಗಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಛಪ್ಪರದ ವರೆಗೆ ಭರ್‍ರೆಂದು ಹಾರುವದು, ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವದು.

ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆನಿಸಿತು. 'ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ ನನ್ನ ಶರೀರ! ನಾನೊಂದು ವಿಮಾನವೇ ಸರಿ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆ ದೀಪದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಕಾಳಭೈರವನನ್ನು! ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ್ದಾಗಿ ಕೂತಿದೆ ಸುಮ್ಮನೆ!'

ದೀಪದ ಬುಡಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕು ಖಿನ್ನ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಕುಳಿತಿತ್ತು. ಈಗ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ಅದಕ್ಕೆ ಇಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ! ಒಂದು ಹಲ್ಲಿ, ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಜಿಟ್ಟೆಯಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಘುರ್‌ಘುರ್ ಮಾಡುತ್ತ ಅದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಂದಿತು. 'ಎಷ್ಟು ನಿರ್ದಯನಾಗಿರುವ ದೇವ! ಇಂದಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿವಸಗಳಾದವು—'

ಬೆಕ್ಕಿನ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಿಟ್ಟೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ದೇವ, ಮತ್ತು ನಿರ್ದಯಿ? ತನಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣವನ್ನೂ, ವಿಮಾನ ದಂಥ ಚಪಲ ಶರೀರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಂಥ ದೇವನು ನಿರ್ದಯನೇ? ದೀಪದ ಹತ್ತಿರವೇ ಜಿಗಿದು ಅದು ಅಂದಿತು. 'ಎಲೈ ಬಾವುಗವೇ, ಮಹಾ ಮೂರ್ಖನಿರುವಿ ನೀನು! ದೇವರು ದಯಾಳುವು! ಇದು ನೋಡು ದೇವನು ಕೊಟ್ಟ ಈ ನನ್ನ ಬಣ್ಣ! ಇದು ನೋಡು ವಿಮಾನದಂಥ ನನ್ನ ಶರೀರ—'

ಆದರೆ ಆ ವಿಮಾನವು ಹಾರುವ ಮೊದಲೇ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಬಿದ್ದಿತು. ಬೆಕ್ಕು ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ ತಪ್ಪದಂತೆ ಹಿಡಿದು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು.

ಚಿಟ್ಟೆಯು ಆಕ್ರೋಶ ಮಾಡಿತು. 'ದೇವ ನಿರ್ದಯನಾಗಿರುವ; ದು..ಷ್ಟ....'

ಬೆಕ್ಕು ನಾಲಗೆಯಿಂದ ತುಟಿ ನೆಕ್ಕುತ್ತ ಅಂದಿತು 'ದೇವರು ದಯಾಳುವು. ಬಹಳ ದಯಾಳುವು ದೇವರು.'

ಕಥೆಯನ್ನೋದುವದಾದಕೂಡಲೆ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆನಿಸಿತು— ಕಥೆ ಯಲ್ಲಿಯ ಚಿಟ್ಟೆಯೆಂದರೆ ಕಲೆಯೆಂದು ವತ್ಸಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಿರಬೇಕು! ಕೃಷ್ಣೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವನಿಗೆ ನೆನಪಾದವು. ಕೇವಲ ಕಲೆಯು ನಿರ್ಜೀವ, ಕೇವಲ ನಿಸರ್ಗವು ನಿರ್ದಯ, ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂದರೆ, ಕೇವಲ ಮಾನವ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮಂಜು! ಹೀಗಾದರೆ ಇವಳ ವಿಶ್ವಾಸ ವಾದರೂ ಯಾತರ ಮೇಲೆ? ನಾಳೆ ಸಂಜೆಗೆ ಅವಳು ಬಂದು ತನಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ ಯಾಗುವಳು. ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಎಳೆದು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದರೆ ಅವಳೇನೆನ್ನಬಹುದು? ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ಧರನೂ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರೂ ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಯು ಅವನ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳೆ?

ಛೆ! ಕಠಿಣ ನಿಗ್ರಹದಿಂದ ಈಗ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಇಡೀ ಜನ್ಮವನ್ನೇ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಳೆಯುವದು ಅವಳಿಗೆ

ಸುಖಕರವಾಗುವದೆ? ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದರೆ ಸುಖವಸ್ತುವೆನಂತೆ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುವದು— ಕಥೆ ಬರೆದು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನಾದರೂ ಸಂಪಾದಿಸಲಿಕ್ಕಾದೀತು. ಅವಳು ತನ್ನೊಡನೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಒಪ್ಪುವಳು. ಸುಖವಸ್ತುವಾಗಿರುವದರ ಆಸೆಗಿಂತಲೂ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಎಳೆತವಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ? ಆ ದಿವಸ ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ರಾತ್ರಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದಳು. ಭಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕರೆದು ದಾನ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅವನು ಅದನ್ನು ಒದೆದು ಹೋಗುವನೆ? ಆದರೆ ಅವಳದು ಆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೂಡ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ?

ಒಂದು ಕಣ್ಣುಕಪ್ಪಡೆಯು ಫಡಫಡನೆ ಇತ್ತಿಂದ ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಹಾರಿಹೋಯಿತು. ಆ ಸಪ್ಪಳದೊಳಗಿನಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಿತು. 'ನಿನ್ನದೂ ಸುರಂಗೆಯದೂ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು?'

೨೨

ಧ್ರುವ ಒಂದೇ

ಸುರಂಗೆಯು ಬಹಳೇ ಅಜಾರಿ ಇದ್ದು ಅವಳು ನಿಮಗೆ ಬಂದು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವಳೆಂದು ವತ್ಸಲೆಯು ಸುಲೋಚನೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತ ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಸುರಂಗೆಯು ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸವಿಸ್ತರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳ ಸಿಟ್ಟು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆ ಎಲ್ಲ ಸಮಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಸುಲೋಚನೆಯ ಮನಸ್ಸು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವಿಕಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಯಿತು. ತನ್ನ ತಂದೆಯು ಸಾವಳನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ

ಹಚ್ಚಬೇಕು, ಮತ್ತು ಆ ಸೆರೆಕುಡುಕ ಸಾವಳನು ನೋಡು ತೀರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ದೀಪಮಾಲೆಯು ಮೇಲಿಂದ ಸುಗಿಸಿ ಬಿಡ ಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಅವಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯೇ ಉಳಿಯು ಲಿಲ್ಲ. ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ ಸುರಂಗೆಯು ಚಹದ ಕಪ್ಪು ಕೊಡುವ ಮುಂದೆ, ಅವಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೇಗೆ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಅವಳ ಕೈಯೊಳಗಿಂದ ಚಹದ ಪೇಲೆಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುದರ ನಿಜವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವಳಿಗೆ ಈಗ ಬಂದಿತು. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ತಾನು ಪವಿತ್ರನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಪಾಪವು ಇಂದು ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಲಾರದೆಂದು ಯಾತರ ಮೇಲಿಂದ ಹೇಳಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನೆದುರಿಸಲ್ಲಿ ನಿಂತಿತು. ಏನಾದದ್ದು ಆದರೂ ಒಮ್ಮೆ ನೋಕ್ಷಮೋಕ್ಷ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಕೃಷ್ಣೆಯು ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳು ಏನನ್ನೊ ಹುಡುಕುವಂತಿದ್ದಳು.

'ಏನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಿ ?'

'ಕಾಗದ !'

'ಯಾತರದು ? ಆಗಲಿನ ಕಥೆಯುದೇನು ?'

ದೀಪಮಾಲೆಯು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಬರೆಯುತ್ತ ಕೂತಿರುವದು ಸುರಂಗೆಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ವತ್ಸಲೆಯು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸುರಂಗೆಗೆ ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೇಳಿದ್ದಳು.

'ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಿಯೇನು ನೀನು ಕೃಷ್ಣಾ ?'

'ಹೌದು'

'ಯಾವು ಯಾವವು?'

'ನೀವು ಚಿತ್ರ ತೆಗೆದಿದ್ದಿರಲ್ಲ ಅವು !'

ಸುಲೋಚನೆಯು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯದ ನಿರಸನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೇಳಿದಳು.

'ವಿದ್ಯಾಧರನ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ನೀನೇ ತಂದಿರುವಿ ಏನು?'

'ಹೌದು'

'ಯಾಕೆ?'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ತಬ್ಧಳಾಗಿ ನಿಂತಳು.

'ಇಷ್ಟು ಹೇಗೆ ಅವರು, ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇಳುವರು?'

'ತಂಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಣ್ಣ ಕೇಳುವದಿಲ್ಲವೆ?'

'ಆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ನೀನೇಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೆ?'

'ಅಣ್ಣನ ಕೈಯಿಂದ ಪಾಪವಾಗಬಾರದೆಂದು'

'ಪಾಪವೆಂತಹದು?'

'ಬಡವರ ಬಾಯೊಳಗಿನ ತುತ್ತು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವದು!'

'ಅಂದರೆ?'

'ನಡೆಯಿರಿ. ನಿಮಗೆ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಲೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳುವೆ.'

ಆ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ವತ್ಸಲೆಯು ಸುಲೋಚನೆಯು ಕೂಡ ನಡೆದಳು. ಫೋಟೋಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಸುಳ್ಳು ಯಾಕೆ ಹೇಳಿದನೆಂಬದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆದರವೆನಿಸ ಹತ್ತಿತು. ಅವಳು ಮನೆಗೆ ಹೋಗದೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಳು. ಒಳಗಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಚಿಲಕ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಉದಾಸೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅವನು ತ್ರಸ್ತ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ!

'ಯಾರವರು?'

'ಎರಡು ದೆವ್ವಗಳು!'

ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಧ್ವನಿಯು ಸುಲೋಚನೆಯಂತೆ ಅನಿಸಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ತರ್ಕವು ಆಶೆಯಿಂದ ಹಂಬಲಿಸುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಭಾಸವೇ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ಎಂದುಕೊಂಡ.

'ದೆವ್ವಗಳು ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ತಂದಿರುತ್ತವೆ!'

ಈಗ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾಧರನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆ ಮತ್ತು ಸುಲೋಚನೆ!

'ಇಂಥ ಅಪರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಏತಕ್ಕೆ ಬಂದೆ?' ಅವನು ವತ್ಸಲೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ.

'ಮುಹೂರ್ತವು ಇದೇ ಹೊರಟಿತು.'

'ಯಾರು ತೆಗೆದರು ಮುಹೂರ್ತ?'

'ಮದುಮಗಳು!'

'ನಾನು ಬಂದಿರುವೆ ಗುರುಶಿಷ್ಯರ ಭೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಸಲುವಾಗಿ!'

ಸುಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ವತ್ಸಲೆ ಇವರ ನಡುವೆ ಮುಕ್ತಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾತು ಆಗಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಧರ ಅಂದ:

'ಗುರುಚರಿತ್ರ ಕೊಡಲೇನು ಓದಲಿಕ್ಕೆ?'

'ಹು. ಪುಣ್ಯವಾದರೂ ಬೀಳುವದು ಪದರಿನಲ್ಲಿ?'

ವತ್ಸಲೆಯು ಮಾಡಿದ ಸನ್ನೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ತನ್ನ ಟ್ರಂಕು ತೆರೆದು ರಮಾಕಾಂತನ ವಹಿಯನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟನು. ವಹಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಸುರಂಗೆಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಸುಲೋಚನೆಯೂ ವತ್ಸಲೆಯೂ ಇಬ್ಬರೂ ಓದಿದರು. ಆ ಪತ್ರವು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧರನು ಹೇಳಿದ. 'ಆ ಕಾಗದದ ಬದಲಾಗಿ ಇದನ್ನು ಒಯ್ಯುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ವತ್ಸಲೆಯು ಹೊರಟಳು.

'ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರಲೇನು?' ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೇಳಿದ.

'ನನ್ನನ್ನು ಕಳಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಸುಲೋಚನೆಯ ಕೂಡ ಯಾರು?'

'ಇಂದು ಬೆಳದಿಂಗಳಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆ!' ಸುಲೋಚನೆ ಅಂದಳು.

'ಹೊರಗಿನಕಿಂತಲೂ ಒಳಗೆಯೇ ಚನ್ನಾಗಿದೆ!' ಕೋಣೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಬರಬರುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ನುಡಿದಳು.

'ಅದು ಹೇಗೆ?'

'ಇಬ್ಬರು ಕಳ್ಳರ ಮನಗಳು ಅವೆಯಲ್ಲ ಒಳಗೆ!'

* * * *

ವಿದ್ಯಾಧರನಿಂದ ವತ್ಸಲೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತವು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಸೋದರ ಸೊಸೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಭಿಮಾನವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವತ್ಸಲೆಯ ತ್ಯಾಗದ ಸ್ವಚ್ಛ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವಳು ತನ್ನ ಗತ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಳು. ತನ್ನ ದಾರಿ ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಕಲೆಯಿದ್ದರೆ, ದೇವಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಕೋಣದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಭೋಳೆತನ ಎಷ್ಟು ಭಯಂಕರವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು, ಮೈಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣವು ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಹುಡುಗರನ್ನು ಇರಿದು ಹೋದರೂ ಜನರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಕೋಲುಗಳಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಹಾರ ಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವ ಜನರ ಚಿತ್ರದಿಂದ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ವಿದ್ಯಾಧರನ ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಹಾಕಿದ ಕಟ್ಟು ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಠಿಣವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಅವಳು ತನ್ನೊಳಗೆಯೇ ಅಂದುಕೊಂಡಳು: 'ದಾದಾ ಅವರಿಗೆ ರೊಕ್ಕದ ಲೋಭವು ಇರಬಹುದು ಒಂದು ವೇಳೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕಿ, ಅವರು ಕೊಡುವದು ಯಾರಿಗೆ. ನನಗೆಯೆ ಅಲ್ಲವೆ? ನನಗೇನು ಮಾಡುವದು ಇಷ್ಟು ರೊಕ್ಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು?'

ವಿದ್ಯಾಧರನನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ವತ್ಸಲೆಯು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಒಂಬತ್ತು ಹೊಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿರುವ ದಾದಾ ಅವರು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಕರಣಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಒದರಿದರು:

'ಸುಲೂ—'

'ಯಾಕೆ?'

'ಅಗದೀ ತಾಳತಂತಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲ ನೀನು. ಇಷ್ಟು ರಾತ್ರಿಯಾದರೂ ಪರಪುರುಷನ ಕೂಡ—'

'ವಿದ್ಯಾಧರ ನನಗೆ ಪರಕೀಯರಲ್ಲ!'

'ಪರಕೀಯ ಅಲ್ಲವೇ?' ಅಣಕಿಸುವ ದನಿಯಲ್ಲಿ ದಾದಾ ಅವರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. 'ಅವರ ಕೂಡ ಲಗ್ನವಾಗಿದೆ ಏನು ನಿನ್ನದು?'

'ಈಗ ಆಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಆಗಬಹುದು ನಾಳೆ!'

'ಈ ಠಕ್ಕ ಡ್ಯಾಂಬೀಸ ಮನುಷ್ಯನ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಲಗ್ನ—'

'ದಾದಾ, ಸ್ವಲ್ಪ ಜೋಕೆಯಿಂದ ಮಾತಾಡಿರಿ. ಸುಲೋಚನೆಯು ಸಂತಾಪದಿಂದ ಅಂದಳು.'

'ಎಷ್ಟು ಸೊಕ್ಕು ನಿನ್ನದು? ನಾಲಿಗೆ ಬಿಗಿಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ-ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೆ–ಹೇಳುವಿಯಾ?'

'ದಾದಾ—'

'ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚು. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಬೆಳಿಸಿದರೆ ಹೀಗೆ ಆಗುವದು. ಇವರ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಕೊರಳು ಚೆಲ್ಲು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೋ—'

ಥರಥರ ನಡುಗುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ಒದರಿದಳು: 'ದಾದಾ—'

ಅವಳ ಆ ಕಠೋರವಾದ ಸ್ವರದಿಂದ ದಾದಾ ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಚ್ಚಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿಯ 'ತಂದೆ' ಮತ್ತು 'ವ್ಯಾಪಾರಿ' ಇವುಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವು ಅವರಿಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡಗೊಡವಲ್ಲದು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದ ವಿದ್ಯಾಧರನ ಕೂಡ ಲಗ್ನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಿಟ್ಟು ಏರಿತ್ತು.

'ತಂದೆಯ ರೊಕ್ಕದ ಮೇಲೆ ಚೈನಿ ಮಾಡುವದು. ಮತ್ತು ಕಡೆಗೆ

ತಂದೆಯ ಮೇಲೆಯೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವದು! ಇದೇ ಈಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣ! ದೇವರು ಬೇಡ. ಧರ್ಮ ಬೇಡ!'

'ರಾತ್ರಿ ಒಂಭತ್ತು ಹೊಡೆಯುವತನಕ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ನಾಳೆ ನಿಸ್ತರಿಸುವ ವೇಳೆ ಬಂದಿತೆಂದರೆ—'

'ಸ್ವತಃಹದ್ದೇ ನಿಸ್ತರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೆ—'

'ನಾನು ಹೀಗೆಂದೂ ರಾತ್ರಿಅಪರಾತ್ರಿ ತಿರುಗಾಡುತಿದ್ದಿಲ್ಲ—'

'ರಾತ್ರಿ ಯಾತಕ್ಕೆಬೇಕು? ಸ್ವಚ್ಛ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೇ' ಸುಲೋಚನೆಯು ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

'ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚುವಿಯೋ, ಏನು— ದಾದಾ ಅವರು ರೇಗಿಗೆದ್ದು ಚೀರಿದರು.

'ಆಗಲೆ ನೀವೆಲ್ಲ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿದಿರಿ. ಏಳು ವರ್ಷದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆ ತುಳಸಿಯನ್ನು—'

'ತುಳಸಿ?' ದಾದಾ ಅವರ ಮುಖವು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಾಡಿ ಹೋಯಿತು.

'ಹೌದು. ತುಳಸಿ. ಆ ಹೆಸರು ಮರೆತಿದ್ದರೆ ಸುರಂಗೆ—'

ದಾದಾ ಅವರು ಸುಲೋಚನೆಯ ಮೈಮೇಲೆ ಹೋದರು. ನಡುವೆ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಬಂದನೆಂದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರೇನು ಅವಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

'ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಯಾರು ಕೆಡಿಸಿದರು ಹೇಳೋ ದಾದಾ' ನೀವು ಕೆಡಿಸಿದಿರಿ. ನೀವು..'

'ನಾನೇ?'

'ಹೌದು ನೀವು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಸುರಂಗೆಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಿಮ್ಮ ಪಾಪ ಪ್ರತಿ ದಿವಸ ಮುಂಜಾನೆ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬೇಡವೆಂದೇ—'

'ಸುಲೂ, ಹೊರಬೀಳು ಈ ಮನೆಯೊಳಗಿಂದ'

'ಹೋಹೋ, ಹೋಗುವೆ' ಎಂದು ಸುಲೋಚನೆಯು ಬಾಗಿಲ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಳು.'

'ಒಂದು ಪೈಯಾದರೂ ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಕಡೆಯಿಂದ ನಿನಗೆ'

'ಹಾಗಾದರೆ ಇಷ್ಟು ರೊಕ್ಕ ತಕ್ಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡುವಿರಿ?'

'ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುವೆ'

'ಇದು ನಿಜವೆ?' ವತ್ಸಲೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದಳು.

'ನಿಜವೆಂದರೆ? ನಿನ್ನಂಥ ಖೋಡಿ ಹುಡಿಗೆಯಗಿಂತ ಬಡಬಗ್ಗರೇನು ಕೆಟ್ಟು?'

'ಹಾಗೆ ಅನ್ನುವರು ಯಾರು? ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಕೊಡುವದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಕೂಡಲೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಬಿಡಿರಿ ಮಾತ್ರ!'

'ಯಾತಕ್ಕೆ? ಫಿರ್ಯಾದಿ ಮಾಡಿ ತಿರುಗಿ ತಗೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೇನು?'

'ಅಲ್ಲ ಅಲ್ಲ! ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿ ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ! ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಬಡಬಗ್ಗರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ವಿದ್ಯಾಧರ ಅವರು ನಿಮಗೆ ಯಂತ್ರದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುವರು!'

ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೇಳಿದ:

'ಸುಲೂ, ಏನು ಮಾಡಿದೆ ಇದೆಲ್ಲ ಇಂದು?'

'ನಾಳೆ ರಾಮನವಮಿ ಅಲ್ಲವೇನು?'

'ಆದರೆ—'

'ರಾಮನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದ—'

'ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ಈ ಸೀತೆಯು ಹೊರಟಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ?'

'ಈ ಸೀತೆಯು ಕೂಡ ರಾಮನಾದರೂ ಬರುವನೇ ಅಲ್ಲ.' ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಸ್ನಿಗ್ಧದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಸುಲೋಚನೆಯು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು.

* * * *

ರಾಮನವಮಿಯ ದಿವಸ ೧೦ ಗಂಟೆಗೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಮೋಟಾರಿನಿಂದ ಬಂದರು. ಕಾಮಾಪುರದ ಹುಂಬ ಜನರಿಗೆ ಅಹಿಂಸಾವಾದವನ್ನು

ಕಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರು. ಶಿಬಿರಾಜಸಂಥ ಪುರಾಣ ದಲ್ಲಿಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದಲೂ, ಸಾಧುಸಂತರ ಕಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಧರ್ಮ ದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳ ಜನರ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದೆಂದು ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದರು. ಆದರೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಯು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಒಂದು ಸಮೀಪದ ಸಂದಿಯೊಳಗಿಂದ ಹಾಯ್ದುಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಎದುರಿ ನಿಂದ–ಕೋಣವು ಓಡುತ್ತ ಬಂದು ಅವರ ಮೈಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿದರು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಗಿಡ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಓಡಿ ಹೋಗುವದಾದರೂ ಅಶಕ್ಯವಾಯಿತು. ಆ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಾಧುತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು. ಅದು ಅವ ರನ್ನು ಜೋರಿನಿಂದ ಇರಿಯಿತು. ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಣೆಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಮೈಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಒಂದು ಜನರ ಗುಂಪೇ ಬಂದಿತೆಂದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಅಹಿಂಸಾ ವಾದವು ಆ ಕೋಣದ ಹಿಂಸಾವಾದದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿ ಹೋಗು ತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಅಪಘಾತದ ಮೂಲಕ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಪುರಾಣವು ನಿಂತು ಹೋಯಿತಲ್ಲದೆ, ಕೋಣದ ಈ ಇರಿತದಿಂದ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರ ಶರೀರ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗೇ ಬಹಳ ಪೆಟ್ಟು ತಗಲಿತು. ಅವರಿಗೆನಿಸಿತು-ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ವದ ಸಲುವಾಗಿ ತಾವು ಕೋಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ಆಯಿ ತೇನು? ದೇವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೋಣವೆಂದು ಯಾರೂ ಅದನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಮೇಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸೊಕ್ಕಿತು ಮಾತ್ರ. ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅದು ನೂರಾರು ಜನರಿಗಾದರೂ ಗಾಯಪಡಿಸಿರಬೇಕು. ಈಗಂತೂ ಜನರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಷ್ಟು ಸೊಕ್ಕಿ ಗೇರಿದೆ. ತತ್ವಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆಬೇಡವೆ?

ತಾವು ಹಾಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಹಾಕಲಿಲ್ಲೆಂಬುದು ತಮ್ಮಿಂದ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅವರ ಸಮಾಚಾರ ತಕ್ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಾಗ ಅವರು ಇದನ್ನು ಮಾತಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು ಕೂಡ. ಸಾವಳನು ಬಂದಾಗ್ಗೆ ವತ್ಸಲೆಯು ಬೇಡಿದ ಬಂದೂಕು ನೆನಪಾಗಿ ಅವರು ಕೇಳಿದರು: 'ಆ ಕೃಷ್ಣೆ ಇರುವಳೇನೋ, ಆ ಕಾಶಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ?'

'ಇದ್ದಾಳಲ್ಲ!'

'ಅವಳನ್ನು ನಾನು ಕರೆದಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳು. ಬಹಳ ಹುಷಾರ ಇರುವಳು ಆ ಹುಡಿಗೆ. ನನ್ನಂಥವನಿಗೆ ಕೂಡ ಗುರುವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವಳು.'

ಕೃಷ್ಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಯು ಸಾವಳನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

* * * *

ದೀಪಮಾಲೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಕೆಲಹೊತ್ತು ನಿಂತಳು. ಅವಳ ಒಂದು ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು–'ನಿನ್ನೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾದರೂ ಏಕೆ?' ಎರಡನೇ ಮನವು ಆನಂದದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. 'ಹುಚ್ಚೀ, ಇದಂತೂ ನಿನ್ನ ವಿಜಯದ ದಿವಸ. ನಡೆ ಬೇಗನೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ. ರಮಾಕಾಂತನು ನಿನ್ನ ದಾರೀ ಕಾಯುತ್ತಿರುವ'

'ವತ್ಸಲೆ—' ಮೇಲಿನಿಂದ ಕರೆದದ್ದು ಕೇಳಬಂತು.

ಅವಳಿಗೇ ತಿಳಿಯದೇ ಅವಳ ಕಾಲುಗಳು ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಏರ ತೊಡಗಿದವು. ರಮಾಕಾಂತನು ಅವಳ ಸ್ವಾಗತ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗಿಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ. ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಹಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಮಾಕಾಂತ ಕೇಳಿದ: 'ಇದು ನಿನ್ನ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ ಕಾಣುತ್ತದೆ?'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ನಾಚಿದಳು. ನಿನ್ನೆ ಬರೆದ ಕಥೆಯ ಕಾಗದವು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವಳು ಊಹಿಸಿದಳು.

'ಈ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ ನನಗೆ!' ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡುತ್ತ ಕೂಡುತ್ತ ವತ್ಸಲೆಯು ಅಂದಳು.

'ಆನಂದದಿಂದ ಬರೆಯುವೆ!'

'ಆದರೆ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಗುಣವಿದೆಯೇ?'

'ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಿ!'

'ಓದಲಾರದೇನೇ ಹೇಳುವಿರಲ್ಲ!'

'ಒಳ್ಳೇದು ಹಾಗಾದರೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಓದಿ ಹೇಳುವೆ'

'ಎಂದು ಹೋಗುವಿರಿ ಮುಂಬಯಿಗೆ?'

'ನೀನು ಹೇಳಿದಂದು!'

'ನನ್ನದೇನು ಸಂಬಂಧ?'

'ನಾನು ಎರಡು ತಿಕೀಟು ತೆಗೆದು ಹೋಗುವವ ಮುಂಬಯಿಗೆ'

'ಯಾರಾದರೂ ಸಿಗಬಹುದು ಮಾಲಕರು ಎರಡನೆ ತಿಕೀಟಿಗೆ'

'ನನಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಬೇಡ, ನೀನು ಬೇಕು'

ವತ್ಸಲೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಧುರ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು. ನಾವ ಕಾಶವಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿಯಮೇಲೆ ಪಸರಿಸುವ ನಯನಮನೋಹರವಾದ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಾವಕಾಶವಾಗಿ ತೂಗಾಡುವ ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತಾನು ತೂಗಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವಳಿಗೆನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವೇ. ಕೂಡಲೆ ಅವಳೆಂದಳು:

'ನನ್ನ ಮುಂಬಯಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅದೆ'

'ಎಲ್ಲಿದೆ?'

ಅವಳು ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ದಿನ್ನೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಡಬಗ್ಗರ ಝೋಪಡಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು.

'ಏನಿದೆ ನಿನ್ನ ಈ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ? ಅದು ನೋಡು ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣ—ಮುಂಜಾನೆ ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಟ್ಟಿತು.'

ವತ್ಸಲೆಯು ನೋಡಿದಳು. ಕೋಣವು ತೂಗಾಡುತ್ತ ದಿನ್ನೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿತ್ತು.

'ವತ್ಸಲೆ, ಈ ನಿನ್ನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವದೆಂದರೆ ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಈ ಕೋಣಕ್ಕೆ ಬಲಿಬೀಳುವದೆ! ಅಜ್ಞಾನ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಂಧ ಶ್ರದ್ಧೆ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ—ಎಲ್ಲವೂ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣಗಳೇ! ಎಲ್ಲವೂ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಿಟ್ಟವುಗಳೇ!'

ವತ್ಸಲೆಯು ಸ್ತಬ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು.

ರಮಾಕಾಂತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ. 'ಇದು ನೋಡು ನಿನ್ನ ಮುಂಬಯಿ. ಆ ನೆರೆಕುಡುಕ ಹೇಗೆ ತೂಕತಪ್ಪಿ ಹೊರಟಿರುವ'

ವತ್ಸಲೆಯು ಒಂದು ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯನ್ನು ಕಂಡಳು. ಆ ಕುಡಕನಾದರೂ ಮೇಲೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅವನೂ ದೀಪಮಾಲೆಯ ಕಡೆಗೇ ಬಂದ. ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾರೂ ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಏರಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಏರಿ ಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸರಳವಾಗಿ ವತ್ಸಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಯಿತು.

'ಏನು ಸಾವಳ, ನುಗಿಸಿಕೊಡುವದಿದ್ದರೆ ನುಗಿಸಿಬಿಡು' ಅವಳು ನಗುನಗುತ್ತಲೇ ಹೇಳಿದಳು.

ಸಾವಳನು ಧ್ವನಿ ಗುರುತಿಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿದ. 'ನನಗನಿಸಿತೂ—ನನಗನಿಸಿತೂ—ಬಾಪ್ಪಾ ಅವರು....ಅಂದರು—' ಹೀಗೇನೇನೋ ಬಡಬಡಿಸುತ್ತ ಅವ ಜಿನೆಯನ್ನು ಇಳಿದು ಹೋದ.

'ವತ್ಸಲೆ, ಇದು ನರಕ. ಇದೇನೂ ನಾನು ನೀನು ಇರುವ ಜಗತ್ತು ಅಲ್ಲ' ರಮಾಕಾಂತನು ಅವಳ ಕೈಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಂದ.

'ಎಲ್ಲ ಜಗವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ'

'ಇದು ಕೇವಲ ವೇದಾಂತ'

'ಇದು ವೇದಾಂತವಲ್ಲ ಕಾವ್ಯವಿದೆ!'

'ಕಾವ್ಯವೇ?'

'ಹೌದು, ಕಾವ್ಯ. ಸುರಂಗೆಯು ನಿಮಗೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಳಲ್ಲವೆ? ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಯವಳೆ'

'ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯವಳಾಗಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ನಿನ್ನ ಜಗದಲ್ಲಿ ಬಂದವಳು!'

'ಅದರಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಬರಬಹುದು'

'ನಮ್ಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಸ್ಥಳವೆಲ್ಲಿದೆ?'

'ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾವೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಸೇರೋಣ. ಅಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸ್ಥಳವಿದೆ'

'ಅದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ'

'ಯಾಕೆ?'

'ನಾವು ಉತ್ತರ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ; ಇವರು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೆ'

'ಮನುಷ್ಯರು ಯಾವ ಧ್ರುವದ ಮೇಲೂ ಇರಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಮನುಷ್ಯರು ಗುಡ್ಡಗಾಡು'

ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆ ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು.

'ವತ್ಸಲೆ, ನೀನು ಬೇಡಿದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆ'

'ಯಾವದದು?'

'ಪ್ರೇಮ'

'ಈಗೆಯೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು ಅದು?'

'ನಿನ್ನ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ'

'ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡರೆ ಈ ಬಡಬಗ್ಗರ ಗುಣಗಳಾದರೂ ಕಾಣುವವು!'

'ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ನೀನು ಏನು ಮಾಡುವವಳು?'

'ಈಗ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಏನು ಮಾಡಿದೆ ಅದನ್ನೇ'

'ವತ್ಸಲೆ, ನೀನು ಹುಚ್ಚಿ!'

‘ಹುಚ್ಚಿಯು ಬಿಸ್ನು ಹತ್ತಬೇಡಿರಿ ನೀವು ಪವಿತ್ರ’ ಎಂದು ವತ್ಸಲೆಯು ತನ್ನ ಕೈಯುನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತ ಅಂದಳು. ರಮಾಕಾಂತನ ಆ ಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿ ವಿಷವಿತ್ತೊ ಅಮೃತವಿತ್ತೊ ಎಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಬರುವ ಗುಂಗು ಮಧುರ ಸ್ವಪ್ನದ್ದಾಗುವದೋ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ಕಾಳಸಿದ್ರೆಯು ದಾಗುವದೋ ಎಂಬುದು ಅವಳ ವ್ಯಾಕುಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು.

‘ವತ್ಸಲೆ, ನೀನು ನನ್ನವಳಲ್ಲವೆ?’

ವತ್ಸಲೆಗೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಒಂದು ಯಂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ಅವನ ಎದೆಯಮೇಲೆ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟಳು. ತಾವು ದೀಪಮಾಲೆಯಮೇಲೆ ಇರದೆ, ಒಂದು ನಾವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಸುರಂಗೆ, ಸೋನ್ಯಾ, ಬಾಪ್ಪಾ, ಸುಲೋಚನೆ, ವಿದ್ಯಾಧರ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತನ್ನಿಂದ ದೂರ ದೂರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಅನಿಸ ಹತ್ತಿತು. ಪ್ರಣಯದ ಮಾಧುರ್ಯದ ಈ ಆನಂದವು ದುಃಸಹವಾಗಿಯೋ ಏನೋ ಅವಳು ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು.

ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ತಾನು ವತ್ಸಲೆಯಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದೆ ನೆಂದೆನಿಸಿತು. ಅವಳನ್ನು ಚುಂಬಿಸುವದಕ್ಕೆಂದು ಕೆಳಗೆ ಬಾಗುವವನಿದ್ದ. ಬಂದೂಕಿನ ಬಾರಿನ ಸಪ್ಪಳವು ಕೇಳಬಂದಿತು. ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು ವತ್ಸಲೆಯು ಮೋಹನಿದ್ರೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತಳು.

‘ಬಂದೂಕಿನ ಬಾರು ಎಂಥವು ಇವು?’ ರಮಾಕಾಂತ ಕೇಳಿದ.

‘ವಿದ್ಯಾಧರನು ಕೋಣವನ್ನು ಹೊಡೆದಿರಬೇಕು!’ ಅವಳು ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಏಳುತ್ತೇಳುತ್ತ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು.

‘ಎಲ್ಲಿ ನಡೆದೆ ನೀನು?’

‘ನನ್ನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ’

‘ನಿನ್ನ ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅದೆ’

'ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಪೂರ್ತಿ ಅನಿಸಿತು ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ! ಆದರೆ.... ಆದರೆ......ಆದರೆ....ಆ ಬಂದೂಕಿನ ಬಾರು—ಈ ವಹಿಯನ್ನು ಓದಿರಿ—ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸುರಂಗೆಯ ಪತ್ರ ನೋಡಿರಿ—'

ವಹಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತೆಗೆದು ನೋಡುವದರಲ್ಲಿ ವತ್ಸಲೆಯು ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಇಳಿದು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಝುಪಝುಪನೆ ನಡೆಯುವ ಅವಳ ಮೂರ್ತಿಯು ಕಾಣಿಸದಂತಾಗುವ ವರೆಗೂ ರಮಾಕಾಂತನು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಅವನು ವಹಿಯನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡಿದ. ಅದು ಅವನದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾನಿನ ಎರಡನೆಯ ಪೈಮೇಲೆ ವತ್ಸಲೆಯು ಏನೇನೋ ಒರೆದಿದ್ದಳು. ವಹಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಓದುವ ಮೊದಲು, ಸುರಂಗೆಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಅವನು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ತೆರೆದ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಓದತೊಡಗಿದ. ಪತ್ರವು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದಿನದಿತ್ತು. ತಾನು ಸುರಂಗೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಜುಹುಕ್ಕೆ ಹೋದ ತಾರೀಖಿನದೇ ಆಗಿತ್ತು ಆ ಪತ್ರ.

"**ಪ್ರಿಯ ರಮಾಕಾಂತ,**

ಇಂದಿನ ದಿವಸ ನಾನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ತೆರೆದು ಈ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಬರೆಯಬೇಕೊ ಬರೆಯಬಾರದೋ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸಗಳು ಹೋದವು—ಆದರೆ ಈಗ ಮನಸ್ಸು ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಬರೆಯುವೆ.

ನಿಮ್ಮದು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವಿದೆ, ನಿಮಗೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಅದನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲೆ. ನಾಟಕದ ವ್ಯವಸಾಯದ ಮೂಲಕ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಕೂಡ ನನ್ನ ಸಂಬಂಧ ಬಂದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವು ನಿಮಗೆ ಪವಿತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವವರು ನನಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ರಮಾಕಾಂತ, ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ

ಮಾತ್ರ. ನಿರ್ಮಲ ಪ್ರೇಮವು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಕೇವಲ ಸೋಗು ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯು ಒಂದೇ. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವಿರಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮದೇನೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಾನೇ ಭಾಗ್ಯವಂತೆ.

ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಾನು ಭಾಗ್ಯವಂತಳೇ ? ರಮಾಕಾಂತ, ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ಮೇಲೊಂದು ಕಾದಂಬರಿಯಾಗುವಷ್ಟು ಅದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಮುಸುರಿ ತಿಕ್ಕುವವಳು ನಟಿಯಾದೆ ನಾನು. ಚೈನಿ, ದುಂದುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಗಂಡ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದ. ನನಗೆ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ವಸೂಲಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾಮಾಪುರದ ಕಾರಖಾನೆಯ ಮಾಲಕನು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಹೆಂಗಸರ ಕಡೆಗೆ ಅವನು ಎಡಗಣ್ಣಿನಿಂದಾದರೂ ನೋಡತಕ್ಕವನಲ್ಲವೆಂದು ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ಮನೆಯ ಕೆಲಸ ನಾನು ಮಾಡಹತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು ದಿವಸ ನಡು ಮಧ್ಯಾನ್ಹದಲ್ಲಿ– ಏನು ಬರೆಯಲಿ ರಮಾಕಾಂತ, ನಾನು ಅಪಕೃತಿಗೆ ಈಡಾದೆ. ಹಸಿವೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಪಾಪದಲ್ಲಿ ನೂಕಿತು. ಆ ದಾದಾ ನಾಲ್ಕೆಂಟು ದಿವಸ ನಾಲ್ಕೆಂಟು ದುಡ್ಡು ನನ್ನ ಮೋರೆಯಮೇಲೆ ಒಗೆದ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಗರ್ಭ ನಿಂತಿತು, ಅವನ ಹೆಸರು ನಾನು ಹೇಳುವೆನೆಂದು ಅವ ಗಾಬರಿಯಾದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ರೊಕ್ಕ ಕೊಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ. ಆಗ ನನಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯ ಕೂಸಿನ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟು–ಅಂಥಾದ್ದೇನೂ ಔಷಧವು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವನು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇ ಇಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮನುಷ್ಯನ ಮನವೆಂದರೆ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ನೋಡಿರಿ. ಹುಡುಗ ಹುಟ್ಟಿದನಂತರ ಅವನದೇ ನನಗೆ ಎಳೆತ ಹತ್ತಿತು. ಆದರೆ ನನ್ನ ದೈವವೇ ಖೊಟ್ಟಿ. ನಾಟಕಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನಂತರ ನನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ರೊಕ್ಕ ಸಿಗಹತ್ತಿತು. ಆದರೆ ಹುಡುಗನನ್ನು ದೂರ ಇಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಸಿರಿವಂತರಿಂದ ನನಗೆ ತ್ರಾಸು ಆಗಬಾರದೆಂದು ಮ್ಯಾನೇಜರರು ನನಗೆ ಹುಡುಗ ಇದ್ದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿರುವರೆಂಬುದು ನಾನು

ಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ—ಆದರೆ ಅವನ ನೆನಪಾದಕೂಡಲೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಸಿವಿಸಿಯಾಗುವದು. ತೀರ ವೇಳೆ ಹೋಗದಾಯಿತೆಂದರೆ ಆತನ ಫೋಟೋ ನೋಡುತ್ತ ಕೂಡುವೆ.

ಆದರೆ ಹೋಗಲಿ ಇದೆಲ್ಲ ಕರ್ಮಕಥೆ! ರಮಾಕಾಂತ, ನಿಮ್ಮದು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವಿದೆ ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆಂತಲೇ ನಾನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯುವದು. ನನ್ನ ಗಂಡನು ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬರುವ. ಆವ ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನನಗೂ ನನ್ನ ಹುಡುಗನಿಗೂ ತ್ರಾಸ ಕೊಡುವ. ಅವನದು ನನಗೆ ಬಹಳೇ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾದ ಆಸರ ಬೇಕು. ಅದನ್ನು ನೀವು ಕೊಡುವಿರಾ? ನನ್ನ ಹುಡುಗ ಬಿಳಿಯುಂಗಿಯವರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯವರಂತೆ ಆಗಬೇಕು. ಕಲಿತು ದೊಡ್ಡ ಸಂಬಳ ಗಳಿಸಬೇಕು, ಒಕ್ಕಲಿಗರಂತೆ ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದು ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬರಬಾರದು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಇದೆ. ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಅವನನ್ನು ನಮ್ಮವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ—ಅದೇನು ಅಷ್ಟು ಕಠಿಣವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ — ನನ್ನಮೇಲೆ ನೀವು ಪ್ರೇಮ ಮಾಡುವಿರಿ- ನನ್ನ ಹುಡುಗನನ್ನಾದರೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಪ್ರೀತಿಸ ಬಹುದು ಅಲ್ಲವೆ?

ಪತ್ರ ಬರೆಯುವದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ತಪ್ಪುಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅವು ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳಬೇಡಿರಿ ಮತ್ತೆ.

ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಗೆಳತಿ,
'ಸುರಂಗಿ'

ಮುಂದಮಾರುತನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ, ತಾರಾಬಾಲಿಕೆಯರು ನರ್ತಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು, ರಜನೀಕಾಂತನು ಆನಂದದಿಂದ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ.

ಆದರೆ ರಮಾಕಾಂತನಿಗೆ ಈ ಸೌಂದರ್ಯವು ಭಯಾನಕವೆನಿಸಿತು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ತೀರ ಒಬ್ಬನೇ-ಒಬ್ಬೊಂಟಿಯಾಗಿರುವೆನೆಂಬ ಅರಿವು ಅವನಿಗೆ ತೀವ್ರವಾಯಿತು.

ಅವನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕರುಣಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಗಿದ 'ವತ್ಸಲೆ—'

ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿಗೆನಿಸಿತು, ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಹುಚ್ಚನು ಒದರುತ್ತಿರಬಹುದೆಂದು.

ರಮಾಕಾಂತನು ಮತ್ತೆ ಕರೆದ 'ವತ್ಸಲೆ—'

ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ತಕಡೆಯ ದಿನ್ನೆಯಿಂದ ಆ ಕರೆಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯೂ ಮಾತ್ರ ಬಂದಿತು.

'ರಮಾಕಾಂತ' ಎಂದು ಯಾರೂ ಅವನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕರೆಯಲಿಲ್ಲ.

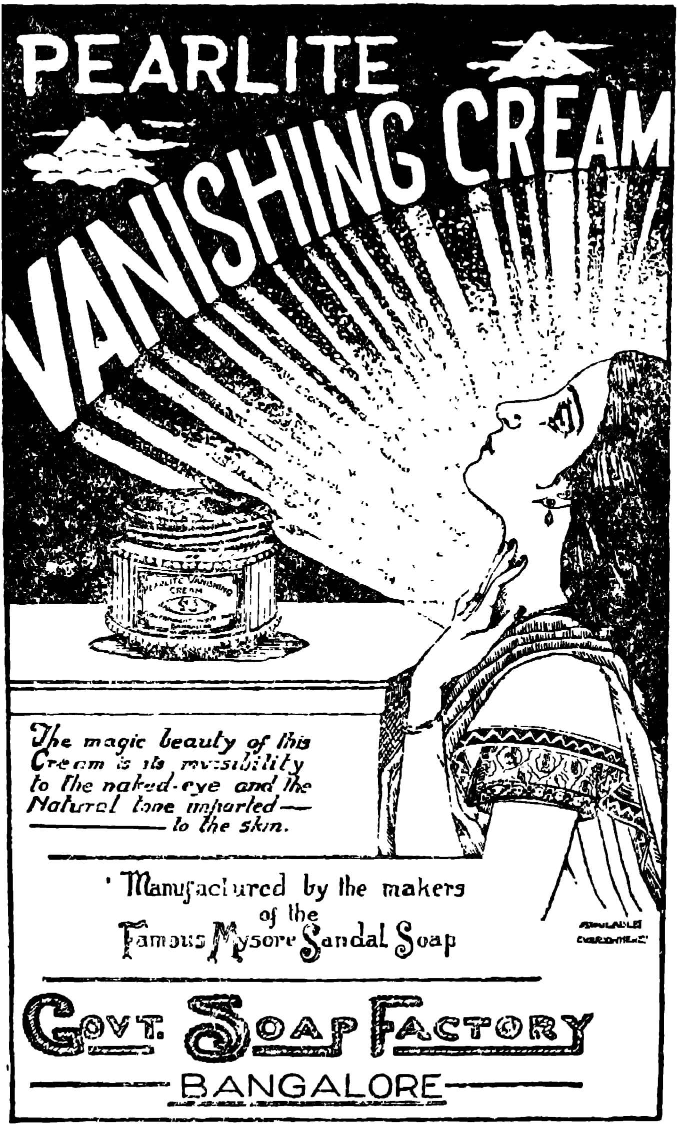
PEARLITE
VANISHING CREAM
The magic beauty of this Cream is its invisibility to the naked-eye and the Natural tone imparted— to the skin.
Manufactured by the makers of the Famous Mysore Sandal Soap
GOVT. SOAP FACTORY
BANGALORE

ನಮ್ಮ ಸಹಾಯಕರು ಮತ್ತು ಪೋಷಕರು

ನಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಗೆ ಪೋಷಕರಾಗಿಯೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಿಯೂ ಈ ವರ್ಷವೂ ನೆರವಿತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ನಾವು ತುಂಬ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಪೋಷಕರಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಚಂದಾದಾರರಾಗಿಯಾಗಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ.

ಪೋಷಕರು :—

ಶ್ರೀ. ಎಚ್. ಬಿ.ಕೊಣ್ಣೂರ ಎಂ. ಎ. ಬಿಜಾಪುರ ೧೦ ೦ ೦

ಸಹಾಯಕರು :—

೧. ಶ್ರೀ. ಜಿ. ವಿ. ಬೇವೂರು ಆಯ್. ಸಿ. ಎಸ್.
ಡಾಯರೆಕ್ಟರ ಜನರಲ್ ಆಫ್ ಪೋಸ್ಟ್ಸ್, ದಿಲ್ಲಿ ೫ ೦ ೦

೨. ಶ್ರೀ. ವ್ಹಿ. ಎನ್. ಅಡವಿ, ಅಸಿಸ್ಟಂಟ ಅಕೌಂಟಂಟ್
ಜನರಲ್, ಮುಂಬಯಿ ೫ ೦ ೦

೩. ಡಾ. ಎಸ್. ಸಿ. ನಂದೀಮಠ ಎಂ. ಎ. ಪಿ. ಎಚ್. ಡಿ.
ಬೆಳಗಾಂವಿ ೫ ೦ ೦

೪. ಶ್ರೀ. ಸಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ. ಎ., ಬಿ. ಎಲ್., ಗವ್ಹರ್ನಮೆಂಟ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಲೇಟರ ಬೆಂಗಳೂರು ೫ ೦ ೦

೫. ,, ಆರ್. ಎ. ಜಾಗೀರದಾರ ಎಂ. ಎ. ಎಲ್‌ಎಲ್. ಬಿ.
ಮುಂಬೈ ೫ ೦ ೦

೬. ,, ನಾರಾಯಣರಾವ ಜೋಶಿ ಬಿ. ಎ. ಎಲೆಲ್ ಬಿ.
ಬೆಳಗಾಂವಿ ೫ ೦ ೦

೭. ,, ಆರ್. ಜಿ. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಎಂ. ಎ.
ಇನ್‌ಕಮ್ ಟ್ಯಾಕ್ಸ ಆಫೀಸರ, ಸಾತಾರಾ ೫ ೦ ೦

೮. ,, ಎಂ. ಪಿ. ವಾಲಿ ಎಂ. ಎ. ಚೀಫ್‌ಆಫೀಸರ,
ಬೆಳಗಾಂವಿ ೫ ೦ ೦

೯. ಶ್ರೀ. ಮೋಹನರಾವ್ ಕರೀಕಟ್ಟಿ ಬಿ. ಎ.
ಸಬ್‌ರಜಿಸ್ಟ್ರಾರರು ಗದಗ ೫ ೦ ೦

೧೦. ,, ಮಲ್ಹಾರರಾವ ಭೀಮರಾವ ದೇಸಾಯಿ
ಹಳೇಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ೫ ೦ ೦

೧೧. ಡಾ. ಎಚ್. ಆರ್. ತೆರಗುಂಡಿ ಬೆಳಗಾಂವಿ ೫ ೦ ೦

೧೨. ಶ್ರೀ. ಅಶ್ವಥರಾವ ಮಹಿಷಿ ವಕೀಲರು, ಶಿರಹಟ್ಟಿ ೫ ೦ ೦

೧೩. ,, ಶ್ರೀಮಂತ ಸರದಾರ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ
ಭೀಮಪ್ಪ ಗಿರಿಯಪ್ಪ ದೇಸಾಯಿ, ಕೌಜಲಗಿ ೫ ೦ ೦

೧೪. ,, ಶ್ರೀಮಂತ ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಬಹದ್ದೂರ
ದೇಸಾಯಿ, ಸೊರಟೂರ ೫ ೦ ೦

೧೫. ,, ಗೋಕುಲದಾಸ ವಿಠ್ಠಲದಾಸ ವಾರಕರ
ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಗಡಗ ೫ ೦ ೦

೧೬. ,, ವಲ್ಲಭದಾಸ ಪುಣೇಕರ ಸಾಹುಕಾರರು
ಗದಗ ಬೆಟಗೇರಿ ೫ ೦ ೦

೧೭. ,, ಎಲ್. ಜೆ. ವಿಜಾಪುರ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು
ಬಾಗಿಲುಕೋಟೆ ೫ ೦ ೦

೧೮. ,, ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ ಮನಸಬ್ದಾರ, ಹೈದ್ರಾಬಾದ ೫ ೦ ೦

೧೯. ,, ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಸೋಮಪ್ಪಾ ಗುಂಜಾಳ ಧಾರವಾಡ ೫ ೦ ೦

೨೦. ,, ಸಿ. ಸಿ. ಅಬಕಾರ ವರ್ತಕರು, ಬನಹಟ್ಟಿ ೫ ೦ ೦

೨೧. ,, ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ ಪೋತದಾರ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ ಮಾಳಮಡ್ಡಿ ೫ ೦ ೦

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು

ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೧೫೦ ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ಆರು ಸರಸ ಗ್ರಂಥಗಳು

ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಅ. ವೆ. ಸೇರಿ ೩--೮--೦ ಮಾತ್ರ

೧	ಸುದರ್ಶನ (ಕಾದಂಬರಿ) ಆನಂದಕಂದ	ಶೀರಿವೆ	೦ ೧೨ ೦
೨	ನವಿಲುಗರಿ (ಸಣ್ಣಕತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)	ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕತೆಗಾರರು	೦ ೧೨ ೦
೩	ತ್ರಿಪುರದಹನ	ಅಂ. ಎ. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ ಐಯ್ಯಂಗಾರ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಎಲ್.	೦ ೧೨ ೦
೪	ಬಾಳುರಿ (ಕಾದಂಬರಿ)	ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ.	೦ ೧೨ ೦
೫	ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ (ಕಾದಂಬರಿ)	ಆರ್. ವ್ಯಾಸರಾವ	೦ ೧೨ ೦
೬—೭	ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ ಭಾಗ ೧—೨ (ಕಾದಂಬರಿ)	ಶ್ರೀರಂಗ	೧ ೧೨ ೦
೮	ಜೀವನ (ಸಣ್ಣಕತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)	ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ ಕಾಶ್ಯಪ ಎಂ. ಎ.	೦ ೧೨ ೦
೯	ಕಾಳರಾತ್ರಿ (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಥೆ)	ಮಧುರಚೆನ್ನರು	೦ ೧೨ ೦
೧೦	ಧರ್ಮಸೆರೆ (ಕಾದಂಬರಿ)	ಜಡಭರತ	೦ ೧೪ ೦
೧೧	ರಾಜಯೋಗಿ (ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ)	ಆನಂದಕಂದ	೦ ೧೪ ೦
೧೨	ಕೋಲ್ಮಿಂಚು (ಏಕಾಂಕನಾಟಕ ಸಂಗ್ರಹ)	ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರು	೧ ೦ ೦
೧೩—೧೪	ಇಜ್ಜೋಡು (ಕಾದಂಬರಿ)	ಪ್ರೊ. ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ ಎಂ. ಎ.	೧ ೮ ೦
೧೫	ಕುರಿಹಿಂಡು (ವಿಡಂಬನೆಗಳು ಸಚಿತ್ರ)	ಜಲಧರ	೧ ೦ ೦
೧೬	ಧೂಮಕೇತು (ಕಾದಂಬರಿ)	ಕಡೆಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟ	೦ ೧೪ ೦
೧೭	ಧರ್ಮಜ್ಯೋತಿ	ಮ. ಅ. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಎಲ್.	೧ ೪ ೦
೧೮	ಸೇವಾಪ್ರದೀಪ (ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕ)	ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಟಿ.	೦ ೧೨ ೦
೧೯	ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ದಿನಚರಿ	ನಾ. ಕಸ್ತೂರಿ ಎಂ. ಎ. ಬಿ. ಎಲ್.	೦ ೧೨ ೦
೨೦	ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ	ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು	೦ ೧೨ ೦
೨೧	ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ	ದೇವುಡು	೦ ೧೨ ೦
೨೨	ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಾಜ	ಆರ್. ವ್ಯಾಸರಾವ	೦ ೧೪ ೦
೨೩	ಪಾವನ-ಪಾವಕ	ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ	೦ ೮ ೦
೨೪	ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ	ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ	೧ ೦ ೦
೨೫	ಸರಸಮ್ಮನ ಸಮಾಧಿ	ಶ್ರೀ. ಕೋ. ಶಿ. ಕಾರಂತ	೦ ೧೨ ೦
೨೬—೨೭	ಎರಡು ಧ್ರುವ (ಭಾಗ ೧—೨)	ವ್ಹಿ. ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ	೨ ೦ ೦
೨೮	ಸುಮದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ (ಭಾಗ ೨)	ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ	(ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ)
೧	ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ	ಶ್ರೀ. ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಎಂ. ಎ.	೦ ೧೨ ೦
೨	ಪಯಣ (ಕವನಸಂಗ್ರಹ)	ಪ್ರೊ. ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕ ಎಂ. ಎ.	೦ ೧೨ ೦
೩	ತಿರುಪಾಣಿ (ಗೀತಪ್ರಧಾನ ನಾಟಕ)	'ಶ್ರೀನಿವಾಸ'	೦ ೮ ೦

RECOMMENDED

by

Department of Public Instruction

(Government of Mysore)

The following books of Manohara Grantha Prakashana Samiti, Dharwar are recommended for the libraries of schools noted against each :

ಹೆಸರು	for the libraries of High-	Dist-normal-	Middle SCHOOL	and Training Colleges
ತ್ರಿಪುರದಹನ	"	"	"	—
ಬಾಳುರಿ	"	"	"	"
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ	"	—	—	—
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ	"	"	—	"
ಜೀವನ	"	"	"	"
ಕಾಳರಾತ್ರಿ	"	"	—	"
ಧರ್ಮಸೆರೆ	"	"	"	"
ರಾಜಯೋಗಿ	"	"	"	"
ಕೋಲ್ಮಿಂಚು	"	"	"	"
ಇಜ್ಜೋಡು	"	"	"	"
ಕುರಿಹಿಂಡು	—	"	—	"
ಧರ್ಮಜ್ಯೋತಿ	"	"	—	"
ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ದಿನಚರಿ	"	"	"	"
ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ	"	"	"	"
ಸೋಲೋ ಗೆಲುವೋ	"	"	—	"
ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಾಜ	"	"	—	"
ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ	"	"	—	"
ಪಯಣ	"	"	—	"
ತಿರುಪಾಣಿ	"	"	"	"

ಯುನೈಟೆಡ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಇನ್ಸುರೆನ್ಸ ಕಂಪನಿ ಲಿಮಿಟೆಡ್

ವಿಮಾಗಣಿತಜ್ಞರ ಮೊದಲನೆಯ ಆಯವ್ಯಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಿಂದ ತೇರ್ಗಡೆಹೊಂದಿ ಪಾಲಿಸಿದಾರರಿಗೆ ಲಾಭವನ್ನು (Bonus) ಹಂಚಲಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿವರಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಬರೆಯಬೇಕು :—

ಏಜಂಟರಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾದ ಕಮೀಶನ್ **ಪಾಲಿಸಿದಾರರಿಗೆ ಕನಿಷ್ಟವೆಚ್ಚದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟಲಾಭ**

ಎಮ್. ಗೋವರ್ಧನರಾವ
ಮ್ಯಾನೇಜರ
ಯು. ಕ. ಇ. ಕಂ. ಲಿ.
ಧಾರವಾಡ

೨ನೆಯ ವರ್ಷದ ಯೋಜನೆ! ಹೊಸ ವರ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭ

ಒಂದೇ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ

ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮನವನ್ನ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡ

ಅರವಿಂದ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

ಸಂಪಾದಕರು :— **ಮಧುರಚೆನ್ನ**

ವಿಚಾರ ಪ್ರಚುರ ವಾಙ್ಮಯುವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಸರಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡುವ ಆರು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲದೆ ಮೇಲೊಂದು ಕಾಣಿಕೆಯ ಪುಸ್ತಕ ಕೊಡಲಾಗುವದು. ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂದೇ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿರಿ. ಹಿಂದಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಬರೆಯಿರಿ. ಎಪ್ರೀಲದಿಂದ ಹೊಸವರ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ೩-೮-೦ (ಅಂಚೆವೆಚ್ಚ ಸೇರಿ)

ಅರವಿಂದ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಪೋ—ಹಲಸಂಗಿ ಜಿಲ್ಹಾ ವಿಜಾಪೂರ